Hasznos Mulatságok, 1823.

MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIA KÖNYVTÁRI KÖZPONTJA NEM ADHATÓ KÖLCSÖN

(2.)

Zrínyi.

Szigeti kirohanásakor.

Tehát vég szélén állok életemnek
Hol minden óra esni tántorít?
Itt hát a' czél, 's homálya életemnek.
Rám 's tetteimre gyász fátyolt borít?
Nem! érzem biztatásit végzetemnek,
Örök halál lánczába nem szorít,
'S ha vér-özönnel kell is itt fizetni,
Szebb hajnal vár rám, szebb fényt hintegetni.

El süllyed e' század, 's kidöl magzatja,
Melly harczaimból ösmer engemet,
De egy később, porom meglátogatja,
Forró ajakkal áldva estemet:
Ki a' közért magát feláldozhatja,
Az gyüjt örök 's állandó érdemet,
Nevét, rokon polgári szíveikbe,
Mint oszlopba, tisztelve helyhetik be.

MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIA KÖNYVTÁRA

Megyek hatalmas ösztönöm szavára,
Melly bennem nagy tettekre ébredett,
A' Béavattak áldozat-sugára,
Orczámra újabb fénnyel terjedett,
És a' mitől szebb álmom messze jára,
Bár keblem vágyni rég merészkedett,
A' legdicsőbb bért várhatom munkámért:
Meghalhatván Királyom és Hazámért.

Mit tettek ők, a' kiknek hős dalokban
Istenként tisztelt képük megjelen?
Kivívtak tűz-lángok között 's hábokban
Mint virtusokhoz hívek szüntelen.
Rendíthet a' sors szívet a' hajnokban,
De törni lelkét, arra képtelen.
Szeressen gyáva bajt 's veszélyt mellőzni,
A' Fő Vezér küszködve hal 's fog győzni.

A' Magyar Királyoknak ditső gondoskodásaik a' Magyar Nemzet Történet-íróiról.

Nem tsak az egyes Familiák, hanem az egész Nemzetek is a' Történet írókban élnek. Azért mennél nagyobb tetteket gyakorolnak, vagy valamelly jeles Férfiak, vagy egész Nemzetek, annál inkább kedvelik a' Történet írókat, és a' legrégiebb időktől fogva gondoskodtak, hogy legyenek ollyan érdemes Férfiak, kik a' nagy történeteket feljegyezzék a' késő Maradék számára.

Hazánkban e' bölts gondoskodás, úgy látszik, soha meg nem tsüggedett, és különös figyelemre méltó azon nemes vetekedés, melly a' Nemzeti Történetekre nézve a' Magyar Fejedelmek, és a' Magyar Fő Uraságok között tapasztaltatott. Kevés Nemzet számlálhat állandóbb ügyelést a' hazai Történetek körül.

Hartvik, Kálmán Király rendeléséből írta le Szent István életét.

Már Kézai Simon (Kéza Biharvármegyei falu) Könyvét a' Magyar Történetekről, Kun László Királyunk pártfogása alatt botsátotta napfényre.

Királynénkról, Nagy Lajos Leányáról, írja a' nála tartózkodott Velentzei Követ Laurentius de Monacis: „Zeucana városban megparantsolád Felséges Fejedelem Aszszony, a' Királynéknak fényes ditsősége, és Magyar országodnak ragyogó Tsillaga, midőn a' Velentzei köz Társaság parantsolatait nálad el végezvén haza küldenél, hogy azokat, a' mik országodban és kivűle mostani időkben történtek, a' következendő századok számára leírnám. Bámultam illyen fiatal korodban, mert tsak tizenhat esztendős valál, férfias gondoskodásodon, és magos szándékaidon, 's lelked felemelkedésében régi, és ditsőséges származásodra esmértem. — — — Által küldöm tehát Felségednek e' Versezetet, ... Bővebb Históriámot, mellyre serken-

tettél, utóbb Isten segedelmével, folyó beszédben megírni fogom".

Hogy Bonfinius Antal egyenesen I. Mátyás Király rendeléséből, és bő adakozása mellett írta Magyar Históriáját, tudják a' Magyar Hazafiak; valamint az is esméretes dolog közöttünk: hogy II. Ulászló Királyunk Bonfinius igyekezeteit, Mátyás Király halála után, bőven elő segítette, és végrehajtatta. Hogy Ranzanus a' maga Magyar Históriáját Beatrix Királyné kéréseire készítette, tanú Ranzanus Historiájának Bévezető Beszéde.

Az Uralkodó Austriai Házból következett Magyar Királyok nem csak köz hálára méltó pártfogásra méltatták a' Magyar Történeteken dolgozó Férfiakat, hanem folyvást Királyi Historiographusokat neveztek, 's ezeket bőfizetésekkel és fényes tzimekkel jutalmazták, a' mi gyönyörű egyik példája azon felemelkedett Nagylelkűségöknek, mellyel a' Tudományokat mindenkor készek voltak hív Magyaraik között virágoztatni.

Illyen Királyi 's Udvari Historiographus volt I. Ferdinánd és II. Maximilián Király alatt a' nagy hirű, bő tudományú, és sokféle érdemű Sámboki János; illyen Rudolf Király alatt Brutus János Mihály; illyen II. Ferdinánd Király alatt Philippus Carolus; illyen III. Ferdinánd és Nagy Leopold Királyok alatt Jongelinus Gáspár.

VI. Károly Királyunk, kinek ditsö országlása alatt oriási lépésekkel kezdett Nemzetünk felemelkedni, Bél Mátyásnak, halhatatlan érdemü tudós Hazánkfiának, a' Historiographus tzímen kivül, Pálfi Miklós Nádor Ispányunk, esedezésére megnyitotta minden Levéltárait. És nem ezt a' kegyelmet nyújtották-e a' nagy érdemü Pray Györgynek Maria Theresia, II. József, II. Leopold és mai napig ditsöségesen országló Ferentz Királyaink? — Tsak most mintegy tíz esztendö óta Fö Tisztelendö Katona István meghalván, maradott az Ország Historiographus nélkül: noha mind Királyunk nagy tettei, mind sok Hazafiaknak nagy érdemei, igen méltók volnának a' feljegyzésre.

A' Fösvény.

Kiapadt szemekkel 's el aszott ortzával örzi a' Pénz Rabja haszontalan arannyát; — telhetetlen szíve azonban szomjas kivánsággal még azok után epedez, a' mellyekkel nem bir. Fut ö töle a' Hajnali édes álom, a' szorongató félelem felijjegeti a' hallgató Éjfélben, üldözi az ö bánatja az irtózással tellyes álom között mind addig, míg gyötrelmes kinjára fel nem serken. Nem érzi ö soha az emberi szeretet örömeit 's gyönyörüségeit. A' szíves Érzékenység nem nedvesíti soha az ö komor szemeit.

Nints neki egyebe minden másokra írígykedö márvány hideg szívénél, melly nem tart semmit attól is, bár az Istenség gyülölségében legyen.

Annak a' kintsnek, mellyet ö hétszeres zárokkal öriz, vagy mellyet tsendes éjszakán titkos helyre rejteget, annak a' Kintsnek mondom, semmi hasznát nem venni; hanem azt minden módon szaporitani, — ez egyedül az, a' miért ö él. Az Égnek gazdag áldása átok ö rajta. Az ö tulajdon szive forrás kútfeje az ö kinjainak. Töviseken megyen ö az örökkévalóságnak elejébe, 's tulajdon választása szerént fog kárhoztattatni.

Nem — soha nem fosztom én meg magamat azoktól az édes örömöktöl, mellyek után áhitozik a' Bölts a' szerentsétlenségeknek közepette is. Gazdagság nélkül is boldognak hiszem magamat, ha az Emberi szeretet engemet egészen által tüzesit.

Új Találmány.

Buresch Károly, Fazekas lakik Bétsben, am Neubau Nro 218, és Mahalik Tamás, lakik a' Maria-Hülfi lineán Nro 209. a' Kályhák megjobbitására olly jó módot találtak fel, melly által a' már készen fen álló vas-kályhákat is úgy meglehet igazittani, hogy azokban — több jó tulajdonsá-

gokon kivül — főzni is lehessen a' nélkül, hogy a' szobában legkevesebb gőz érzenék; az általok újonnan készült Kályhák pedig különösön azáltal ajánlják magokat, hogy a' tüzelőt szerfelett kímellik.

Apróságok.

Londonban valamely paraszt azt kérdezi: merre volna a' Névgate kapu? minthogy ezen kapu felett vagyon a' fogház a' tolvajok számára, az a' tréfás ember, a' kit kérdeze, így felelt: Menj itt a' tsatornán által, az ide látszó arany-műveshez, 's az ott lévő munkák közül végy egy darabot hónod alá, az egyenesen a' Nevgati kapuhoz fog vezetni.

Bizonyos faragatlan Úrfi díszes társaságban lévén a' szolgáját nyughatatlanúl várta, 's midőn több ízbeli kérdésekre sem jelentette volna magát, kéméletlenül így kiálta: Ugyan hol van az az ostoba fej! Egy elmés Dáma ezt hallván, fél hangon így szólla: Bizonyosan az Úrnak két válla között.

Valamelly tanúlatlan Urat az a' viszketegség bántott, hogy örömest látta vol-

na, ha néki valamelly Könyv ajánltatott volna, egy furtsa eszű ember erre így szólla: Uram aligha már nintsen valamelly Könyv az Úrnak ajánlva, kérdezősködjék tsak a' Könyvárosnál Párkin Katekiszmusáról. (Ez minden simplexeknek vagyon ajánlva).

Hagyj fel Barátom a' Bort és szerelmet éneklő Verseiddel, így szóll egykor Jobbízlésü Úr, Fanyaryhoz, külömbben úgy el találod mind a' kettőt rontani, hogy éppen semmit sem fognak érni.

Mesés kérdések.

1. Mitsoda ház az, mellynek sem ajtaja, sem ablakja nintsen?
2. Mitsoda víz az, mellyben homok sem nem volt, sem nintsen?
3. Mitsoda Király az, kit a' legundokabb állat szokott meggyőzni?

Jegyzet: Az 1-sö Számbeli Mese: A' Lélek.

Hasznos Mulatságok, 1823.

(3.)

Basselin, és a' Vaudeville Énekek.

Franczia Országnak Alsó Normandia Tartománnyában, Vire folyó mellett, ugyan Vire Városában, a' 14-dik Századnak végén, és a' 15-dik elején élt bizonyos Basselin Olivier nevű ember, a' kinek kalló malma volt, melly mai napig is Basselin malmának neveztetik. Ezen férfiú igen vig kedvű vala, és ahhoz képest víg, lágy, könnyű Dallokat készített, mellyeket ő a' vídám társaságokban, maga el énekelgetett. Az ő Énekei többnyire az élet örömeit, a' bort, és a' Cydert, vagy is a' gyümöltsből készített bort, melly Normandiának kedves itala, szokta magasztalni. A' szerelemről igen ritkán emlékezik, akkor is tsak a' borhoz hasonlítva, vagy evvel való ellenkezésben. Többnyire az énekeiben bizonyos versezet vagyon, melly más más versezetek után ismét előfordúl. Ezen Éneket Franczia ország: „vaux de

vire" név alatt isméri. Életében tsak szájról szájra terjedtek, és tsak a' 16-dik században szedte azokat öszve Houx Prokátor, 's a' mint nem ok nélkül gyanítják, az alatt az Éneknek szavai sokban megváltozván, nem az eredeti valóságokban adhatta ki: utóbb Asselin a' régi Irásmódja szerént ugyan, de nem a' régi nyelv szerént. Mindazáltal a' jó kedvű Franciáknál igen nagy kedvet talált az efféle éneklés, úgy hogy utóbb a' víg, nyájas, és mulatságos Dallokat, átaljában vau de vire helyett, Vaudevil-nek neveznék, minthogy nálok igen gyakran az r, l-el felváltatik: mint p. o. ezen szóban: Pelerin, peregrin helyett. Az efféle víg, és rövid Dallokban kiváltképpen arra tekintenek, hogy eleven, természetes, könnyű, és nyájas indúlatok legyenek benne, és az egész, víg öröm-érzést foglaljon magában, 's ehhez képest, alkalmatos legyen a' vidám társaságokban való éneklésre. — Basselinnek Énekei legutólszor Káenben 1821: nyomtattattak ki ezen nevezet alatt: Vaux de vires, d'Olivier Bassalin Poete normand de la fin du XIV. Siecle, suivis d'un choix d'anciens Vaux de vire par M. Louis du Bois, ancien Bibliotecaire *).

*) Igen nagy szolgálatot tenne Nemzeti Literaturánknak, a' ki az efféle víg dallokat, mellyek számtalanok a' mi Nemzetünknél, 's a' barátságos víg társaságokban énekeltetnek, öszve-

A' Gyöngy.

A' Gyöngyöket (margaritae, uniones) méltán a' víz drága köveinek nevezhetni. Találhatni őket mind a' tengerben, mind az édes vizekben. Legnagyobbra bötsültetnek, mellyek napkeleten az Ormusz, és Basszora között szedetnek; de vannak több Szigetek is, úgymint: Czeylon, Szumatra, és Borneo, a' mellyeknél Gyöngy-házas tsigák találtatnak, mellyeket Linne moha musliknak (mytilus margaritiferus) nevez. De úgy látszik, hogy gyöngyök többféle Austrigákban, és Muslikban is, néha találtatnak. Ezen tsigákat, a' mint máskor már említettük, bizonyos búvár emberek szedik a' tenger fenekén; de néha horgokkal, és hálókkal is szedettetnek. A' Gyöngyök eredetét Plinius az égi harmatnak tulajdonítja; Aldrovandus a' tsigaházban lévő tsiga fakadásainak. Valentin és Eberhard a' tsiga éretlen tojásainak tartják. De mostanság közönségesebb az a' vélekedés, hogy a' Gyöngy nem egyébből származik, hanem az Austrigának betegségéből. Mert, valamint némelly állatokban köveket talál-

---

szedné, és Szerzőik nevének' megjegyzésével kiadná. Mert Édes Gergelynek Danáin, vagy Csokonaynak némelly Dallain kivül, Vodevilekkel nem igen ditsekedhetünk: ha mind látszik is, hogy Tinódi Sebestyénnek, B. Amade Lászlónak, Horváth Adámnak Gyéniussai, több Magyar víg Énekeseket is támaszthatnának.

hatni, úgy Gyöngyöket mind magában a' tsigában, mind belöl a' tsiga házban, a' mellyhez közönségesen hozzá nőnek. Ugyan azért, az Austrigák legjobb ízűek, ha semmi Gyöngy bennök nintsen. Hogy a' Gyöngy a' tsigától végye eredetét, és az állatnak nedvességéből származik, tsak abból is kitetszik, mert a' tsigaháznak belseje szinte, azon részekből áll, a' mellyekből maga a' Gyöngy: ugyan azért, késeket, kard-markolatokat 's egyéb eszközöket, a' gyöngyháznak belsejével szokták kiékesíteni, 's azon eszközöket a' Magyarok, gyöngyházas késeknek 's a' t. nevezik. A' Gyöngyöknek szépségét és drágaságát, azoknak fehérségéből, fényességéből, és nagyságából itéljük. Kiváltképpen neveli a' Gyöngy bötsét az ő szép kerekded gömbölyüsége, és simasága; ugyan azért, a' mellyek imitt amott tsomóssak, vagy körtvély formák, kevésre bötsültetnek. A' mellyek fényesek, és tiszta fehérek, azokról azt szokták mondani, hogy szép vizök vagyon, valamint a' Gyémántokban, hogy szép tüzök. De nem mindenkor tiszta fehér a' Gyöngy, mert Czipangri Szigetnél, verhenyegesek, és Brittanniában egésszen bíbor színük is találtatnak. Legnevezetesebb a' gyöngyben az, hogy egészen a' természet műve, és a' mesterség rajta semmit nem szépíthet. Vannak mindazáltal hamis gyöngyök, mellyeket a' mesterség gyöngyházakból készít; de ezeket könnyü megkülömböztetni, és tsekély a' bötsök is.

Dictátor.

A' Rómaiak el űzvén Királyaikat, 2. Consulok által igazgattaták a' köz Társaságot, hogy egyik a' másiknak hatalmát mérsékelné. De, mivel még ezek is veszedelmesek lehettek volna, ha soká tartott volna hivatalok, nagy előrelátással azt rendelték, hogy a' Consulság tsak egy esztendei Tisztség légyen. De még ennél is rövidebb időre szorították a' Dictátorságot, melly nem egyébb volt, hanem közönséges veszedelemben, és szükségban választatott Tisztség a' Köztársaságnak megmentésére. — A' Dictátor határ nélkűl való hatalommal birt; élet halál Ura volt; Polgárnak, Katonának parantsolt; háborút indithatott, békességet köthetett, és nemtsak nem tartozott a' Tanátstól, vagy a' Néptől valamire engedelmet kérni, de senkinek számot adni sem tartozott tetteiért. — De épen ezen nagy hatalom mutatja, hogy nagy érdemű 's tekintetű férfiúnak kellett lenni, a' kihez illy bizodalommal viseltettek. Minden Tisztségek megszűntek a' Dictátorság alatt, 's tsak az ő rendeléséből gyakorolhatták hatalmokat, kivévén a' Nép Szószóllóit. A' Dictátor előtt 24 Poroszló ment, a' Consulok előtt tsak tizenkettő, 's így akartak neki nagy tekintetet szerezni. De ezen határ nélkűl való hatalom tsak hat Hónapig tarthatott.

Dictátort mind a' Fő Emberekből, mind a' Köznépből lehetett választani. Legelső Dictátornak választatott (259) Titus Largius, a' ki Patricius volt; a' Plebeusok közűl pedig Cn. Martilius Rutilius (399. eszt.) Camillus volt az eggyetlen egy, a' ki ötször választatott Dictátornak. De tsak ugyan Camillus volt az a' jeles Férfiú, kit Hazája megújítójának, és Róma városa második Fundátorának méltán neveztek. Utólszor volt 386-ik esztendőben. — Egyszer két Dictátor volt, midőn t. i. Minutius nagy katona mellé, Fabius Maximust nevezték. Ez utóbbi volt az, a' ki a' Tanátstól engedelmet, 's helybenhagyást kért, hogy lóháton járhasson a' táborban; mert külömben, vagy azért mivel a' Római Seregek közűl a' Gyalogságot nagyobbra betsülték, vagy azért, hogy a' Dictátor is, ámbár nagy volna hatalma, a' katonaságtól el ne távozhassék, neki is gyalog kellett a' táborban járni.

A' Dictátorság folyvást megmaradott a' maga első rendeltetésénél egészen a' Polgári háborúkig, a' midőn Márius és Sylla közti folyván a' háború, emez a' vetélkedő társát meggyőzte, és magát örökös Dictatorrá tette (671), 's mindent fő hatalmával felforgatott, temérdek sokakat megöletett, 's a' köztársaság pénzét el foglalta, és polgár társainak jovait is szabadon bitangolta, és annak szomorú példáját adta, millyen a' hatalom határ nélkűl. De minek-

utánna négy esztendeig határ nélkül uralkodott volna, a' Dictátorságot önként letette, félvén, nehogy valamelly bátor polgár egy döféssel, mind hatalmát, mind életét el vegye. Mindazáltal azt a' szerentsétlen következést hozta az ő Uralkodása a' Romaiakra, hogy kitetszett, hogy a' nép úgy meg van törve, hogy már egynek Uralkodását el tűrheti. (Jaucourt).

Apróságok.

'Sigmond Tsászár jelenlétében igen nagyon hanyakodott valamelly Hadi Tiszt a' maga állapottyával, 's a' polgári rendűeket majd minden érdemöktől megfosztotta. „Jobb bizony ha el halgatsz, mond neki a' Tsászár, mert ha a' polgári rendben minden ember megtenné a' maga kötelességét, úgy a' katonaságra semmi szükség sem volna".

Bizonyos Professor igen unalmas Leczkéket adott, úgy hogy az ő óráin, rendszerént mindenkor üres volt a' halgatók' Palotája. Egykor valamelly ismérőssével találkozván, szemrehányásképpen kérdi tőle a' Professor: Miért nem jelent meg a' Leczkéjén? ott voltam, úgymond az ismérős, az ajtónál, de bellyebb nem bátorkodtam menni, mivel nem akartam megzavarni magánosságát.

Bizonyos Német országi Uralkodó Herczegnek azt vetették a' szemére, hogy a' Tartománybeli Hivatalokat idegen férfiakra bízza, 's a' Haza gyermekeit el mellözi: „Ha gyermekekre akarnám, úgymond a' Fejedelem, bízni a' Hivatalokat, úgy az igaz, nem volna szükségem idegen férfiakra.

Hogy van az, így szóll borozás közben, mintegy bosszonkodva, a' Kis-Biró, hogy a' mi Bakterünk mindég csak azt kiáltja, „Haljad Háznak Ura"! miért nem kiált az Asszonyoknak is? — Óh! óh! mitsoda kérdés már az, visszanozá az öreg Biró; hát még azt sem tudod, hogy az Asszonyoknak hijjába papolna akár ki is.

Rejtett szó:

Vedd elejét, 's magadat már arra pihenni
ereszthedd;
Más fele a' ligeten 's réten, bár nem veted
is, nyöl,
Míg az egész majd illatozik, mint kerti
virágszál.

Hekly András.

Jegyzet: A' 2-dik Számbeli Kérdésekre Feleletek: 1) A' Tsigaház. 2) A' könytsöppek. 3) A' kártya Király, mellyet a' Disznó el üti.

Hasznos Mulatságok. 1823.

(4.)

Köz népi kettős Dall.

Gyuricza.

Héj! Katiczám, Katiczám,
Szeretsz e' még igazán?
Ha nem szeretsz igazán,
Ne járass magad után.

Katicza.

Hej! Gyuriczám, Gyuriczám,
Szeretsz é te igazán?
Azt akarom szeress ám
Kedves édes Gyuritzám.

Gyuricza.

Ha te tudnád, a' mit én,
Jaj! de beteg vagyok én;
Még tégedet látlak én,
Érted élek halok én.

Katicza.

Jaj te szegény beteges,
Mikor léssz' egésséges;
Tsak hozzám légy hűséges
A' te bajod be édes.

Gyuricza.

Hogy ha aztat tudhatnám,
Többet szeretsz nálomnál,
Itt a' Patak folydogál,
Mindgyárt bele ugranám.

Katicza.

Kasznár, Ispán Deák is,
Maga az Uraság is,
Szeretőm a' Gulyás is,
Még a' Csicsa Kanász is.

Gyuricza.

Úgy is bajom elég nagy,
Többet ahhoz már ne adgy.
Szép Katiczám el ne hagy,
Úgy e' bár az enyim vagy?

Katicza.

Nem szeretek senkit is,
De még tsak egy kitsint is,
Ha mindgyárt megfizet is,
Te kivűled senkit is.

Találás.

(A' Szép Mesterségekben).

A' Találás (Inventio, mert a' Találmány maradjon az, Inventum jelentésére) azon tehetsége az emberi Léleknek, melly szerént ez új egybe hasonlitások (combinatio) által, és igy eredetiképpen valami ollyast állat elő, a' mi eddig még nem volt. Ezen tehetség mind a' tudományokban, mind a' Szép Mesterségekben igen szélesen kiterjed, és a' megleléstől, feltalálástól annyiban külömbözik, hogy ezen utólsó mindenkor ollyant födöz fel, a' mi már ennekelőtte megvolt, noha rejtekben; 's e' körűl többször a' vak történet, ollykor a' tapasztalás, és észrevételek munkálkodnak. — Amaz öszvehasonlitásoknak nem valamelly fáradságos, és részenként való foglalatosságnak kell lenni, hanem azok mintegy egyszerre pattannak ki a' lélekből. Mert kitsoda teheti azt fel meghatározva magában, hogy most ezt, vagy amazt a' találást fogja tenni? — A' találásnak magvát, idő koronként húzomosabban fejtegetheti ugyan valaki, de már ez a' tulajdonképpen való Találástól egésszen külömbözik, úgy hogy amannak, t. i. a' Találásnak ezt, t. i. a' fejtegetést megkellett előzni. — Úgy látszik, hogy ezen két időpontnak (momentum) egybe zavarásából hibáztak azok, a' kik azt állíttották, hogy a' Tudományos találó, tudja azt mint fej-

lenek ki az ő képzeményei (idea); de már a' Költőnek, Képirónak, Képfaragónak, 's a' t. az ő Geniusa adja ezt, minden ő fáradsága nélkül: mintegy a' képzemények országában való repkedés szerentsés pillantatjának ajándékát, és a' Költő, 's a' t. maga sem tudná azt soha is megmondani, hogy mi módon jutott hozzá? Ez igaz, és kétségen kivül lévő igasság; de vallyon másképpen vagyon e' ez a' tudományos találásra nézve? Hát itt nem villám sebességgel támad é a' lélekben azon képzemény, mellyben, mint valamelly magszemben egy egész erdő, egy egymásra következő kifejlések sora vagyon burkólva? Ez sem tudná az életiért is megmondani, hogy mint jutott ő ehhez; mert az ő munkás lelke is a' tárgy felé való törekedésben foglalatoskodott. Fokonként el vezethet ő bennünket, mind azon időpontig, mellyben a' képzemény támadtt benne; elönkbe terjesztheti mit, és mint fejtegetett ki belőle; de még ezt mind megteheti a' Művész is: külömben soha sem adhatna ez számot az ő munkálkodásáról, mellyet mindazonáltal sok nagy Művészek tettek is, munkájokban pedig látunk is. — Azt is mondják az ellenkezők, hogy a' tudományos karban lehet a' Találás mesterségét (Hevristik) taníttani, 's azt kérdik viszont, hogy lehet é ugyan ezt a' művészségre nézve is tselekedni? Mi itt most ama Találás mesterségét el mellőzvén, egyedül

az utólsóra t. i. a' művészi találásra függesztjük figyelmetességünket. Ha a' művészség tanitóit kérdezzük, van é illyen mesterség? tapasztalni fogjuk, hogy ezek nintsenek még egy, 's megállapított vélekedésen. Némellyek, kik a' Találás lelkét a' puszta követő lélekben határozzák, a' művészi találást egyedül az új tárgy fellelésében helyheztetik: mások ellenben azt mondják, hogy a' Találás korántsem abban áll, hogy azt a' képzelő tehetségben (Imaginatio), művészi előadáshoz alkalmaztatva el tudja rendelni. Ezen utólsó tekintetben leginkább a' képző mesterségekre van nagy befolyása, mivel ezeket a' Találásra nézve igen szűk határok közé szorittottaknak tartották, minthogy ezek a' magok tárgyaikat többnyire a' Poëzisból, Történetekből, 's Hagyományokból költsönözik. Midőn tehát az egyik rendbéliek az azzal való bánást veszik tsak szemügyre. Ha azomban ezen utólsók a' Találást az el rendeléssel, öszve kötéssel, el gondolással 's a' t. fel nem tserélik, a' mi azonban igen gyakran megtörténik, úgy könnyű az ellenmondást el háritani, melly külömben is nagyobnak látszik, mint sem a' millyen valósággal. A' Találásnak meghatározásában (Definitio) áll már az, hogy neki valamit előkell állítani (mintegy valóságra hozni) és ez semmiképpen se zárja ki azon esetet, hogy az új teremtménynek eggyes részei már előbb ne lettek volna, de azt minden

bizonnyal felteszi, hogy öszveszerkeztetés, 's ki dolgozás által valami új alkottassék. Két képpen lehet tehát, sőtt kell is a' Találást venni: 1-ör a' tárgyra, 2-or a' formára nézve. Ha tsak a' tárgyak új teremtésére függesztenők figyelmetességünket, úgy könnyen azon tévedésbe eshetnénk, hogy Homér, Szofoklesz, Sekszpér, Göthe, 's minden Nemzetbeli számtalan első rangú Költők kitörültessenek az eredeti teremtők rendéből; mivel többnyire mindnyájoknak készen jött a' tárgy a' kezök alá. Azt mondhatónk rólok, hogy lelték, de nem teremtették Tárgyaikat, midőn ellenben a' teremtők rendébe olly neveket kellene tennünk, mellyeket amazok mellett tsak ki mondani is átallanánk. De ne legyünk ezek eránt is igazságtalanok. Ezeknek, t. i. az új tárgy találóknak is megvagyon az ő érdemök, még pedig azon mérték szerént, a' mint a' talált tárgy jobban, vagy kevesbbé érdeklő (interessans); de mindég azé marad a' nagyobb érdem, a' ki a' tárgynak nagyob eszthetikai egybeszerkeztetést ád, és éppen e' körül, t. i. az elő terjesztés formája körül mutathatja ki már magát a' fellyebb érdeklett második neme a' találásnak.

A' Persiai Sachnak napi rende.

Feth-Ali-Sach Persiának mostani Uralkodója, igen jeles ember. Az ő mér-

tékletessége az Országlás dolgaiban való serénysége, és az igazság szeretete minden ditséretet fellül múl. E' mellett az ő embersége és a' nagyravágyásnak mérséklése bámulásra méltó; mert nem tsak mások eránt semmi kegyetlenkedést el nem követ, de férfi attyafiaihoz is olly kémélléssel viseltetett, hogy senkit közülök meg nem öletne, a' mi külömben a' Napkeleti Fejedelmeknél igen gyakran megesik. Nyári lakását Szultánje Kastélyban tartja, és ott már reggel hat órakor mindennap egész hétig audientiát ád, azután Felségeivel Divánt tart, a' mellyben a' Háremnek dolgai intéztetnek el. Továbbá maga elejbe botsátja az ő Udvari Tisztjeit, 's minekutánna ezeknek udvarlását el fogadta fölöstökömölni szokott, mellynek az a' rendje: Hogy a' Konyhában az Udvari Mester az enni, inni valókat ládába rakatja, 's ezen ládát ott bepetsétli. A' láda drága Sállal beteríttetik, és az udvari tselédek által a' Sach elejébe vitetik, és tsak az ő jelenlétében nyittatik fel. A' fölöstököm után tanátsot tart mindennap az ő Ministereivel, 's minekutánna az országos dolgokat el intézte, viszsza tér a' Hárembe. Estvefelé lovagolni szokott, 's azután 8 órakor enni. Ekkor is az ételek hasonlóképen mint a' fölöstökömkor bezárt, és lepetsételt ládákban hordatnak elő drága sálokkal befödve. Az udvari Tiszteken kivül, midön a' Sach cszik, mindenkor je-

len vagyon egy Orvos is, hogy akármi veszedelem érhetné az Uralkodót, kész segedelmére lehessen.

Apróság.

Lady Sundon az Udvarnak kedvébe lévén valakinek igen nyereséges hivatalt szerzett, 's ezért briliántos drága függöket nyert ajándékúl. A' dolog hamar kivilágosodott, és kiki tudta, hogy a' függők a' hivatalyért adattak, de Sundon még is minden társaságokban viselte. Egykor több Asszonyságok igen tsipős szavakkal gúnyolták ötet magok között, mellyre Lady Vortlay-Montague e'képpen szóllott: Uram Isten! hogyan lehet ebben megütközni? Lám a' hol bort árulnak, czégért is szoktak tenni.

Mese.

Van két feje: de hat lába,
Egy állatnak vélné kába;
De négy füle menteni,
Tudja két kéz védeni.

Jegyzet: A' 3-dik Számbeli Rejtett szó: Szék-fű.

Hasznos Mulatságok, 1823.

(5.)

Az Orvosi Tudomány Története.

Minden test romlás alá vagyon vetve a' természetben. Annak a' józan okosság ellent állani igyekezik. Mihelyest tehát észrevették az emberek, hogy testök lankadni, és a' romláshoz közelgetni kezd, azonnal igyekezni kellett a' józan okosságnak azt orvosolni, 's a' terjedő rosszat akadályoztatni. Mert vallyon alábvalóknak képzeljük-é a' nemében kevélykedő embert, az úgy nevezett oktalan állatoknál, mellyekbe a' természeti ösztön beléjök óltotta, hogy betegségeiket bizonyos füvekkel, 's egyéb orvos szerekkel gyógyíttsák? Így keresi fel a' Kutya az ő orvosságát, az eb füvet; így a' Szarvas, Ló 's egyéb marha a' széksót 's a' t. E' szerént az orvosi Tudománynak eredete igen régi. Mindazonáltal, míg az emberek egyűgyűen éltek, kevesebb lehetett a' nyavalya, 's a' szerént

kevesebb szükség volt az orvos szerekre is: de valamint a' bővelkedés, tobzódás, és azokkal a' nyavalyák is el terjedtek, úgy inkább inkább megkivántatott az orvoslás is. Mindazonáltal, hogy igen lassan, és tsak késöre kezdett az Tudomány formába öltözni; mind más Tudományok' Historiájából el gondolhatjuk, mind a' régi történetek elö adásából láthatjuk. Sok ideig az útak mellé tették ki a' betegeket, hogy kiki az általmenök közül meglátván, javasolna neki, a' mit tudna. Szokásban volt ez minden Nemzeteknél, de kivált a' napkeletieknél, 's azok között különösen az Egyiptomiaknál; a' honnan, valamint minden egyéb tudományok kezdetét, úgy az orvoslását is méltán az Egyiptomiakra viszik. Erre láttatik mutatni Homerosz, midön minden egyiptomi embert Orvosnak mond. Odyss. IV. 231 's köv. versében. Idövel mindazonáltal egyedül a' Papok tették ezt magok tulajdonává, 's mint minden egyéb ismeretekből, úgy ebből is titkot tsináltak, 's magok közül kimenni nem engedték. Mitsoda nagy figyelmet fordítottak pedig ök ezen Tudományra, megjegyzette rólok Herodót, hogy t. i. minden betegségnek különös Orvosa volt. Her. II. 84.

Tudhatásunkra az Orvosi Tudomány elejénten tsak a' külsö sebek, 's nyavalyák körül foglalatoskodott, míg a' Görögök minden ö Orvosaiknak, mint Chiron — Machaon — Podalyriosz — Paean 's egyebek-

nek történeteik mutatják. Sőtt szavok sem volt egyéb az orvoslás kitételére az Akeomai-nál, melly tulajdonképpen annyit tett, mint tővel, vagy más hegyes eszközzel öszve varni, 's az el váltakozott emberi részeket viszont öszve akasztani. Hogy azomban a' belső nyavalyában sinlődök se maradjanak minden vigasztalás nélkül, az ártatlan tsalfaság (pia fraus) jobbat nem tudván, a' betegekre reá olvasott, sőtt által vitte ezt a' veszédelmes sebek orvoslására is. Igy látjuk ennek világos példáját Homerosz Odyss. XIX. a' 456—458 verseiben, midőn Odysszeosz vadászat közben megsebesittetvén a' vad-kantól, a' vérét illy reá olvasással állitották el.

A' Görögök közé Aszklepion, (ismeretesebb névvel Aesculapius) vitte be az egyiptomi orvoslás módját; a' kit később a' háládatos maradék Isteni tisztelettel illetett; ivadékai pedig Aszklepidai név alatt ismeretesek, és Tudománnyát 's az azzal járó hasznokat, tulajdonképpen birták. Puszta czéhbeli gyakorlássá válván ezeknek kezök között a' nemes Tudomány, Pythagorász merészlette ezt azokból elöször kitsikarni, 's az után mindjárt jobban bövült, nevekedett, és sok babonaságtól megtisztúlt ez a' tudomány. Alkmeon, az ö Tanítvánnya, a' bonczolás tudománnyával (anatomia) öszve kötötte azt: de legnagyobb tökéletességre mindazonáltal nem előbb, hanem Hip-

pokrates által ment, a' ki a' mi közönséges számlálásunk előtt 428 esztendővel élt.

A' Chemiához a' Görög Orvosok nem tudtak; ezen tudománynak az Arabsoknál találhatni első nyomát, kik azzal az orvoslásban hasznosan éltek.

Dithyramb.

A' Költeménynek ezen neme kiváltképen a' Görögöknél kedveltetett, a' mint már a' neve mutatja. De gyakorlották azt a' Deákok is. Az újjabb Nemzetek nem olly nagy barátai ezen vakmerő, és ugrándozó munkának. — A' régiek azon el ragadtatással írtt versezeteknek adták ezen nevet, mellyek ugyan az Ódának felemelkedését követték, de nem voltak bizonyos Strófákra szaggatva, sem eggy féle versek nemével készétve: hanem össze vissza külömbféle Versek nemeivel keverve, úgy hogy azokban a' Versek formája mintegy semmibe vétetnék, mert a' Poeta tsak azon igyekezett, hogy a' bor, és öröm által okoztatott el ragadtatását, 's ebből következett érzéseit kifejezné, 's így felhevűltt képzelődését lefestené. Mindazáltal a' Poeta ezen versezetben sem mulaszthatja el a' mesterségnek reguláit, és ha bár külömbféle mértékeket alkalmaztat is, de minden versnek reguláját megtartani tar-

tozik, úgy hogy róla azt mondhatni, hogy az ő sebes irása tüzes indúlatokkal mégyen ugyan; de mégis mesterség által teszi széppé a' rendetlenséget.

Ezen versezetek kiváltképen Bachus tiszteletére készíttettek, és azon két ajtóktól vették nevezetőket, mellyek a' Bachus neveltetésének barlangjába vezettek, vagy pedig Bachusnak kétszeri születésétől. Herodot szerént ezen versezet nemét legelőször készítette Methümni-Árion 's erről Corinthban adott első leczkét. Alexandriai Kelemen pedig ezen versezet feltalálását Hermioni Lassusnak tulajdonítja. Pindarusnak magyarázója pedig azt a' meg jegyzést teszi, hogy maga Pindarus különbözik ezen vers neme eredetének hazájáról; mert Hyporchemes munkájában azt állitja, hogy Naxosban; Dithyrambussainak első Könyvében pedig, hogy Thébában. Végre az Olympiai verseiben azt állítja, hogy Corinthban kezdődött. De akár eggyik, akár másik vélekedés áljon is: az bizonyosnak látszik, hogy a' borivóknak paraszt gyűléseiben eredett, a' midőn a' bor felhevítvén az elmét, a' Verselőket ezen Poétai dühösségre fakasztotta. Illy felhevülésnek példáját látjuk Pindarus Ódáiban is, 's a' Görög Tragicus Poéták kar-énekeikben, noha sem eggyik, sem másik nem igaz Dithyrambus. A' Dithyrambról írtt Vossius Poetai oktatásainak 3-ik könyvé-

ben, és Schmid Erasmus a' Dithyrambusokról irtt értekezésében, melly Pindarusnak kiadásához vagyon kaptsolva.

A' Bazileai Orák:

Különös az Bazileában, hogy a' városnak minden órái eggyel előbb járnak, mint más ottani környékbeli órák. Így p. o. ha másutt 11 az óra, akkor Bazileában már 12, 's így minden egyéb órákon. Hol vette ezen különözés az eredetét, azt ma már bizonyosan senki sem tudja. Némellyek azt beszéllik, hogy 1431-ben az Egyházi Zsinat itt tartatván, minthogy a' Lelki Atyák mindenkor későn jelentek meg az üllésre, azon ártatlan tsalárdságot gondolták ki, hogy őket az óráknak előbbrevaló vitelével siettessék a' gyűlésbe menetelre. — Mások ismét azt mondják, hogy valamikor hajdanában Bazilea városa ellen öszve esküdtek némelly gonosztévők, kik bizonyos órát határoztak meg gonoszságok végrehajtására. A' Polgár-Mester éppen a' veszedelem idején tudósíttatván a' dologról, nem gondolhatott hirtelen egyéb védelmet, mint azt, hogy az órákat megbomlasztotta, 's ez által az összve tsoportozó ellenséget feltett szándékában megzavarta, mintha már a' határozott idő el múlt volna, 's így a' várost a' nyilvánvaló veszélyből kimen-

tette. Ezen történetnek erősittésére még azt is beszéllik, hogy ugyan ekkor készült a'ma sánez-hidon, melly Ó-Bazileát, Új-Bazileával öszve köti, azon fej, melly az óra-mutató mellett lévő lyukból kikandikálván, minden másod minútomban ki öltí fél röfnyi hosszú nyelvét, mintha az a' megjátszottatott, 's kirekesztett ellenséget gúnyolná.

Az Időjárás.

Ha a' múlt 1821. és 1822-ik Esztendők különösek voltak, a' beérkezett 1823-iknak még különösebbnek kell lenni; mert hosszú tapasztalás mutatja, hogy, ha Novemberben essö, Decemberben hó nintsen, akkor a' többi tíz hónap termékenységet nem szülhet. Itt megjegyzésre méltó, hogy a' természetnek folyását, és kifejlését nem tavasszal, hanem ősszel kell kezdenünk számba venni, azért; mivel akkor kezdödik a' természetnek új munkálkodása, midön az elöbbi pállyáját megfutotta, a' mi késö ősszel történik. Erre nézve szükséges November, és December hónapokra figyelmezni. Mellyek mivel igen szárazak voltak, legalább Pest körül nagy tájakon, lehetetlen, hogy a' föld elégséges táplálást vett volna a' jövendöbeli termésre. E'hez képest a' Gabonára nézve jó termést nem várhatni.

Ellenben, mivel a' Szöllö a' nagyobb nedvességet nem kivánja; a' gyökere pedig olly mélyen jár, hogy alább elégséges nedvességet lelhessen, Bort jót, és bövségeset várhatni. Ezen jövendölés nintsen helyes ok nélkül; mert 1753-ik ólta minden tapasztalás azt mutatja, hogy a' nedves November és December hónapokra bö esztendök következtek. Illyen volt az 1753, 1763, 1774, 1777, 1782, 1790, 1794, 1797, 1802, 1804, 1808, 1811, 1817-iki November és December, mellyekre, mint esös és hovas hónapokra, legbövebb esztendök következtek.

P. J.

Mese.

Öt ajtón jár hozzá minden, a' mi be fér;
Bár mindenkor dobog: de enni még se kér.
Még is tsak a' vér táplálja,
Ezt szünetlen önti szája.
Veled sírba tér.

Jegyzet: A' 4-dik Számbeli Mese: Lovas Hatona.

Hasznos Mulatságok, 1823.

(6.)

Carlsbadi Föl-írások.

Carlsbadban (Cseh Országban) számos Fölirások találtatnak, mellyek a' mesterséggel befejérített köszíklák' oldalain fekete betükkel vannak írva, és az oda fördeni útazókat, 's vidék szemlélőket gyönyörködtetve mulatják. — 1818-ban egy Magyar Méltóság ott tartózkodván, örömmel olvasgatta ezen Fölírásokat; de, mennyire el bámúlt, midőn egy szikla darabon e' következendő sorokat olvasta:

„Hozott Isten Bácsi"!

„E' szép messze földön magyarúl köszöntünk;
Mert itt is Hazánkért dobog igaz szívünk:
'S jól tudjuk, neked is örömödre szolgál,
Ha szemed e' sziklán Magyar szóra talál.
Mulass itt, 's gyógyúly meg, szívből azt kívánnyuk,

Hogy veled nem vagyunk, azt egyedül bánnyuk.
Éljen Magyar Ország! Dicsőség Vérünknek,
Böcsület Európa' vég ör Seregének"!

Ezen versek alá 1817. eszt. volt írva.— Azon magas Hazafiúi érzés, melly az előbbi verseknek minden soraiból kitündöklik, új bizonysága annak, hogy leginkább a' Magyarokra illik az, a' mit Ovidius régen már megénekelt eme' magyarázattal:

„Nem tudom én, melly édes öröm vonz minket Hazánkhoz:
Elménkben marad a' Képe akármi helyen".

Az eggyetlen egy Magyar Felíráson kivül sok Német, Franczia, Deák Felírások is találtatnak, mellyeket az érzéseikbe el merült, vagy különözéseikben magoknak megtetszett Fördö Vendégek készittettek. Illyen p. o. egy dombon a' szük hajlékban, mellyben a' Remete elmélkedéseiben el merülve vagyon, 's elötte hamuvödör (Urna) áll, melly fölött a' végtelenség karikája (aeternitas) látszik, 's a' Remete illy szavakra fakad: Vajha! a' múltat jövendövé tehetném!

Illyen a' tánczoló palotának ajtaja fölött kifestett Lengyel, a' ki ezen palotát készittette, 's az ö érdeme több Distichon Deák versekben elöadatván a' végsö Vers igy szóll: Est vestis testis, gente Polonus eram. —

De minden Felírásnál szebb a' szívnek hirtelen való kitörése, és a' Hazafiúságnak heves megbizonyítása. Azért ezen alkalmatossággal méltónak tartom megemlíteni, hogy Teplitzben, ugyan Cseh Országban, a' közelebb múlt 1810-ik esztendőben, midőn a' Gróf Clarynak gyönyörű kertjében egy mesterséges dombon készült filagoriában egy Magyar magánosan andalogna, a' mellette való úton két Vendég közelgetett, 's eggyik, a' kinek fekete német öltözete, és vörös harisnyája azt mutatta, hogy Papi ember légyen, így szólla Magyar Nyelven a' másikhoz: Oh be örömest felmennék ezen garáditsokon, ha lábaim győznék! — Erre a' fenn lévő Magyar felugrik, 's így szóll: Engedje Nagyságod kezét, én felsegítem. A' vörös harisnyás Pap erre úgy megindúlt, hogy illy szép szókra fakadna: De már a' Magyar hang a' lehetetlenséget is lehetségessé teszi, — és fel ment a' Hazafihoz.

A' Bétsi Időjárás Jegyzéke.

A' Tsillagvisgálló Torony Bétsben, melly az útszához képest 11 ölnyivel magosabban vagyon a' felső Pék-útszában, illy Jegyzéseket közlött: A' Barometrumnak legfelsőbb állása Febr. 28-ik napjára esett a' midőn 29″ 1‴ volt. Akkor az idő

folyvást tiszta és hűvös vala. A' Barometrumnak legmélyebb állása volt Januar 26-kán a' midön 27″ 10‴ 0‴″, mellyből következik, hogy a' Barometromon való legnagyobb külömbözés az el múlt 1822 esztendöben: 1″ 3‴ 1‴″. — A' közép állása 28″ 5‴ 6‴″. A' Romüri Hévmérönek közép állása ezen esztendö folytában volt + 9. °69; a' leg nagyobb meleg volt Julius 26-kán a' midön a' Hévmérö + 30. °5 mutatott; a' legnagyobb hideg volt Dec. 31-kén, a' midön a' Hévmérö — 10. °4. következésképpen, a' Hévmérőben való külömbség volt 40. °5. Ezen esztendö folytában tiszta nap volt 66; olly napok, mellyeken a' napfényt felhők is váltották fel, voltak 231; egésszen beborult nap 68, ködös nap volt 70, eső esett 92 nap, hó 29 nap; égi háború volt 11 nap; szélvész 16 nap, és leginkább nyúgotról, vagy WNW. Az esztendö folytában uralkodtak a' nyúgoti szelek, és a' Déli-keletik azért ezen esztendöt méltán a' legmelegebb, és legszárazabbak közé lehet számlálni.

Democratia.

Nintsen rosszabb, mint mikor az emberek a' szót balúl értik. Egy szónak el tévesztett értelme ezer hamis összve köttetéseket húz maga után a' gondolatokban. Illy megtévedésnek el kerülésére, mint-

hogy a' mostani világ történeteiben gyakran említtetnek a' Demokraták, Demagogusok, Demokratia, hasznos a' szókat magyarázni. Demokratia tehát a' polgári Társaságok igazgatásának eggyik együgyű formája, a' mellyben a' Fő Hatalom az egész Népben vagyon, 's ez választ magának ügyes és bölts embereket a' köz Dolgok' kormányozására. Plátó így szóll Athena városa polgári állapotjáról: „A' természeti eggyenlőség, melly a' társaságba lépett emberek között vagyon, azt kivánta, hogy a' Kormányozásunkban olly eggyenlőséget keressünk, melly minden Polgárokra a' Törvény erejét eggyenlően kiterjessze: de egyszer'smind engedelmeskedünk azoknak, kiket, mint ügyes és bölts Férfiakat, Elöljáróknak választottunk". — Ezen Igazgatás formájának némünemű képe a' városoknak nálunk fenlévő Igazgatása, és Amerikának Respublikai formája. De nem kell gondolni, hogy a' Demokratia igen könnyű, vagy állandó Igazgatás formája légyen; mert ez legtöbb hányattatásoknak ki vagyon téve, mivel kiki azt gondolja, hogy annyi jussa vagyon, mint akárkinek, 's így támadnak a' Nép között a' Kolomposok, kik bátran, 's nyersen szóllanak a' gyűlésekben a' köz ügyről. Ezeket nevezik Demagogusoknak, kik a' köz szabadságért kikelnek. Ámbár pedig erre nézve veszedelmes az illyen Igazgatás formája nagy Státusokban; de nem lehet tagadni, hogy ez volt az el-

ső; és legtermészetesebb mód, hogy: a' kiket illet valamelly dolog, azok szólhassanak is hozzá. A' kik a' mostani Országlások' külömböző formáji alatt élnek, de a' fellebb kimagyarázott mód szerént gondolkodnak, Demokratáknak neveztetnek.

A' Poézis bötse a' Perzsáknál.

Nints a' Per'sáknál egy egy tisztességessebb név, mint a' Költö, vagy Poéta nevezet. Ezeknek tiszteletekre 's örökös emlékezetökre fenyés emlékeztető jeleket szoktak állitani. Szaadi, Hafiz, olly nevezetek mellyeket a' Külföld is tisztelettel emlit. — A' mostani Király Feth-Ali-Sach, nem tsak udvari Poétát tart, a' kit Költök Fejedelmének neveznek; hanem szabad óráiban maga is örömest foglalatoskodik a' vers irásban. Joannin Urat a' Konstantinápolyi Udvarnál lévő első Franczia Tolmátsot maga ajándékozta meg Költeményeinek egy Gyűjteménnyével, a' ki azt a' Párisi Királyi Bibliotékának adta. Ezek közül emlékezetes Darab ez:

Feth-Ali-Sach

az ö Kedvesének.

„Ha te, én Kedvesem, a' te kellemeidet Vanning előtt felfödnéd, úgy ö ezen Uzrai életét, a' te tökélletességeid kintstáránál feláldozná. Ha Jusuf megpillantaná

a' te szépségeidet, úgy el felejtkeznék Zulikháról. Jer hozzám, add meg magad az én vágyaimnak; ne halogasd többé igéreteidet holnapról holnapra. Midőn Khágánnak szépe száz kelemekkel közelitte hozzá, egy pillantása lebilintselte szivét". — „Midőn én szivemet át adtam; akkor kezdődött az ő kegyetlenkedése, 's ezen kegyetlenkedést még hivségnek nevezi. Ne nevezd a' te szemeidet igaz nevein; mert valóban a' szomorúság forrásai azok; a' te termetednek delisége el árúlja a' te kevélységedet. Soha sem fogok én azomban te ellened panaszolni, én kedvesem; mert bár melly nagy is a' te kegyetlenséged mégis illendő. Tégy engem egyszerre semmivé; mert az én büszkeségemnek legfőbb pontja az, hogy az én szerelmesem által haljak meg; Khagán a' te lakó helyed körül lakott míg nem aggott korát el érte, 's te őtet gonoszúl mégis hivtelennek nevezed".

Apróságok.

Franczia Országban valamelly Tapacirer fizetést követett egy Polgár Asszonyon, ez igen tsúnya Prókátorral jelent meg a' Törvényszék előtt, a' mellynek Elölüllője igen szép ember volt. A' Prókátor sok mindenfélit öszve habart az Asszony mentségére, de úgy, hogy abból semmit sem lehetett érteni. Felbuzonkodván az Asszony,

így szólla: A' dolog ebből áll: én úgy eggyeztem a' Tapaczirrel, hogy nekem szép Flandriai Kárpitokat adjon, 's azokon olly szép képek légyenek, mint a' Praesidens Úr, ő pedig nékem olly tsúf figurákat adott, mint a' Prókátor Úr. Kérdés tehát; Tartozom e' néki 4000 Frankot fizetni? Az Elölülő, ezen hizelkedés által meg illetödvén, az Asszonyt a' fizetéstöl felmentette.

Bizonyos nagy Városban el vesztette valaki éjszaka az erszénnyét, mellben 50 Louisdor volt. Még azon éjszaka írott czédulákat raggatott fel a' szögletekre a' Találó, hogy: Minden további költségeknek megkíméllésére, semmiféle Tudakozódásokat, vagy Jelentéseket ne tégyen az erszénynek volt Tulajdonossa, mivel már rendelések tétettek, hogy erszényét soha vissza ne kapja".

Mesés kérdések.

1) Mellyik a' leghamisabb víz.
2) Mi a' megbántásnak legjobb orvossága?
3) Mellyik az Istennek első parantsolatja.

Jegyzet: A' 5-dik Számbeli Mese: Az emberi szív.

Hasznos Mulatságok, 1823.

(7.)

Farsangi Dall.

1.

Kis tsupor, nagy tsupor, mind egy, ha el fogy a' bor:
rep.
De az asszonyom megtölti, ha a' tsaplárost felkölti.

2.

Kis pohár, nagy pohár, mind egy, ha üressen jár;
rep.
De az asszonyom megszánnya, ha a' tütüt megkivánnya.

3.

Kis kanál, nagy kanál, mind egy, ha üres a' tál:
rep.
De az asszonyom ád belé, ha megkészül a' korhely lé.

4.

Kis födő, nagy födő, mind egy, ha semmit föd ő
rep.
De az asszonyom rak alá, mint néha a' kontya alá.

5.

Kis konyha, nagy konyha, mind egy, ha ha ha ha ha
rep.
De az asszonyom süt, és főz, még fejébe nem üt a' gőz

Bővebb tudósítás a' Kalugyeri Dagadó Forrásról. (Az 1822-ik 38-ik lev. Múlatsághoz).

Igaz az, hogy az említett forrásnál a' víznek kizuhanását némellykor gyakran lehet szemlélni: még is mindenkor nem egy formán; mert mikor én alább írtt több bötsülletes Úri emberekkel oda kint voltam, a' víz ugyan, mihelyest kiértünk, 9 órakor elöször kibuggyant, és mintegy 50, 60, akó vizet böven kiadott. Másodszor 12 órakor; Harmadszor kétfertály egyre; Negyedszer ismét utánna 3 fertályra. Mink tehát elegendő képen láthattuk a' víznek kellemetes kijárásit. De az már nevezetesebb, hogy nem sokára utánnunk, ismét kiindúlt másik Úri Társaság, és, noha reggeltől estvélig mulata, semmit sem láthatott, mivel akkor egész nap egyszer sem jött ki a' víz, hanem tsak vékonyan folyvást tsergedezett. Mostanában pedig, a' mint hiteles emberek bizonyitják, nappal ki sem jön, ha tsak éjszaka nem. És innen nyilvánságos, hogy annak a' folyásnak, vagy tsak azért is különösnek kell lennie, hogy a' folyását meg nem tartja, hanem az esztendönek részei szerént folytatja. — Soha se takargassuk, a' mi világosságra jöhet, és idövel is, ha nem másként, legalább a' tapasztalás által szolgálhat a' maradéknak. Nyissuk fel hát a' Szuhodor, és Kimpkét Oláh helységek völgyeinek közepén

lévő barlang száját is. Ennek a' barlangnak, melly elejéntén elég nagy bövséget mutat, nints olly bátorságos bémenetele, mint, tészem, az Agteleki barlangnak Gömör Vármegyében, vagy a' Fonátzainak Biharban: hanem inkább egy kis szoros lyukatskán lemenetele öt, vagy hat lépésnyire, mint bémenetele vagyon. Itt már, ha vígyázunk, lehet szemlélni azon víznek lezuhogásait, melly az említett Halugyeri helységben veszi eredetét, által folyván ismét a' nevezett szomszéd Szuhodor helységén ugyan Bihar Vármegyében, 's melly tsak a' borzasztó helynek mélységében rontja öszve dagadó habjait. Mennyire leszolgálhat ez a' mélység aztat voltaképen még tsak rebesgetni se hallottam, mivel senki sem mérte; elég az hozzá, hogy a' mélység magával viseli nevét; mert, ha az ember valamelly darab követ leereszt, várakozással kell lennie, míg meghalja a' vizbe lett zuhanás. Innen el lehet gondolni, hogy, ha valaki véletlenül, (mellytől mentsen Isten) bele esnék, ha tsak az Urangyala karjaikon le nem vinnék, tudom, hogy mikor az egyik oldala megtapogatná a' feneken lévő keménységet, a' másik már akkor ezerekre nyilnék. Ez tehát igen rémítő: de nagy ritkaság is, mert, ha Vaskóh felől nézzük a' hegyet, legalább más félszáz ölnyi magosságú hegyen tekereg, és búvik által a' víz, melly annál tsudálatosabb, hogy ha Szuhodornál az barlangban alig

tsepeg is, vagy ha egészen kiapad is a' víz, mégis Vaskóh felöl az úgy nevezett Izbuknál, vagy magyarúl a' víz kibukkanásánál, mindétig egyformán folyik, és gyönyörű Pisztrángokkal kedveskedik. Hol veszi pedig eredetét az a' nagy forrás, hol nem, a' nagy hegy alatt? arra magossabb megvisgálás kivántatik; mivel a' víz már természetében ollyan, hogy nyárban a' más forrásbeli vizet is megheviti, télben pedig meglágyitja, és igy bár melly nagy hideg légyen is, soha sem fagy bé, hanem szüntelen párologván, és két Molnárt két malomban, a' nyugodalom sorába helyheztet azért, hogy nem kell nékik a' jeget törni, szabadon örölhetnek. Sok Molnár kivánná ezt a' malmára ereszteni: de nem is volna bolondság, mert a' vadkátsáknak is, vagy is a' rétzéknek, rutzáknak, a' nagy hidegekben bátorságos tanyázó helyök volna (ide szorúlván t. j. az alföldi béfagyott tavakból) ha nyugodalomban legelhetnének; de mivel a' Puska vége Vaskóhn is ravasz, a' sok irígyek véget nem élhetnek ott sem tsendes életet. — Végre emlékezetre méltó az is, hogy az egész víz folytában télben is olly kies pázsitot lehet szemlélni, hogy a' legkomorabb kedvű lelket is új örömre gerjeszthetni, kedveskedvén mellette a' természetnek külömbbféle ritkaságival. Hát még a' kellemete nyár ketsegtetéséről mennyit nem szólhat nék? Erre elég lészen, ha rövid szóva

egyszerre kimondom: hogy a' természet játszodozását külömben nem lehet Nemes Magyar Hazánkban tapasztalni, tsak úgy, mint Vaskóh környékén. — Minthogy tehát most tél vagyon, a' többi ditséretére szolgáló szavakat el hagyom, és végig menvén a' víz folyása mellett ott állapodok meg, a' hol már kezd fagyni, tudniillik a' Nagy-Váradi Deák Püspök Vashámoránál, melly a' Katolikus Templom hátamegett két nagy vas-kalapátsot emelget, 's mellynek Földes Ura mostan Fő Tisztelendő Méltóságos Vurum Józef Ő Nagysága, ki, hogy sokáig használja, igaz szívből kívánja. Vaskóhn

alázatos Káplánnya
Medve József.

Franczia Ország ismértetése.

Franczia Ország, melly a' Tsászárság idejében, a' 41° 14′ — 53° 43′ Éjszaki szélesség, és 13° — 26° hosszúság gráditsáig, és így mintegy 14,000 □ mértföldnyire terült; 's Lakossainak száma reá ment 42½ milliomra: az 1815 November 20-dikán Párisban kötött Tractatus szerént, most az Éjszaki szélességnek 42° — 51°; a' hosszúságnak pedig 15° — 25°-ig terjed; magában foglal 10,050 □ mértföldet. Felosztatik 86 Kormányszékekre (Departementekre), és ezek 22 katona Osztályra. Ezeket különkülön egy egy Marsal, vagy Generál Lieu-

tenánt kormányozza. Egész népessége 1817-ben 29 milliomon fellyül volt. Az Országgyűlésére előbb 258 Deputátusokat nevezett, de ezeknek száma 1820-ban még 172-vel, és 1819-dik óta 270 Pairekkel szaporodott. A' Deputátusok közül minden esztendőben ki lép egy ötöd rész a' Hivatalából. — Az Országnak nagyobb része termékeny térségből áll; csak Délen, és Keleten vonúlnak a' Lozére, Overny, és a' Szevenne Bérczek, a' Pyreneumoktól egész az Alpesekig; valamint ezen utólsóknak mellékes ágai a' Júra, és Vogézek. Éjszaki Franczia Országban pedig az Ardennek vonúlnak be. — Nevezetes termései a' gyümölts, oliva (ebből a' Brabancziai olaj) és bor. Szőllő-hegyei, mellyek mintegy 5 milliom hold földet foglalnak el, esztendőnként megtermenek 16—18 milliom tsöbör Bort. A' Gabona termesztés, és marha-tartás napról napra tökélletesedik, 's gyarapodik. Az ásvány-nemek közül ád sok vasat, egérkövet, köszenet, márványt, és tűzkövet 's a' t. Főzet sok tengeri, és forrás vizi sót is. Belső kereskedését 18 nagy Ország-úton, 's más számtalan mellékes kereskedő útakon üzi; van 80 nagy hidja, 30 tsatornája, ezeken 300 vízi-rekesze. Franczia Országnak vagyon 24 kereskedésre való kikötő helye, mellyek közül a' Serburgi, egy a' legnevezetessebbek közül a' világon. A' kézi munkák, és fabrikák álla-

potja jó karban vagyon. Legújabb Tudósítások szerént reá megy esztendőnként a' Franczia Országi készítmények bötse 2000 milliom Frankra; az ezek körül munkálódó emberek száma 1,747,000. A' munkán való tsupa nyereség 700 milliomra bötsültetik. Ezek között legnagyobb tekintetet érdemelnek a' gyapjú, pamuk, selyem, len készítmények, és az úgy nevezett Bijoutérie, és Quincalerie munkák, vagy is az igaz, és hamis czifraságok. Az igazság kiszolgáltatása a' Király kezében vagyon; ő nevez Birákat, és tsak a' Békesség birái veszíthetik el hivatalaikat: a' többi örökös. Minden Departementnek vagyon egy Prefektusa, kinek a' hatalma ollyan, mint egy Királyi Helytartóé. Ezek mellett vagyon egy Prefektusi, és egy Kormányszéki Tanátsa. Minden Városnak, Mező-városnak, és Falunak vagyon egy Előljárója, (Maire) 's e' mellett egy, vagy két Segéd, és egy Policzia Komiszáriusi hivatal, vagy tsak Policzia Tiszt. — (Mind ezek a' Tisztviselők, kivévén a' Béke Birókat, más nevek alatt Magyar Országban is feltaláltatnak).

Természeti Ritkaságok.

A' legközelébb múlt Karátsony Ünnepe első napján, Tek. Ns. Szathmár Vármegyében a' Szamos Folyó mellett feküvő Sülyi Helység határán lévő erdőben, melly

Földes Úri Jussal Tek. Ajtay János Urat illeti, három anyányi Holló fiakat szedtek le egy fa tetejéből. A' madárfiak egy hét alatt kirepültek volna; most még mind a' három él, és friss. Ezen különösséget kétségkivül a' hosszú és meleg ősz okozta; de minden esetre emlékezetet érdemlő tűnemény.

Apróság.

Moncrif, noha igen éltes volt már, de ő azt nagy szorgalmatossággal titkolta, 's magát ifjította. Egykor a' Királynénál volt, midőn a' Király is éppen oda ment. Ez jó kedvel azt mondja neki: „Tudja Monerif, hogy némellyek azt mondják, hogy már 80 esztendős"? — Igen is tudom, Felséges Uram, de én el nem vállalom.

Rejtett szó:

Vedd elejét, írhat; végét veszed, enni való lessz.
Már az egésze gonosz, 's másét el vonja magának.

Helky András.

Jegyzet: A' 6-dik Számbeli Kérdésekre Felelet: 1) Az Asszonyi Könyhullások. 2) A' tűröm-olaj. 3) Ne egyel; mert ezt mondá Ádámnak.

Hasznos Mulatságok, 1823.

(8.)

Van-é befolyása a' Nemzeti Tánczнak a' Nemzeti Charakterre?

Az emberi természetnek tulajdona, hogy örömét, vagy fájdalmát, hangok, vagy mozgások által jelentse: de a' mint az emberi helyheztetések vannak, úgy külömbbféle érzéseket más más tárgyak gerjesztenek; azért a' Nemzetek külömbbféleségéhez képest, minthogy az ő érzéseiket külömbbféle tárgyak gerjesztik, a' hangnak és mozgásnak is külömbbféle kitörései szoktak lenni. A' Hangokból támadtak az énekek, a' mozgásokból a' tánez. Valamint tehát az éneklés megkülömbözteti a' Nemzeteket, úgy megválasztja a' tánez is. Az első érzéseket bennünk azon tárgyak gerjesztik, mellyeket kis korunktól fogva, kedvező helyheztetésekben láttunk, hallottunk. Ezen érzések velünk nevekednek, velünk erösödnek, és a' hosszas szokás által, mintegy természetünkké válnak, úgy

annyira, hogy ha ezen érzésekre az arányos mozgásoktól magát valaki megfogná, mintegy természetén tenne erőszakot; ellenben mintegy magával megegyező kellemetes érzést tapasztal az, a' ki megindúlt szívének hevesebb érzéseit, azoknak megfelelő mozgásokkal kijelenti. Nem lehet tehát tagadni, hogy természetes ösztön fakasztja ki belőlünk azon mozgásokat, mellyeket első neveltetésünktől fogva a' házi és hazai tárgyak bennünk gerjesztettek.

De valamint időjártával az emberi Nemzet tökélletesedvén, a' hangoknak vagy is az éneknek Nemzeti tulajdonságához képest bizonyos rendet és módot szabott; úgy a' mozgásoknak, vagy is a' táncznak, idővel bizonyos rendje és módja lett közönségessé a' Nemzeteknél, mellyet az illendőségnek, tetszetősségnek, és nemzeti helyheztetéseknek elevenebb érzése tett közönségessé, 's ugyan ezen elevenebb érzésnek el terjedése terjesztette el a' nemzeti Tánczokat. Ebből következett utóbb, hogy noha minden Nemzet a' természeti szépet akarná követni, de mégis a' maga helyheztetéséhez képest ugyan ezen szépnek érzését más más jelekkel nyilatkoztatná ki. Igy támadtak már a' 'Sidóknál az istenes tánczok, így a' Görögöknél, és Rómaiaknál, valamint az újabb Nemzeteknél is a' Nemzeti Tánczok.

Ha tehát a' házi és hazai dolgok, és példák érzéseiből eredtek a' Nemzeti Tánczok; nem lehet kételkedni, hogy viszont ezen Tánczok ugyan azon érzésekre gerjeszthetnek, mint a' mellyekből eredtek. Ehhez képest, ha a' Nemzeti Charaktert azon gondolkodások és érzések formálják, mellyek bennünk kisdedkorunktól fogva meggyökeresednek, és ha ezen érzéseket a' mindennapi tapasztalás nevelheti, kétségkivül foganatos lészen a' Nemzeti Tánczuak gyakorlása is a' nemzeti Charakternek megerösítésére, annyival is inkább, mivel minden nemesebb érzésü ember azt, a' mi Nemzetének tulajdona, úgy tekinti, mint magáét, és annak bötsben tartása által, önnön magát is bötsültetni érzi: e' mellett pedig, minthogy a' korán való tapasztalás, és a' gyakor látás hallás, a' szivéhez könnyebben útat nyit, sokkal kellemetesebben is érzi a' nemzeti Tánczuak benyomását, úgy annyira, hogy, ha nintsen egésszen el ragadtatva az idegen példák által, egész készséggel azokhoz kaptsolja magát, kikkel az egy eredet, egy Haza, egy Törvény és köz jus, ötet öszve köti. Az illyen köz kedvelést, sok dolgokban az állatok példája is mutatja, annyival inkább természetesen várhatni tehát, hogy az ember, a' kinek Országa és Hazája vagyon, a' ki nemzeti szokások között nevekedett fel, a' nemzeti Tánczáltal is, a' maga tulajdonaiban megerösödik.

Óhajtani kell tehát, hogy a' Szülők Hazánkban is ne idegeneket, hanem Hazafiakat neveljenek, és erre nézve gyermekeiket, ha tsak ugyan a' Tanczokban gyakoroltatni kivánják, a' Nemzeti Tánczban is gyakoroltassák. Tsak úgy lehetnek egész Magyarok, ha még a' Mulatságokban is a' nemzeti formákat velök megkedveltetik; és azoknak külömbféleségét, nemzeti czélokból, velök éreztetik, ne hogy ollyanok legyenek a' Hazában, mint a' bujdosók, kiknek sem Országok, sem Hazájok nem lévén, azok eránt, a' kikhez jutnak, semmi vonszódást nem éreznek, és így mindenütt idegenek. Bötsüljük meg magunkat, bötsüljük meg minden nemzeti szokásainkat, és így várhatjuk azután, hogy bennünket az idegenek is, mint erős Charakterű Nemzetet megbötsüljenek *).

A' Pyrenéumok.

Minthogy ezen Hegy most olly gyakran szóban forog, méltó róla a' következendöket tudni:

*) Valamint mindenben, úgy a' Tánez mesterségben is időjártával tökéletesedtek a' Nemzetek, 's e'hez képest, annyiban látszik tökéletesedni egynehány esztendők ota édes Nemzetünk is, hogy már most Pesten helyes Reguláh szerént tanitják a' nemzeti Tanczot, mellynek külömbféleségét majd az idő szebben kifejti.

A' Pyrenéumi Hegy láncznak szélességét felosztva birja Franczia, és Spanyol Ország, olly módon, hogy Franczia Ország felöl a' hegyek tsúttsai magassabbak, és a' hegy óldalok meredekebbek. A' hegynek közepe tájján legmagassabbak a' tsúcsok, és az, a' mellyet Mont-Perdü-nek neveznek, olly magas, hogy a' tenger síkján fellyül 10,500 lábnyival magassabb. Két felé, a' Biskájai, és a' Földközi Tenger felé, mind inkább inkább szálnak a' hegyek, és keskenyebbek lesznek. Ezen vadon hegyek, mellyeknek belseje tsupa Granit kövekből áll, az alsóbb részeikben jó darabon erdökkel vannak be növe, de azok fölött a' kopár köszíklák látszanak égig emelkedni, úgy hogy, egész nyaratszaka megmarad rajtok a' hó, 's abból sok helyeken majd sík jegek, majd havasok támadnak. Ezen Pyrenéumi hegyeken keresztül számtalan útak vannak, kivált a' keleti részen; de tsak 5 úton lehet kotsikkal vagy marhákkal járni. Legalkalmatosabb a' bemenetel Bajonnétól, Bidasszoa Folyó-vízen keresztül, melly út délfelé Vittoriának vezet. Második, de már sokkal terhesebb út Sz. Palén megy keresztül Navarrába: ezen már tsak öszvérekkel járhatni. A' 3-dik út megy St. Ján Pied de Port városból, Pampelónának. A' 4-dik a' Roland Kapuján megy keresztül, de az olly veszedelmes, hogy tsak az alattomos kereskedők szokták járni. Az 5-dik a' föld közi Tengerhez kö-

zel esik melly Perpinyánból (Franczia Országi városból) Spanyol országnak Gerona nevű városába vezet. Ez mindenik között legalkalmatosabb, és jó tsinált út; de ez is, sem nem tágas, sem nem kellemetes, úgy hogy az által menő armadának igen könnyen veszedelmes lehetne. Ennél vagyon Figuerász vára Spanyol országban. Külömbben az egész hegynek láncza a' természetnek nagy műve, mert eggyik tengertől a' másikig, tsak nem mindenütt fenyegető magosságot mutat, és valóban úgy látszik, mintha Nemzeteket megválasztó határnak teremtetett volna. Tsak nem egyenes lineában megy, és a' hossza 50 német mértföldnél többet tészen.

A' Himlő beoltás.

Mexicóba is el jutván a' mentő himlő beoltásról való hír, gondosan megvisgáltatta elősször az Országlószék annak következéseit, és azokat az emberiség javával eggyezőnek találván, illy Hirdetést tétetett közönségessé, mellyet minden Ünnep napokon el kell a' Papnak a' Nép előtt olvasni, hogy: „A' ki ezen különös jótéteményt akár makatságból, akár vele nem gondolásból megvetné, úgy fog tekintetni mint gyermekének gyilkosa; szorossan utánna kell annakokáért a' dolognak látni, hogy ezen védő mód közönségesen el ter-

jedjen". — Valóba követésre méltó rendelés, 's talán csak illy Parantsolatnak szoros megtartása által lehetne kiirtani, azon gonoszat az Europai Birodalmakból is, melly egyedül a' Tsászári városban Bétsben, 238 áldozatot ragadt el a' lefolyt 1822-dik esztendőben.

Kénkő Hegy.

Peruban a' több hegybeli ritkaságok között vagyon egy, melly egészen tiszta kénkőből áll; a' hossza tészen mintegy másfél német mérföldet. Azt írja Humboldt Úr, hogy egynehány esztendővel ennekelőtte neki keseredésekben megakarták gyújtani a' Lakosok ezen veszedelmes hegyet, hogy ennek gőzével veszessék el mind magokat, mind az egész Tartományt el pusztítsák. Valóban több száz mértföldekre is kiterjedt volna ezen kénkő göznek pusztíttása, ha szerentsére ezen kétségbe esetteket meg nem lehetett volna kérlelni.

Különös tenyésző Tehén.

Kis Kún Fülöpszállása Határához foglalt Kerekegyházi Pusztán lakó Horváth Ferencz nevű embernek egy tehene, két ízben két két borjút, harmadszor pedig hármat borjazott; és valamint a' két ízben el-

lett kettőseket, úgy az utóbb ellett hármasakat is úgy felnevelte, hogy jó közönséges borjúk lettek.

Apróság.

Bizonyos gazdag Izraëlitát megütött a' szél, 's ez által szeme világát el vesztette. — A' szorgalmatos orvoslások által kezdett már javúlni, midőn az Orvos próbául, ha lát-é már, a' kezét tartotta elejébe, 's kérdezte hogy mi az? — „A' mennyire felvehetem, mond a' beteg, kéz, de különös, hogy ha a' magam kezét tartom elömbe azt tellyességgel nem látom". — Az semmit se tesz, visszanozá az Orvos; mert tellyes életében hozzá szokott, más kezeire függeszteni szemeit.

Mese.

A' mit kér, azt másnak adja;
Magának meg nem tarthatja;
Honnan veszi nem mutatja
De, mivel bir, azt kiadja.
Akár kevés, akár sok az,
Részegségtől megoltalmaz;
Szenved mindég, nem rágalmaz,
Hihetnéd-é? Ez mind igaz.

Jegyzet: A' 7-dik Számbeli Rejtett szó: Tolvaj.

Hasznos
Mulatságok,
1823.

(9.)

A' Laczedémoniaknak Tánczaik.

Minthogy a' régi Görögök megvoltak győződve, hogy a' táncz eggyik neme azon eszközöknek, mellyek által a' Hazafiakat az Országhoz szorosabban lehessen kaptsolni; Lycurgus különös törvényt hozott, melly arra kötelezte az ifjú Spartabelieket, hogy mindjárt hét esztendős koroktól fogva, a' Frigiai nótákon tánczolni kezdjenek. Ezt ők dárdákkal, kardokkal, és dsidákkal vitték végbe; és így, korán élesztették az Ifjúságban a' vitézi tüzet, 's hazai szeretetet. Ezen táncznak foganatosságát Numa Római Király is megismérte, és azért rendelte a' Saliariusokat, vagy is, a' közönséges Tánczolókat.

Még különösebb tánczot is rendelt Lycurgus, mellyet két tsapatban, eggyikben öregek, másikban ifjak lévén, gyakorlottak, úgy hogy mind a' két sor mezítelen volna, és a' táncz közben, Apollónak

tiszteletére, énekeket zengedezne. Ezen két sort más különös tsapat vezérlé, melly pálma ágakkal, mint Apollónak szentelt fával, volt koszorúzva.

Szinte közönséges, és régi táncz volt a' Laczedemoniaknál az Artatlanok tánczа, mellyet a' gyenge korú Leánykák Diána oltára előtt, mezitelenen, lassú, és tiszteletes lépésekkel, kellemetes és szemérmes mozgásokkal vittek végbe. Heléna éppen ezen tánczban jelent, meg midőn Theseus őtet látá 's el ragadá; noha némelly Irók azt mondják, hogy Páris gyúlladott fel olly annyira eránta, és őtet el ragadván, Görög országnak és Ásiának olly sok vérontást okozott. Lycurgus, midőn a' Laczedemoniak törvénnyeit és szokásait újabb rendbe szedé, megtartotta a' Diána oltára előtt való tánezot is, úgy mindazáltal, hogy az, többé káros következéseket ne hozhatna.

Ezen Respublicában különös tánczot gyakorlottak az öregek is, a' melly közben Saturnus tiszteletére énekeket mondottak, és az első emberi kornak ditséretét is zengették.

Még egy különös táncz volt, melly eleven ingadozásokkal vitetett végbe, 's a' mellyet a' Laczedemoniak Hormosznak neveztek. Ebben egy virgoncz Ifjú, kevély, és könnyed mozgásokkal büszkén vezeté az Ifjak seregét, melly az ő lépéseit követni tartozott. Az Ifjakat Leányzók követék,

de lassú és szelíd lépésekkel. Egy két fordulás után a' Táncz-vezér hirtelenében hátra fordúlt, és a' fiatal Leányzók közé keveredvén, közöttök által vitte a' Legény sereget, és ezt többször tselekedvén, mintegy elevenen képzelte a' mértékletességnek, és az erönek harmoniáját. Minden Legény kétszeresen lépett és tapodott az alatt, míg a' Leányzók tsak egy lépést és tapodást tettek; 's mind a' két felekezet nyájas vidámsággal egymásra pillogván, az öröm és gyönyörüség érzését elevenen kínyilatkoztatta.

Apologus.

A' Philosophusoknak komor és szoros oktatásai, nem érdekelhetik az emberi léleknek megfogását, és érzését egyenlően: azért az erköltsi tanúságot némelly régibb bölts Férfiak, vagy példákban, vagy képekben kezdették elö adni. Az elsö tsupa elöbeszéllésnek neme; a' második inkább költemény. Mi ez utóbbit vesszük most tekintetbe, a' midön akár lelkes, akár lelketlen állatoknak a' Költö bizonyos beszédet tulajdonít, és igy, mintegy idegen értelemböl által viszi az oktatást a' tulajdon értelemre. Ezt külömbben Allegoriának is nevezhetnök, de a' bévett szokás Mesének mondja, midön t. i. az állatok egymás közt való beszélgetések által

fejtik ki az erköltsi oktatást; és így, mintegy meglepik az olvasót, 's kedvetlen erőltetés nélkül, kedvesen, könnyeden éreztetik vele, a' tanúságra való igasságot. Az egész előadást, melly rendszerént hosszú lenni nem szokott, kis komédiának is lehetne mondani, mellyben vagy állatok, vagy olly dolgok, mellyeknek személlyök nintsen, személyesíttetve beszélgetnek, 's mintegy ugyan annyi Actorok. Ezen tekintetből számláltatik az Apologus, a' Poétai munkák közé.

A' beszédben előfordúló személyeknek mindenkor ollyanoknak kell lenni, mellyeknek természeti tulajdonságaik már ismérvetesek, és így az ő beszélgetéseikből kiki könnyeden által láthassa, hogy miért így, és nem másképp szóllanak, és a' beszédből kifejlő oktatás mintegy természetesen következzék.

Az előadó beszédnek rövidnek, meghatározottnak, értelmesnek, és elmésnek kell lenni, hogy az olvasót magához ragadja, és minden hosszú okoskodás nélkül vele az el rejtett igasságot megismértesse.

Kérdésbe szokott vetetni, hogy: az Apologusokban, vagy is Mesékben, mindenkor végről vagy elől tétessék é ki az oktató igasság? Ha eggyes Meséket tekintünk, nem lehet az ellen kifogás, hogy az előadásnak végén legalkalmatosabban tétethetik ki az oktatás: de ha egész gyűjtemények készíttetnek, tagadhatatlan az is,

hogy ezen egyformaság unalmas lenne, azért felváltva majd előre, majd hátra lehet tenni az értésre adandó igasságot.

Mint poétai munkának, kellemetes formája a' vers; azért Phaedrus, Lafontaine, Lessing, Pfeffel, ezen formát választották; de a' dolognak valóságára nézve; szép lehet a' Mese folyó beszédben is, tsak könnyű és elmés előadással az Olvasónak figyelme megillettetve, mintegy el kapattassék, és a' váratlan kifejléssel meglepettessék. Ki nem kedveli Aesopus Meséit)

Őrizkedni kell az Apologus Irójának, hogy munkája gúnyolássá ne váljék, mert ez nem oktató, hanem sértegető lenne. Általjában, játékos, de tiszta elme kivántatik hozzá, hogy idegen képek által valaki az igasságot kellemetesen elő adja.

A' mi Literaturánk is ditsekedhetik két eredeti Iróval a' Mesék költésében: Eggyik Ts. Fay András Úr; a' másik Ts. Vitkovics Mihály Úr, kiknek Meséit mind a' gondolatokra, mind az előadásra nézve méltán ajánlhatjuk mind azoknak, kik az elmés oktatást kedvelik.

Muzsika Stenographia.

Stenographia, a' sebes írás Mestersége. Ezt már Angliában és Franczia országban annyira vitték, hogy a' Parlamen-

tumokban mondott beszédeket szóról szóra leírják, 's így lehet meg, hogy az Újságokban ki is adhassák. Most egy Muzsika kedvelő azt közli, hogy akármelly szép muzsika darabot, mellyet az ember hall, szinte fel lehetne szaporán jegyezni. E' végből ő tizenkettőd formában készült kis könyvet hordoz magával, mellynek papirosa szokott mód szerént Kóták léniáival megvannak róva; a' közöket plajbásszal tölti ki, mint segitő léniákkal; a' jegyzés szaporább voltára nézve a' Kóta léniákat előbb Tactusokra felosztja. Igy felkészülve, midőn valamelly szép darab muzsikát hall, fogja a' plajbászát, 's a' tónusokat tsupa keresztül való vonással a' kóta léniákon, egész folyamatú tónusokat hosszában való húzással, a' fertály nótákat balról jobbra hajló vonással; a' nyolczad nótákat meredek vonásokkal; a' tizenhatod nótákat jobról balra hajló vonásokkal; fél tónusokat görbe vonással, ha pedig egész folyamatot akar jegyezni az effele nótákból, akkor a' görbe vonást keresztül húzza. — A' Pauzákat 's egyébb apró jegyeket utóbb teszi fel magának. Ezen móddal a' középszerű muzsikus is feljegyezhet könnyen valamelly lassú darabot, 's utóbb a' gyakorlás többre viheti.

Nápoly Városa.

A' 17-dik századbeli útazó előadása szerént.

Nápoly városa tsak 8 Olasz mérföldre terjed egész fekvésében; de ha a' külső városokat is hozzá veszi az ember, 18 mérföldet is el foglal. A' száraz föld felől való oldala nem igen erős, de annyival erősebb a' tenger felől való. — Fekvése igen kellemetes, pompás házak, szép útszák vagynak benne. Ezen utólsók között legszebb az úgy nevezett Strada di Toledo: ez olly széles, hogy 10 kotsi el mehet egy más mellett. 368 Templomok 's Kápolnák vagynak benne, ezek között 11 Collegiom a' Jesuitáké, 19 a' Dominikánusok' Conventje. A' Mólón, melly a' Tengerre dűl, áll egy torony, mellyben minden éjszaka lámpások égnek. A' városnak népessége reá megy 600,000 Lélekre (a' mint ezt Colubrano Herczeg Titoknokja állíttá az útazó előtt). Itt igen sok Nemesek tartózkodnak, de egynek sem szabad két Inasnál öbbet tartani.

A' Vice Király Conte di Santo Steffano, (egy kisded termetű, mintegy 50 esztendős körül való Úr) nem egésszen Úr a' Status dolgaiban is, hanem a' Felesége, kiváltképpen a' mi a' pénz gyűjtést illeti. Három esztendő óta, milliomokra megy, a' mit ezen Asszony öszve gyűjtött. Uralkodása vége felé jár, 's azt beszéllik,

hogy 400 ezer Skudit igért volna már a' Spanyol Királynak, ha még 3 esztendeig meghaggya ezen Méltóságában.

Minthogy a' Lakosok nagyon hajlandók a' felzendülésre, azért mindég sok 'soldos Katonát, 's Drabantokat kell a' városban tartani. A' Nápolyiaknak mind férfiaik, mind asszonyaik, Spanyol módra öltöznek, 's a' Francziáknak esküdt ellenségeik. A' Nemesség igen nagy ezen Országban, van benne 119 Fejedelem (Fürst); 156 Herczeg; 173 Marchese, 42 Gróf, 's 445 Bárónál több.

Apróság.

Bizonyos Helybeli Lakosoknak fizetniök kellett, de a' pénzt olly egyűgyű küldötre bizták, hogy a' Bevevő majd semmire sem tudott vele menni. Ugyan, kérdé bosszonkodva, nintsenek nálatok okosabb emberek? — Vannak biz' ott Uram, felelé az egyűgyű Paraszt, de azt mondák Birák Uraimék, hogy Kegyelmednek én is elég okos vagyok.

Rejtett szó:

Ez S-vel mozog szűntelen,
Már T-vel árthat bűntelen;
Árt mind kettő dühössége,
De első a' másiknak mérge.

Jegyzet: A' 8-dik Számbeli Mese: Szívó-kút.

Hasznos Mulatságok, 1823.

(10.)

Népek költözködése.

Ezen nem egészen tökélletes és helyes nevezet alatt: Népek költözködése, azon történetek folyamatja értetődik, mellyben külömbbféle Népek, kiket a' dölyfös Rómaiak Barbarusoknak neveztek, a' Római Tartományokra ütöttek, 's azokat meghódították. A' Világ történeteibe nagy befolyása volt ezen költözködésnek. Ugyan is, ez által új polgári alkotmányok támadtak. Európában, mellyek még ma is nagy részént fenn állnak; a' meghódíttatott Római Tartományokból új Státusokat formáltak új nyelvek jöttek keletbe, mellyeket, az élő nyelvek nevezete alatt, még ma is nagy részént ismérünk. Ezen maga nemében különös mozdúlásai a' Népeknek, mellyeket méltán Revolutziónak lehetne neveznünk, el kezdődtek a' Jeges tengernél, és kiterjedtek egész az Atlantikumi Nagy tengerig; sőtt következéseikre nézve, egész

Afrika éjszaki részeibe hatottak. A' IV-dik Századnak utólsó negyedétől (375), a' midőn a' Hunnok Európába törtek, tovább tartott a' VI-dik Századnak közepénél, midőn a' Longobardok (568) Itáliát el foglalták. Szinte két száz esztendő folyt tehát el, míg a' Népek az általok el foglalt Tartományokban letsendesedtek.

Okai ezen Népek mozgásainak külömbbfélék voltak. Nevezetesen a' sovány földön szerfelett megszaporodott Népesség; a' Nép tsapatoknak más Nép tsapatokra való tódúlása; de mindenek felett, a' művelt Római Tartományoknak igéző kellemei, mintegy ragadták a' Barbarus Népeket, hogy kevéssel megelégedett Őseiknek vadon Erdeiket, 's pusztaságaikat el hagyván, a' termékeny tájakra nyomúljanak, 's azokat fegyvereikkel magokévá tévén, ott megtelepedjenek.

Eggyes Népségek korábban változtatták ugyan már lakóföldjeiket: de ezen magányos történetek nem értetődnek a' Népeknek közönséges költözködéseik alatt. — Az ő örökös háborúi, 's győzödelmei által nagyon kiterjedt Római Birodalom, már a' III. Századnak első felében kezdett tulajdon nagysága alatt roskadni, 's öszve omlani. Igaz, hogy némelly hatalmas Uralkodók, mint Konstantin, és Theodóz, akadályoztatták időnként a' Birodalomnak egész el-vesztét: de mit használt, midőn mások, a' környülállások súllya, és rövid

látású politikájok által megvakíttatva, egész barbarus tsapatokat vettek zsóldjokba, a' kiknek hadi szolgálatjok jutalmául a' vég tartományokban megtelepedést engedtek. Igy nyertek a' Frankok Belgica-Galliában, az Alánok, Vandalok, Gothok 's más Népek, Daciában, Pannoniában, és Thraciában honnos földeket.

Ezen Népek közül olly magányos Személyek, kikben lélek, 's erö vólt, a' Birodalomnak nevezetes Férfiaivá lettek; ebből természetesen az a' következés lett, hogy ezen Barbarusok napról napra jobban kimüvelödvén, mind inkább kitanúlták a' Rómaiak gyengéjit, 's megszokták úgy nézni a' Birodalmat, mint az ö fegyvereiknek meghódúlt Tartományt, 's ezen képzelödésök szerént utóbb annak valóságos Uraivá is lettek.

Brien.

Régibb Irlandnak eggyik legnevezetesebb Királlya volt Brien. Ö 926-ban született. A' mint az ö hatalma nevekede, tehetségét is azon szerént nagyobbíttá újabb Adók fizetése által: de ezen erövel kiváltképpen arra igyekezett jutni, hogy Hazáját a' Dánusok igájától megszabadíttsa. Briennek fegyveres ereje annyira ment, hogy kilenczszer meggyözné a' Dánusokat, és azon rossz Hazafiakat, kik ezen rablók-

kal tartottak. Igy 1004-dik esztendőben Irlandnak Fő Királlya lett, és mintegy 10 esztendeig háborgatás nélkűl békességben élt. Ez alatt minden gondját arra fordította, hogy a' 200 esztendeig el fajúlt, és az éjszaki barbarusok által tsak nem baromi életre lealáztatott Népeit megszelídíttse, és tsinosíttsa. De midőn eképp igyekeznék jó törvények által az ő Hazáját boldogíttani, újabban megjelentek a' Dánusok az ő fegyveres hajóikkal, és Dublinnál kiszállottak. A' bátor Öreg ellenök indúlt, és 4 fiai által vezéreltetvén a' hadi sereget, midőn a' győzödelmet hanyatlani látná, lelkes bátorításával azt megszerezte. A' Dánusok megfutamodtak, és mindenfelé űzettettek; de a' jó Öreg ezen győzödelmében el temettetett; mert midőn sátorában az Istennek hálát adna seregeinek szerentséjéért, egy gonosz Dánus alázatos leereszkedéssel közelgete hozzá, és hosszúállását el titkolva, semmi veszélyt nem mutata; de közelebb esvén, buzogánnyával homlokba ütötte, úgy hogy Brien halva el terűlne. Meg halt 1014-dikben Aprilis 25-kén.

A' szénpornak haszna, a' húsnak frissen megtartására.

Hogy a' szén, az állati testeknek megrothadását gátolja, régen tudva vagyon ugyan; de hogy a' friss húst jól megtar-

taná, azt a' próbák még eddig egésszen meg nem bizonyították. A' múlt esztendökben bizonyos Angol Chemicus a' próbákat megújjította, és mivel azt tudná, hogy a' húsnak megromlását kiváltképpen a' nedvesség, melegség, és a' levegö égnek hozzá járúlása okozza; ezeket igyekezett el távoztatni, és pedig a' következendö módon: Vett egy vaspléhből való pixist, és az égö szénnek füstjét ebbe felfogván, nem tsak a' közönséges levegöt kiüzte, hanem az edényt köszén savanyas gázzal e'képpen megtöltötte. Ezután megrakta nyers hússal a' pixist, úgy, hogy minden sor hús fölibe, egy egy sor szén port tenne, 's midön a' pixis megtelt volna, tetejét kovásszal ráragasztotta, és egésszen hólyaggal beborítván, ezt jól lekötötte. Igy el tette a' pixist a' pinczébe, és Aprilistöl fogva, egész Decemberig ott hagyta. Midön felnyitná, a' hús nem tsak friss, és jó szinü volt, hanem tellyesen is egészséges. Mivel pedig három féle hús vala, mind a' kövér, mind az ösztövér darabok igen jók voltak, 's minekutánna a' szénpor vízzel lemosattatott volna, olly frissnek látszottak, mintha akkor hozták volna a' mészárszékből. Erre nézve némelly darabok mindjárt megfözettettek, és izökre nézve a' friss hústól éppen nem külömbböztek. Próba végett némelly darabok a' szénportól letisztíttatván egynéhány napig úgy hagyattattak, és tsak hatodik napra kezdet-

tek rothadni. Különös volt az a' tapasztalás, hogy a' szén-por ollyan szagú volt, mint a' száraztott hús szokott lenni, de semmi más kedvetlen szaga nem éreztetett: ellenben maga a' hús minden szag nélkül való volt.

Lángot kapó Forrás.

Szebentől mintegy 4 mérföldnyire bizonyos szöllöhegy allyában fakad valamelly forrás, a' medre mintegy egy röfnyi szélességü, másfél röfnyi mélységü, a' vize feketés, zavaros, és mintegy egy arasznyira felszökik, mintha forrana; mindazonáltal, hideg, 's a' kávája soha ki nem tsap. Ha az ember egy tenyérni távolságra tüzet tart a' víz szine felett, a' víz hirtelen lángot kap, 's úgy ég, mint a' pálinka; a' láng három láb magosságnyira is fellobog, 's a' fát és más gyúlladó testeket meggyújtja. Ha a' forrás már lángra kap, úgy ég darab ideig, és másképp nem lehet el óltani, hanem ha földet hánynak belé. A' víznek íze, mint minden kénköves vizeké, valamennyire savanyús; de a' lángja minden fojtó bűz nélkül való. Ha a' vizet a' kútból kimeríttik, úgy meg nem gyúllad, valamint nem ég a' forrás fenekéről, és a' kút környületéről kivett föld is. Sem moh, sem más test nints a' kútban. A' szöllöhegy homokos földön vagyon; az itt termett bor más boroktól

nem külömbbözik. A' mennyire tudhatni a' forrás vizét sem emberek, sem más állatok nem isszák, annyival is inkább, mivel az ő szűnetlen forrása miatt mindég zavaros.

Franczia Türkisz-kövek.

Az úgy nevezett Franczia Türkiszek, ugyan tsak Franczia Országban mintegy 50 lábnyi mélységben találtatnak a' föld alatt, homokban; az ő szép kék Türkisz színöket, 's rendkivűl való keménységöket azután tűz által adják meg nekiek: az előtt, úgy látszik, hogy nem egyebek, mint kövé vált tsontok. Reaumur Úr, a' legszorgalmatosabb visgálatja után is tsak azt találta, hogy ezek valósággal nem egyebek, mint kövé vált tsontok, vagy nagy fogai valamelly állatnak, melly ma már egésszen ismeretlen, 's talán faja is kiveszett. Melly felszámlálhatatlan időt kell felvennünk e' szerént, hogy mikor volt az, midőn ezen állat faja ide letemettetett, és azóta 50 lábnyi magosságra nevekedhetett rajta a' födöző föld színe?

Apróságok.

A' millyen a' jó nap, ollyan a' fogadj Isten.

Bizonyos Faluban el megy egykor a' Bíró a' Pap látogatására, 's midőn egy-

mással barátságosan kezet fognának, érzi a' Bíró, hogy a' Pap tenyere keményebb mint sem a' Könyvek forgatására kellene, mellyre nézve azt mondja neki: „Éjnye Tiszt. Úr, millyen kemény a' tenyere, biz' azt gondolná az ember, hogy most jő az ekétől". — Jaj, felelé hirtelen a' Pap, azon közben amannak kezét szívessen rázogatván, nem tsuda, hogy azt gondolja, íme láthatja, hogy még most is a' szarvát fogom.

Valamelly Társaságban kifogyván a' jelenlévők a' hasznosabb időtöltésből, egygyik jelenlévő Ifjat kezdették tsípös szavaikkal érdekelni, 's azon nevetkeztek. A' többek között eggyik éltes ember, kinek fiatal felesége volt, azt kérdi az Ifjútól, hogy: Hol legvastagabb az ember böre? — „Az Uré, úgymond a' vexált Ifjú, bizonyosan a' homlokán, mert külömbben már azóta kinőttek volna a' szarvai.

M e s e.

Fejér 's könnyebb az annyánál,
Mindég ennek hátán jár.
De tsak úgy ha mozgásánál
A' levegő útat tár.
Ha ez belőle kipattan,
Lánya is annyába roggyan.

Jegyzet: A' 9-dik Számbeli Rejtett szó: Szél, Tél.

Hasznos Mulatságok, 1823.

(11.)

Históriai Literatúra.

(Hóra pórhada.)

A' szép Literaturának egygyik legkellemetesebb, és leghasznosabb ága a' História. Ennek, annál fontosabbak az előadásai, mennél hitelesebb kútforrásokból merittettek. Ezen tekintetből tellyes figyelmünket megérdemlik a' különös történeteknek leírásai, mellyekben a' dolognak folyamatja bővségesen, apró környülállásaival egygyütt előadatván, tellyes képet mutat. Illy históriai képre kivántuk most olvasóinkat figyelmetesekké tenni, melly ezen nevezet alatt jelent meg:

„Néhai Mátisfalvi Götffy László ház népének, Hora pórhada miatt esett romlása. Előadta Mátisfalvi Götffy Borbála, Néhai Ponori Tewrewk János Erdélyi Ágens'. Királyi Dézmák' Árendája' Beszedője', Hunyad Vármegye' Tábla Bírója', és a' Dévai

Bolgárok' Jegyzőjének Özvegye. — Pesten Szuhuly György Könyvárosnál 1823."

Ezen kisded Munka eredetiségével minden Magyarnak szívét magára vonhatja, és több rémittő környyül állásoknak előadásával szívét egészszen elfoghatja; annyival is inkább, hogy ezeket egy bölts édes Anya, Gyermekeinek emlékezetére, 's oktatására írta: úgy mind azonáltal, hogy a' munkában az egész Magyar Közönség részt vehet, és azon szerentsétlen időknek borzasztó képét láthatja. A' figyelmetes Olvasó talán azon gondolatra is fog fakadni: „Miként lehetne jövendőben az illyen belső háborgásokat örökre megelőzni?" — Mi örömmel ajánljuk Hazánkfiainak és Leányinak, ezen derék Anyának maga Nemzetsége szerentsétlenségének, és a' köz veszedelemnek leírását, 's reményljük, hogy megilletődés nélkül senki nem fogja olvasni.

Új főző készület.

Lemare Doctor Úr azt hirdette, hogy ő olly új főző készületet talált, melly maga magát betsukja, 's ugyan azért Autoclave nevet adott neki. Hirdetésében Lemare Doctor Úr arra ajánlotta magát, hogy 4 személyre való ebédet félóránál előbb el készít. Ezen próbát 1820-ban számos Urak előtt megtette, és a' próba, mindnyájoknak tellyes megelégedésökre,

jól ment végbe. Ő t. i. húst, és főzeléket külön külön efféle edényekbe tett, és azokat igen tsekély eleven szén tűzre helyheztette; 30 minutum múlva az edényeket levette a' tűzről, és minekutánna valamennyire kihűtötte volna, az egész Társaságnak kóstolni adta, 's úgy találták, hogy mind a' hús, mind a' főzelék, olly jó izű volt, hogy azt akár ki is megehette. Különös ezen főzésben az, hogy tellyességgel nem szükséges az edényt a' főzés közben tsak egyszer is felnyitni, és a' hús lévről a' habot leszedni; mert a' főzés végekor, a' habnak motskos része az edénynek fenekére leszáll, és így tellyességgel nem keveredik öszve a' hús levével. Ehhez képest, ezen Magatsukó főző fazéknak következendők a' hasznai: 1) hogy a' hús lév igen jó, mert ezen fazék tellyesen (hermenevtice) bevagyon tsukva a' főzés alatt, és így semmi jó részek el nem vesznek. 2) hogy a' főzésnek munkája meg is szaporítja a' hús levének erejét annyiban, hogy a' tsontoknak kotsonyáját is bele főzi. 3) hogy ezen főzés által, tízszerte hamarább megföl a' hús, mint a' szokásban lévő nyilt edényekben.

Igy tehát, ezen főző eszköz által, kiváltképpen a' szegényebb házoknál, igen nagy hasznot lehetne szerezni; mint hogy a' főzést fél óra alatt tellyesen végbe lehetne vinni, és pedig a' tüzelő szereknek tsak egy tized részével, a' mi egy közön-

séges házi igazgatásban esztendő által igen nagy hasznot hajtana. Hogy pedig a' közönséges házi gazdák, vagy pedig azon Intézetek, mellyekben a' pénz kéméllés szükséges, ezen főzés módjára magokat annál bizonyosabban el határozhassák, példa gyanánt említjük, hogy Párisban, a' vakok Intézetében már 1820-dik esztendőben Lemare Úrnak magatsukó edénnyével (autoclave) kezdettek élni. — Az efféle eszközöket, minthogy azoknak egész erejök a' tellyes betsukástól függ, Magyar országban is a' Réz, vagy Vas-művesek el készíthetnék, mert az edénynek formáját, és nagyságát, ki ki a' maga szükségéhez alkalmaztathatná. Hogy az edényt egész színig nem kelljen megrakni hússal és vízzel, azt a' forrásnak természete kinek kinek eszére adhatja.

A' Chemiai Tudomány előmenetele.

Több más próbák között, mellyek a' Chemiai Tudománynak tökélletesedését világosan bizonyítják, egy igen jeles példa az, mellyet Leslié Úr a' szivató masinájával mutatott, melly által a' folyó testeket jéggé lehet változtatni. Ezen szivató Masina, (Luftpumpe) kivált képpen a' meleg éghajlatok alatt, végnélkül nagyhasznot hajthat, melly által kiváltképpen a' vizet könnyen jéggé lehet változtatni. Neve-

zetes példáját mutatta 1816-ik esztendöben Aug. 16-kán ezen Masina az által, hogy Sz. Ilona Szigetében Longwoodban ezen próba szerentséssen megtétetett. Ugyan is az Admiralisnak, és Gróf Montholonnak jelen létében, a' hol maga Napoleon is jelen volt, egy tésze víz fertály óra alatt jéggé változtattatott. Midön ő ezt nagy megelégedéssel látná, próbát tétetett ugyan annyi Limonádéval, de fél óra mulva sem lett meg a' kívánt következés. Erre harmadik próbát tétetett ugyan annyi téjjel, de ez a' próba sem adott kivánt következést; mindazáltal, a' vízből lett jeget kezébe vévén Napoleon, mintegy sajnálkodva így fejezte-ki magát: „Melly nagy jótétemény lett volna ez, ha mi annak idejében hasonlót tsinálhattunk volna Egyiptomban.“ — A' jégdarab kézről kézre ment, és sokan el sem akarák hinni, hogy az a' jég darab az elöbbi vízből támadott, és tsak akkor nyugodtak meg, midön láták, hogy kezeik között a' jég ismét vízzé változott. Napoleon külömbbféle kérdéseket tett a' Masinának használtatásáról, és azon principiumokról, a' mellyek alapúl szolgáltak ezen Masina készittetésére. Egyszer'smind, mintegy bámúlva kiereszkedett a' Chemiai Tudomány ditséretére, és elbeszéllé ezen Tudomány által az újjabb idökben lett felfödözéseket, a' midön egyszer'smind elöhozta, hogy a' Chemiának bámulásra méltó nagy elö menetelei, és

pedig a' közönséges életre hasznos elő menetelei, tapasztaltattak. Ugyan azért ő, mindenkor azon volt, hogy ezen Tudományt, a' mennyire tsak lehetett, előre mozdíttsa; azért, a' benne forgó Tudósokat újjabb próbákra bátorította, és segítette. Tsak ugyan Franczia Ország az, a' hol Lavoisiertől fogva, Vauqvelín, Fourcroy a' leg híresebb Chemicusok támadtak.

Statistikai Jegyzések az Orosz Birodalomról.

Sz. Péter várában 1821-ben 8504 gyermek született, a' kik közül minden 7-ik, házosságon kívül nemzett gyermek volt. — A' halottak száma fellyül múlta a' szülöttekét, mert 9706 ember halt meg, kik közül a' természeti himlőben 408. Korosságokra nézve a' megholtak között, 80--90 esztendössek voltak 108; 90 esztendön föllyül való halt meg 14; 's ezek közül kettő, eggyik 110, másik 115 esztendös volt.

A' Sz. Synodusnak jegyzéke szerént, az egész Birodalomban a' Görög vallású Oroszok közül 1820-dik esztendő folytában születtek férfi gyermekek 827,729, leány gyermekek 742,670, és így öszveségesen 1,500,399 gyermek, és így 48,265-tel több, mint közelebbi 1819-dik esztendőben. -- Meghaltak pedig férfi nemből valók 467,683;

asszonyi nemből valók 449,997; és így öszveséggel 917,680. Következésképpen 1429-el kevesebb mint 1819-dik esztendöben. — A' megholtak között férfinemből valók, (az asszonyi nembelieket a' Jegyzék nem adja elö) 807, tovább élt 100 esztendönél; 301 tovább 105 esztendönél; 143 tovább 110 esztendönél; de tsak 78 élt 115 esztendeig; 41 élt 120-ig; 14 élt 125-ig; 7 élt 130-ig; 4 élt 135-ig; tsak egyetlen egy 140-en föllyül. Emlékezetre méltó, hogy az elsö gyermeki 10 esztendöt kivévén, legtöbb ember halt meg 60—65 esztendös korában. — Átaljában, a' születteknek száma, a' halottakét meghaladta 652,719-el — Házosodott 317,805 pár, és így 22,407 párral kevesebb, mint 1819-ik esztendöben.

A' fellyebb említett Sz. Pétervári születtek és meghaltak számára nézve megjegyzést érdemel, hogy a' született 8504 gyermek közül, 1104 vagy Katholikus, vagy Evangelikus szülektöl való volt, és tsak 3 Örmény; legtöbb születések történtek October hónapban, és legkevesebbek: Augustus, és September hónapokban. A' meghalt 9706 emberek közül 1165 Katholikus vagy Evangelikus volt, következésképpen az egész számnak mintegy nyolczad része. — A' halálos betegségek közül leginkább uralkodtak a' szegezések és rágások, továbbá a' forró hideglelések, és a' száraz betegségek. — Legtöbb ember halt meg Május hónap folytában; legkevesebb Feb-

ruáriusban és Octoberben. A' házasságoknak nagyobb része történt Februári usban, legkevesebb Mártiusban és Decembe rben.

Apróságok.

Hónap vendégeim lessznek, jókor befütsd az ebédlő szobát, úgymond egykor N. Úr a' tselédjének. Értem Nagyságos Uram, de hány személyre méltóztatik parantsolni?

Nem, édes Feleségem, az nem lehet, úgymond egy értelmes férj a' maga durczás Feleségének, hogy ezen kivánságod beteljen. Nem, visszonozá a' Makranczos, úgy egy hónap mulva nekem tsak koporsót tsináltass. De már azt bizony megteszem, úgymond a' Férj hideg vérrel.

Rejtett szó:

Az egész úton, útfélen, faluba és városba
Lakik 's jó kedvet önt minden bolondba és okosba.
Vágd ketté, sok Magyarnak lessz formája az elsö fél,
A' másik minden nap el vesz, és még is mindennap él.

N.

Jegyzet: A' 10-dik Számbeli Mese: Hab.

Hasznos Mulatságok.

1823.

(12.)

Magyar Táncz Nóták.

Mikor, és kik kezdették a' Magyar Táncz nótákat; időjártával kik gyakorolták; és mitsoda eszközök öszve hangzásával érezteték a' Társaságbeli örömnek indúlatait? azt a' História nekünk fenn nem tartotta: de hogy a' Magyar Táncz nótáknak is kezdődni 's tökélletesedni kellett, azt az emberi elménck kifejlése, és a' Mesterségeknek tökélletesedése megfoghatóvá teszi. Homályos nyomait a' Magyar Tánczoknak, és így a' Nemzeti Francz nótáknak is, abból gyaníthatjuk, hogy az első Uralkodó Házból lévő Királlyaink, ha talán nem egyedűl, de bizonyosan föképpen Magyar nyelven beszéltek, és így mulatságaikat is leginkább Magyar nyelven gyakorlották, mellyel kétségkivűl a' Magyar muzsika is öszve volt kaptsolva. Hogy Énekesseik voltak, azt Priscus, Attila Udvaráról említi, és így, kellett lenni muzsikussaiknak is.

Az idegenekkel öszve nem vegyült Nemzeteknél, természetesen megmaradnak a' régi szokások. Igy tehát a' Magyaroknál is a' Nemzeti énekek, és Nemzeti muzsikák kétségkivül megmaradtak: mert valamint a' testi béllyegeket az eggyes Nemzetségekre által szállani látjuk; úgy a' Nemzeti mulatságoknak is firól firá, nemzetségről nemzetségre terjedniök természetes következés: mind azért, mivel kiki gyenge korában ezt mások példájából beszíván, örömestebb űzi; mind azért, mivel Nemzeti tulajdonának tartván, ehhez büszkeségből is inkább ragaszkodik. Igy lett az, hogy a' Nemzeti Katonaság még a' Táborban is a' Nemzeti Tánczokat gyakorolná, és Rinisi Pál fényes győzedelmét gazdag vendégséggel, mint régi Eleink az Áldomásokkal, és tulajdon Nemzeti Tánczczal ünnepelné. Igy lett az, hogy Mátyás Királynak Udvarában, tulajdon Nemzeti Énekesek tartatnának, kiktöl el válhatatlanok a' Nemzeti muzsikusok.— Nem adhatjuk ugyan elő, hogy az udvari mulatságok alkalmatosságával miként járták a' nemzeti tánczokat, vagy azokra való ébresztést mitsoda hang eszközök serkentették: de úgy látszik, hogy nem tévedünk el, ha azt állíttjuk, hogy az Udvari tánczok a' Nemességre, a' Nemességtől a' Köznépre el terjedtek, és így a' Mennyegzök, és víg mulatságok által, ha nem is egész mivoltokban, de még is az ő nemzeti tulajdonságaikban időről idő-

re által szállottak; úgy hogy atyáink idejében a' lejtőst, vagy is lassú Nemzeti Nemes tánczot, még széltében lehetett látni, mellyet a' szaporább, és a' következő friss tánez szokott berekeszteni, és ugyan innen köz mondássá vált: Három a' tánez. — Ezen három féle idő mérték (tempo), valaminthogy az örömnek emelkedését igen gyönyörűen elő adja, úgy a' Nemzeti mulatságoknak is különös tulajdon életet adott, melly azokat minden más Nemzetek tánez mulatságai felett bötsösökké tette. Mert, mind páronként való járással; mind a' párok között való felváltogatással; mind végre az egész tánczos társaságnak öszve fogódzásával, és külömbbféle fordúlásokkal való megkeverésével valamint a' szemet, úgy az érzést is kiváltképpen gyönyörködtette. Volt még mind a' régibb, mind az újabb időkben kelete a' Vitézi tánecznak is, mellyet még a' mi időnkben a' katonaságra édesgető, vagy tsábító legénység gyakorlott, 's ugyan onnan verbunkos tánecznak neveztetett. Ez az előbb említett társaságbeli táncztól abban külömbbözik, hogy rendszerént tsak férfiak járták: noha gyakran megesett, hogy némelly Heroinák a' vitézek közé keveredvén, 's azoknak jeles lépéseiket, forgásaikat, és ugrásaikat követvén, kellemetes szökdétselésssel a' Társaságnak nagy gyönyörűséget szereznének. — Ezek voltak a' Magyar Nemzeti Tánecznak külömbbféleségei, mellyeket azon Ifjaink számára kívántunk feljegyezni,

nik a' mostani gondatlan nevelés által minden mulatságokat és tánczokat látnak és ismérnek, tsak azt nem, a' melly öket tulajdonképpen illetné: noha az illendő Magyar tánczban ki ki méltán büszkélkedhetnék. — A' Nemzeti tánczoknak nótái igen sokfélék, de mindenikben megkülömbböztető Charakter a' három fertály Tactus, és annak vagy 6, vagy 16, és 24. száma, mellyeknek jeles példáját adta Csermák Ferencz az ö hat Magyar Tánczaiban, mellyeket én 1804-ben kimetszettem 's közönségessé tettem.

Nevezetes tulajdona a' Magyar muzsikának, hogy közönségessen négy eszközök által gyakoroltatik, úgymint: két hegedű, egy bögö, és egy czimbalom által; noha ezek mellett az újabb időkben többféle fúvó eszközök is hozzá alkalmaztattak. A' Magyar tánczmuzsikát Hazánkban leginkább Czigányok gyakorolták; de vagyon több példánk, hogy Magyarok, sött Zsidók is bandákat állítottak. Tudtomra híresek voltak a' Galántai, és Gátsi czigány-bandák, és a' Toponári Zsidók, valamint Gróf Rédeinek Bandája is: de alig volt egynek egynek szebb alkalmatossága nevezetesebb környülállásokban magát megkülömbböztetni, mint Bihari Társaságának, melly e' közelebb múlt 30 esztendök alatt az Országgyülései, Insurectiók, és más nevezetes Történetek alkalmatosságával, még a' Felséges Udvar előtt is, a' Magyar tánczmótákat kellemetesen éreztette. Bihari, ez a' most

is jeles Muzsikus, nem csak tiszta, és kedves vonásaiért, hanem azért is emlékezetet érdemel, hogy termékeny elmével birván, több új Magyar nótákat készített, mellyek mások által kótára tétetvén, és kinyomtattatván neki tartandó ditsösséget szereznek.

A' Zsebelők mestersége.

A' nagy Városokban a' Tolvajság is nagy mesterséggel üzettetik, úgy hogy a' jó lelkü ember soha elegendőképpen nem vigyázhat magára, hogy a' ravasz tolvajságokat megakadályoztassa, mert szemelátára is meglopják. Igy p. o. nem rég Londonban neki botlott valamelly testes ember egy Ifjúnak, és azt magával eggyütt leütötte, 's míg az Ifjú fölvánczorgott, addig a' zsivány is tovább álla: de hamar eszébe jutott az Ifjúnak, hogy ez talán valami zsiván fogás volt, minthogy több illyen ravasz mesterségeket hallott. Keresi az óráját, 's midön nem találná, utánna ered, de amaz is megfutamodott; mindazáltal az Ifjú jó erőben lévén, noha nehezen, de mégis el érte, és gallérjánál megragadván az óráját csak ugyan vissza vette, 's őtet a' Politiának által adta. —

Egy más városban valamelly Asszony vásznot árúla. Elejébe kerül egy Ház-kapunál valamelly tisztességes öltözetű ember, és kérdi, hogy mit akarna a' Vászon-

nal? Az asszony egyenesen felel, hogy el adni hordozza. A' férfi erre így szóll: „no éppen jól esett, a' Feleségem úgyis vásznat akar venni; add ide, majd felviszem neki mutatni, azután lejövén megalkuszunk, addig itt nyúgodd ki magadat". A' szegény asszony hitt a' zsiványnak, 's az, eggyik garáditson felmenvén, a' másikon láthatatlanúl lement, és örökre el enyészett. —

Valamelly katonának látszó férfi egy falusi embernél el adó malaczot látott. Megalkuszik reá, és bötsületesen kifizeti, tsak azt kéri tőle, hogy, ha a' Tisztje drágállaná, ismét a' pénzt vissza adja. El megy az ember, és hamarjában vissza is tér; de az alatt a' malacz helyett egy kan matskát tett a' zsákba. Jól bekötvén azt a' Paraszt elejébe leteszi, és pénzét vissza kéri. A' szegény ember semmi rosszat nem gyanítván, tsak akkor ijedett el, midőn másnak a' malaczot el akarná adni, és helyette matskát talált. (Hihető illyen példából eredhetett a' Magyar közmondás: Nem jó zsákban matskát árúlni. —

Egy magyar nagy városban, illyen könnyen élő ember öszve akad valamelly vagyonosnak látszó emberrel, 's kínálja, hogy egy arany órát venne meg tőle. Ez nézi az órát, 's az árának oltsóságán megörűlvén, hamar megalkuszik. Az árúló, szükségben létét elő hozván, reá áll az el adásra, 's minekutánna a' pénzt felvette, kész szolgálatjának megmutatására, mondja, hogy

papirosba szépen betakarja az órát : az alatt a' vevöt szűntelen szóval tartotta, és az óra helyett hasonló kerekded követ bele takart, 's hamarjában odább állott. A' vevö, hogy örömét kielégíttse, úthközben megakarja nézni az órát, de a' helyett követ talált. Utánna eredt ugyan a' ravasz Zsiványnak, de az már útját vesztette.

Valamelly háborúból vissza jött Katona el megy a' Ló-vásárba,'s egy gazdaságbéli Tisztet tsendesen megszóllitt, hogy neki eladó ezüst pixisse volna,'s mivel könnyen jutott hozzá, oltsón el is adja. Az ember 30 forintban megalkuszik, és mivel a' Pixisnek szép formája volt, örömmel haza viszi,'s tsak akkor ijedt el,midön szemesebb nézök Compositióból való 5 fontos Pixisnes ismérték.

Egy Zsidó Svalié láta bizonyos falusi Kalmárt, midön éppen pénzes tokját a' kaput zsebébe a' kebelébe tenné. Hozzá ereszkedik, 's külömbféle hálálkodások között kezdé czirókálni. Beszéd közben mindég szemébe nézvén, a' gyűrűjébe tsinált rövid hegyes vassal két metszést tett, lefelé és keresztbe a' pugilláris alatt, és sok hizelkedö símogatások között a' hasított lyukon, még a' Kalmár rá bámúlna, a' Pénzes könyvetskét kitsipte,'s hirtelen el illantott, a' nélkül, hogy tőle bútsút venne.

Az igasságos Fejedelem.

Nushirván Persiai Királynak, a' kit közönségessen Igasságosnak nevez a' háládatos világ, egykor vadászaton lévén, kedve jött, hogy a' lelövöldözött vadak közül neki eggyet süssenek. A' dolog külömbben megeshetett volna, de savok nem volt. El küld tehát eggyet kiséröi közül a' szomszéd faluba, de olly világos parantsolattal, hogy ingyen el ne vegye. Míg ez oda járna, melléje botsátkozik a' Sachnak eggyik megbizott Tisztje, 's a' többek között azt kérdi: De már mit ártana az, ha a' te kiküldötted ingyen hozna egy tsipet sót? „Ha én, így felel az igasságos Fejedelem, ma valamellyik jobbágyom kertébe vetödném, 's abban tsak egy almát leszakasztanék, már hónap azt gondolhatnák Udvarnokjaim, hogy ök a' fát is kivághatják".

Mese.

Télen láthatd a' tavakban,
Nyáron tsak a' barlangokban.
Ollyan kemény, mint a' márvány,
Falná fel a' mérges sárkány:
De, ha Fébosz rá pillant,
Az ereje el illant.

Jegyzet: A' 11-dik Számbeli Rejtett szó: Korts-ma.

Hasznos Mulatságok. 1823.

(13.)

Epigrammák.

Nemzetemhez.

Tiszta karokkal öleld kedves Honnod' 's Fejedelmed',
Nemzeti öltözetet hordj, 's anyanyelved' imádd.
Így léssz nagy! Mint az hajdon kor' díszei voltak,
A' ragyogó Capitól' istenesült lakosi.

Acron és Phyllisz testvérekre.

Nincsen Acronnak jobb, Phyllisznek balszeme nincsen.
Még is felmúlják keccsel az Isteneket.
Kis gyerek! add testvérednek gyönyörű szemed' által:
Így te vak Érósz, és ö Cytheréa leszén.

Füli.

Hasztalanúl fenyegetsz engem', Füli! Kis korom ólta
Sokszor rémítvén dörge felettem az ég:

'S megszoktam morajit hallgatni az égi haragnak: —
Héj Füli! hangodtól meg nem ijed kebelem.

Lyánykák' szelíd vallatása.

A' bánat, Mari! lelked' egére miért vona felhöt?
„Fáj neki, hogy szivem hívtelenül szeretett".
Nelli! miért fonnyadt-el tündér édened, arczod?
„A' buja hívánság érte aszályaival".
Mért mosolyogsz Amarill! kiesen viruló kikeletben?
„Mert ártatlanság' leple fedé kebelem".

Ponori Thewrewk József.

Az Ibrányi Nyárfa.

Minekutánna az 1819-ki m. f. H. M. 12-ik Levelében a' Rehburgi (Hannoverában) Tölgyfát megemlitettük volna, mint nevezetes ritkaságot, noha annak kereksége a' tövénél tsak 14 lábnyi; a' Sallyéi Hársfát, a' Szeveri Departamentben, mellynek dereka kerülete 45 lábnyi; végre az 1820-ki m. f. H. M. 14-dik Levelében olly Platanus fát, mellynek körül méröje 40 Rőfnyi volt, és alatta húsznál több apró házok állottak; ugyan ott, az Ethna vidékén lévö Gesztenye fát is elö hoztuk volna, melly alatt 100 lovag meg fér, és körülete 204 lábnyi,

's üregében olly ház vagyon, mellyben számos Gesztenye szedők megférnek: méltónak tartjuk megemlíteni azon bámulásra méltó Ibrányi Nyárfát is, mellyet nem ok nélkül a' Világ tsudái közé, vagyis, a' Természetnek igen különös ritkaságai közé számlálhatunk.—Ibrány Nemes Szabolts Vármegyében fekszik. Midőn a' közelebb múlt 1822-dik esztendőben Nemes Zemplin és Szabolts Vármegyéknek Deputátusi, Méltóságos Vajai Vay Miklós Úr Ő Nagyságának elölülése alatt, a' Tisza által-vágatására rendelt Commissióban azon tájra jutnának, az Óriási Nyárfának üregébe 28-an mentek be, és még annyi hely volt, hogy 20-nál több beférhetett volna. Előtte való 1821 esztendőben, ugyan ezen fának üregében, 35-en voltak, és azok közűl 5 pár úgy tánczolhatott, hogy a' többi üllve maradhatna: mellyre nézve az üregnek tágasságát könnyen lehetne arányozni; de mérték szerént is bámulásra méltó ezen élőfának nagysága; mert külső körűlete valósággal 10 öl, belső üregének által mérője pedig 3 öl, 1 láb, és 3 Hüvelk.

Ezen közlést Tek. Boronkay Albert Úrnak, Ns. Zemplin Vármegye és a' Tisztelt Kiküldöttség Jegyzőjének köszönjük. Kérjük egyszer'smind minden Hazánkfiait, hogy effélé, és más Ritkaságokat a' Magyar közönséggel általunk közölni méltóztassanak, hogy így Országunknak díszére, mind természeti, mind mesterségbeli

Ritkaságai, mellyek külömbbféle helyeken bizonyosan találtatnak, legalább a' Nemzet előtt közönségesen ismeretesekké tétessenek.

Különös Trágyázás Beligiomban.

Német-Alföldön a' Héti-vásárokra gyakran hoznak haszonvehetetlen lovakat: ezeket a' földbírtokosok óltsón megveszik, és jószágikra kivitetvén, minekutánna megnyúzatták, a' földbe egészszen beásatják. Ezen dögök a' föld alatt megrothadván, alattok és körülöttök a' földet úgy megzsírozzák, hogy azt azután a' földbírtokosok körös körül 6 lábnyira is kiásatják, és a' termésre rendelt földjeiket evvel trágyázzák meg. Az ez által támadott gödröt más haszontalan földdel tömik-be, melly idő jártával a' termő földdel öszvekeveredvén, szintén úgy jó földdé válik.

Az említett trágya föld elszóratván, legalább jó darab termő földet megzsírozhat, és így a' dög, melly külömbben veszendővé, sőtt gyakran veszedelmessé is lenne haszonra fordíttatik.— Noha nem öröm a' gazdának, ha marhája vesztét látnia kell; de még is, ha már a' kár megtörtént, az okosság kívánja azon igyekezni, hogy az mennél kissebb légyen; 's így az elveszett marha, ha szabadon a' kutyáknak nem hagyatik, a' föld megzsírozásával, a' gazdának

MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIA KÖNYVTÁRA

kárát kevesebbítheti. Mellyre nézve ezeránt mind Falukban, mind kissebb 's nagyobb Városokban, ha parantsolatot nem is, legalább tanátsot, méltó volna adni kiváltképpen a' hol ritka, és drága a' trágya. Ezt annyival inkább javalhatjuk, mivel néhol Hazánkban is gyakorolják azt, hogy a' terméketlen gyümölts fáknak allyába döglött kutyákat ásnak.

A' Tehenekkel való dolgoztatás.

Már máskor emlegettük, hogy a' tehenekkel járomban dolgoztatni, nem tsak lehetséges, hanem hasznos is. Ezt mind Külföldi példák, mind Hazánkbeli tapasztalások mutatják: de úgy látszik, hogy ezt még sok helyeken úgy tekintik, mint nevetséges dolgot; pedig a' mi valóságosan haszon, az nem nevetségre való. Kiváltképpen a' szegényebb sorsú parasztokra nézve ezt annál inkább lehet ajánlani: 1) Mivel a' teheneknek megszerzése sokkal oltsóbba kerül, mint a' lováké. 2) Mivel a' tehenek kevesebb nyavalyák alá vannak vettetve, mint a' Lovak. 3) Mivel nem kivánnak olly költséges tartást. 4.) Mivel a' szaporítás által bizonyosabb a' haszon. 5.) Mivel a' járomba fogott tehenek több tejet adnak, mint a' szabad mezőn járók. 6.) Mivel a' tehenek a' tejelés hasznán kívül a' munkát is elgyőzik. — Ezen tekintetekre nézve méltónak tar-

tottuk a' tehenekkel való dolgoztatást újobban ajánlani, azon megjegyzéssel: hogy az üszök korán szoktattassanak a' járomhoz; hogy idejének előtte, mint sem megerösödnének, kéméletlenül nagy teher alá ne fogattassanak; hogy az elléshez közelgetvén, a' munkától megkéméltessenek, valamint borjazás utánis két három hétig; és átaljában egy húzomban 3 — 4 óránál tovább a' dologra ne szoríttassanak. Illy módon bánván teheneivel egy kis gazda, ugyan azon takarmánnyal, mellyel ökrét, vagy lovát tartaná, a' tehenét kettös haszonnal tarthatja, minthogy tejének is hasznát veheti, és munkáját is folytathatja.

Ezen tanáts nem ollyaknak adatik, kik marha tenyésztetésből várják hasznokat; sem nem ollyanoknak, kik nagy teher hordással keresik nyereségeiket: hanem ollyanoknak kiket a' szegénység, vagy szükség, kevés marhatartásra szorítt, mert mindenkor igaz az: „A' szegény a' mint lehet, gazdag a' mint akarja"

Az mindazonáltal tagadhatatlan, hogy a' jármos teheneknek nagy hasznokra lenne, ha a' szegény gazda egy darab földjét olly maggal vetné-be, a' melly neki zöld takarmányt szolgáltatna, mellyel nyáron teheneit tarthassa.

Odenat.

Odenat Palmirai Király volt, a' ki a' Rómaiakhoz kaptsolta magát Szápor Persa Királynak el nyomatására. Ezen ellenséges törekedése kettős haszonra vezette; mert Szápornak mind feleségeit, mind kintseit magáévá tette: Gallienus Római Tsászárnak barátságát és bizodalmát pedig tellyesen megnyerte. Ez őtet 264-ik eszt.ben Caesar, és Tsászár Titulussal diszesítette; Zenóbiának, az ő feleségének pedig, valamint gyermekeinek is, Augustus nevet adott. — Odenatnak első feleségétől Herodiánus nevű fia volt, a' kit különösen kedvelt, és minden kegyelmekkel tetézte, 's kintsekkel gazdagította. Zenóbia békételenkedve látta maga gyermekeinek hátra tétetését; azért öszve beszéllett Meoniussal, Odenatnak Unokájával, a' kit Odenat rossz viselete miatt lánczra verettetett, és szorossan tartott. Meonius tehát mély alázatossággal kérte, és végre meg is nyerte Odenatnak kegyelmét: de alig jutott szabadságba, ellene öszve esküvést koholt, és czimborás társaival gonosz szándékának végbevitelére Odenat születésének ünnepét választotta, a' midőn Emezusban a' vendégség közben reá ütött, és őtet fiával eggyütt megölte. Ezen gyászos történet után, a' napkeleten való uralkodás Zenóbiára szállott, 267-dik esztendőben.

Földalatti Folyó.

Úgy látszik, hogy a' víz a' föld gyomrában is sok helyen úgy öszve gyül, valamint a' föld színén, és ott folyókat, 's nagy tavakat tsinál. A' Selmeczi bányákban, mellyek olly mélységen vagynak, hogy annyira még semmi más bányák nem hatottak a' föld kerekségén; ugyanis némelly helyeken már 400 bányász ölnyi a' mélység, mellyben a' 14-ik század óta mind egyre dolgoznak: itt az eggyik üregben világosan hallja az ember a' sebessen folyó víznek zuhogását, melly a' bányától tsak egy köszikla vastagságnyira vagyon, úgy hogy, ha vigyázatlanságból ezen vékony köz falat által törték volna, Selymecznek minden bányái menthetetlenül vízzel boríttattak volna el.

Mese.

A' miből lett, azt üldözi:
Mást sem szokott kémélni:
Sött az annyát mindég veri,
'S Bírótól nem tud félni.

Jegyzet: A' 11-dik Számbeli Mese: Jég.

Hasznos Mulatságok. 1823.

(14.)

Magyar Éneklés.

A' Nemzeti énekek elterjesztésére, egkedveltetésére, 's mintegy örökösétére nintsen jobb mód, mint azokat kótákra tétetni, 's kimetszetni. Illyen példát adott már boldogúltt Verseghi Ferencz Úr, midőn Rövid Értekezéséhez a' muzsikáról, 6 magyar énekeket kótára téve ragaszkodott. Illyet T. Márton Jósef Úr, midőn Csokonai Vitéz Mihálynak a' Pillangóról, a' Reménységről, 's Tavaszról készített énekeit külön; több énekeit pedig munkáinak kiadásához Kótákra tétetve foglalta. Illy példát adott a' Hazai Tudósítások kiadója is, midőn Hymfynek kesergő szerelmeiből a' századik Dalt Spech János Úr által muzsikára tétetve a' Hazával közlötte, 's Tudósíttásaihoz foglalva Olvasóinak el küldözte.

De a' magyar éneklésnek különös díszt, megkedveltetést, és elömenetelt igér ezen

muzsikás munka, melly mostanában jelent meg:

„Hat magyar Dal, Klavir késéréssel, „szerzé és Ő Császári Királyi Hertzegsége „Maria Dorotheának Ő Cs. Kir. Her„tzegsége Nádor Ispány Felséges Hitvösé„legmélyebb tisztelettel ajánlja Spech Já„nos. — Pesten Miller György művészi ke„reskedőnél, Kishíd útzában, Kemnitzer „házában".

Spech Úr több muzsika daraboknak szerzésével megmutatta már mesteri tehetségeit: de ezekben különössen, mint Pozsonyi fi, hazafiúságát is; mert ezen énekek nótáit különössen a' magyar ízléshez alkalmaztatta. Ezen gyűjteményben találtatnak Himfy kesergő szerelméből a' nyoltzadik Dal; ugyan abból a' huszonhetedik, és száz huszonhatodik Dal; nem különben, ugyan abból a' harmincz eggyedik Dal; Kiss János Úrtól a' jövendőbeli szeretö; Himfy boldog szerelméből a' százhetven eggyedik Dall. Valamint az énekeknek tartalma különös válogatással esett meg; úgy a' reájok készétett muzsika, mind egygyiknek lelkét kiméreti, úgy hogy nem kételkedünk, hogy ezen szép mesteri művek gyűjteménnye minden muzsika kedvelőknek tetszészét bizonyossan megnyeri. A' nyomtatás tiszta, és tsinos, a' papiros jó, és, mint a' Klavir Kóták szoktak, szélte hosszában négy árkusra vagyon nyomtattatva, az ára 3 fl. V. Cz.

A' szívókútakat tűzi-fetskendőkké váltóztatni.

Tromsdorff Úr, a' ki a' közönséges életben előfordúló szükségekre számtalan sok javallásokat tanátsol, azt is említi, hogy a' szívó-kútakat tűzi fetskendőkké lehessen változtatni: e' végre már próba is tétetett egy ollyan kútban, a' mellyben az úgy nevezett ércz-saru, 6 hüvelknyi általmérőjű volt. A' kút-tsőnek tetejére 12 hüvelknyi réz kalapot srófoltak, mellyhez egy részről a' kitsurgó tsöve szolgált, és egyszer'smind valamelly forgatyú. A' kútnak közönséges tsurgó tsöve bedugattatott, vagy utóbb feljáró kakassal berekesztetett. Az így el készített szivattyú 120 lábnyi távúlságra, 25 lábnyi mélységből, 2 embernek nyomása által szűntelen lövettette a' vizet: midőn pedig a' torkához még különös tsöv srófoltatott, és 40 lábnyi hosszaságú bör-tsöv alkalmaztatott hozzája, 3 embernek nyomásával, a' kút ollyan fetskendővé vált, melly a' vizet 10—12 húzásra, azon 40 lábnyi bör-tsövön nem tsak egésszen felnyomta, hanem azonkivűl 15—20 lábnyira is el fetskendette. Ezen készületű kútak, kiváltképpen nagy hidegekben, midőn a' vizek befagynak, és a' közönséges fetskendők haszonvehetetlenekké lesznek, annyival bizonyosabb szolgálatot tehetnek, mivel a' legkeményebb télben is a' kútaknak vizei 8—9 grádusnyi meleget tartanak. A'

fellyebb leírt együgyü készület éppen nem költséges ; mert az említett réz-kalapot 10 —15 forinton meglehetne tsináltatni.

Az el fagyott Krumplinak használlása.

Minthogy Hazánkban is bőven termesztik a' Krumplit, 's ez a' szegénység táplálására igen oltsó, és azért alkalmatos eledel lehet ; de sok gazdák, résszerént a' Sertések, résszerént a' Tehenek táplálására is fordítják : méltó öket megemlékeztetni, hogy azért a' Krumpli nem haszonvehetetlen, ha megfagyott, hanem azt szinte úgy haszonra lehet fordíttani, mint a' meg nem fagyottat. A' módja ez: a' Krumpli melegebb helyre hordatik, hogy felereszkedjék, 's minekutánna egésszen felolvadott, valamelly préselő eszköz által a' nedvesség belőle kinyomattatik, azután szellős padlásra, vagy pajtába kiteríttetik, vagy, a' mi még jobb, sütés után a' kemenczébe rakatik ; igy tellyesen megszáríttatván, de nem megsüttetvén, mind azon hasznokra lehet fordíttani, a' mellyekre megfagyása előtt alkalmatos volt, t. i. akár a' barmok táplálására, akár pálinka főzésre, akár liszté való darállásra, és külömbbféle ételekre. — A' Prést, ki ki úgy kipótolhattja, hogy ha valamelly egyenes tőkére, vagy más kemény allyra deszka darabokat allitt, 's eze-

ket kívülről öszve kötvén föllülről a' reá tett táblát, mint a' szöllő törkölyt, keresztül vetett póznával jobban jobban lenyomatja. Az így kipréselt, 's ugyan így szellős helyen szárított Krumpli, nem tsak akkor mindjárt használható, hanem esztendőkig is el áll úgy, hogy mindég hasznát lehessen venni.

Ezen tanátsot most kiváltképpen azért látszott hasznosnak megújjíttani, mivel a' kemény tél miatt, sok helyen a' Krumpli is megfagyhatott, és, mivel a' vele élésnek illyen módját még igen kevesen tudhatják.

Rendkívűl való erejű emberek.

Valamint a' mi korunkban vannak, úgy az előbbi századokban is külömbbféle tsuda erejű embereket jegyzettek fel a' Kronikák. Az 1718-ik esztendei Liptse (Leipzig) Város Chronikája azt említi, hogy 1717-dikben az ott tartatni szokott Húsvéti sokadalomra, Hans Carl Eckenberg nevű, és Harzgeródei születésű férfi jelent meg, kit akkor, mint második Sámsont, úgy tsudáltak. Mert 3 ló ötet helyéből ki nem vontathatta; olly kötelet el szakasztott, mellyet 2 ló el nem szakaszthatott; egy nehéz ágyút, mellyen még egy dobos is ült, könnyen felemelt; 6 má'sás üllőt a' mellyére tétetett, és azon a' Kovátsok egy szál vasat kikovátsoltak; a' nagy vas-szegeket

egy újnyi szélességre, és egy lábnyi hosszaságra puszta kézzel kinyújtotta; 10 testes embereket egy kézzel felemelt; és 2 erős ember az ő fogai közűl a' pálczát ki nem tsikarhatta.

1711-ben pedig Drezdában volt olly Szavojai ember, a' ki 8 mázsás ágyút a' hátára felvett, és ezen teher alatt a' Királynak, a' ki jelen volt, az egésségéért ivott; továbbá, hanyatt feküdt a' földre, és magát úgy megtudta feszítteni, hogy 2 lóval őtet ki nem mozdíthatták.

A' mostani Tél Hollandiában.

Hollandiában a' szokott Hévmérő, Fahrenheit szerént vagyon felosztva, melly a' Reaumur felosztásától abban külömbbözik, hogy a' Fahrenheitében a' Nulla ott vagyon, a' hol a' Reaumurében a' Nulla alatt a' 14° és $\frac{2}{9}$; ehhez képest, az idei hideg Amsterdámban szörnyű nagy volt, mert Jan. 22-kén reggel folytában emelkedett, míg délután 2 órakor 8° fel nem érne, délután ismét kezdett szállani, úgy hogy estve 9 órakor az O-nál volna; 10 órakor éjjel 1° és éjfélkor 2° mutatott: de már 23-kán reggel 5 órakor 3°-nál volt a' O alatt. Ezen kemény hideg egész nap tartott, és éjjel 11 órakor 4° mutatott az O alatt. Ehhez képest úgy itélnek az Amsterdámiak, hogy az idei hideg olly nagy volt, melly-

hez hasonlót 100 esztendő óta nem tapasztaltanak. Ugyan is 1740-ben, a' mint több Hévmérőkön felvagyon jegyezve, a' hideg Amsterdámban nem volt nagyobb 2°-nál a' O alatt. 1795-ben Jan. 26-kán a' O fölött 3°-ig; 1798 ban Dec. 27-kén reggel 4—6 órakor, tsak 3° volt a' O alatt. Mind ezen jegyzések fen vannak tartva az Amsterdami város' Vízi Hivatalánál. — Harlemben pedig 1740-ben a' hideg 2° volt a' O alatt; 1776-ban tsak a' O-ig ment; 1795-ben a' O fölött 1°-ig; 1798-ban 1° és ½ a' O alatt; 1810-ben a' O-án megállapodott: de az idén Jan. 23-kán 8¾ órakor reggel 4°-ra mutatott a' O alatt. Igy tehát mind Harlemben, mind Amsterdámban, Reaumur Hévmérője szerént számlálva, mint egy 18°-nyi lehetett a' hideg.

Földalatti Vendégség.

Lady Astley, Manchester mellett, nevezetes Köszén bányákat bir. Nem rég arra a' gondolatra vetemedett, hogy több Asszonyságoknak, az ő híres Bányájában vendégséget adjon. Az asztal 425 lábnyi mélységen teríttetett, és ezen fekete Palota illendően kivilágosíttatott: de midőn lemenni kelletett, többen a' meghivatott Asszonyságok közül el szédülvén, vissza kívánkoztak; hanem a' bátor gazd'asszony, ki külömbben is ezen birtokának nagy hasz-

nát veszi, több Társaival tellyes kedvtöltéssel lakozott ezen fekete, és azért szemre nézve félelmes földalatti hajlékban, 's megbizonyította azt, hogy: kinek hol a' kintse, ott a' szíve.

Apróság.

Egykor hideg télben valamelly jó fűtött kemenczéhez jutván egy igen által fázott útas, úgy oda dugta lábát a' kemenczéhez, hogy a' tsizmája öszve égne; de a' nagy hideg miatt, azt sem vette észre. A' jelenlévők közűl eggyik szóllítja tehát meg, 's azt mondja neki: „Barátom, mindjárt meg ég a' patkód". — Talán a' tsizmámat akarja mondani, úgy szóll az útas. — Korán sem, mond az előbbeni; mivel az már öszve égett.

Rejtett szó:

Az eleje strázsát áll,
A' végére varjú száll,
Az egész tsúf rettentő,
Üsse meg hát a' menykő.

B. B. B.

Jegyzet: A' 13-dik Számbeli Mese: Vas-kalapáts.

Hasznos Mulatságok. 1823.

(15.)

Czelebes.

Czelebes-nek neveztetik Kelet Indiában, az a' Borneótól Keletre eső Sziget, melly a' Déli szélességnek 5° 30′-tól, az éjszaki szélességnek 1° 30′-ig, a' Keleti Hosszaságnak pedig 135° 56′-tól, a' 141° 20′-ig terül, 's 4275 □ mérföldet foglal. Lakosainak száma reá megy 3 milliomra, kik külömbbféle fajúak 's eredetűek; legnevezetesebbek közöttök a' Boniak, vagy Buginezek, és a' Makasszárok. Ezen utólsókról neveztetik a' napnyúgoti Part, sőtt némellyektől az egész Sziget is, Makasszár-nak. A' Szigeten keresztűl, éjszakról délnek, nyúlik magos bérczeivel a' Bonthain Hegy, mellynek két oldalain mindenkor egymással egésszen ellenkező esztendő részi idő vagyon; ugyan ezen Hegynek kinyúló Részei éjszakra a' Czemaifok, délen pedig a' Tenakekaifok. Chiurana és Vole a' legnevezetesebb folyói, egyéb folyói többnyire

tsak parti folyók, de gyakorta igen sebessek. Két nevezetes Tengeri-Öböl is vagyon a' szigetnél: Kelétről a' Gonantellu, melly 28 mérföldnyi hosszaságú, 6—14 mérföldnyi szélességű, Délről pedig a' Szálay, melly 30 mérföldnyi hosszaságú, 6--10 mérföldnyi szélességű. A' Tengertől rendszerént fúvó, valamint az éjszaki szél is, hűvösíttik valamennyire a' magában külömbben igen forró levegőjét. Földje, kiváltképpen az alatsony Partok körűl, igen termékeny; az örökösen zöldellő hegyek 's völgyek, egymást váltják fel. Termékei: Gyémánt, Arany, Réz, Fehérón, déli gyümöltsök, pamuk, pálma, kókosz 's egyéb fák, bambusznád, görögdinnye, bananász, riskása, bors, kámfor, ópiom, vad és szelíd állatok, a' legszebb papagájok, méhek, nevezetes madárfészkek, gyöngyök, kigyók, krokodilok, mellyeket itt Isten gyanánt tisztelnek 's a' t.

A' Hollandusok birtokában vagyon, 's ez reájok nézve nevezetes is, nem a' belőle jövő haszonra, sem a' kereskedésre való nézve, (mert többe kerűl az Országlószéknek az ottani katona tartás, mint a' bejövő haszon) hanem azért, mivel Czelebes a' kultsa a' Molukki Szigeteknek, 's ezeket többnyire Czelebes tartja ki Riskásával 's egyéb élelemre szükséges dolgokkal. Az Igazgató Rotterdam erősségben (Fort) lakik, 's ennek szomszédságában vagyon ama' nagy és részszerént Hollandus, részszerént Chinai 's Ma-

kaszszár lakosokkal vegyesen tölt Blaardingen nevezetű kereskedö város; éppen azon helyen, hol elöbb Makasszár feküdt, anya városa hajdan ezen délnyúgoti Tájnak. Még ma is tekintetre méltó Hatalmasság ezen Szigeten a' Makasszári Szultán; de nem határozatlan Úr, hanem a' Hollandusoktól függ. A' Hollandus lakosok éjszak keletre telepedtenek meg leginkább a' Szigetben; de ezek nem formálnak különös Országlószéket, hanem a' Ternáti Szigetbeli Kórmányozás alatt vannak.

Szent Maurus Congregátiója.

Franczia Országban a' Revolutio elött, tudományos Munkálkodásairól igen hires volt Sz. Benedek Szerzetének azon Eggyesülete, melly Sz. Maurus Congregátiójának neveztetett (Congregatio S-ti Mauri). Ezen Eggyesületnek megbötsülhetetlen az érdeme az Egyházi Történetekre, a' Sz. Átyák Munkáinak kiadására, a' Régiségek felvilágosítására, és átallyában a' Históriára nézve, úgy hogy, a' kik az emlitett Tudományokat bötsülik, és ismérik, ismérniök kell ezen Eggyesületnek nem tsak nevét: hanem Munkálkodásait is. De midön a' nagy következéseket a' Tudósok tisztelettel tekintik, nem mind tudják azon Eggyesületnek eredetét, mellynek annyi jót kell köszönnünk. Az Eggyesületnek tulaj-

donképpen való Szerzője Bernard Lőrincz Franczia Benedictinus volt, a' ki Loár folyó mellett Neverszben 1573-ban született, és a' Klüni Apátursághoz tartozó Sz. István Priorságában esküdött bé a' Szerzetbe. Azután Párisban tanúlt, és ott Szorbonnai Doctorrá lett. Utóbb a' Klüni Monostornak Priorjává választatott, és ezen Hivatalában, tellyes tehetségét arra fordította, hogy az ő Szerzetes Rendének, a' kegyes életben, és a' Tudományok megkedvellésében fáklyát gyújtson. Hogy e' végre hathatósabban munkálkodhassék, minden felsőbb Szerzetes Rangokat el mellőzött; hanem, eggyesítvén magát több Szerzetes Társaival, Sz Maurus neve alatt 1618-ban telállította azt a' Congregatiót, melly a' kegyes Szerzetes élet mellett, magát különösen a' Tudományok művelésére szentelte. Első Társai voltak: Anselmus Rolle, Columbanus Regnier, Adrianus Langlois, Maurus Cassin, Martinus Tesnieres, és Athanasius Mongin, kik egymás között megeggyezvén, Első Elölüllőjöknek Martinus Tesnierest választották. Az ő munkásságoknak nagyra terjedését nyilván mutatja az, hogy ezen Congregatióból támadtak ama' világ szerte isméretes, és tisztelt Férfiak: D' Achery, Mabillon, Martene, és Montfaucon, kiknek szorgalmatosságát, és szélesre terjedett Tudományát, nem lehet elegendőképpen tsudálni. Úgy hogy, Bernard Lőrincznek szerentsés gondolatját,

mind az ő Szerzetére nézve, mind az egész tudós világra nézve, valóságos jótételnek kell ismérni. Ő maga tsak a' kegyes életre vezető (asceticus) könyveket írt. Meg halt 1020-ikban Apr. 20-kán, de megérte azt az örömet, hogy Sz. Maurus Congregátiójához, a' ditsősséges czélnak öregbittésére, több Sz. Benedek Szerzetebeli Apáturságok magokat öszve kaptsolták, és így, eggyesült erővel, még több jót vihettek végbe. *).

*) Vajha ezen nevezetes példa Hazánkban lévő birtokos Szerzetekre, olly foganatosan munkálkodnék, hogy az Egyházi, és Világi Históriának kidolgozására több érdemes Tagjaik tehetségeiket eggyesíttenék: annyival is inkább, mert noha Hazánkban több Historiai Irók találtatnak is, de alig vannak ollyanok, kik egyesen, és egyedül az eredeti kútforrásokból dolgoztak volna, a' mit az illyen munkás Szerzetesek szerentséssen végbe vihetnének.

Beanus.

A' közép századokban külömbbféle nevezetek jöttek keletbe, mellyeknek igaz eredetét alig lehet kitapogatni. Illyen szó a' Beanus is, mellyről Lambecius így szóll: „Beanus Est Animal Nesciens Vitam Studiosorum". — Ezen acrostichonnal akarta a' szónak értelmét, és magát a' szót

is kifejteni. Tsak ugyan rendszerént az Universitáshoz jött új deákot szokták így nevezni; mert a' Bétsi Universitásnak Statutumai között, többek között ezen rendelés tétetik, hogy: „senki se merje az újonnan jötteket, kik Beanus-oknak neveztetnek, helytelen zsarolásokkal terhelni, vagy sértegetésekkel, és motskolódásokkal nekik alkalmatlankodni". —Külömbben ezen szót a' tudatlan, és vakmerő emberek megjegyzésére is fordították, 's illyen értelemben gyakrabban elő fordúl a' tudatlan emberek Leveleiben. „Epistolae Obscurorum virorum". Hihető, hogy ezen szó a' Párisi Universitásnál jött fel, és onnan szállott által Német országba, valamint több más szók, mellyek a' deák világban igen kelendők Német országban, valóságos Franczia eredetűek. Du Fresne a' maga Glossariumában a' Beanus szót, bejaune, vagy bejane Picardiai Franczia szótól származtatja. Frisch az ő Német-Deák szókönyvében béer nevű igéből húzza le, melly annyit tenne, mint ásítozni; mellyből ismét a' tudatlan, és tapasztalatlan új deáknak tulajdonsága világosan következnék, és megbizonyosodnék az, a' mit Lambeciusból említénk, t. i. hogy: „Beanus ollyan állat, melly még nem tudja a' Deákok életét". — A' mi Magyar iskoláinkban, és Universitásunkban, sem régebben nem voltak, sem most nintsenek keletben az effélé Külföldi tsúfos nevezetek; és reményljük, hogy ezután sem

jönnek keletbe, ha mindjárt több helyeken a' béavatás áldomássát megkívánják is.

Varsó városában az élelemre valók' el költése.

Varsó mostani Lengyel országnak Fő Városa. Lakosinak száma, az őrizeten lévő Katonákon, és az Idegeneken kivül, 116,256 Lélekre mégyen. Ezek között Zsidók vannak 27,115-en. Az Őrizettel, és Idegenekkel eggyütt fel lehet tenni a' Lakosok számát 130 ezerre. Ezen népességhez képest 1822-dik esztendő folytában el éltek itt: 38,802 ökröt, 41,175 borjút, 42,287 bárányt, 27,524 disznót, 666,423 darab baromfit, 165,162 köböl tojást, 96,454 mérő rozsot, 64,659 mérő búzát, 9,130 mérő borsót, 142,273 mérő árpát, 270,970 mérő zabot.— Sajnáljuk, hogy nem tudhattuk meg hogy: hány akó bor, ser, és pálinka kelt légyen el, hogy így az el kelő étel italnak mennyiségét, tellyesen meghatároztuk volna.

Megégett Részeket hirtelenében meggyógyíttani.

A' testnek megégett helyét be kell borittani disznó, vagy más állati igen vékony

hólyaggal, 's ezen hólyagot fellyülről, a' nélkül, hogy helyéből megmozdíttanák, gyakrabban, égett borral meg kell nedvesitteni, úgy hogy a' hólyag soha száraz ne légyen. Ha az ember ezt, 24—30 óráig folytatja, az égésnek kártekony ereje, sött fájdalma is megszünik: mert, midön az égett-bor kipárolog, a' hólyágon által bizonyos hűvösittő erő terjed el a' sebre, melly nem tsak a' fájdalmat enyhitti, hanem a' gyógyulást is segitti.

Mese.

Bár ritka toronyban,
Van minden órában;
Sok van a' faluban,
Kevés a' malomban,
Minden tallér ezt mutatja,
Világról bölts ezt vitatja;
Bár kézzel foghatod,
Végét nem adhatod.

Jegyzet: A' 14-dik Számbeli Rejtett szó: Ördög.

Hasznos Mulatságok. 1823.

(16.)

Ditsőségesen Uralkodó Első Ferencz édes Hazánk' Apostoli Királlyának, és a' Nemzet boldogító Attyának Születése napján 1823-ban. Kis Kun Félegyházán.

Üdvözlégy vídám nap! tárgya Örömünknek,
Mellyen lételt adott az Ég Ferenczünknek,
Te szülted Tsillagát édes Nemzetünknek,
Te adsz öröm érzést lángoló szívünknek.

Mindég hív a' Magyar Koronás Fejéhez,
Bizhat is Királlya mindég hívségéhez,
Hogy ha Országára az Ellenség éhez,
Ki ki örömest nyúl vitéz fegyveréhez.

Bellóna mezején táborba szállani,
Királlyáért vérét tseppig kiontani,
Kész a' Magyar bár melly tüzet kiállani,
Vagyonát, 's életét kész felajánlani.

Ha leszáll a' béke szeretett Honnunkra,
Akkor is örömmel nézünk Királyunkra,
Az Ég sok áldást hint kedves sajátunkra,
Királyunk is ügyel boldogulásunkra.

Még egyszer üdvözlégy kellemetes napunk!
Zengjen Ferenczünkért ma buzgó szózatunk,
Hasson az Egekig szíves áldozatunk,
Éllyen még sokáig Urunk, és Királyunk.

Halgasd meg óh Isten esedezésünket!
Tartsd meg békességben M. Nemzetünket,
Ha pedig ellenség háborgat bennünket,
Tedd győzedelmessé kedves Ferenczünket.

énekelte

Szabó Ferentz,

Kis Kun Félegyháza Városának Kántora.

A' Mofettai buzogó Tó.

„Van közepén Olasz Országnak, nagy bérczek alatt, egy
„Messze kiment hírű völgy, Amzanktusz neve, mellynek
„Napfényt ellenző sűrű berek ülli kiterjedt
„Ágaival két oldalait: távulra kihangzik
„A' köveket sodró, 's fatsarékos parthoz ütődő
„Tsörgeteg a' közepén, melly egy nagy szája kitátott
„Forrásból buzog. Itt iszonyú barlang vagyon, a' mord

„Plútónak szelelő kürtője, hol a' pokol izzó
„Torkából kiszivárogván, széllyeszti mirígyes
„Gözit bús Acheron". —

Igy rajzolja Virgílius után a' siratatlanúl hamvadó Baróti Szabó Dávid, Éneissének VII-dik Könyvében azon völgyet, melly a' régieknél: amsancti valles, a' maiaknál pedig, Mofettai buzogó Tó nevezete alatt ismeretes.

Fekszik ezen hely Nápoly, és Tarentó között Frigentnél egy kopár völgyben; az ezt körül vevő halmok, tölgyfa erdővel vannak benöve. Vize ezen Tónak hamuszínű barna, ágya hosszúkás kerekdedségű, általmérője 60 lábnyi. Több helyeken buzog fel a' földből, de nem egyarányos, és meghatározott időben; hanem mindenkor bizonyos süvöltő morgás után. Gyakran egy embernyi magosságra is fellövellik a' víz, de nem egyenes, hanem mindenkor dűlő arányosságban. Szünetlen tartó zuhogások között megy fel a' vízből a' sürű párolgás, olly fojtó gözzel, hogy Swinburne, a' kitapasztalás kedvéért mulatott ezen Tó körül, kéntelen volt mindenkor a' szélre figyelmezni, 's igy arra vigyázni, hogy mindég háttal szél ellenébe lévén, el ne fúlladjon. Magának a' tó víznek sem szaga, sem íze nintsen; hanem a' partja körül függő szirtok egésszen sárgák, és kénkő göz és Szalamia (Sal ammoniacum, fövenyső) fóltokkal tarkássak. Körül a' tóparton

fehér agyag találtatik ; ezt felszedik, 's Pugliába hordják, és a' juhokat dörzsölik véle, ha azok megrühösödnek ; melly használa nézve a' Tó 100 arany árendát hoz esztendőnként, a' mint ugyan Swiburne írja.

Ha okát is akarja tudni a' fürkésző emberi elme ezen Tó különösségének, a' körűlötte találtató minden jelek arra mutatnak, hogy alatta kénköves kavits Vulkán égésnek kelletik lenni. A' fojtó kénkö göz ugyan is, melly a' körűl függő szirtokat, azokra üllepedő savanyával, és közéje elegyedett fövény sóval tarkázza, ollyan jel, melly föld alatt lappangó kénköves Vulkán égésre mutat.

Még azon eggyet jegyezzük fel, a' deák Literatúrát tanúló Ifjaink számára, mert honnan rekesztenök ki ezeknek javát? hogy Servius tekéntetéért, ne gondolljják, hogy Amsanctus, igen szentségest tenne ; mivel ez tulajdon név, és a' Sanctussal, eredetére nézve, semmi egybe köttetésben sintsen.

Hamis Okoskodás.

Mivel Mahomed Próféta megtiltotta maga Követőinek a' Bor italát ; hogy ők még is bort ihassanak, ekképen elméskednek, és bátoritják magokat, hogy : a' test tüze a' bor salakját kifőzi, megtisztitja, és a'

testből kihajtja, és tsak a' bor lelke (Spiritus vini) marad meg a' Testben; a' bor lelkével való élést pedig Mahomed Próféta, a' Koránban meg nem tiltotta; így tsallyák meg az Osmanok a' bor italért az Uralkodó Tsászárjokat, Mahomed Prófétát, sött önnön magokat is.

Egésséges Ég.

A' Moldvai, és Besszarábiai Égnél egésségesebbet kivánni nem lehet; a' mint hogy a' Moldvai Oláhok olly frissek, erössek, és egésségesek, mint a' Havasokon termett medvék. A' Besszarábiai Bugyorok, vagy másképpen Bugyákok, a' nyers hús ételtől, a' marha ganéjból tsinált tűz' hamva alatt sűltt pogátsáktól sokkal jobb színben vagynak, mint sok Franczia Szakátsoktól készíttetett raguval hizlalt hasu Emberek.

Hires ugorkák, és hagymák.

A' Szmirnai, és Egyiptomi Ugorkáknak, és Hagymáknak párja az egész világon nintsen, mellyekkel nyersen, mint legkényesebb eledelekkel, úgy élnek a' Lakosok; a' honnan kitetszik, miért kívánkoztak olly gyakran viszsza, puszta Arábiában, Kánaán felé bujdosó Jákób maradéki, és miért emlegették olly gyakran az Eggyiptomi hagymákat?

Furtsa kívánság.

Sem a' Mekkai Ábrahám Kápolnájába, sem a' Medinai Mahomed Próféta temető helyébe, vagy Kriptájába, nem szabad a' Korán megsértése nélkül semmi idegen vallású Embernek bémenni. A' Hollandiai Követ, a' 17-ik Században magától a' Török Tsászártól különösen nyert szabadságot, a' Próféta Kriptájába való bémenetelére; mellyet midön a' Helytartó Basánál mutatott volna, így feleltt a' Basa: Én ugyan megengedem bémeneteledet, de kijöveteledet soha sem. Mellytől a' Követ megrettenvén, bémenetelét tovább nem sürgette.

Különös Gyomor.

Kórogi Péter vólt a' régi Kórogi Familiából legutólsó (a' ki a' Mohátsi ütközetben megholtt). A' közönséges hagyomány szerént olly különös gyomorral birt, hogy akár mitsoda megsenyvedett, megbüszhödött, és férges kutyát, matskát 's a' t. minden irtózás nélkül megehetett. Ennek a' Kórogi Familiának első nagy attya I-ső András Királynak idejében, a' midön némelly Magyarok a' Keresztény Hittől el szakadván, viszsza tértek a' pogányságra, azok között volt, kik Szent Gellértet megölték; melly gyilkosságért mind maga, mind utánna következendő minden maradéki, Istentől azzal büntetettek meg, hogy mihént a' nagy

Szentnek Templomába bémentek, mindjárt reájok jött a' hasmenés. II-ik Lajos Király maga tett próbát ezen Kórogi Familiából való utólsó ivadékkal, Kórogi Péterrel, és ugyan úgy találta. (Lásd Budai Ferencz Polgári Lexiconát ezen szó alatt).

Az Egerek el szaporodása 1822-ban.

A' Burkus Status Újság azt jelenti, hogy az 1822-ik esztendő folytában, azon Országnak részeiben Königsbergtöl fogva egésszen a' Rajnán túl, az egerek annyira el szaporodtak, hogy az őszi vetésre nézve az ő kártételök milliomokra fog menni, mert a' gabona magot tsirájában megrágták. Ezen kártékony állatoknak el szaporodását a' hosszan tartó szárazságnak tulajdonitják, és el vesztésökre külömbbféle módokat kigondoltak; de átaljában vévén, noha sok ezer meg ezer el emésztetett, a' megfogyás nem igen látszik; sőtt, mivel az egerek télen által is szaporíttanak, tavaszra új pusztíttásoktól kell tartani. Némű némű kevesíttésökre ezen módokat ajánlják: hogy az egér-lyukakba füstöt tsináljanak; hogy az egerek vízzel kiöntessenek; hogy mázos fazekak félig vízzel a' földbe imittamott el ásattassanak; hogy másfél lábnyi mélységű lyukak tsináltassanak két hüvelnyi vastagságú czövekekkel, melly lyukakba az egerek a' földön futkározván bepo-

tyognak, 's így reggel őket ottan agyon lehet verni.

A' nyers Fenyőfát épűletre bátran fordítani.

Joh. Chalmers Anglus Építő-Mester azt tapasztalta, hogy a' régi épületekben a' fenyőfa, hol mész találtatott rajta, sem meg nem rothadott, ha külömben nem volt nedves helyen; sem pedig a' Szuh nem ette meg. Azért azt javalja, hogy az efféle épületnek való fenyőfák vagy meszes vízbe áztattassanak, vagy ritka mésszel mázoltassanak be. Ezt a' módot kiváltképen olly esetekben tanátsolja, midőn az épületre való fenyőfa még nyers; mert a' mész, a' mint ő tapasztalá, a' Szúh-tól megmenti.

Rejtett szó:

Az egész egy lázzadónak
Neve Vezuv alljában;
Földön futó bujdosónak
Most más Nemzet honjában,
Vedd fejét majd gyomrodban lessz,
'S ha felforr, fél dühössé tesz.

Jegyzet: A' 15-dik Számbeli Mese: **Kerék.**

Hasznos Mulatságok. 1823.

(17.)

Epigrammák.

1. Theréz.

Reszketek: — óh Ámor! felvont kézíved' erezd le;
Áh kedvezz, kérlek, gyenge szivemre ne löjj!
Igy esdekle Theréz szép hangonn. — Erre megesvén
Szívem rajta, magam bátran elébe vetém.
A' nyíl elpattan; — de hegyes volt, őtet is éré;
'S így az övével az én szívemet öszve köté.

2. Lolli.

Lolli hideg, — 's melegítt, tüzet is gerjeszteni termett:
Fejtsd meg, Apollo! miként eshetik illy tünemény?
„A' kova, és az atzél hidegek lám, 's még is azokból
Öszveütés által tűz kerekedni szokott.

Kováts Tamás.

A' Kaukazus.

Azon havasokat, mellyek nyúgoti Ázsiában a' fekete Tengertől, a' Kaspiomi Tengerig nyúlnak, 's mintegy 6,000 □ mérföldnyi föld szorúlatot tesznek, 's így egygyik tengertől a' másikig, délkelettől éjszak nyúgot felé, terűlnek, Kaukazusnak (némelly újjabb Magyar Irók, de talán tsak vaktában Kakas hegyeknek) nevezik. A' Kaukazus mind kiterjedésére, mind magasságára nézve, a' legnevezetessebb hegyek közé tartozik. Hosszasága 95 mérföld, de szélessége nem mindenütt egyforma; Mosdoktól Tiflisig lehet 40 mérföld. A' hegyekről lerohanó zúgó patakok, vizmosások, és hó fúvások miatt, tsaknem járhatatlan ezen hegység. Legmagasabb teteje, a' honnan kezdödve, mind a' két oldala lassan lassan alatsonyodik, gránit kövekből, 's meredek bérczekből áll. Ezeknek nagy részét örökös hó födi: de a' hol hó nints is, kopár, 's rajta a' termékenységnek legkissebb nyoma se látszik; hanem az alatsonyabb tetőkön mindjárt zöldellő erdők tenyésznek. Nyúgoti részen legkitetszőbben emelkedik az Elbrusz, mellyet a' körűl belől lakók Chat, vagy Chach — Gara (talán Sah — Gora, Perzsa, és Szláv kevert szóval Király-hegy) névvel neveznek. Ennek magossága bizonyos Orosz kimérés szerént 10,700 lábnyi. Keleti félen vagyon a' legmagossabb része, mellyet Havasnak nevez-

nek, és 1810-ben hágott fel rá legelőszször valamelly Európai útazó. Ezt már egész Perzsa nevezettel Sah-Dagh (Király-hegy) névvel nevezik. De nevezik még Sah-Elbrusznak is, minthogy ezen nevezett Elbrusz, a' Kaukazusnak minden magos feltornyosodott tsúttsainak közönséges neve. Ezen Sah-Dagh tsúts, igen meredeken tornyosodik magosra, és a' Káspiomi tengerről nagyon meszszire kiismértszik. A' Kaukazusból eredö Folyók többnyire vagy keletre a' Káspiomi, vagy nyúgotra a' fekete tengerbe ömlenek. Éjszaki oldaláról keletre folyik a' Terek vize a' Káspiomi tengerbe, nyugotról pedig a' Kubán a' fekete tengerbe; ezen folyókon túl azután el vész a' hegység déli Orosz országnak pusztaságaiban. A' Kaukazusnak déli oldaláról keletre a' Káspiomi tengerbe ömlik a' Kúr, nyugotra pedig a' fekete tengerbe a' Rióni, mellyet a' Régiek Fázis-nak neveztek. Ezen folyóknak tulsó partyainál kezdödnek annakutánna a' Per'sa, és Török Örmény országnak hegyei, és e' szerént a' Kaukazust öszve kötik nyúgoti Azsiának több hegységeivel. — A' millyen kopár, és terméketlen a' Kaukazusnak legfelsöbb bércze, éppen olly termékenyek, 's a' természettöl megáldattak ennek kiváltképpen a' délre hajló részei, hol a' patakok, erdök, gyümöltsös, és szöllös kertek, szántóföldek, 's marha legelök egymást váltják fel, és minden igen bújján terem. A' szöllö-

töke, gyümöltsfák, sött még a' gesztenye, és füge is, minden ápolgatás nélkül tenyésznek. Minden némű gabona, riskása, gyapot, kender, különössen jól megterem, úgy hogy, ha ezen Tartományokat illendö szorgalmatossággal művelnék, a' legboldogabbak lehetnének; de a' föld míveléshez igen kevés gonddal látnak; mellynek egy részént ugyan a' Lakosok restsége, de más, és nagyobb részént a' népetlenség, és a' félelmes lakás az oka; minthogy a' hegyi lakóknak, különössen a' Lesghieknek betsapásaik, nem tsak fáradsága használától fosztják meg a' békességet szeretö szántóvetöt, hanem magát is martalékká teszik, 's idegen rabszolgaságra hurczolják. Minden némű vadaknak, de különösen a' Fáczánoknak, tsak nem egyedül való honnya ezen vidék. Az ásvány Országból nagy itt a' kints, de ez majd szinte használatlanúl hever. Nevezetes az eleven Olaj (naphta), és az orvos víz források bövsége is igen nagy sok helyeken. Ezen tájaknak Lakosai külömb külömbféle apró Nemzetekból állanak, mind eredetökre, mind nyelvökre nézve. Vallásokra nézve résszerént Görög és Örmény Keresztények, részszerént Mahumedánok, résszerént Zsidók, résszerént Pogányok 's a' tsillagzatokat, hegyeket, sziklákat, élöfákat tisztelik. Igen sokan közülök különös szép termetökkel, 's ábrázatjokkal külömbböztetik magokat a' többiektöl, mint a' Czirkászok,

és Georgyiaiak, kik az egész föld kerekségen a' legszebb emberek; a' honnan a' keleti Hatalmasságok' háremjeibe ezeknek Asszony népei különössen kerestetnek.

(Bérekesztése következik).

Vizsgálódások a' Napfényéről, és melegéről.

A' Tudományok világa a' napnak ismeretére is új fényt hozott. Már kiborúlt a' nap azon sötétségből, melly reá azt költötte, hogy a' nap egy tsoportozott nagy tűz légyen, melly lángba borúlva földünk' körül borong.

Igy már ma tudjuk azt, hogy a' nap egy helyben áll, tsupán maga tengelye körül forog, közép pontja eggy látható testek Eggyesületének, 's olly test, mint a' mi földi planétánk. De honnét veszi fényét? azt mind eddig tsak kétségessen gyanitgattuk.

Annyi azomban még is igaz, hogy sem melege, sem a' fénye nem származik egészlen magából, hanem ez mind a' kettő földünknek minéműsége által fejtődik ki, és pedig annál inkább, mentől távulabb esik földünktől.

Ezt némelly Amerikai Utazások szerentsés tapasztalasokkal fejtették meg, kik a' Chimboraszó hegyének nagy részét, a' meddig lehetséges volt, nagy erőlködéssel megmászták. Ezek azt vették észre, hogy

mentűl feljebb értek a' tetőre, nem tsak mindég hidegebb volt, hanem a' nap is szűntelen kissebbedett, 's halványabb lett, úgy annyira, hogy már utóljára tsak egy tojásnyi fejéres golyóbisnak látszott, mellynek tsak nem minden fénye ki halt, 's szabad szemmel lehetett belé nézni a' nélkűl, hogy legkissebb kellemetlenséget, vagy káprázást érezett volna a' szem; és mentől alább ereszkedtek lejöttökben, a' napnak nagysága szűntelen nevekedett, színe lassanként lángformára változott, 's fénye mind mind jobban sugárzott, míg végre ismét ki nem álhatná a' puszta szem.

Tudjuk az ég vizsgállásból azt, hogy télen közelebb vagyon hozzánk a' nap, mint nyáron; szemeinkkel látjuk azt is, hogy a' hó előbb olvad a' hegy tövén, mint tetején; tudjuk az útazásokból, hogy még a' forró ég-öv alatt is örökös hó födi a' bérczeknek tsútstsait; tehát könnyen megfoghatjuk azt is, hogy a' nap' közelítése nem teszi egyedűl a' meleget: de, hogy a' napnak színe, és nagysága akként változzék, és mi légyen ennek oka? az nem lehet olly közönségesen tudva.

Ime ennek okát a' Levegőben találjuk fel. — Tudjuk azt, hogy a' Levegő környékezi a' mi földünket bizonyos magosságra. Ez magában nem egyébb, tsak a' föld' gőzze, 's széllyel is lehet azt oszlatni, mint akármellyik víz' gőzét. Ez annál sűrűbb, mentől közelebb vagyon a' föld

színéhez, 's mentöl feljebb emelkedett, annál ritkább, és vékonyabb. Ezen levegö, a' szem, és a' nap között lévén, ollyan a' szemnek, mint a' nagyító üveg, és azért nagyobbnak látjuk a' napot, a' hol sürübb a' Levegö 's kissebbnek a' vékonyabb, és ritkább levegöben.

Bátor ez hihetetlennek tetszenék is, annak igazságáról mégis könnyen kiki meggyözheti magát; mert el hiszszük azt, hogy a' Hold kedvünkért se nem nagyobb, se nem kissebb; és mégis, kivált töltében, feljövetelekor ollyan, mint egy kotsi kerék, késöbben pedig annak huszad részét sem teszi, pedig tsak nem változhatik el annyira minden éjszaka annak valóságos nagysága. Tehát tsupán tsak a' tünemény változik szemünk elött a' Levegönek alatt való sürüsége miatt.

Tudniillik a' Holdnak feljöttekor annak világa hajlósabban éri földünket, 's annak színén nagyobb úton vergödik hozzánk a' levegöben, mint mikor fellülröl hat alá egyenesen, és azért a' feljött hold annál nagyobbnak látszik, mennél sürübb a' levegö, 's mennél több göz úszkál benne, mellyen súgárinak által kell törni.

De ezt egyébbröl is észre vehetni. Ködös idöben minden távúl lévö test nagyobbnak látszik, mint a' millyen; kivált ha fel felé néz az ember. Egy varjú a' torony tetején sokszor illy idöben nagyobbnak látszik a' túzoknál, a' hegyen legelö juhok, az

ökör nagyságát meghalladják, 's Óriási nagyságúnak tetszik minden ember.

Apróságok.

Bizonyos Prédikátornak szokása volt elöbbeni prédikácziói t újra megújra el mondani, úgy annyira, hogy Halgatói bele únván, a' Curátort hozzá küldenék azon kérésökkel, hogy mondana már nékiek új prédikácziókat is. Szívessen, úgymond a' Prédikátor, mihelyest az elöbbeniekben előadott oktatások szerént fogtok élni.

Jaj! talán meghaltál édes Feleségem? így kiált megijedve Gondosy Úr, a' ki haza menetel közben felfordúlt, 's Feleségét jól el hajította a' szánka. „Meg nem haltam, így szóll a' hóból felvánczorgó Asszony, hanem tsak a' szavam állott el".

Rejtett szó:

Vagyok én köz tulajdona
Minden testi dolgoknak,
Egyedűl óhajtott czélja
A' kezdő munkásoknak.
Ha fejemet el veszed,
Már fejed fölé teszed
Reményét haldoklóknak.

Jegyzet: A' 16-dik Számbeli Rejtett szó: Pepe, epe.

Hasznos Mulatságok. 1823.

(18.)

A' Kaukazus.

(Berekesztés.)

A' mi az uralkodó Hatalmat illeti a' Kaukazus körül, a' föld népe résszerént apró Fejedelmek alatt vagyon, kiknek hatalmok gyakorta csak egynéhány falu határára terjed; résszerént pedig a' nép' Vénei alatt. A' Nemzetségekre nézve a' Lakosok Georgyiaik, Abazok, Leszghiek, Osszetek, Czirkászok, Khiszetek, Ingusuk, Kharabulakok, Tsetsenczek, Tatárok, Örmények, Zsidók; sok helyeken vagynak még vándorló Arabsok is. Ezen Népségek közül különössen a' Leszghiek, kik a' Kaukazusnak legjobban keletre dűlő Havassai között laknak, rettentő szomszédjai az Örményeknek, Per'sáknak, Gyeorgyiaiknak, és Törökőknek. A' szabadságnak érzése bátrakká, 's szomszédjaiknak rémittőivé teszi őket. Minthogy sok, még az élelemre el múlhatatlanúl megkívántató javak nélkűl is

szűkölködnek, kéntelenek rabolni 's mindent, a' mit tsak érnek, úgy tekinteni, mint tulajdonjokat. Ugyan ezért tétettek ki az ő gyengébb szomszédjaik, kik a' Hegységnek alljában, 's elején laknak, az ő ragadozásaiknak, ha tsak őket jó akaratból előre le nem kenyerezik. Ellenben a' szirtok, és bérczek olly erőssen védelmezik a' Leszghieket minden idegen megtámadtatások ellen, hogy ritka történet, hogy valaki nekik a' tromfot tromffal viszsza fizette volna. Mesterséget majd szinte semmit sem űznek a' Leszghiek; baromtartások, és szántás-vetésök sem elegendő szükségeikre. A' gazdálkodás egésszen az asszonyok gondja, kik a' finom szörű juhok gyapjából terítőket, posztót, 's köpönyegeket készítenek: e' szerént, hogy a' férfi mind előállittsa még azt, a' mi a' házi szükségek kipótolására megkivántatik, nem marad neki egyéb mód hátra, hanem a' háború, és ragadomány. Minden szomszéd Fejedelem bizonyos számot tarthat a' költsönös segedelemre, 's kívánsága szerént akármennyi hadi népet állíthat ki, tsak a' szükséges tartáson kívül még minden före 10—12 ezüst Rúbelt fizethessen. Nagyon szeretik az alattomos hadi fortélyokat, 's midőn az ellenség azt gondolja, hogy semmitől sem félhet, akkor törnek reá reménytelenül; de már illyenkor, ha szerentsétlenség környékezi őket, bátran el szánják magokat, és a' legnagyobb vité-

zek. Nálok is, valamint minden Kaukázi tartományban, a' legnagyobb vendég szeretés, és véres bosszúállás uralkodik. Idegen nem útazhat közöttök, hogy Kalaúzza, az ő nyelvök szerént Kunakja, ne légyen; de már ez akárhol mutassa be, mindenütt barátságossan fogadják, és vendégelik a' jövevényt. Az egész közföldet Kaukázi Tartományoknak nevezik, mellyek 1813-óta az Orosz, és Persa között kötött békesség szerént, az Orosz Birodalomhoz tartoznak; hanem, mint már fellyebb is érdeklettük, még nem mindnyáján hódúltak alája: mivel tsak igen kis rész az, (872 □ mérföld) melly Grúzia nevezet alatt, az úgy neveztetett Szarageli, Karthli, és Kacheti Tartományokból rendes Kórmányszék formába állott össze 300,000 lakosaival. A' többi Tartományok még tsak, hol kissebb, hol nagyobb mértékben függenek az Orosz Birodalomtól. Kiváltképpen, a' tulajdonképpen úgy nevezett Kaukazuson sok független Fejedelmek vagynak még, kik az Oroszokkal ellenségeskedésben élnek, 's ezeknek birtokaikra reá ütnek, 's kiraboljják. Erre nézve kéntelen a' Kórmányszék a' Terek vize folytában Katona vígyázatot, 's Kozák állásokat (Stanitzen) tartani, és a' Mosdoktól, Tiflisig vivő nagy Ország út mellett bizonyos távúlságra mindenütt sánczok vagynak hányva, az egész Kaukazuson keresztűl. Grúzián kivűl a' Kaukazi Tartományok közé tartoznak még neveze-

tessen: Adcházia, Mingrélia, Imerethia, és Ghúria, a' Kaukazusnak nyugoti és déli oldalain a' Fekete tenger felűl; a' nagy, és kis Kabardah, az Oszszetek, Khistik, Jagusok, Ekarabulákok, Tsetsenczek, és Chumykek Tartományai magán a' Kaukasuson, és annak éjszaki oldalán; Daghesztán, Leszghisztán, és Sirván a' hegységnek keleti, és déli oldalain, a' Káspiom tenger mellett. A' Terek tulsó partján, Kaukazusnak éjszaki oldalában vagyon az Orosz Kaukáziai Kormányszék, a' Gyeorgyievszk nevű Fő városával. Ezen Kormányszék 2600 □ mérföldre terül, és 100,000 Lakosokból áll, kik között Kaukázi népségek is találkoznak.

A' Békák életének mivoltáról.

Meddig él-el egy béka, vagy meddig élhet az el? még megfejtve nintsen: de annyi mégis világos már, hogy annak élete az emberéhez képest majd nem egy örökkétig való.

Murhard Orvos Úr Cassel mellett 1795-ikben Dec. 26-kán egy köbányában mulatván, szemével látta, midőn egy nagy vastag követ elő hengerítettek. A' mint ezt szét darabolták, annak közepében három eleven békát találtak, mellyeknek ketteje kitsiny, egygyike pedig nagy vala. Itt egy máson feküdtek egy tojás forma olly kis

üregben, hogy alig férték el benne. Az üreg valamelly setét sárga mázzal vólt bevonva, körülette a' kö olly kemény volt, mint más egyébütt, és semmi jele nem látszott, hogy ezen üreg közösülésben lett volna a' levegövel. Midön kétfelé vált a' kö, nem akarták el hagyni az üreget, 's ki kellett öket onnan bizgatni. Itt a' zöld gyöpön ugrándozva igen frisseknek látszottak ugyan elöször, de fél óra múlva el döglöttek. Illyes mi a' természetben már többször is történt a' mi tudtunkra.

De hogy jöhettek azok ide, hogy élhettek itt minden levegö, 's eledel nélkül? Ez egy igen fontos kérdés.

Ezek vagy tojás formában vegyültek az iszapba, 's addig feszitették azt növésekkel, míg az iszap engedett, vagy már eleven béka formában keveredtek az iszapba; annyi mégis minden esetre bizonyos, hogy a' könek megkeménnyedése elött kelletett ezeknek oda jutni, és igy olly idösök voltak, mint a' könek keménysége.

De hogy éltek tehát itt el minden levegö, 's eledel nélkül, kiváltképpen, minthogy a' béka a' sok vizet szereti?

Ennek ez a' leghihetöbb megfejtése. A' bányában a' kö lágy szokott lenni, és a' szabad levegön keményedik meg. E' felett még az is meg van jegyezve, hogy a' könek ezen neme a' vizet igen iszsza. Igy tehát a' külsö nedvesség behatott hozzájok, 's annál inkább a' levegö, melly a' víznél sokkal vékonyabb.

Igaz ugyan, hogy a' béka szereti a' vizet, de mégis Towson Anglus észrevétele szerént a' béka soha sem iszik, vagy legalább szájával nem, hanem bőrén által szívja a' vizet. Azért, bátor a' száraz helyen el döglik is, de ha egy kevés nedves papirost tesznek hozzá, vagy, ha tsak némellykor a' hátát vizes pemettel megnedvesítik, el él akár meddig. Sött a' bőrén bevett nedvességet egy hólyagba gyűjti öszve, hogy a' szükség' idején onnét segíttse magát, mint a' Teve. Azért helytelenül állítják azt, hogy azon hólyagban lévő nedv tsupa méreg; mert Towson Úr ezt megkóstolta, 's a' legtisztább víznek találta lenni. Igy tehát a' béka kevés nedvességgel is el él, 's ennyi nedvesség hozzája bészivárog a' kövön is. Azt pedig úgy is tudjuk, hogy a' tsúszó mászó állatok, igen erős élettel birnak.

A' Kortsolákon való sebes járás.

Millyen rendkivül való sebességgel haladjon az ember a' talpai alá kötött kortsolyákon, megmutatták azt legközelebb múlt December 29-kén két testvér atyafiak Éjszaki-Hollandiában, kik a' Tartománynak hét nevezetes Városait, úgymint: Alkmar, Medemblik, Enkhuyzen, Hóren, Puymerend, Edam és Monnikkendam-ot; 's még ezeken kivül Amsterdam, Muyden,

Nárden, Wészp, és Harlem Városait is megjárták, úgy hogy az nap mintegy 60 órányi járó földet tettek.

Az eledeleknek tápláló részei.

Franczia Chemikus Perey és Vauqvelin Urak, nem régiben próbát tettek, hogy külömbbféle eledelekben mennyi tápláló rész légyen, 's úgy találták, hogy: 100 font kenyérben van 80 font; minden nyers húst egy átallyába egyre másra vévén, tsak 35, az Olasz-babban 92; a' borsóban 93; a' lentsében 94; a' zöldségben és répa nemükben tsak 8, hanem a' sárga-répában (murokban) 14; a' kolompérban 25 font tápláló rész.

Különös orvoslás.

Dr. Jänner, más Orvosoknak azon bánás módját, hogy a' bőrön mesterséges fakadásokat (Ausschläge) tsinálnak, különös haszonnal gyakorlotta a' lélek nyavalyáiban; 's szerentsés gyógyításainak több példái vagynak, hogy a' leg megátalkodottabb tébolyodást, melly ellen a' leghathatóssabb Orvos szerek is foganatlanok voltak, az említett móddal, helyes bánás mellett, kigyógyította.

Apróságok.

„Köszönöm, úgymond egy újonnan választott Tiszt, a' neki új hivatalához szerentsét kívánóknak, köszönöm szíves kivánságtokat. Rajtam reménytelen történt ezen változás; mert az egész világ tudja, hogy én ugyan utánna nem jártam". Igazán mondod, mormolá egy, félig hallató szóval a' sarokban, mert a' ki tsúsz mász, az bizony nem jár.

Ugyan, Komám Uram, mit tud az a' Begyesiné minden Vásárban venni? Ha száz volna, se mulasztana el tsak eggyet is, hol vész annyi pénzt? — Óh édes Komám, mitsoda beszéd már az, hiszem nem venni jár ö a' Vásárra, hanem magát árúlja.

No rettenetes sokat tud az a' Nyelvesdy beszélni, majd kiszakasztja az ember füle dobját. No, no Ötsém, ne szóld meg az embert hátamegett. Hát mit tsináljon egyebet szegény, ha gondolkodni nem tud.

Rejtett szó:

Négy tag köt falakat; három köti versbe beszédet.

Dubecz.

Jegyzet: A' 17-dik Számbeli Rejtett szó: Vég, Ég.

Eugen Herczeg.

Eugen Austriai igen nevezetes Fő Vezér született Franczia országban 1663-ikban. Szülei vóltak: Eugen Móritz Szabaudiai nem Uralkodó Herczeg, és Olimpia Mancini. Ő még gyermekségében Papságra szenteltetett, és szűntelen Papi köntösben járt, a' honnan már akkor: Le petit Abbé-nek, az az: kis Papotskának neveztetett (Franczia országban minden világi Papok Abbé-knak neveztettnek) Első Ifjúságát szűntelen való tanulásban töltötte; de mindenkor nagyobb kedve, 's hajlandósága vólt a' katonaságra, mint a' Papságra. Mellyre nézve édes Attya, XIV. Lajos Franczia Királyt gyakorta kérte, hogy Eugen Herczeget hadi tisztségre emelje; de soha se vehette arra a' Fejedelmet, a' ki Eugennek komor tekéntetéből semmi nagy lelkűséget sem nézett ki. Igy tehát onnét el hozattatott Austriába, és mindjárt Kapitányságra emeltetett

Leopold Császár által, 's mind az Oszmannoknak, mind a' Francziáknak nagy félelmére vólt. A' Spanyol országi örökségért támadott háborúban ő kórmányozta a' Francziák ellen küldetett Hadisereget, és többnyire győzedelmet vett rajtok: Bezzeg akkor bánta meg XIV. Lajos Franczia Király, hogy ötet a' maga szolgálatjára fel nem vette. Az ő örökös emlékezetére még most is Savoyen nevet visel egy Ausztriai könnyű Lovas regement. De Béts nagyobb hálával tartozik neki; mert ő vetette meg fundamentomát Szép Mesterségeknek.

Skanderbég.

1582. Esztendöben Maximilián Tsászár alatt, Skarderbég Török Fő vigyázó megölettetett egy Magyar vitéz Huszár által a' Gobornoki puszta várnál; tudniillik: dárdájával Lováról letaszítván, 's maga is Lováról leugorván, fejét el tsapta. Skanderbégnek feje Károly Ausztriai Herczegnek küldetett ajándékba, teste pedig az ütközetnek helyén maradt, melly olly szörnyű nagy vólt, hogy az megmezíteleníttetvén, nem Embernek, hanem fejér döglött lónak lenni látszatott a' távulról nézőknek. Azt is irja Istvánffy Miklós erről a' Skanderbégről, hogy ennek egyszeri eledelére kevés volt egy egész sült Ürü, és hogy 24 óra alatt hármat négyet megevett, és azért hizott olly nagyra.

Tomory Pál.

Tomory Pál Gömör Vármegyei nemes Ember vóltt ; mindjárt elsö ifjúságában katonáskodni kezdett , és Dó'sa György alatt pártoskodó Keresztes parasztoknak megverésekor , magát ditséretesen viselte , és hadi Tisztségekre is , nevezetesen Kapitányságra, lépett. Ebben az állapotban jegyzett el magának , egy Putnoky nevezetű , és ugyan Putnokon lakozó Úrnak Leányát, a' ki is tsak hamar a' jegy váltás után meghalván ; második ízben ismét egy iffjú , és gazdag Özvegyet jegyzett el ; de , hogy ez is a' Házasság elött meghallt , annyira el búsúltt , hogy a' Katonai életről lemondván , Szent Ferencz Szerzetessei , az úgy nevezett Minoriták közzé állott , a' honnan a' Pápának engedelméből Lajos Király által kivetettvén , Kalotsai Érsekséggel , és alsó Magyar ország Kormányozásával megajándékoztatott , a' ki is ezen ajándékért eleget tett a' Törökök ellen.

A' Képírás' Franczia Iskolája.

A' Képírásban iskolának neveztetik azon különös mód , 's a' müveknek azon tulajdon bélyege , melly valamelly Nemzet Képíróinak munkáikban közönségesen kitetszö. Igy neveztetik az Olasz , a' Flamand, és a' Franczia iskola , mivel ezen Nemze-

tek' Képíróiban valamelly kitetsző tulajdonság közönséges. Ezen bélyegező tulajdonságot az említett Nemzetek az ő híres nagy Mestereiktől vették fel. De, ha igazán akarnánk szóllani, nintsen több, hanem tsak az egy Görög Iskola; mert ennek kissebb, vagy nagyobb szerentsével lett követése külömböztette meg az újabb Nemzeteket.

Olasz Ország törte meg az útat a' Szép Mesterségekre mind azon Nemzeteknek, mellyek a' Keresztény tsinosodásra (civilisation) jutottak, és Róma lett a' Keresztény és újabb világra nézve az, a' mi a' Pogányságra nézve volt Görög ország. A' Konstantinápolyi Görög Iskolának Tanítványai oktatták az Olaszokat a' Képírásra, és az első benyomást, mellyet a' Szép Mesterségek tettek Olasz országban, a' Képírás műve vitte végbe, midőn a' Görög ízlést a' Kereszténység tárgyaival eggyesíteni igyekezett. Ez ugyan első tekintettel a' képzeteket öszve zavarni látszatott: de éppen az által, hogy a' régiségnek mester formáit a' Kereszténység' legmagasabb megfogásaival öszve kaptsolta, készített útat a' Mesterségnek. Ugyan is ki ne álmélkodnék, midőn a' Sixtus Kápolnájában Rómában, melly különösen a' Nagy Héti ájtatoskodásokra vagyon rendeltetve, tsupa mezítelen figurákat látna: de Michael Angelo, ama híres Képíró, fresko festéssel ezen képekben adta elő az utolsó ítéletet, 's így a' régi Görög iskolának módját a'

Keresztény gondolkodással eggyesítette. Ezen merészség által négy, vagy öt nagy ész olly diadalmat szerzett a' Szép Mesterségeknek, melly megérdemlette, hogy az ő példáikat, a' Görögökhöz képest, Mostani Iskolának neveznék. E' nagy szakadás a' 16-ik Századot ditsöíti. Belőle származtak a' többi apróbbak, mellyek közül a' Florenczi, és Római Képírók mindenkor hívebbek maradtak a' régiséghez; a' Velenczeik, 's Bolonyaik inkább áldoztak a' kellemetességnek, és az ő korok ízlésének, 's különösen a' színezésre adták magokat: pedig a' szín éppen azt tselekeszi a' Kép' formájára nézve, a' mit a' Muzsika a' Poëzisra nézve, tudniillik: el felejteti.

Illy állapotban volt a' Képíró Mesterség Olasz országban, midön I. Ferencz Király, Országlásának kezdetén, Képírókat hivatván Franczia országba általok a' Mesterséget beplántálta. De az ő tudományok idő jártával el fogyott, úgy hogy meltán lehet mondani, hogy tsak XIV-ik Lajos alatt támadott a' tulajdonképpen való Franczia Iskola.

Poussin már Olasz országnak közepéből kifejtette mind azon tulajdonságait, mellyek ötet czimerezik, u. m. a' jó ízlés, mély itélettel való öszve alkotás, rendes rajzolás, és a' színeknek nem igen nagy elevensége. — Sueur szelídebb, 's édesdedebb lelkű volt, és Párisban olly munkákat készített, mellyekben ugyan annyi

tökélletességeket, mint hibákat találhatni. — Lebrun gyengébb Képíró volt a' két elöbbinél: de annyira megtudta nyerni a' közönség kedvét, hogy a' Szép Mesterségekben ötet úgy tekintették, mint Dictátort. A' középszerű Képírók ötet igyekeztek követni, és az Országban mindenütt az ő tanátsával, 's rajzolatival élték, akár hol valami Képszobrot, kiemelkedö faragott követ, vagy gazdag karpitokat tsinaltattak. Ezen idötöl fogva a' Franczia Iskola, a' helyett, hogy ezen Szép Mesterségnek gyökeres ismeretére törekedett volna, tsak az új példát vakon követte. — Lebrun után Coypels, Jouvenet, Restout ötet követték ugyan: de még az ö módját is megrontották, úgy hogy végre annyira el allyasodott a' Mesterség, hogy nem lehetett egyebet látni hitvány formáknál, gyáva festéseknél, és illetlen öszveállitásoknál. A' Franczia Iskola tehát nem követte nyomdokit a' 16-ik Századbeli nagy Mestereknek, hanem, a' mint látszik Caracciolinak, a' ki már 100 esztendövel késöbben élvén azoknak tanitásától nagyon el tért.

Illy megvesztegetett állapotban volt ezen Mesterség Fr. Országban az utóbbi Században, midön R. Mengs müve, és irásai, nem külömben Winkelmannak tudós nyomozásai David Úrnak szemébe ütköztek. Ezen bölts Művész megátkozta minden elöbbi munkáit; el kívánta felejteni, a'

mit addig látott, és rajzoló eszközével sorról sorra igyekezett kiejteni, a' mit Winkelman olly helyesen meghatározott. Erre a' tanítás módja megváltozott, és az új Művek megmutatták, melly ditséretes volt Dávid Urban a' maga nagy el szánása. A' melly igazítást ő az Iskolának adott, azt hamarjában mindnyájan követték, és ki ki meggyőződött arról, hogy a' régiségeket kell látni, 's a' formákat tanúlni. — Ezen érzés még inkább felelevenedett, midőn 1800. Olasz országból a' Képszobrok Párisba hozattak, és a' Szép Mesterségeknek minden ágai egészen a' régiségek szerént dolgoztak, úgy hogy végre a' közönség a' tanulókkal felemelkedett, és megisméré annak tökélletességét, a' mi a' Görög mód szerént készült. Kiváltképen való elömenetelt tettek a' Képírásban: Gerard, Girodet, Gros, Guérin, és Hersent Urak, kik a' Franczia Képíró Iskolának ditsösséget szereznek.

Új Találmányok.

Müller Károly Lajos Secretárius Úr Bétsben, Lakása vagyon Wollzeile Nro 785. kiről már múlt 1822-ki második Félesztendei Mulatságunk 51-ik számú Levelében emlékeztünk; most újonnan olly Készületet talált fel, mellyen minden vak, vagy más akárki is setétben, akár melly

nyelven, 's akár millyen írás módszerént írhat; még pedig a' masinát kinek-kinek tetszése szerént óltsóbb, vagy drágább matérialékból tsináltatja, azon a' sorokat összébb szorithatja, vagy egymástól tovább vetheti; az egész készületet öszve rakhatja, 's tetszése szerént kiki iskátolában hordhatja. Ugyan ezen masinához, különös iró festék szerekből, olly tintát készitett, mellyel ha írtak, a' vakok is el olvashatják irott rendjeiket. Készit utóljára a' masinájához olly iró eszközt is, mellyet ha egyszer megtölt az elöbb emlitett tinta neművel; tehát nem szükség tovább tinta, vagy festék tartóba mártogatni, mint a' mi közönséges pennáinkat, hanem abból folyvást jö a' festék, ha pedig az írást félbe akarja valaki szakasztani, akkor könnyü móddal betsukhatja.

Mese.

Sudár 's nyúlánk a' termete,
Viz táplálja, ez élete.
Sem nem erdö, sem nem füszál:
De a' Paraszt benne kaszál.
Tsudálatos az ö dolga,
Enged, és nem törik tsontja.

Jegyzet: A' 18-dik Számbeli Rejtett szó: Mész, ész.

Hasznos Mulatságok, 1823.

(20.)

Az Agami madár.

Amerikának erdeiben a' forró ég-öv alatt tartózkodik egy szép nagy madár; neve Agami. Hoszsza 22. újnyi, hasát zöld, kék, 's viola zománcz paizs ékesíti; háta láng verességű, szárnyában hamuszínű tollak vegyűlnek, 's egyébütt fekete. A' tyúk neméhez tartozik, maggal él, 's kivált a' tengerit igen szereti, 's társaságban, mint a' fogoly, — de a' hegyeken — szokott tanyázni.

Ezen madarat igen könnyű megszelídíteni, 's nem tsak a' madarak között, de még a' négylábú állatok között sints nála hívebb az emberhez. Szabadon szokták ereszteni, 's háladatosságát, és szeretetét jótévője iránt mindenütt megbizonyítja. Ha gazdáját haza jönni szemléli, elejébe szalad; mert repűlése igen nehéz, ugrándozik körűllötte, ezerféle kép' hízelkedik neki, 's egy bizonyos hanggal jelenti ki

örömét. Ebéd idején bizonyosan megjelenik hívás nélkül, 's első foglalatossága, a' matskát kutyát kiverni a' házból. Ezen foglalatosságban olly ügyességgel forgolódik, hogy tsaknem a' legnagyobb kutyát is kiűzi, majd fellülről tsapván reá, majd körmével, 's orrával szemének esvén. Ha pedig megszalasztja vetélkedő társát, azt akkor egész dühösséggel kergeti, 's meg is ölné, ha el nem szakasztanák töle. Ezentúl az Úra körül enyeleg, hozzá nem igen ereszt mást, mert még az inasoknak lábait is kapkodja; ámbár egyébkor el megy a' hivásra akármelly idegenhez. Szereti, ha bibérkéllik, sőtt ezt igen is megkívánja, 's mind addig nyútja fejét, vagy egyébként is alkalmatlankodik, miglen iránta nyájasságot nem mutatnak.

Azomban ezt nem teszi minden emberrel; mert némellyeket nem is szenvedhet, bár azok őtet előbb nem látván, nem ingerelhették fel magok ellen. Egy hibásabb ábrázat, rosz növés, vagy valamelly kellemetlen szag is elegendő arra, hogy az ő haragja felgerjedjen. Egyébb iránt Urának minden vendégét hizelkedéssel fogadja, velők sétál fel, 's alá a' szobában, vagy a' kertben, 's ki is szokta őket késérni az Udvarból. Különösön pedig a' házi baromfit a' ragadozó madarak ellen igen híven megőrzi.

Cayennek útszáin az illy madarak szabadon járnak, sőtt ki is mennek a' mezőre:

de az étel' idején mindenkor otthon vagynak. Oda kint is akárki közelithet hozzájok, 's megfoghatja őket, ha egyébb iránt azon embert szenvedhetik. Sőtt azon különös tulajdonsággal is birnak, hogy azon emberek között, kiket előbb soha sem láttak, kiválasztnak magoknak egygyet, a' kit szüntelen követnek, 's el nem hadják a' mezön is. Ha ez megáll, melléje üll az Agami; ha fut, fut ez is; ha bemegyen valamelly házba, az Agami az ajtó előtt várja, 's két három óráig is így mulatja az idegent.

E' felett benne az a' különös, hogy a' hangját úgy ejti, mintha az al-felén jönne az ki. Azért ott Trombitásnak is nevezik; azomban már meg van vizsgálva belső alkotása, 's ezen hang az óra-lyukán szokott kijönni. Azért a' hangot hallani, ha szinte nem nyitja is ki az órát.

Galilei.

Ezen nevezetes Tudós született Pisában 1564 esztendöben, maga munkájában azon rendet fogadta el, mellyet Copernik adott az égi testeknek; tudniillik: hogy a' Nap áll, 's a' föld forog körülötte. Ezen tanitás azon időben a' Szent Irás ellen valónak lenni látszott, mivel abban Jósue így szóll: „Nap állj meg, 's ne ereszkedj le Jozsafát' völgye felé". Azért 1633 esz-

tendőben Rómába idézték a' Szentszék' elejébe, a' hol ezen tanítását viszsza vette, a' mennyire azt a' Szentírással meg nem lehetne egygyeztetni. Erre egy játékos elméjű azon eszrevételt tevé, hogy azon tanitás igen is megeggyez Josue szavaival; mert sehol sem fordúl elő a' Sz. Irásban, hogy azután Jósue megindította volna a' Napot, 's így, az mostis áll.

Spanyol Országnak régibb ereje.

	Lakosok száma	óra-járás
Az anya Span. országb.	10'372-000 —	24,661
Új Span. or. v. Mexikó	7'550,000 —	118,477
Gvatimale —	1'200,000 —	43,089
Cuba, és Florida	592,000 —	115,039
Puerto Ricco, és St. Domingó — —	493,000 —	2,805
Új Granada —	1'000,000 —	80,433
Caraccas — —	900,900 —	64,561
Peru — — —	1'500,000 —	60,172
Chili — — —	900,000 —	92,000
La Plata Tartományi	1'100,000 —	144,955
A' Philippi Szigetek	1'740,000 —	13,888
A' Mariai Szigetek	800,000 —	1,425
	28'027,000 —	701,505

Egy órát fél mérföldre vévén a' Spanyol tartományoknak egész kiterjedése e' szerént tett — — — 380,752½

négyszegű mérföldet.

Madrit Várossában él	—	160,000

Spanyol ország' jövedelme tett 620 milliom reált.

Hadi ereje a' szárazon 1806-ban		262,000
Tengeri ereje. Vitoria	—	183

Mostani állapotjáról azt jegyzi meg Buchholcz, hogy a' Statusnak jövedelme tsak 22 Milliomra megy; a' Papságé pedig 56 Milliomra, és azért igyeznek a' Cortesek a' Papi jövedelmeket megnyesni.

Elmés maga feltalálása.

Voisenon Úrnak hírűl vitték, hogy 8— Hertzeg nem igen dítséretesen szólt felölle. Azonnal a' Herczeghez igyekezett, hogy ártatlanságát kimutassa; de mihelyest ötet megpillantá a' Herczeg, hátat fordított néki. „Most látom" szólt Voisenon, „hogy a' Herczeg nem úgy bánik velem, mint ellenségével". — „'S miért? kérdé a' Herczeg. Mert az ellenségnek nem szokott hátat fordítani". —

Az énekes Medve.

Ama' közönségesen ismért kis énekes Játékot: „a' Téj árúló Leány". — Angol nyelvre is lefordították, 's a' Theát-

romra vitték, azon külömbséggel mindazonáltal, hogy a' Medve előtt nem fut el a' Vadász, hanem azzal ölbe kap, a' medvét földre tiporja, 's annakutánna hasára ülve, győzödelmi éneket énekel. A' legelső előadáson valamelly fiatal Lord is jelen lévén, játék után lemegy az Igazgatóhoz, a' ki éppen maga vólt a' vadász, és azt kéri tőle a' Lord, hogy másnap engedje neki a' Medve Rollját játszani. — Minden gondolkodás nélkűl használni akarja az Igazgató a' különös szerentsét, 's ő Lordságot más nap medve bőrbe varják. El jő a' Medve fogás ideje, ölbe kap véle a' vadász, de a' küzdés mesterségben jól gyakorlott Lord kitsikarja kezei közűl a' győzödelmet, 's a' Vadászt földhöz sújtván annak hasára ül, és az egész jelenlévő közönségnek nem rémülése, hanem nagy kaczajja közt ő énekelte el a' győzödelmi éneket. Ezen reménytelen változás, nem tsak a' jelenlévőket töltötte el nevetséggel, hanem darab ideig egész Londont mulattatta.

Új Találmány.

Grúber Ferencz, Privil. asztalos, és más műszerek készíttője, kinek Lakása vagyon, Bétsben auf der Wieden, Alleegasse Nro 55; Feugel Ferdinánd Lakatos; és Müller András Óra-rúgó készittő mesterek, tíz

esztendeig tartó, másokat kizáró szabadságot nyertek Ő Felségétől, azon találmányoknak gyakorlására, hogy a' vasat, öntött aczéllal megborítják. Az aczélt akár olly vékonyra kilapitják mint a' papiros, még pedig akár millyen nagy, széles, és hosszú formában, úgy hogy ezen kilapított aczélt annakutánna akár metsző, fúró, vagy vésö eszközök éleire, úgy alkalmaztathatják, hogy azokkal még az üveget is lehessen metszeni; hogy ha pedig szükség, matériájokat úgy megtudják lágyitani hogy azt kilehet vonni, mint a' tésztát. Ezen tulajdonságaira nézve különössen ajánlható ezen ö Találmányok minden kitompált, 's élevesztett műszereknek élesittésére.

Apróságok.

Rochester Gróf Barrow Tudósnak nem nagy barátja vala. Egykor többekkel sétálván a' Londoni közönséges sétáló helyen, megpillantá Barrow Urat, 's azonnal megkéré Társait, hogy várnának egy kevessé; ő Barrowwal tréfát akar üzni. Elejébe lépeget tehát, 's megszóllitá: „Doctor Úr, én magamat egészlen sarumnak fűzőjéhez meghajtom az Úr előtt". „Mylord" viszszanozá Barrow, „én egészlen saruja' talpához ereszkedem le" Rochester tovább. „Doctor Úr, én az Úré vagyok e-

gész a' föld' közepéig". „És én a' Grófé egészlen a' föld' által ellenben lévő pontjáig". „No" szól a' Gróf, hát én az Úré vagyok a' Pokol' mélységében is. Tessék ott megmaradni, „felelé Barrow" annál magának jobb helyet nem is találhat". Evvel Barrow tovább indúlt, a' Grófot pedig társai kinevetvén, a' tréfa torkára forrott.

Bizon betses könyv lenne abból, úgymond egy gúnyolódó, valamelly ismérössének, ha mind felírná az ember a' mit te nem tudsz. Megengedem visszanozá a' másik, de engedd meg te is, hogy ugyan rossz lenne abból, ha az ember mind felírná a' mit tudsz.

Rejtett szó:

Mikor egész vagyok visznek a' piaczra;
Három taggal néha eresztenek nyájra.
Ha két utólsómhoz közép tagom teszed,
Hosszú ruhád' bennem mindenkor felveszed.
Két utolsóm nélkül nem készülhet kantár,
Se czipö, se saru, próbálja ki ki bár.

Sz. G.

Jegyzet: A' 19-dik Számbeli Mese: Nád.

Hasznos Mulatságok. 1823.

(21.)

A' Nagy Tsutorához.

A, A, A, Éljen a' nagy Tsutora,
Szomjas torok tútora,
Ki ne fogygyon a' Bora.
A, A, A, Éljen a' nagy Tsutora.

E, E, E, Adjuk egymás kezibe,
Hadd foljon ki ízibe,
A' mi szorúlt közibe.
E, E, E, Adjuk egymás kezibe.

I, I, I, Megkell szépen ölelni,
A' szájhoz felemelni,
És belöle jót inni.
I, I, I, Megkell szépen ölelni.

O, O, O, Igyék kend tsak, ugyan jó,
Szépen adja, nem mohó,
Mint kívánja sok bohó.
O, O, O, Igyék kend tsak, ugyan jó.

U, U, U, Megvidúl a' szomorú,
Hogy ha ebből jót iszik,
Próbálják, kik nem hiszik.
U, U, U, Megvidúl a' szomorú.

Ő, Ö, Ő, Hatalmas egy Orvos Ő.
Epedség' 's fáradságban,
Szegénység', 's adósságban,
Ő, Ö, Ő, Hatalmas egy Orvos Ő.

Ü, Ü, Ü, Légy már hoszszú Életű,
Drága, kedves Tsutora,
Sokféle baj Doctora,
Ü, Ü, Ü, Légy már hosszú Életű.

Sz. Gy.

Az egyiptomi Pyramisok' czéljáról.

Noha közönségesen, ezen roppant nagy alkotmányok világ tsudáinak tartatnak; de mind eddig senki bizonyosan meg nem határozhatta mi végre építtettek. Leginkább abban állapodtak meg eddig az Utazóknak vélekedései, hogy azok a' Királyoknak temető helyűl szolgáltak; mivel némellyekben találtatnak ollyan rejtekek, mellyekben koporsók, és mumiák (bebalzsamozott holt testek) voltak. De ezen vélekedés meg nem nyugtathatta egésszen a' Tudósokat, mind azért mivel a' Pyramisoknak száma ezen czélnak meg nem felelne, mind azért, mivel magában hihetetlen dolognak látszik,

hogy egyedűl illy végre, egy embernek életét meghaladó munka állíttatott volna. De egymással való vetélkedésből is, hogy illy roppant alkotmányokat tétettek volna az egyiptomi Királyok, minden más czél nélkűl, az is hihetetlennek látszik; mert a' tsuda alkotmányokon még eddig nem találtattak olly nyomok, mellyek ezen örök emlékezetre törekedő vetélkedesre mutatnának, annyival is inkább, mivel azoknak helyheztetésök semmi különöst szembe nem tűntet; mert több Pyramisok egymáshoz közel esnek. — Mese maradt tehát mind eddig ez a' kérdés: mi végre készültek?

Ez előtt 3 esztendővel ottan útazott Welson nevű Anglus, 's midőn a' Gizehi Pyramisok tsoportját megnézegetné a' régi Memphishez közel, eggyikről lejöttében észre vett valamelly gondosan kifaragott kötáblát, melly a' Pyramisnak mint egy harmad résznyi magasságán kapuképpen látszott betsináltatva lenni. Ezt ő nagy munkával kifeszíttette, 's akkor egy olly folyosóra akadott, melly kéményképpen látszatott szolgálni, és menetelesen bereszkedett. Le ment tehát Welson az ötet kísérő Arabsokkal, 's ezen kémény forma tsőnek aljában négyszegeletű tágas szobára talált, mellyben se koporsó, se mumia, sem írás nem volt. Az lett már a' kérdés: mi végre szolgálhatott ezen üres szoba? — Midőn illy kétségeskedésben, a' fáklyákkal minden szöget lyukat megvisgálna, az

üreget magának lerajzolá, és mikor e' végre mindent szorossan kimért volna, a' folyosónak nem tsak tágasságát, hanem emelkedő menetelét is feljegyzette. 'S ezen mérés, az ő nagy tsudálkozására, azt világosította meg, hogy azon kémény forma folyosónak hajlása a' föld színéhez (horizon) képest éppen 29° 52'-ot adna, a' melly magasságra emelkedő linea, egyenesen az éjszaki Pólusra vezette a' szemet, és így nem kételkedhetett, hogy azon kémény forma üresség azon szobából az Egyiptomiaknak, kiknek még nézö-tsőjök nem volt, a' Gönczöl szekerének észrevételére szolgált, mellyből, hihető, hogy ők egyéb égi visgálataikat is igazgatták. Ez annyival hihetőbnek látszik, mivel az éjszaki sarkon lévő tsillag, valóságos Vezér-tsillaga mind a' földön, mind a' tengeren útazóknak. Még hihetőbbé lehet pedig az ő feltalálása azért, mivel minden régibb tsillag-visgálló tornyokban voltak, és vannak ollyan rejtek nyílások, a' mellyeken által a' fejünk fölött lévő tsillagot (Zenith) szokták észre venni, és mivel tudjuk, hogy a' mélyebb kútakból a' tsillagokat nappal is meglátnhatni. Ezen része tehát a' Pyramisnak kétségkívül a' fő tsillagnak észrevételére, 's a' kémény forma nyilás, tsöv helyett szolgált.

Schiller' megtiszteltetése.

Midőn a' Liptsei (Leipzig) Theátromon legelősször játszották Schillernek Orleani Szűzét, maga a' Szerző is jelen volt. Jóllehet igen nagy forróság volt, ez mind azonáltal ellent nem állván, dugva volt a' néző hely, 's mindeneknek a' figyelme a' tárgyra függesztve. Alig botsátották le az első Felvonás után a' kárpitot, midőn egy szívvel 's egy szájjal ezt kiáltá minden jelenlévő: „Éljen Schiller Fridrich" 's riadó Trombita harsogások egyeledtek az örvendező kiáltás közé. Érzékeny szívvel vette a' megtisztelt Költő ezen megkülömböztetést, és Lózsijából illendő maga hajtogatásaival visszonozta. De nem valának minden jelenlévők olly szerentsések, hogy ötet láthatták volna; hogy tehát ezen szerentsében részesűlhessenek, a' Theátrom elött megállapodtak, 's ott várták Schiller kijöttét. A' Theátrom épűletétől fogva egész a' Rannstädtt Kapuig nyúlt sűrűn tömve a' sokaság. Ki lép egyszer Schiller, midőn mintegy szempillantás alatt kétfelé válik a' temérdek nézők tsoportja, 's szájról szájra megy ezen hang: „le a' Kalapot". Igy botsátották végig magok között a' megtiszteltet, 's az Atyák karjaikra emelték még apró Gyermekeiket 's úgy mutogatták: „Nézzétek ez az"!

Természet' Ritkaságai.

A' Reinetti forrás.

Forges fördöinél egy forrás bugyog fel a' földből, mellynek neve Reinette. Ebben egy olly tünemény jelenik meg, melly az említést megérdemli. Vas részeket hord ugyan is magával nagy fekete-sárga pelyhek' formáiban, melly pelyhek napkelte, 's nyugta előtt egy órával felesebben úszkálnak a' vízben. Ha eső, vagy szélvész következik, egy nappal az előtt vize igen zavaros, 's a' sok pelyhek miatt rajta át nem lehet látni. Ezen pelyheknek mennyiségéből előre tudni az esőnek tartósságát, vagy a' szélvész' dühösségét.

Vesoulnak különös barlangja.

Franche-Comtében Vesoul mellett napkeletre fekszik egy barlang, melly a' Természet' buvárának figyelmét megérdemli. Ezen különös barlangban, ha kint meleg az idő, benne annyi jég formálódik, hogy azt nyolcz nap alatt alig lehet belőle kitakaritani. 35 láb mélységben kezdődik, magassága 30 láb, 's szélessége 60. Boltozatjáról függnek a' jégtsapok, de még több jég van a' belé folyó patak színén. Ezen patak nyárban megfagy, télben pedig szép tiszta vízzel folyik. Ha a' barlángban köd támad, tsalhatatlan jele, hogy másnap eső fog esni. A' Lakosok ezen természetes Kalendáriomnak nagy hasznát veszik.

A' kerek-kút.

Ugyan tsak Franche-Comtéban Pontarlier mellett egy hegy' alján üti fel magát egy forrás, mellynek vize kerekdeden van környyül véve, 's innét nevezik kerek-kútnak. A' közepén van egy kő, mellynek óldalain a' víz' áradását, 's apadását ismérhetni.

Ezen forrás öszveköttetésben vagyon a' tenger' vizével. Valamint a' tengernek ki, 's beömlése történik, úgy nevekedik, vagy apad ennek vize, tsak azon külömbséggel, hogy az egész nevekedése tsak fél fertályig tart. Ekkor hallani belölről a' víznek bugyogását, hólyagokat hány ki magából, minden felől önti a' vizet, 's megárad egy lábnyira: ellenben olly sebességgel megy viszsza is, és tsak nem egésszen kiapad minden vize, kivált a' másodszori lohadásnál. Ekkor is hallani a' víz' huzogását.

A' Bőrköténves Nótárius.

Bizonyos Katona Tiszt, Ezredjének dolgában útazván, mindenütt felíratta útazó Levelére, hogy: hol, és mennyit fizetett a' vontató lovakért. Egykor éppen ollyan helyen kellett néki lovakat váltani, a' hol az egész falu böltsessége 's írástudása, az eggyetlen egy Nótáriusba szorúlt, és sze-

rentsétlenségre most az el útazván, vele a' Tudományok is mind el költöztek. „Hát éppen senki sints közöttetek, kérdi a' rendhez szorossan ragaszkodó Tiszt, a' ki tsak bötűt tudna is tsinálni? Van biz' itt Uram, felelé a' Kis Bíró, a' Kovátsunk helyes bötűket tsinál. No hívd ide tehát azt, hadd írja belé mit fizettem a' lovakért. Örömmel futott a' szegény Kis Bíró, tsak hogy ő maga megmenekedhetett a' Tiszttől, 's oda parantsolja a' Kovátsot. Ez oda érkezvén, elejébe teszi a' Tiszt az útazó Levelét; de legelső a' mit reá tsinált a' Kovács, az egy jókora tinta tsöpp vala, mellyet látván a' Tiszt elősször bosszonkodni kezd, de utóbb magába szálván, letörli a' fóltot a' mennyire lehetett, 's ezen szókkal el teszi Levelét: „Ennek bizony magam vagyok az oka, mert ki ördög látott bör-köténves Nótáriust".

Mesés kérdések.

1. Miért félti a' falusi kutya a' városban a' farkát?
2. Miért nem szeret a' ló hátra menni?
3. Hol akad meg a' kotsi?

Jegyzet: A' 20-dik Számbeli Rejtett szó: Kosár.

(23.)

Megvallás.

Téged imádtalak én, Lini, téged imádtalak egykor,
És fiatal kedvem' mindene tsak te valál.
Már komorabb lettem, már, kedves lyánka, helyetted,
Végkép' változván, gyenge Elizt ölelem.
Kérdezed, úgy-e', miért? hű megvallásomat értsed:
„Akkor játszottam, most igazán szeretek.

P. T. J.

A' Czet-hal' ereje.

Éjszaki Amerikából Nantuket várossából Czet-hal halászatra kievedzett Esson nevü 250 tonnás hajó. (Tudva vagyon, hogy egy tonna 20 mázsát tészen). Midön a' déli szélességnek 47-ik 's a' hoszszasságnak 118 gradusa alá érkezett, Grenvichtől szám-

lálva, a' Patagoniai partoktól mintegy 500 mérföldnyire, November 20-án 1820-ban illy rettenetes szerentsétlenség érte. A' hajó körül a' Czet-hal számosan vólt, 's a' legnagyobbak közzül egy a' hajót úgy meg tsapta, hogy a' hajó elejének födelét leseperné. Egy ideig a' hajó körül tartózkodott, 's több ízben megtámadta, hogy el nyelje, de azt meg nem tehette: azért elöre iramodván, viszont sebessen megfordúlt, 's olly erövel tsapott a' hajóra, hogy az hátra is szinte olly sebességgel haladna, mint a' minövel kiterjesztett vitorlái segedelmével elöre hatott vala. Ezen óriási tsapás irtóztató pusztúlást tett. A' hajó ablakain bezúdúlt a' víz, minden lerogyott lábáról, kit a' tsapás a' hajón álva talált, a' hajó süllyedni kezdett, 's kéntelenek vóltak, annak egy órányi megtartásáért az árbotz-fákat levágni. Ekkor a' hajónak megmentéséről már szó sem lehetett többé, hanem a' hajósok két tsónakba szállottak, 's magokhoz vettek az eleségből annyit, a' mennyit a' hajóból hamarjába kikaphattak. Egy hónap múlva, az az Dec. 20-kán a' szerentsétlenek Dacie Szigetében szállottak ki, de ott nem találván eleséget, egy hét múlva ismét kéntelenek vóltak hajóra szálni, 's Amerikának tartottak. Azomban magok közül hármat ott hagytak a' szigeten.

A' két tsónak tsak hamar el vált egymástól. Az első, három emberével, olly sze-

rentsés vólt, hogy az első hajó' töréstől számlálva 60 nap múlva valamelly Amerikai hajóra ütközött, melly öket felvette; de a' másik egész 90 napig hányódott. Ez alatt úgy el fogyott a' hajósoknak eleségök, hogy sorsot húznának magok között, 's a' kit az talált, azt megölték, és megették. Kentelenek vóltak pedig nyóltz ízben húzni sorsot, és igy ugyan annyit emésztettek meg magok közül. Éppen a' hajós inast érte vólna a' sors, midön egy hajóhoz jutottak, melly öket megszabadítá. — Késöbben valamelly Angoly hajó Új Hollandiába Port-Jaksonba evezvén, útjában megállott Dacie szigeténél, 's ágyú lövéssel jelt adván, annak durranására elő jöttek a' három szerentsétlenek, 's utánnok szállító hajót küldvén a' Kapitány, öket a' hajóra felvette.

Congói Temetkezés.

A' temetkezésben minden Nemzetek követnek bizonyos szer-tartásokat, a' mint abban vagy tiszteletet helyheztetnek, vagy a' mint a' jövendöről való megfogások hozza magával. A' Ráczok között a' köz-nép szegényül él, 's gazdagon temetkezik. De alig tart valamelly Nemzet annyit a' temetkezés' pompájára, mint Afrikának némelly Népei. Ha Congó Országában (Afrika' napnyúgoti részein) valaki meg hal, legdrá-

gább ruháit adják rá. Egy nagy udvarban állást emelnek fa oszlopokra, belől ezt minden drága portékával kirakják, 's alatta a' parádé ágyra kinyújtóztatják a' halottat. Az ő házi népe, 's barátjai naponként kétszer mennek oda őtet siratni, 's közzéjek más ismérősök is egyvelednek, mivel a' siránkozók közt pályinkát szoktak kiosztani. A' siránkozóknak valóban könyvök is hull.

A' halottnak Özvegyei körül állják a' testet, 's mély meghajtásokat tesznek azok iránt, kik siratni jönnek. A' gazdagabbak ajándékkal szoktak megjelenni, a' mi leginkább gyümöltsből áll. A' síró asszonyokat itt is fogadni szokták, mint a' Rómaiaknál, 's mint Baranya Vármegyében Dályogon a' Rácznál. Ezen síró-asszonyok körül állják a' halottas színt, táncz formán lassan tapognak elöbbre, 's igy forognak a' szín körül. Ezen fordúlások közt külömbféleképpen vonogatják tagjaikat, kezeket sokszor az ég felé emelik, énekelik, vagy is inkább orditják a' meghaltnak ditséretét, kérdezik a' halottat, miért hagyta el rokonait, 's ezért mindenféle szemrehányásokat tesznek néki, 's a' ditséret végre tsupa gyalázattá válik.

A' ki ez alatt oda jön, az is bele áll a' karikába. Ezzel a' karika annyira nevekedik, hogy el fogja az egész udvart. A' ki vagy hatszor körül járt, ki áll a' karikából, 's eggyet hörpentvén a' pályinkából, tovább megy, de helyette ismét más

áll be a' karikába. Ennek nem is volna vége hossza, hanem hogy reggel, és délután tsak két óráig tarthat. A' végén a' síró asszonyok holmi verseket énekelnek, a' mellyeket az egész tsoport kiált velök.

Más nap azon szín' hátamegett egy kalyibát épitenek, a' hová a' megholtnak képét helyheztetik. Ennek is szinte azon tiszteletet adják meg, a' mellyet a' halothoz mutattak. De később a' testet is által hozzák, 's itt készítik a' sirba. Előbb is a' Maniok fának gyökerét megfőzik, 's ezen lével mossák a' testet. Ez igen edző, összve zsugoritja, 's húzza a' bőrt, és azt olly fejérré teszi, mintha be volna meszelve. Erre a' testet olly állásba helyheztetik, a' mint a' Fetis, (az ő bálvány-istenök) parantsolja. Ábrázattal napnyúgotra forditják, térdeit egy kevessé, de a' bal lábát jobban meghajtják; jobb karja lefüg, 's kezét ökölben tartja; bal karját felemeli, markát kinyitja, 's újjait egymástól el választja, mintha legyet akarna fogni.

Ezen állásba helyheztetve belső részét kiszedik, alája gyenge tüzet gyújtanak, 's ha már a' füst elegendőképpen megjárta, valami veres agyaggal az egész testet vastagon bekenik, 's ha ez is megszáradt, kalárissait, 's más ékességeit, a' mie vólt, rá aggatják, 's makutába, vagy is honnyi szövevénybe kezdik takargatni, mind addig, miglen annak semmi tagja sem látszik,

's egy formátlan nagy nyalább kerekedik belöle.

Mennél gazdagabb a' halott, annál nagyobb nyalábba borítják bele. Majd kitsiny lesz már néki a' szín is, és egy nagyobbat építnek, majd kitsiny lesz ezen második is, és építik a' harmadikát, 's ezt mind addig tselekszik, míg birtokának örökséghez képpest elég vastagnak nem találja a' holtat annak örökösse. Ekkor már Europai szerekbe takargatják, u. m. kék vászonba, posztóba, és selyembe.

Ekkor jó távulag egy nagy gödröt ásnak, abban egy olly házat épitenek, hogy a' halott bele férjen, de födél nélkül; erre a' temetésnek napját kihirdetik. Ezen napon már vége vagyon a' gyásznak, 's a' megholtnak özvegygyei minden vagyonokkal az örökösnek tulajdonává lesznek.

Midőn azon nap el érkezik, a' testet ki viszik a' temetőbe, lebotsátják azon házikóba, enni inni tesznek hozzá egynehány napra valót, rá teszik a' födelét a' házikónak, bekaparják földdel, 's vagy köveket, vagy más mit raknak reá, hogy ezen temetkező hely megismértethessék.

Midőn Grandpré Úr Cabendában tartózkodott, ott egy elökelő ember halt meg 1787-ben Neve Pakuta András. Ez Mafuk vólt, az az: a' kereskedés Felvígyázója, azután Macaye, vagy első Minister. Ennek temetésén Grandpré Úr jelen vólt, 's így írja le:

A' nyalábnak, mellybe tekerék a' testet, hoszsza vólt legalább 20 láb, szélessége 14, vastagsága 8 láb. Erre egy kis fejet tettek fel, mellynek a' hólt' fejét kelletett ábrázolni. Egész esztendeig vesződtek ennek betakarításával, 's mind addig siratták. Olly nehéz lett, hogy a' Szeretsenyek tellyességgel nem vihették volna el, hanem az Európai Átsok tsináltak öszve ennek számára egy szekeret. Kimondhatatlan fáradságba kerűlt erre való feltétele, 's még nem vólt bizonyos, el birják e' húzni a' temetőbe, melly onnét fél órányira vala. A' rab-hajó Kapitánnya költsönözött nékiek két kötelet, mellyek közül egygyikének 5 újnyi, másikának 3 újnyi vala a' vastagsága. Az útat előre kiegyengették, minden kerék egy egy darabból állott, 's 500-nál többen kapaszkodtak a' kötélbe. De a' kerék sok helyen az agyáig is besüllyedett a' földbe, a' kötél több ízben el szakadott, 's öszve tört a' tengely is. Tsak négy napi munka után húzhatták a' temető-helyre, 's itt támodott egy nagyobb kérdés, hogyan ereszszék le szépszerént? Ezen kérdés tsak ugyan megfejthetetlen máradott, 's kéntelenek vóltak a' házikót szét bontani, bele buktatták a' nyalábot, körül épitették házzal, rá tsinálták a' tetejét, 's bevonván földdel, két igen szép elefánt fogat tettek fel reája, mellyeknek alját hoszszú vassal szegaztek a' földbe.

A' Szeretsenyek azt hiszik, hogy a' Fetis szüntelen körülötte forog a' temetőhelynek, 's ha nékiek el kell a' temetőhelynél menni, igen sietnek, 's arczájokat másfelé szokták fordítni.

Erdő a' föld alatt.

Flandriában Brügge mellett 40—50 lábnyi mélységre olly sürüen találják a' fát, mint az erdőben szokott lenni. Törzsökei, ágai, 's levelei olly épen maradtak meg, hogy könnyü a' fának nemét megismérni. Azon egész vidék, a' hol most ezen fákat áshatni, 5—600 esztendő előtt víz alatt vólt, 's az akkori történet irók semmi említést sem tesznek a' most ott találtató száraz földről.

Rejtett szó:

Vagy ige, vagy dolog neve;
Akkor disznó művelete,
Imígy tehénből kelete,
Gyúrja Leánynak tenyere.

Cs. L.

Jegyzet: A' 23-dik Számbeli Mese: Az emberi test.

Hasznos Mulatságok. 1823.

(24.)

Sonetto.

Méltóságos Ürményi Ferencz Úrnak, Udvari Tanátsosnak, Ő Felsége Kamarássának, Fiume, és az egész Magyar Tengeri Partok Kórmányozójának szerentsés el jövetelére.

Kétszer öt, és több évek múltak, hogy végre
Te fogod meg a' Magyar Igazgatásnak
kedves zabláját; felvídámítod, 's tellyesen kielégíted azt a' Népet, mellyet
boldogítani felvállaltad.
A' régi jót, ah Te Urunk! adod neki vissza.
Azt várja a' nagy szívtől, melly kebledbe van zárva; azt várja az észtől, melly
benned soha nem fog fogyatkozni; azt
attól a' kéztől, mellyet Te tsak mások
jovára nyújtasz ki.
Figyelmezz abban, a' mi igaz és bölts, a'
Te elötted lévöre, és megtalálod képét, és Vezérét megtalálod a' te nehéz
pályádnak.

Kövesd az ő nagy nyomait, kedves Urunk, az ő példáját kövesd, és a' jövendőség Téged fényre emel —— Te leszel Fiumének gyönyörűsége, és szerelme.

Igaz öröme, 's hiv tisztelete jeleül, leghivebb Fiume Városa.

A' Dromedár.

A' Dromedár a' Tevével egy nemű, tsak hogy amannak kettő, ennek pedig tsak egy púp vagyon a' hátán. Hazája Afrikának kiváltképpen déli része, a' hol egész Méneseket tartanak belőlök a' Szeretsenyek.

A' Dromedárnak nevelése azt mutatja, hogy az ember sokszor kegyetlenkedik a' Természeten. — Már egy hónapos korában el választják az annyától, 's ritkán szoptatván, már akkor kezdik szoktatni a' koplalásra.

De tsak hamar rabságra, és kínokra kárhoztatják. A' hasa alá hajtják t. i. a' négy lábát, egy darab szőnyeggel leborítják, hogy tsak a' nyaka, 's feje látszik ki, a' szőnyeg' széleit holmivel letsíptetik, hogy a' szegény állat fel ne kelhessen, 's négy egész hónapig úgy szoktatják azon állásra, a' minőben kelletik magát helyheztetnie, midőn rá rakják a' terhet, vagy azt leszedik róllа.

Négy hónapi kínzás után egy akolba zárják őket, a' hova 9, 's 10 esztendős gyermekek naponként kétszer visznek néki-

ek enni. Eledelök egy kevés tej, vízzel elegyítve. Azt mondják, hogy tsak hamar rájok ismérnek az étel-hordóra, 's azonnal körül veszik. Midön enni akarnak nékiek adni, eggyik kézben tartják a' veszszőt, 's másikban, a' sajtárt, 's a' veszszővel lábokra ütnek. Erre térdre esnek a' szegény-párák, 's térdepelve kapják eledelöket. Azután reá szoknak, hogy az intésre is letérdepelnek, 's valóban bámulni lehet, hogy egész életökben Uroknak legkissebb intésekre is leborúlnak.

E' felett már 6, 's 7 hónapos korokban a' teher-hordásra szoritják, 's azt úgy kötik rá, hogy éjszaka is rajta marad, és így 5—6 nap sints enyhülésök. Azomban idejekkel nevelik a' terhet is. Meg kell pedig vallani, hogy ezen kemény nevelés módja okvetetlenül szükséges a' Dromedárok mellett. Egy Dromedárra 10, 12 mázsát szoktak felrakni, 's azt a' Dromedár' hátára felemelni nem kevés baj vólna. Igy tehát igen könnyebbül a' munka, midön a' Dromedárt előbb letérdepeltetik.

A' Szeretsenyek a' legkissebb Dromedárokat szokták a' hadi szolgálatra kiválogatni, 's megtanítják a' futásra. Eleintén lovakkal futtatják, melly vetekedés őket igen ingerli. Közönségesen a' Szeretseny 's Arabs lovak, igen sebes futók, és így elejénten a' Dromedárt hátra haggyák ugyan, de végre még is meghaladja őket a' Dromedár. A' ló hamar kifárad, de a' Drome-

dár egy húzomban el fut 24 óráig, és pedig ezt egymásután négy nap is kiálhatja sebes ügetéssel, és 240 mérföldnyi útat megtehet 4 nap alatt.

Illy rend kivül való útakban bizonyos köles-kása gombóczokkal tartják a' Dromedárt, mellyet mézgával egyvelítnek öszve. Estve hármat, 's reggel is hármat adnak ebből a' türedelmes állatnak; a' mi öszveséggel két fontnál többet nem nyom. 'S ezen tsekély eledel erőben tartja a' nagy marhát.

A' tereh-hordó, és az útazásra való Dromedárnak kötő-fék vagyon a' fejében, de a' futó, vagy hadi szolgálatra való Dromedárnak börén az órrafelett át húznak egy tsatot, vagy egy karikát, 's annál fogva kötélen forgatják jobbra balra.

Járása a' Dromedárnak háromféle; lépést, ügetve, és vágtatva.

Mivel egyszerre lép egy oldalán lévő mind két lábával, úgy biczeg, mint a' kátsa, a' mi is a' rajta üllő embernek igen kellemetlen ingadozás, 's kivált az ágyéknak igen keserves. Két órát nehéz kiállani rajta, ha tsak nagyon meg nem szokta az ember. Azomban egy óra alatt 2160 franczia ölet halad előbbre, 's igy léptetve minden erőlködés nélkül naponként 10 órát mehet.

E' szerént rajta léptetve naponként 15 mérföldnyire haladhatni, 's 14 óra marad a' kinyugvásra.

Midön tsoportokban mennek a' Szeretsenyek, közönségesen egy vezérli öket. Ennek énekére figyelmeznek a' Dromedárok, 's a' mint az frissebben, vagy lassabban énekel, a' szerént indúlnak. Egyébként komoran folytatják az útat egymás után, 's abból semmifelé sem térnek ki.

Ekkép' ballagtokban egyszer 's másszor vagy kiáltással, vagy tsendes fütyöléssel szokták öket felébresztni. Egy illyen jel többet tesz nála, mint az ostor, vagy a' sarkantyú, a' mi ezen jó állatot egészlen dühösségbe hozná. Azomban a' muzsika' hangja mellett el felejti az éhséget, és szomjúságot, 's midön már egészlen kiállani látzik, Ura szavára mint egy új erőt veszen.

Ügetések a' Dromedároknak szinte ollyan kellemetlen, 's mégis a' Szeretsenyek 4, 5 napot ügetve mennek rajtok egymás után. Ez akkor szokott megtörténni, ha futnak az ellenség elöl, vagy valami Karavánát raboltak ki, vagy valami helységre tsaptak, 's a' boszszúállás elöl odább akarnak állni. Illyenkor 5 nap alatt 300 mérföldnyire haladnak azon helytöl, és pedig egy Dromedáron közönségesen ketten ülnek.

A' Szeretsenyek azt beszéllik, hogy illyenkor harczolnak magok is a' Dromedárok, úgy hogy eggyik a' másikhoz üti fejét, vagy melyét, harapja azt, 's egész darab húsokat szakaszt ki belöle, 's addig el sem haggya, míg tehetetlenné nem teszi,

A' Dromedár' vágtatása az embernek nem olly terhes, de annál terhesebb az állatnak; vágtatva két napnál többet nem igen álhat ki a' Dromedár, de ám 20 óra alatt el halad 100 mérföldet, 's tsak 4 órát nyugszik. Ekkor is azon köles gombóczot adják néki eledelül, 's aludtt téjjel itatják, a' mit bör tömlökben szoktak magokkal hordozni. Ezt tsak akkor tselekszik a' Szeretsenyek, ha valamelly mérges ütközetet vesztettek el. Ha az illyes esettől elöre tarthatnak, akkor egynehány nappal az előtt igen jól tartják Dromedárjaikat, 's ezen esetre el készítik.

(Folytatása következik.)

Nagy Brittanniának hajókázható Tsatornái.

Nagy Brittanniában öszveséggel 103 hajókázható Tsatorna vagyon; ezen summából 97 egyedül Angliát illeti, még pedig ezek között nintsen azoknak száma felvéve, mellyek 5 Angoly mérföldnél nem hosszabbak. Skótiában vagyon öt, Irlandban eggyetlen egy. Ezen Tsatornáknak hosszúsága eggyütt véve tészen 2682 $\frac{1}{4}$ Ang. mérföldet, úgymint: az Angliaiak 2471, a' Skotiaiak 149 $\frac{3}{4}$, az Irlandi 66 $\frac{2}{4}$ mérföldet. Ezen Tsatornákra tett költség 30 Milliom font Sterlingre tétetik. Némelly helyeken, tsak kevés esztendök lefolyta alatt, 15 sött 20-szorta is többre ment a' Tsatornákból

bevett jövedelem, mint a' mennyit tett a' reájok forditott költség. Ezen Tsatornák folyásai alatt 48 földalatti által járás vagyon; de hogy ezek öszvesen mennyi hosszaságot tegyenek, nem lehet bizonyosan megmondani; 40-nek mindazonáltal tudják a' hosszát, melly 57,051 Yards, vagy 32 Ang. mérföldet tészen. Ezen nagy hasznú Intézetekből, az 1755-ki esztendö elött, még tsak egy arasztnyi sem vala.

Apróságok.

Gonelle a' 15-ik Században igen tréfás embernek tartatott Ferrarában. Egyszer nagyon megboszontotta a' Herczegnét tréfáival: azért ez feltette magában, hogy boszút áll rajta. Felfegyverkeztette tehát az udvarban lévö leányzókat mindenféle eszközökkel, 's a' palotának hosszában állitotta. Akkor el küldé Gonelleért. Ez hamarsággal megjelent; de midön az ajtót felnyitná, bámúlva látta a' fegyveres sereget, és mindjárt gondolván, hogy az ütlekek neki volnának szánva, minekelötte tsak egy lépést is tett volna bellyebb az ellenségek közé, végig nézvén öket egész illendöséggel azt mondá: hogy ö kész minden büntetésre, tsak hogy az kezdje ötet legelösször ütni, a' kit közülök ö soha meg nem tsókolt. Erre a' Leányzók mind el pirúltak, Gonelle pedig, nem támadhatván semmi ellensége, az ütéseket kikerülte.

A' Ferrarai Herczeg, ezen Gonelle tréfás-emberének egyszer azt a' kérdést tevé: Mitsoda mesterember volna legszámosabb Ferrarában? Gonelle azt felelé, hogy Orvos. A' Herczeg kineveti a' feleletet, de Gonelle 100 Koronás Tallérban fogadott, 's más nap beburkolván képét, nagy sopánkodással a' Templomhoz álla, 's midön a' kijövő emberek nyögését 's jajgatását hallanák, mindenik kérdezé: mi baja légyen? Gonelle a' fogfájást tetteté. Minthogy egymásután majd mindeggyik javaslott valamit, azoknak nevét, és orvosságát feljegyzette; így tett az útszákon is. Harmad napra magához a' Herczeghez is bekötött orczával jelent meg, 's ez is, mint a' többi, fogfájás ellen való orvosságot javaslott. Negyed napra már egésségesen jelent meg, 's az orvosainak nevét, kik 3 száznál többen valának, hosszú Lajstromban a' Herczegnek bemutatá, a' ki midön magát a' Lajstromban legelöl látá, a' furtsa elméjű embernek tettén nevetkezvén, a' 100 Koronás Tallért kifizettette.

Mese.

Elsö vízben vígan éltem, másodikban meghaltam,
Harmadikban már sok embert halál torkába adtam.

Cseh László.

Jegyzet: A' 23-dik Számbeli Rejtett szó: Túró.

(25.)

Ének

A' Halhatatlanságról.

Az éj' tsendes sötétében,
Midön mást ringat álom;
Én a' Mennynek báj kékében
A' nagy Egészt visgálom.
'S ím lebegö világoknak
Nem téved meg pállyája,
Sziporkázó tsillagoknak
Reszket felém szikrája.
Mindent remeklö karjai,
Vezérlik Teremtönek;
'S bámult szívem' hullámai
Tiszta vágyakra nönek.
Végtelenség' Reményével
Biztatgatom éltemet;
Elmém' visgáló élével
Átpillantom létemet.
Kezdetem' elsö pontjára
Örömkönnyet hullatok,

Mellyet örök éjszakára
Nem téríthet semmi ok.
Élek! 's fogok élni mindég,
Természetem hirdeti,
Mellynek szent titkát a' jó Ég
Tsak maga fejtegeti.
Súgárképp kihat fény ága
Lelkem' örökségének,
Mikor érzem, hogy világa
Keskeny földi létének.
Érzem, hatalmas vággyai
Örökségre szaggatnak
A' Halál két ón-szárnyai
Gyász sírba nem nyomhatnak.
Az Isten' Böltsességének —
Ah félek kimondani! —
Lámpási roszszúl égnének,
Ha végtől kell tartani.
Nints nyugtom, a' midőn nézem
A' múltnak ösz arczáját,
És viszsza-viszsza ígézem
Éltem' előbbi korát;
Jelen rövid örömeit
Méreg habbal befújja.
Szívem' felszelt gyökereit
Rázza, 's tépi vas újja;
A' Jövő kénköves tókba
Mártogatván hajait,
Tsak bút, kint szór a' halókba,
Oltván létünk' lángjait.
Nem! — az Isten Jóságának
Ragyog felém súgára.
Biztat hogy könnyim' árjának
Vége lessz valahára.

Árváknak nyögö jajjai
Bár most egymásra gyülnek:
Hegyetlenek fajzatjai
Bár gyengékre dühülnek:
'S ki az Erkölts szentségével
Fűszerezi kebelét,
Érzi bár, hogy sors szelével
Rá forgatja bús telét:
Bár érdemnek nints jutalma,
A' vétek nem károsúl:
Jön Igazság! Sírunk' halma
Reped — 's élünk azon túl.
Ott majd szívünk' érzései
Tisztán újra gyúlladnak,
Ott szebb Lelkek' örömei
Bennünk böven fakadnak.
Emberek! ah élesszétek
E' szép reményt bennetek,
Hü szívemnek égi étek
Igy érezni veletek.

Német József
nev. Pap a' Szombathelyi Megyéb.

A' Dromedár.

(Folytatása).

A' Dromedárnak, a' mint tudva vagyon, öt a' gyomra, 's ezen ötödikben a' legtisztább vizet tartja. Erre szüksége van mindenkor, hogy azon száraz füvet, mellyet a' nap' hősége kiégetett, rágása közt megnedvesittse. Azt mondják, hogy meg-

érzi, midön nagyobb útra készűlnek, 's annyit iszik, a' mennyi tsak belé fér.

Melly tsudálatos a' Teremtö' gondviselése, melly azon sivatag pusztákon a' fövénynek ingadozó tengerében az égetö verö fényen az embernek gyámoláúl a' Dromedárt rendelte.

Képzelje magát az ember egy illy rengeteg' közepén ögyelegni, képzelje szürkűlni az elsö hajnalt, de a' mellynek, 's a' felemelkedö napnak világát a' por fellege el borítja a' vándornak szeme elöl, melly úgy sem talál vezérlö nyomra ezen ingó fövény' tengerében. Már kifogyott a' vizök, vagy a' nap hösége kiszárítá azt a' Dromedár hátán lévö bör tömlökböl, vagy az megromolva ihatatlanná változott: már alig húzzák magok után kifáradt tagjaikat, 's a' höség, félelem, 's a' szükségtöl el tikkadva alig vánszorognak tovább. Ekkor leölnek egy Dromedárt, 's a' szempillantatnak szükségén segitnek ugyan, de még felette meszsze a' czél. Már sorba öldösik a' többit is, de mind annyi félelme lepi el a' jövendönek, mivel ezeknek, veszte, az ö el kerűlhetetlen pusztúlások. Egyszer vihít valamellyik Dromedár, új eröre kap azonnal az egész tsoport, el tsüggedt tagjaikat eröltetik, és ime neki eresztvén a' Dromedárt, ez egy fél óra járásnyira forrásra viszi öket, hol ismét új életre jön a' Társaság. Olly meszsziröl megérzi a' vizet a' Dromedár, ha már 8, 10 napig nem ivott.

Mivel az égető fövény a' Dromedár körmeit el égetné, köröm helyett húsos tetemet adott néki a' Gondviselés; adott hoszszú lábszárokat, hogy két lábnyira is besüppedvén a' homokba, azt még is meglábolhassa; adott néki hoszszú nyakat, hogy lefektében, 's felkeltében nyakával tartsa a' nehézség' egyaránnyát. Egy szóval, a' Teremtő mindent a' maga czéljára alkotott.

Közönségesen 12 kanczához szokás egy tsödört tartani, 's a' többi tsödört kiherélik. Ezen herélteket szokták útra, 's teher alá fordítani, mivel sokkal szelídebbek, 's tartósabbak; ellenben a' tsödörök nem olly engedelmesek, sőtt a' sárhíttás' idejében egészlen dühösök. Negyedik, 's ötödik esztendős korokban már használják, holott tsak a' hatodikban érik el egész nagyságokat, 's a' nyolczadikban erejeket. Ezen erejeket 40 esztendeig megtartják, de ez után gyengűlnek, 's ritka él tovább 60 esztendőnél. Ha már egyébbre nem használható, levágják a' Szeretsenyek, 's húsát megemésztvén, még szőrét is használják, mert abból víz-hordó kosarokat fonnak, és pedig olly erőssen, hogy rajtok a' víz át nem szivárog.

A' részegség gyógyítása.

Egy elökelő, külömben kellemetes udvari embernek az a' rosz szokása vólt, hogy

délután közönségesen megitta magát. Midön ez már jobban bele rögzött, gyengült egéssége, 's kedve is a' munkához; de egyszer-'smindnem láthatván gazdasága után, ebben is károsodott.

Vólt neki két jó barátja, kik az ő szép eszét, 's alkalmatos vóltát ismérni, 's betsülni tudták. Fájt tehát nékiek igen nagyon, hogy olly szép tulajdonságinak az ital el veszi minden bötsét. Azért feltették magokban, hogy ötet egy tréfával meggyógyítják.

Egy estve ők is oda mentek tehát, a' hol ezen Úr szokott iddogálni. Mintha tsak a' történet hozta vólna öket oda, nagy örömet mutattak a' találkozáson. Azért is igen vígnak tették magokat, 's azon borból parantsoltak, melly ennek leginkább ízére vólt. Számtalanszor rá köszönték azt, üritgették a' poharokat, de vígyázva, 's tsak ugyan annyira vitték, hogy a' jó Úr már ollyan vólt, mint a' tsap. Ekkor ők is kezdtek ásítozni, 's tették magokat, mintha a' bor már egészlen el nyomta vólna őket, 's félre dülvén hortyogtak. Az Úr sem birá már tovább a' bort, 's tsak hamar maga is az asztalalá esett, még pedig igazában. Midön a' társak észre vették, hogy már tsak ugyan alszik, húzták, vonták egy darabig, de örömökre tsak ugyan már mélyen aludt. Ekkor a' másik szobából elő hívják a' Séb-orvost, kit a' tréfa végrehajtására már előbb megkértek vala. Ez

mindjárt hozzá látott, a' részegnek jobb lábát fa közé úgy szorította, 's kötözte öszve, mintha el lett vólna a' lába törve. Erre vízzel fetsegtették az arczáját, hogy felébreszszék, 's kiábáltak körűlötte. Nagy nehezen felébredt, felakart kelni a' szekrôl, de ezek nem engedték, hanem nagy sopánkodások között kezdék elöbeszélni, melly szerentsétlenül járt légyen. Hogy ök el aludván, ö maga a' garáditson le akart menni, de el esvén, öszve törte a' lábát, ök tsak a' nagy jajgatásra ébredtek fel, akkor hivatták az Orvost, 's ime most már be van kötve a' lába. Ne is keljen fel ültéből; mivel már megvagynak rendelve a' gyalog-szekeresek is, és ötet majd haza viszik. Ez akkor kap a' lába' szárához, hát látja a' beabrontsolást, érzi is a' szorításnak fájdalmát, 's tökélletesen el hiszi, hogy valóban el tört a' lába. Innen haza czepeltették, 's otthon is háza népe nagy jajgatásra fakad, 's egyszóval minden úgy vólt el készítve, hogy lába-törését tökélletesen el hinné.

Más nap reggel el jön az Orvos, kérdezösködik, mint érzi magát. Ez panaszkodik, hogy a' kötés igen szoros, de azon nem tágíthat az Orvos, mind addig, még a' tsont öszve nem forr, 's így egy egész hónapig fekvö beteggé teszik.

Itt unalmába százszor megátkozta a' bort, fogadta, hogy soha sem iszik többé,

's valójában olly erös feltétellel, hogy azt később meg is tartotta.

Egy hónap múlva megjelenté néki az Orvos, hogy már beforradott lába' tsontja. Kibontotta a' kötést, 's kérdezé, nem fáj e' már. Kétségkivül még akkor is fájt egy keveset, de nem annyira, ámbár a' töredék úgy öszve forradtt, hogy tsak helye sem látszott; azomban tsak vigyázva lehetett ezen lábára lépni, és valóban ezen lábára úgy lépett igen soká, mintha tojáson járt volna. Tsak több esztendök múlva, midön már a' boritaltól egészen el szokott, mondották meg néki a' tréfát, ö pedig szívesen köszönte Barátinak ember szerető gondoskodásokat, 's minden jó várakozásnak megfelelt.

Rejtett szó:

Fegyver. Fö nélkül lehet észnek disze: de meg meg
Vágd le felét, 's állat; vissza kimondva nem eggy.

H. J. E. P.

Jegyzet: A' 24-dik Számbeli Mese: Hal föve.

(26.)

A' Mátrai Pásztor' Éneke.

1.

Magamban nevetem
Az egész világot;
Nála jobb' szeretem
A' magányosságot.

2.

Vígan eszem iszom,
Mert nints semmi pöröm,
Éjjel jól aluszom,
Reggelre vár öröm.

3.

Minden pásztor társam
A' legjobb emberem,
Örömest felosztom
Vele a' kenyerem.

4.

Nints olly szép éneklés
Heted hét országban,

Mint a' rigók tesznek
Mátra oldalában

5.

Tolvajok, gyilkosok
Nem férnek itt hozzánk,
Ha tsak a' farkasok
Nem ütnek mi reánk.

6.

Gondok nem hervasztják
Mosolygó orczámat,
Jó ízüen szívom
Füstölgö pipámat.

7.

Majd délre jól lakik
Nyájam, 's haza megyek,
Egy két dézsa tejet
Kedvesemnek fejek.

8.

Kihajtok délután,
'S vígan furuglyálok,
Gyapjas nyájam után
Jó kedvvel sétálok.

9.

Árnyékkal kínálgat
Minden hárs engemet,
A' púha pázsíton
Nyugtatom testemet.

10.

Tsak az az én rózsám
A' kurta szoknyában,

Benne lakik szívem
Mellye' hullámjában.

11.

Ollyan vagy te Pere
Mint az engedelem,
Piros két orczádon
Játszik a' szerelem.

12.

Hol vagy hát kedvesem,
Nyájam' már bezártam;
Nélkűled a' mezön
Szív szakadva jártam.

S. F.

A' szájnak el rútítása a' Vad Nemzeteknél.

Szebbé akarván tenni a' szájat, azt a' vad Nemzetek külömbféleképpen rutitják el.

Buenos-Aeres körül déli Amerikában a' Bouves Nemzetség a' szájat egész fülig szokta felhasítani.

A' Napkeleti szigetek' lakossai a' szájnak szeglete táján az alsó ajakon két lyukat fúrnak, 's azon egy síma, görbe, 's több újnyi hoszszaságú vízilófogat dugnak ki, mellynek töve az ínyre fekszik. Ez éppen úgy áll, mint a' vad kannak agyara. A' piperésebbek még a' száj' közepét is kilyuggasztják, 's oda valami festett követ függesztnek. Igy piperézik magokat a'

Nyúgott éjszaki Amerikai, 's a' Napkelet éjszaki Ásiai szigeteknek lakossai. Ezen szépítés ugyan már magában is útállatos, de valóban lehetetlen nem undorodni töllök, midön frissében eszik a' nyers húst, 's ennek vére ezen lyukakon kiszivárog.

A' Caraibák az ajakon még egy vágást tesznek, és így két szájat tsinálnak magoknak; mások pedig Carocolissal ékesítik magokat. Ennek formája fél hold, és ezüst, arany, 's réz egyvelegből áll. Illyent kettőt viselnek a' fülben, mellynek hoszsza 3 újnyi, a' harmadikat az órroknak porczogóján, a' negyedik az alsó ajaknak lyukáról függ, és négy újnyi lévén, az egész ajakat el takarja, az ötödik egy pántlikán a' nyakáról lógg mellyére.

A' Majurunák Maynas tartománnyában nem elégesznek meg az alsó ajaknak egy átlyukasztásával, hanem a' szájnak mind alsó, mind felső részét több helyen kilyuggasztják karikába, 's midön vagy hadba mennek, vagy ünnepelnek, ezen lyukakon két újnyi fátskákat dugnak ki, úgy hogy az egész száj tövisekkel vagyon körül véve.

Paraguaynak több vad Nemzetségi a' gyermekek alsó ajakát vagy tüzes vassal, vagy hegyes náddal fúrják ki, és abba egy orasznyi fát, tsontot, vagy érczet öltenek, úgy hogy az lefügg egészlen a' mellyére.

A' Tapuják Braziliában szinte úgy lyukat ütnek a' szájnak alsó ajakán, 's vagy

fát, vagy valami szines követ tesznek ki rajta; és pedig több Nemzeteknel ezen czifrálkodás módja olly nagy betsben vagyon, hogy tsak a' ferjfiaknak szabad vele élni.

A' Caraibi asszonyok, úgy némelly Szeretseny Nemzetek asszonyi népe, a' leánynak mindjárt születése után lábaszárát a' térdén alól, úgy a' testét tsipején felül holmi rothadatlan galanddal betekerik, úgy hogy ezen rész nem nevekedhetik, és így mintegy el van vágva a' többi feldagadtt vastag részektől.

Az Ibiek (Afrikának Szeretsen Nemzete) az elökelöt avval külömböztetik meg a' többiektöl, hogy ennek arczája börét egy újnyi szélességre egygyik fülétöl a' másikig a' homlokán által lenyúzzák, 's ezen vonással a' szemöldököt is leveszik.

Az éjszaki Polypusok.

A' Polypus (hydra viridis) melly minálunk tsak $\frac{1}{4}$ hüvelk hosszaságú, és úgy látszik mint valamelly kesztyünek újja, mellynek végén külömbbféle szálak, és szívó tsövek lóggnak; a' világnak más részeiben, olly szörnyü nagyra nevekedik, hogy egy egy karja kétszerte nagyobb egy férfi karnál. Kotzebue, az útazásának leírásában azt beszélli, hogy az Aleuti Szigeteknél egynéhány esztendök óta olly nagy

Polypusokat látnak, mellyek a' tsónakokat is a' tengerbe húzhatnák. Nevezet szerént említ olly történetet, hogy egy illyen Plánta állat bizonyos tsónakot karjával, melly kétszer vastagabb volt egy férfi karjánál, által ölelt, és kétségkivül a' mélységbe húzta volna, ha a' tsónakban ülö szigeti lakos késsel a' Polypus karját hamarjában el nem vágta volna. A' Polypusnak tsónakban maradt darabja igen hústos volt, és hosszas szivó tsöveken végzödött. A' Lakosok azt beszéllették, hogy ezen Plántaállatok a' tengernek tsekélyebb vizeit keresik, és testeiknek eggyik végével a' tenger fenekére szivódnak 's ott erössen tartózkodván, hosszú testeiknek másik végével a' víz szinén fellyül emelkednek, és karjaikkal köröskörül úgy keresik a' prédát. — Mi nálunk a' tókban tartózkodnak, és tsomóba öszve kaptsolják magokat, úgy hogy egy egy tsomóban, mint valamelly öszve kúszált len, száz meg száz találtatik; de mihent külsö erö éri, az egymásba kapaszkodást el haggyák, és kiki külön indúlva igyekezik magát megmenteni. Ezen Polypusoknak dereka tsupa üres tsönek látszik, minden belek nélkül, valamint karjaik is tsupa üres tsövek. — Az már rólok tudva való dolog, hogy, ha több részekre öszve vagdaltatnak is, minden rész külön külön, egynehány nap múlva egész új Polypussá válik, vagy ha feje levágatik a' helyett ismét új fej nö, és külön külön az

el vágott fejek nem sokára egész Polypus testre kinönek. Még az is tapasztaltatott, hogy egy ollyan el vágott fej más Polypus testnek nyakához nö, tsak egynehány napig össze köttessenek, vagy ha eggyik Polypusnak a' vége, a' másiknak szájába tétetik, egynehány napmúlva öszve nönek, és egy Polypussá válnak. Sött bizonyos az is, hogy ha a' Polypust kifordítják, mint a' hurkát, úgy is folyvást él, és ezen állapotjában is áprókat szokott nemzeni.

Statistikai Jegyzések a' Pesti Gymnasiumról.

A' kegyes Oskolabeli Szerzetes Atyáknál a' Pesti Gymnasiumban, a' legközelebb múlt iskolai félesztendöben tanúltak: Augusztai Vallást követö Evangyelikusok 18; Reformátusok 38; Ó-Hitüek 47; 'Sidók 75; Római Katholikusok 701. Öszvesen 879. — E' szerént nem Róm. Katholikus szinte minden 5-dik tanúló; szinte minden 12-ik pedig Zsidó. — Ki nem látja itt a' Tisztelt Szerzetes Atyáknak, minden Vallásbeli Felekezet eránt való érdemöket? — A' tanúló Ifjúságnak ditséretére méltó megemlítteni, hogy szorgalmatosságok által jelesen megkülömböztették magokat 266; Első Rendbéliek 415; Második Rendbeliek 108; Harmadik Rendbeliek 60, voltak. — Meg halt ezen félesztendö alatt 1; betegségök 's e-

gyéb bajaik miatt próbát nem tehettek 11; az Iskolát vagy egészen el hagyták, vagy pedig más helyre mentek tanulások folytatása végett 18.

Apróság.

Az Anglusokkal békességet kötvén XV. Lajos, mustrálta a' katonáit. Egynél megállván, kinek arczulatja öszve vólt vagdalva, így szóll a' Király az Anglus Követhez: „Hát nem arczájokra vagyon-é írva ezeknek, hogy ők Európának legderekabb katonái"? — „Igen is", felele a' Követ; „de hát azokról mit mond Felséged, kik azt ezeknek arczájokra felírták"?

Rejtett szó:

Melly tsuda! ím az egészt mindenkor gyűlölik élők;
Holtak meglakják. Vedd lábam, 's emberek élik;
Éli barom szintúgy; derekam nyár úti boszontás.

Folkusházy Jósef.

Jegyzet: A' 25-dik Számbeli Rejtett szó: Fokos.

(27.)

Mint szokta hajdan a' Velenczei Dózse a' Tengert el jegyzeni.

Mig Velencze a' Tengeren való uralkodását el nem vesztette, szokásban volt hogy a' Dozse azt, t. i. a' Tengert, magának el gyűrűzze. Ezen különös el gyűrűzés millyen pompával szokott megtörténni, azt 1690-ki Máj. 3-kán egy szemmel látott Tanú így írja le:

Május 3-kán láttam ama' közönségesen elhiresedett Tenger el gyűrűztetését, a' Dózse által; melly minden más egyébb el gyűrűzésektől annyira különbbözik, mint a' millyen ritka és különös ez, a' maga nemében. Krisztus Menybe menetelének Ünnepén reggel a' Dozse Misét halgatott a' maga szobájában. Az alatt az Uraságok (Signoria) öszve sereglettek a' Sz. Márk piaczán. Mise után, a' Pápa Nuntiussa 's a' Franczia Udvar Követe késérvén a' Dózsét, egy, ezen Ünneplésre különösen készitett

Hidon ment ama' nevezetes Bucintoro nevü Gondolóba. Mihelyest ök a' hajóban voltak, azonnal kisütögettek minden ott körül belöl álló hajók az ágyúikat, 's a' mu'sika mindenfelé megszóllamlott. A' hajónak tsak egy árboczfája volt, mellyen a' Respublica zászlója lobogott; 44 evezök valának rajta, mellyek a' szerént dolgoztak, a' mint a' Gondola orrában álló Gran Capitano, valamelly sipotskával jelt adott. Két ezernél több Bárka és Gondola követte, mind musikával, ezen pompás hajót, melly tsendes méltósággal közelített a' tenger szorúlathoz. Mind azon hajók, mellyek a' Lagunán állottak, 's mellettek el evezett a' pompás Bucintoro a' 70 esztendös völegénnyel, egész ágyú lövésekkel tettek tiszteletet. Lidónál (egy különös kis sziget) jött a' Velenczei Patriárcha több Papi személyek Társaságában egy veres bársonnyal gazdagon bevont Peottán elejébe. Öszve érkezvén a' két hajó a' Peottát a' Bucintoróhoz akasztották, és azonnal megszentelte a' Patriárcha a' Tengert, melly e'képpen történt: A' hajó tetején egy egészen új kád volt tele vízzel, 's a' benne lévö vizet megszentelvén elöbb a' Patriárcha, az arra rendelt Tselédek azt a' Bucintoró mellé a' tengerbe öntötték, melly megesvén a' várfokokon kisüttettek minden ágyúk. Innen a' Bucintoró, még mintegy 100 lépésnyire evezett elöbbre; ekkor a' hajó farában, a' hol a' Dózse volt, megnyílt egy kis ajtó,

's a' Dózse ezen szavakat mondván: „Desponsamus te, Mare, in signum perpetui dominii" — a' gyűrűt, melly két Zecchin nehézségű szokott lenni, a' Tengerbe vetette. Ezt közönséges Vivát! 's öröm újongatás követte. Erre, a' várfokokról 's hajókról durrogó ágyúzások között megfordúlt a' Bucintoro, elől evezvén a' Patriárcha Peottája: A' Lidon, di San Nicolo Templománál, kiszállott a' Patriárcha 's ott végig ment az ezen ünneplésre felállított födözött folyosó alatt. A' Patriarchának, ki egész érseki öltözetben vala, ezüstből öntött nagy Püspöki Pálczát vivén a' kezében, mint egy tíz lépésnyire egy Szűz Maria képet vittek elejébe, mellyet ő megtsókolt. Erre, tömjént vetett a' füstölőbe, 's magát körűl füstöltette, melly czerimonia alatt lassan imádkozott. Ennek utánna a' Népre reá adván az áldást, a' Dózse is kilépett a' hajóból, 's nagy proczessio kísérvén, a' Templomhoz közelített. Előtte vitték a' trombitákat, a' Széket, és a' Vánkost, utánna a' Pallost és viaszgyertyát. Őtet követte a' Nemesség (Signoria). A' Templom ajtajában a' Patriárcha várta á' Dózsét, kivel a' Mária képet megtsókoltatta; erre a' füstölőbe újra tömjént tévén, magát a' Dózsét, megfüstölte, ekkor is lassan imádkozván. Minekutánna mind a' Pápa Nuntiussa, mind pedig a' Franczia Hövet is megfüstöltettek volna, bement az egész Processio a' Templomba, és ott Misét halga-

tott. Ennek vége lévén, ismét Gondoláikba szállottak, 's Sz. Márk piaczához eveztek. A' Dózse a' maga Palotájában fényes vendégséget adott; a' városnak lakosi ez nap mind álorczásan, farsangi újongatások között jártak keltek; a' Tengeren, Murano Szigeténél, pállyát futtattak a' Peották, 's Gondolák; egy szóval mindenfelé öröm 's vígasság uralkadott.

A' bornak szép tiszta színt adni.

Amaz ismeretes Franczia Chemicus Gay-Lussac, az úgy nevezett Annales de Chemie 1822. Novemberi Füzetben ezt teszi közönségessé: „Az ö mennyiségéhez képest igen drága verhenyeges barna port szoktak árúlni a' bornak megtisztítására. Az ezzel való élést tanittó útmutatásban ez vagyon: Azon vízbe vagy borba, mellyet a' közönséges bánás módszerént tojás fehérével öszve habar az ember, hogy az a' hordóba öntetvén a' bor sürüségét levonja, apródonként bele kell ezen port hintegetni, és minekutánna ez az említett nedvességgel illendöen öszve elegyedett, jól felkeverve, a' hordóba önteni. — De ezen tisztittó por semmi sem egyébb, mint megszáraztott vér, 's én magam készítettem illyest valami keveset; melly, minthogy gondosan bántam vele, mondhatom, hogy a' közönségesen árúban lévönél sokkal hathatósabb.

A' vér tulajdonképpen tsak a' benne lévő tojás-fehéri részetskék által tehet illyes szolgálatot, és ha azt akarjuk, hogy azon tulajdonságát megtartsa, hogy megszárasztva a' vízben 's a' t. felolvadjon, tehát a' száraztására fordított melegnek igen nagynak nem kell lenni. Rendszerént két tojásnak a' fehérében vagyon annyi tisztíttó részetske, mint a' mennyi egy Portióban vagyon az illyen tisztíttó porból, mellyet 200 Littres (141 $\frac{1}{2}$ pint, nem egész 5 Akó, az Alsó-Austriai mérték szerént) megtisztíttásához szoktak venni. Mind azért, hogy a' tojás fehére óltsóbb, mind azért, hogy ezen szárasztott vérporának bizonyos nehéz szaga vagyon, mint valamelly agyagnak, melly kiváltképpen a' drágább borokat igen hamar megronthatja; tehát a' tojás-fehérével való bánás sokkal nagyobb ajánlást érdemel. Én (Gay-Lussac) száraztott tojás-fehéréből készítettem bizonyos port, mellynek nints illy kedvetlen szaga, a' vízben könnyen felolvad, és a' bort különös hahatósággal tisztítja".

Penographie,

vagy is újonnan feltalált Iró eszköz.

Mindennapi szükség kivánatossá teszi a' hordozható Iró eszközt. Ez annyival inkább kedvet találhat, ha a' nélkül, hogy tentába keljen mártogatni, ugyan azon szol-

gálatot teszi, a' mellyet a' legjobb írótoll. Az útas, a' Katona, a' Tanuló, a' Tudós, a' Gazda 's effélék, sokszor olly helyheztetésbe jönnek, hogy szük helyen és hamarjában kelljen írniok. E' végre különös érdemnek kell tulajdonittani azon feltalálást, hogy Kuhn János Úr egy illyen eszközt talált fel, mellyel minden tentába való mártogatás nélkül, és a' Kalamárisnak alkalmatlan hordozása nélkül, kinek kinek kedve szerént lehet írni; és pedig olly könnyebséggel, hogy az ő eszköze nem kíván több helyet, mint a' közönséges toll. Azon kivül szép, és tsinos a' készülete, úgyhogy, akár melly Nagy Úrnak, vagy Dámának, asztalára illik. Különösen ajánlja magát ezen eszköz az által, hogy aranyból, ezüstből, aczélból készíttethetik, és olly módon, mint valamelly finom plajbász, a' 'sebben hordoztathatik, és ha egyszer tentával megtöltik, tíz óráig is lehet vele írni, a' nélkül hogy újra tölteni keljen. — Hasonló eszközt készit a' feltaláló a' Lineázásra is, melly a' Kanczellériákban, az Inzsennérek rajzolásaiban, a' Kereskedő könyvek készíttéseiben, sőtt a' Gyermekek írás gyakorlásaiban is különösen szolgálhat. A' hegye ezen eszköznek olly finoman vagyon készítve, hogy a' papiroson semmi féle karczolást nem teszen, sem egyenetlen húzásokat. Általjában, ezen eszköz meghaladja mind azon eszközöket, mellyek effele czélokra Párisban, vagy Londonban

készíttetnek ; mert mind jobb , mind oltsóbb, és pedig felénél többel is oltsóbb. Ezen hordozható eszközt, tentával megtöltve, érczből, ezüstből, aranyból, vagy platinából készít áz említett Kuhn Úr 2—5 forint Conv. pénzért. Ő lakik Bétsben Plankengasse nevű útszában Nro 1063. Mesterségére nézve, arany és ezüst-műves. A' találmányának hasznos voltára nézve reményljük, hogy Hazánkban is több kedvellői lesznek, valamint a' Külföldön is vannak.

Bedahsz Népség.

Ezen Népség Battasz, vagy Vaddasz név alatt is ismeretes. Lakja Czeilon szigetét, mellyet az Anglusok birnak. Hihető, hogy ezen Népség eredeti lakosa a' szigetnek. A' legsűrűbb erdőkben tartózkodnak, és a' szigetnek egyébb lakosival semmi közösülést nem tartanak. — Ezen Népség arczájának réz színe vagyon : de termetök derek, tagjaik erősek, indúlatjok tüzes, és bátor. Ugyan azért semmiféle változásokra nem hajlandók: hanem kerűlik a' másféle embereket. A' férfiak szakállat eresztenek, és a' hajokat fejök tetején üstökbe, vagy is tsomóba kötik. Ruhára nem szorúlnak, mert az Éghajlat, a' melly alatt laknak, igen kedvező. Tsak az Aszszonyi nem tsekély takaróval födi be szemérmeit. Minden házi nép külön külön él,

és a' Nemzetségek egy Fejet, vagy Birót választanak magoknak, 's ezen választás rendszerént a' legbátrabb Vadászra esik, minthogy a' Népségnek fő foglalatossaga a' vadászat. Ugyan a' vadászat, és az erdei fák gyümöltsei nyújtanak nekik táplálást is. Az erdei fák öblei ház gyanánt szolgálnak nekik, vagy néha a' sürü bokrok alatt gunyhókat ásnak magoknak. Fegyver gyanánt nyilakkal élnek, 's a' vadászatban őket jól kitanúlt kutyák vezetik. A' Hitök, és Vallások igen kevésből áll. Egy Fő Lételt, vagy is Istent ismérnek, 's annak némelly Ünnepeken áldozatot tesznek. Néhol ezen Istennek Bambusz fából Oltárt emelnek, és ájtatosságokat ezen Oltárnál a' szabad Ég alatt viszik végbe. Az ő nyelvök, a' Kandi, vagy Mahhadú nyelvvel megegyezz. Persival, és Hamilton Urak úgy vélekednek, hogy ezen Népség a' Szumatra szigetében élő Battiesekkel, vagy a' Borneo szigetén élő Dagak Népséggel ugyan egy, és atyafiságos a' Malájokkal.

M e s e.

Nintsen lelkem, még is mozgok,
Nintsen lábom, még is forgok,
Föld kebele rejteget.
Ha napfényre kitörhetek,
Vígabb pállyára mehetek,
Ember, 's barom hinteget.

Jegyzet: A' 26-dik Számbeli Rejtett szó: Koporsó.

(28.)

Az állatok mellett való kérelem.

Igaz, hogy vannak még sok olly emberek, kik ember társaikkal kémélletlenül, és kegyetlenül bánnak, és pedig nem tsak Amerikában, Afrikában és Ásiában a' rabszolgákkal, hanem Europában ollyan Nemzeteknél is, mellyek a' Culturának nem utólsó gráditsán állanak. Sok tigris érzésü, 's magokban felfúvalkodott parantsolók megvetve tekintik az alattvalót, és számba se veszik, ha dühös haragjokat igasságtalan tsapásokkal rajtok kiönthetik: mindazáltal majd minden Országban vannak olly törvények, mellyek, ha megtartatnának, a' szegény, és az erötelen elégséges oltalom alatt volna. — Angliában pedig már annyira ment az emberi érzésnek nemesíttése, hogy ott a' törvény a' barmokon való kegyetlenkedést is szorossan tíltja, és tsak nem rég, kemény tömlöczre vettetett egy olly szekeres, a' ki lovát dühös

verések által megölte. Más Europai Tartományokban, nintsenek ugyan efféle Törvények; de a' nevelés és a' vallásbeli oktatások által mégis annyira mentek az emberek, hogy az előbbi vád és durva szokásoknak ellenére, hajlandók a' szegény és alatsony sorsú emberben is ugyan azon természetü ember Társat ismérni, és éppen ezért megvetés nélkül, és kémélve velök bánni.

Ugyan ezen érzésbeli szélidülés tanátsolja azt is, hogy a' barmokkal kegyetlenül ne bánjunk, és tsak azért, mivel barmok, ne kínozzuk. Az illyen kémélles már azért is szükséges, mert az ollyan ember, a' ki a' barmokon kegyetlenkedik, könnyebben hajlandó arra is, hogy ember társán kegyetlenkedjék, és így tulajdon emberi létét megalatsonyíttsa: midön ellenben a' ki ember társát kémélli, ö benne maga magát megbetsüli. Ezen erköltsi érzés, a' múlt 3 Tizedek alatt, kiváltképpen nagy gonddal terjesztetett Német országban, úgy hogy a' Philantropia fö czélúl vetetnék a' nevelésben, és egész Társaságok támadtak, mellyek ezen ember nemesittö czélra fö gonddal törekednének. Az illy szelíd érzésü férfiak között különös emlékezetet érdemel Wekherling Úr, a' ki ezen nemesebb emberi érzésétől indíttatván, különös Kérelem Levelet nyújtott a' Franczia Nemzeti Conventhez, hogy az új Constitutiónak készítésében arra is figyelmezné-

nek, hogy a' Törvényekben különös rendelések szabattassanak az állatok kémélése eránt, és a' rajtok való kegyetlenkedés kcményen tiltassék meg. A' kérelem ugyan azon vérengző időben foganatos nem lehetett, de még is annyiban figyelmetességet gerjesztett, hogy attól fogva többen kezdettek gondolkodni az állatokkal való jobb bánásról: és valóban, a' ki még most is látja, miként bánnak a' taligások tsontvázzá vált lovaikkal, vagy a' parasztok, sovány és erőtelen ökreikkel, és a' szörnyű verésekkel miként erőltetik a' lehetlenségre is; nem kételkedhetik rajta, hogy szükséges és hasznos lenne az embereket arra oktatni, hogy barmaikkal okosan és kémélve bánjanak. Az illyen oktatás Törvény helyett szolgálhatna, és az embereket szelíd úton, az állatok kínzásától el vonhatná. Az Országlószék ebben már igen nagy lépést tett, midőn az állatoknak vérengző vívását, az úgy nevezett Hettzet, el törlötte; melly még ez előtt 30 esztendővel a' Fő városokban a' Népnek közönséges Mulatsága volt. Most tehát, kiváltképpen az Egyházi férfiakat, az emberiség nevében méltán arra kérjük, hogy a' szelíd erköltsi érzésre serkentsék Halgatóikat, és kiváltképpen ugyan az emberekkel való kegyetlen bánástól rettentsék el; de el ne mulassák a' kissebb nagyobb állatoknak kínzásától is el idegenítteni, melly mindenkor kemény, és érzéketlen szívet jelent.

Mahl, vagy Mael folyó.

Moszkoe, és Moszkönesz Szigetek között folyik az a' nevezetes víz, mellyet Mahl, vagy Mael-nek neveznek, némellyek Moszkoe folyó víznek is nevezik. Ezen folyó 6 óráig éjszakról délre, 's ugyan annyi ideig ellenkezőképpen délről éjszakra folyik. A' Tenger maga is ugyan ezt az időt tartja az ő kiömlésével, vagy lelohadásával: de a' Mael folyóban az a' különösség, hogy az ő menetele mindenkor ellenkezik a' Tenger' menetelével. Igy p. o. midőn a' tenger ömlése esik, akkor a' tengernek vize délről éjszakfelé omlik, ellenben a' Mael folyóvíz éppen akkor, éjszakról délfelé siet: vagy midőn a' tenger vize lelohad, akkor a' tenger éjszakról délfelé ömlik, ellenben a' Mael folyó délről éjszaknak zúdúl. Ezen folyó szörnyű sebességgel megy, kiváltképpen Moszkoe Sziget, és Moszkönesz tsúttsa között, a' hol tsak ugyan fő ágya vagyon. Mennyivel inkább közelít ezen folyó Meroe és Röszt szigetekhez, annál inkább lassúdik menetele, úgy hogy egyenes úton alig megy előbbre, hanem kerekben forog, mint az örvény; de ehhez bizonyos idő kivántatik, úgy hogy midőn a' tenger kiömlésének mintegy fele magasságára jut, akkor a' Mael folyó déli keletnek fordúl, és mennél inkább nevekedik a' Tenger kiömlése, a' Folyó is annál inkább délfelé omlik: azután pedig

déli nyúgotra fordúl, míg végre tellyesen nyúgot felé megy; és midőn a' tenger, szokott kiömlésének legnagyobb magasságára jut, akkor ez nyúgotról nyugoti éjszakra, 's végre egyenesen éjszakra fordúl. Ekkor $\frac{3}{4}$ óráig egésszen nyugszik, 's ezen nyugvást benne, napjában kétszer lehet tapasztalni, és ntóbb kezd ismét szokott útján menni. Ezen Tünemények olly nagy figyelmetességet gerjesztettek már régóta az emberekben, hogy ezen folyó vizet, mint valami irtóztató folyásút, írnák le: de Bings Úr, a' ki a' Folyót látta, azt állítja, hogy semmi örvények benne nintsenek, hanem tsak tajtékzások, és hullámok látszanak rajta, mellyek, a' víz' természete szerént, mennél magosabbra emelkednek, annál tsútsosabbak. Ellenben Schelderup azt mondja, hogy tsavargásai vannak, és szörnyű örvényes tekergései, mellyek megfordúlt teke formán a' felső színétől vévén, négy ölnyi szélességű üreget is formálnak. Azt is vették benne észre, hogy a' víz nem mindenkor egyenlő erővel folyik, hanem kiváltképpen hold töltén, és újultán, 's a' Napnak az éjjellel való egyenlősége idején legerősebben folyik, más időben pedig a' rajta való hajózás éppen nem akadályoztatik: mert a' közönséges folyásakor, a' tengernek fél kiömlésével Moszkönesz Szigetből Meroe és Röszt szigetekbe; ellenben, a' Tengernek fél lelohadásakor ezen Szigetekből Moszköneszbe hajózhatni; az-

ért a' Lakosok, kiváltképpen a' naponként kétszer történő nyugvásakor, bátran Moszkoe Szigetébe ereszkednek, a' hol az ő nyájjaik legelnek. Azon időkben pedig, midőn ezen folyóvíz leginkább dühösködik, a' hajósok tőle két három mérföldnyire tartózkodnak, mert különbben őket szörnyű sebességgel veszedelembe ragadná, mivel hullámai olly nagyokra is felemelkednek, mint a' tenger középszerű szélvészekben szokott emelkedni.

Papiros födél, Lengyel országban.

Eddig Lengyel Országban is, mint nálunk zsúppal, náddal, vagy sindellyel födték a' házakat: most Varsó mellett a' Marimonti papiros-malomban készíttenek olly vastag papírost, (Papp) a' melly kátránnyal (kalamásszal) bemázolva a' kisded házak födésére igen alkalmatos. Egy singnyi hosszaságú és szélességű illyen papiros sindely, tsak öt Lengyel garasba kerül. Hik tűz ellen is el akarják készítteni, még midőn a' kátrán nedves, fövénnyel behintik 's úgy szegezik le.

Apróságok.

Hogy van oda kinn a' világ? kérdi egy Tavaszon valamelly városi lakos, a' falun

lakó barátjától, zölldül e' már a' mezö? Tsak egy jó meleg esö jöjjön, minden kitog a' földből bújni. Erre felelé a' földmüves. Mentsen Isten, mond ijedve a' városi, úgy az én rossz Feleségem is feltámodna.

Valamelly embert a' Biró elejébe idéztek, mivel a' másiknak 50 ftal vólt adós. „Hát miért nem fizeted meg az adósságodat"? Mert nints pénzem. „No semmirekellö, majd megtanítlak én reá, hogy hol vedd az 50 ftot adósságod lefizetésére". Ugyan kérem Biró Uramat tanittson meg egyúttal már arra is, hol vegyek százat, mivel még egy másiknak is tartozom 50 ftal.

Bizonyos Asszonyság egykor igen jó sert kapván, kérdi férjét, hogy lehetne azt a' tselédtöl megörizni? „Azt igen könnyen megteheted, monda a' Férje, tsak üttes tsapra mellette egy hordó tokai bort".

Egy rest ember halálakor igen helyesen tudta magát avval vigasztalni, hogy jól kell lenni az embernek a' másvilágon, mivel ott semmi dolga sintsen.

A' nagy világnak szokása szerént valamelly hízelkedö bizonyos nagy Úrnak minden

szavát igen-ezte. Ugyan mondja már legalább egyszer az Ur, hogy nem, máskép mindég azt gondolom, hogy tsak magam vagyok.

Egy igen alatsony termetű Al-Tiszt egykor egy igen magos Rekrutát tanított hadi gyakorlásra. „Tartsd fel a' fejed", az állát a' botja' végével feltaszítván, — „balra nézz". „Hát Uram mindég így kell nékem állanom"? „Mindég így". No hát. Isten maradjon Káplár Urammal, mi többször nem látjuk egymást".

Edvárd Orvos azt állítja, hogy keveset tarthatna a' rágalmazásoktól, annyira érti mesterségét. — Igen is keveset, minthogy szótalanná teszi a' fél világot.

A' borban lakik az igasság, hogy hát Péter mindég hazudhasson, bort soha sem iszik.

Rejtett szó:

Ha egész, a' tűnek vége,
Vagy természet mestersége:
De, ha fejét el veszed,
Ezer számmá is teszed.

Jegyzet: A' 27-dik Számbeli Mese: Forrás.

(29.)

Héros, és Hős.

Mióta Tiszteletes Péczeli Jósef Úr, a' Henriássát kiadta, a' Héros szó, az ő példája után, közönségessé lett a' Magyar Iróknál, a' nélkül, hogy azon szónak igaz értelme meg lett volna határozva. Ugyan azért az újabb Irók azt gyakran a' Hős szóval felváltották.

A' Héros szó eredetiképpen a' régieknél azokra alkalmaztatott, kik a' hadi erköltsöket a' Morális, és Politikai erköltsökkel öszve kaptsolták; kik a' viszontagságokat álhatatossan kiállották, és a' veszedelmekkel bátran szembeszállottak. Illy tekintetben Herkules, Thezeus, Jázon Hérosoknak neveztettek.

Újabb időkben a' Héros név tulajdonúl tsak a' hadi erköltsök által megkülömböztetett Férfiaknak adatott: noha ezek a' Böltseknek itélete szerént, tsak szerentsés vétkeket tettek, vagy legalább nem egyebet mutattak

bátor tulajdonságoknál, mellyek többnyire tsak testi alkotástól, nem lelki nemességtől származnak. A' Nagy Ember, egészszen más dolog. Ez a' nagy tehetségű elmét, és az ész lángot öszve kaptsolja a' Moralis erköltsökkel, és tetteiben tsak a' szép, és nemes indító okok által vezéreltetik; tsak a' közjóra figyelmez, vagyis a' Státusnak boldogságára, és a' népnek szerentséltetésére. Illyen volt: Trajan, Mark-Aurel, Alfred, és Hunyady János. Egy szóval az igaz Héros az, a' ki elméjének nagy tehetségével öszve kaptsolja a' vitézi bátorságot, és a' köz boldogságnak óhajtását, és szeretetét.

Hösöknek, talán a' hűségtől, neveztettek a' Királyoknak, vagy nagy Vitézeknek fegyver hordozói, kik Uraikat minden veszedelmekben követték, 's ezen tekintetben, különös értelem szerént, ők is Hérosoknak mondathatnak, mint az Odissea 18-ik könyvében 422-ik versben Hérosoknak neveztetnek Penelope Nöszönek bor-töltő Szolgáik is.

I. Augustus Lengyel Király.

Ezen Királyt az Irók Augustus 'Sigmondnak, néha II. 'Sigmondnak is nevezik. Augustusnak azért hivattatott, mivel 1520-dikban Aug. 1-sö napján született. Ötet még attya éltében, 1529 Octob. 18-kán Lithvániai Nagy Herczegnek, és Dec. 18-

kán Lengyel Királynak választották. 1544-ben Lithvániának Kormányozását tellyesen reá bízta az Attya, 's mint Lithvániai Nagy Herczeg, az első Feleségének, Austriai Izabella Hg Asszonynak halála után, az Attya akaratja ellen titkon el vette Radzivill Borbálát, Gastold Szaniszlónak, Trocki Vajdának Özvegyét. Hogy ezen házosságától el vonhassa, az Attya őtet Lengyel Országba hívta és 1547-ben Masszoviának, 's következő esztendőben Nyugoti Prussziának jövedelmeit is neki engedte. Itt ö a' Tartománynak Privilegiumit szorossan megtartván, mindeneknek szeretetét megnyerte. Minekutánna az Attya 1548-ban Aprilis 1-sö napján meg halt, egész Lengyel országnak Uralkodójává lett. Mind a' Fő embereket, mind kiváltképpen az Ország Deputatussait fejenként magához igyekezett hódíttani, 's így megnyerte, hogy az ő házasságát helyben hagynák, és Feleségét megkoronáznák. Kiváltképpen a' Katholikus Papságnak kedvét kívánta ezen Király megnyerni, hogy azokban gyámolítóit találja; mert a' Lengyel Nagyok, a' Német Országi Universitásokra járván, igen hajlandók lettek nem tsak a' Lutheránusokhoz és Reformátusokhoz, hanem még a' Szocziniánusokhoz is, és a' szabad gondolkodásra való vágyás annyira el terjedett, hogy 1552-ben az Ország Deputátussai a' Püspöki Törvényszéknek el törlését kívánnák. Sött a' Király maga is, 1556-ban IV. Pál Pápától azt kívánta, hogy

az Úr vatsorája mind a' két szín alatt szolgáltassék ki ; a' Mise a' nemzeti nyelven tartassék ; a' Pápának adója (Annatae) és a' Papságnak nötelensége törültessék el. Mindazáltal a' Pápának Követe, Lippoman Aloiz, reá birta a' Püspököket, hogy a' Tridenti közönséges Gyülekezetnek végzéseit el fogadnák. 1557-ben Sept. 14-kén Fürstenberg Fő Mesterrel szövetséget kötött az Oroszok ellen, kikkel hosszabb háborút viselt, melly többszöri fegyver nyugovás által félbe szakasztatott. Vazilevits Iván Orosz Czár, ezen szövetség által felingereltetvén, Liflandot megtámadta; de Kettler Gothard, Liflandnak buzgó Oltalmazója, a' közben történt bal esetek által indíttatván, Liflandot Lithvániának által engedte 1561-ben Sept. 28-kán, és magának Kurland Herczegséget és Szemgallent, mint Lengyel Királyi Adományt, úgy tartotta meg. A' háború tsak igen álmosan folytattatott az Oroszokkal, kiváltképpen azért, mivel bizonyos katonaságra soha számot nem tarthata. Végre 1561-ben tsak ugyan reá birta a' különben vonakodó Lengyel Nemességet, hogy állandó katonaságot tartani engedjen, melly katonaságnak tartására, mivel a' Királyi Jövedelmeknek negyed része rendeltetett, a' katonák is Qvartiánusoknak neveztettek. Vazilevits Iván 1563-ban Poloczkot el foglalta, és azt megtartván a' Királynak tehetetlensége miatt, 1568-ban fegyver nyugovást kötött. Még 1557-ben harmadszor is

megházasodott, 's a' Mantuai Özvegy Herczegnét Katalint vette el. De mivel ez magtalan maradott, utóbb tőle el válni igyekezett. E' végből 1564-ben a' Tridenti Gyülekezetnek rendeléseit nyilván el fogadta, és a' Szocziniánusokat az Országból számkivetette. Végre 1569-ben a' Lublini Diaetán nyugoti Prussziát és Litvániát, Lengyel országgal öszve kaptsolta, valamint Podlachiát, Volhiniát, Kievot, Kurlandot, és Liflandot is. Ő mint a' Jagello Nemzetségnek utólsó Tsemetéje 1572-ben Julius 18-dikán meg halt.

Orvosi Kérdés.

A' Sárga hidegnek szörnyű nagy el ragadó erejét az egész világ tudja; de ezer tapasztalásoknak ellenére vagyon egy új történet, melly ezen el ragadás eránt nagy kétséget támaszthat. Tudniillik, a' múlt esztendőben egy ifjú Angol titkon valamell szép Leányt el vett, és hogy párosodása senki által ne gátoltathassék, Dánusok szigetébe, Sz. Tamásba, szökött. Itt a' férfi véletlenül a' sárga hideglelést el kapta. Midőn kedvese férjének betegségét olly annyira nevekedni látá, hogy életéhez semmi reménység nem lehetne; bal sorsán el keseredvén, arra határozta magát, hogy ha már férjének el kell veszni, ő se maradjon többé életben. Ezen kétségbe eső el szánástól

indíttatván levetkezik, és haldokló férje mellé feküvén, azt szorossan által ölelte, nem kételkedvén, hogy az ő virágzó kora, és egészséges teste bizonyosan magába fogja szívni férjének fonnyadó testéből a' halál mérgét. Igy által kútsolva maradott 10 egész óráig, úgy hogy tsak akkor választhatták el, midön férje utólsó lehelletét ki adta. De, melly tsudálatos lett a' következés! a' kétségbe-esett, 's az el hagyatott bánatos személy, midön a' halált keresné, 's ölelkezve a' félhólttal, mintegy magára jönni erőltetné, akaratja ellen is életben maradott, nem juthatván egyéb vígasztaláshoz, hanem tsak hogy tovább is kesereghessen. Tsak ugyan a' mély szomorúság kedvese el vesztésén, és a' nélkül való el hagyattatott állapotján, úgy leverte minden lelki erejét, hogy a' sírásnál egyebet nem tudna tenni. De a' szerentsétlen élet is, tsak élet volt még is, noha szomorú díjja a' szerelmes el ragadtatásnak.

Apróságok.

Olympásnak hírül vitték, hogy az ő fia, Nagy Sándor, magát Isten gyanánt imádtatja. Ezen hiúságát szép módon éreztette, Olympiás azt írván néki: „Mindenre kérlek, kedves fiam, ne tedd Junót vetekedő társommá".

Egy Török valamelly Obesternek 100 darab aranyot költsönözött, olly erös feltétel alatt, hogy, ha a' meghatározott napra viszsza nem fizetné, a' Török az Obesterből négy lat hust vághasson ki. A' határ nap el érkezett, 's az Obesternek nem vólt miböl fizetni. A' felháborodott Török jussával akart élni, de arra rá nem állott az adós. A' dolog egészen Amurat Tsászár' elejébe jutott, ki is elöbb a' részeket megakarta békéltetni, de a' Török tsak a' négy lat hust kivánta. „No tehát", szóll Amurát, „teljék be a' te kivánságod, de ha többet, vagy kevesebbet találsz kivágni négy latnál a' testéből, úgy ő is annyit vághat ki a' tiédből". Erre megdöbbent a' Török, 's inkább oda engedé az adósságot.

Az erejében bizakodó megszégyenülése. Angliában a' birkózás olly nagy divatban vagyon, hogy sokszor a' Herczegek is megbirkóznak tsaknem akárkivel is. Edvardnak igen meszsze el terjedtt a' híre, hogy rajta még senki ki nem fogott. Fülébe jutván az egy másiknak, ki szinte igen bizott erejébe, felüllt lovára, meszsze földről felkereste a' bajnokot. Ez azomban a' mezön éppen kapált, de a' Vándor oda is kiment utánna, 's lovát a' sövényhez kötvén megszóllítá. „Hej Pajtás! én sokat hallottam a' te tsuda erödről; azért 15 mérföldnyiről jöttem ide, hogy meglássalak

tégedet, 's megpróbáljam, ki tsapná másikát előbb a' földhöz. „Ez nem is felelt a' szóra, hanem megragadván vállánál a' Jövevényt, azt a' sövényen át vetette a' a' szomsédja' földére, 's azonnal ismét kapálni kezdett, mintha semmi sem történt vólna közöttök. Ez egy idő mulva felkaparodván, a' sövényen által kukutskált, 's látván munkában a' bajnokot: „Héj Pajtás! hát nints más mondani valód". „Nintsen". — „Ugyan kérlek hát e' barátságra, egy úttal vesd már által a' lovamat is".

Egy Szakáts hivatalának méltóságát avval bizonyította meg, hogy a' sírnál minden ember leteszi viselt hivatalát, tsak a' Szakáts nem; mert a' sírban is ád eledelt — legalább a' férgeknek.

Rejtett szó:

Az égész fekete, hasítja levegőt;
Vég tagja sok színű, járja a' legelőt.
Fej nélkül látd Szabó kézben,
Első fele kérdez szépen.

Tóth János.

Jegyzet: A' 28-dik Számbeli Rejtett szó: Hegy, egy.

A' rágalmazó Vén-banya.

Nékem is az ördög egy banyában,
Szép szinbe bemázolt tsúf orczában
Büntelen fejemre fent
Nyillal újra megjelent
Minapában.

Tö-hegyü kemény nyelve' hegyének
Nyil-vasai szívembe törének.
Oh bizony sok ördögök'
Körme közt inkább nyögök,
Mint egy vénnek.

Már betsületembe bele gázolt,
Fekete fekély szinre bemázolt,
Minden ördög átkokat,
Kurva hordta rongyokat
Rám ruházott.

Már, tsak a' bünnél vénebb ne volna,
Róla búsult szivem mást gondolna,

Bár csak Ámor hevítené:
De senki se enyhítené
Bolondúlna!

Horváth Ádám.

A' Szél' ereje.

Melly irtóztató pusztításokat tegyen a' szél, ezen példából is láthatni.

Haszsziában Oberellenbachnál Fulda mellett egy órányira 1787-ben Junis 28-kán estveli 5 órakor, irtóztató égi-háború támadott. A' villámlás egymást érte, a' menykö egyre hullott, 's lángba borítva vólt az egész ég. Kevés időre nagy szél emelkedett, mellynek süvöltése a' borzadást nevelte; ömlött a' zápor eső is, de nem sokára ez mind megszűnt, 's derülni kezdett az idő. Ekkor Oberellenbachban a' Fö-vadász a' kertjébe ment, hogy onnét a' gondviselése alatt lévő erdöt megtekintse, de erre majd rá nem akadott. A' hol a' legszebb bükkök állottak, csupa fekete galy, 's üres helyek tűntek szemébe. Alig hihetett szemeinek, de úgy láttak mások is. Csak hamar hírül hozták nékie, melly rettenetes szélvész érte légyen a' szomszéd falut, Werkelshausent. Azonnal segitségére siéttek számos lakosok a' szerentsétlen falunak, már az út terítve vólt bük, 's tölgy-fa ágokkal, mellyeket a' szél messziről hordott oda.

A' faluban a' szél mind egygyig le döntötte a' gyümölts-fákat. Ezen fák, a' ház födelek gerendái, a' födél darabok, karók, kövek 's dűledékek, egészszen el zárták a' faluba való bemenetelt. A' fákat gyökerestől tekerte ki a' szél, úgy, hogy azokon mázsányi göröngyök lógtak. Tizenegy házat majd tővig; majd félig el hordott a' szél. A' templom tornyának födelét, 's ablakit meszsze vitte, minden házról leszedte a' födelet, és tsak egy sem maradott éppen az egész faluban, de a' mi tsudálatos, sem emberben, sem marhában nem esett kár.

Nevezetes ezen szélnek útja is, a' mint nyomaiból látni lehetett.

Ez egy hegyről ereszkedett alá, a' Renghauseri erdőre, és mint egy 500 lépésnyi szélességű útat fogott el. Itt minden fát kitekert tövéből, vagy öszve tört mindent, mit útjában talált; de azután több ágakra oszlott, a' mi által ereje is lankadott, úgy hogy utóbb tsak kevés fákat dönthetett le. De Venderodén felűl ezen ágak ismét öszve jöttek, 's ott egy puszta helyre tsaptak, melly az erdő közt árpával vólt bevetve. Itt mintegy harmincz lépésnyi szélességre nem tsak a' vetést szaggatta ki, hanem még a' földet is el hordta, a' mennyire az felvólt szántva. Négy fontos köveket 40 lépésnyire el vitt, 's az árpa kalászokat az Ellenbachi erdőbe hordta, onnét haromfertály órányira. Innét ismét szé-

lesebb útat fogott fel a' szél, 's egyszer másszor félre is tsavarodott, de még is mindég napnyúgotról keletre tartá az útját. A' hol az ágai ismét öszve tsaptak, mindég nagyobb pusztulást hagyott maga után.

Illy helyeken, hol tudniillik szélesebb vólt az útja, a' fák nem mind egy felé feküdtek, mint a' keskenyebb útjain, az az nem napkeletre dűltek, hanem öszve viszsza, keletre, nyúgotra, délre, 's éjszakra, holott a' keskenyebb útjain a' fákat mind keletre terítette le.

Innétt az látszik, hogy ezen szélvész mindenkor forgószélre változott, valahányszor a' mellékes ágai ismét öszve tsatolák magokat, egyébb iránt pedig forgó szél nem volt.

Ezen túl egyenes útat tartott, 's egy malomra tsapott útjában Hausen, 's Ersrode között. Ennek nem tsak a' födelét kapta le, de egyszer'smind el hordta az egész felső emeletét, 's annak darabjait 50 lépésnyire szórta széljel. Egy 30 lábnyi tsatornyát is felkapván, tíz lépésnyire egy kemenczén keresztűl vetette a' nélkűl, hogy a' tsatornya a' kemenczét érte vólna. Azon 20 tsomó lent, melly a' malom födelén vala, szét tépve a' fák ágain az erdőbe itt amott lehetett látni. Azomban itt sem esett semmi kár emberekben, ámbár a' malomban nyolczan vóltak.

Ezen malmon túl ismét 600 lábnyi szélességű útat vett magának a' szél, 's a' Riedesel erdöre tsapott, de itt ismét 100 lépésnyire vonúlt öszve, 's úgy ütvén az Oberellenbachi erdöre, ott mindent feldúlt.

Innen tovább haladván megint kiterjedett, 's Werkelshausen felé egy tökélletes szegletet formált. Ezen útjában valamelly nagy üreg mellett egy gyermeket felkapott, 's azt az üregnek másik óldalára tette által. Itt adta ki egész erejét, 's ezen túl át ereszkedvén a' Fulda vizén igen el gyengült, 's az Erkshausi, 's Asmushauseri erdön még vagy 100 ölnyi fát ledöntvén, Rokenfusz mellett egészlen el enyészett.

Ezen szélvész, Ringshausertöl Rokenfusig számolva, öszveséggel 5 órányi útat tett, mellynek szélessége 30—600 lábnyira terjedett; útjában pedig Ringshausernél 7000, Riedeselnél 2000, Oberellenbachnál 3000, 's azon két utólsó falunál 100 ölre való fát döntött le, öszveséggel 12,000 öl fát.

A' kidúlt fák között némellyik gyökerestöl fordúlt ki, és pedig földestöl egygyütt, a' mennyire a' gyökerei terjedtek, úgy hogy egy illyen fa tövének köre földestöl egygyütt 100 lábnyira is ment, és pedig illyen tereh tiz, 's tízen két lábnyira is el vólt hengerítve az gödrétöl. Két lábnyi vastagságú fákat sok hellyen derékban tört el, másokat szét hasított, 's né-

mellyekből egészlen gúzst tekert. A' magányosan álló fának ágait 3—400 lábnyira hurczolta széjjel.

Az emberi termet magasságának külömbfélesége.

A' legkissebb emberek az éjszaki, 's déli sarok körül laknak, úgymint éjszak felé a' Grönlandiak, Lappok, Szamojedák, Kamtsatkaiak, és Eszkimók. Ritka nagyobb 4 lábnyinál.

A' déli sarokhoz közel, lakó föld nintsen, azért ahoz közel ember sints, de legközelebbek hozzá azok, kiket Bougainville Pesereseknek nevez. Ezek igen útálatos apró emberek, 's egész undorodást gerjesztenek, úgy hogy hozzájok képest az Eszkimó tsupa szépség. Azomban az Eszkimókhoz abban még is hasonlítnak, hogy szakállok ezeknek sem nő. Öszveséggel alig tesznek két három száz lelket.

Ezekhez hasonlítnak Madagaszkárban még némelly hegyi lakosok is.

A' többi földet középszerű nagyságú emberek lakják, kik között legszebbek a' Tsirkassziak, Georgyiaiak, a' Görögök, 's az Európai emberek. Ezeknek nagyságok rendszerént 5—6 lábnyi.

A' szép növéssel párosodni szokott közönségesen a' léleknek is főbb tehetsé-

ge, az ész, bátorság, a' tudományra való vágyakodás; 's az betsületesség.

A' nagyok közé számláljuk azokat, kik a' 6 lábat meghaladják. Ezekhez számláltatnak a' Patagoniaiak, Aukaszusiak, a' déli tenger' némelly szigetinek lakossi, és némelly Tatár Nemzetek.

A' legmagosabb ember kilenczedfél lábnyinál nem nagyobb 's a' legkissebb nem alatsonyabb másfél lábnyinál. Így tehát az emberi termet nagyságának külömbsége egészlen 7 lábat teszen, és így a' legmagossabb ember a' legkissebbiknél közel ötször nagyobb. De bezzeg nagyon sok apró embert kellene a' mérő-serpenyőbe hányni, hogy egy legmagosabb embernek terhét megüssék.

A' középszerű nagyságú emberek száma több száz milliomot teszen, holott a' legapróbb, 's a' legnagyobbak' száma alig halad meg egy milliomot.

Apróságok.

Claudius Tsászár alatt egy párt-ütés tudódott ki, 's a' Tsászár maga halgatta, 's kérdezte ki a' párt-ütöket; de az ő Szabadossai is gyakorta bele szólltak, 's külömbféle kérdéseket tettek a' raboknak. Ezek között Nárcissus, a' Tsászár' kedves Szabadossa, a' többi között azt is kérdezte Galesustól, a' párt-ütés' fejétől, ki az

előtt Camillus' Szabadossa vala, hogy mit tselekedett vólna akkor, ha Urát Tsászárrá tehette vólna. „Én úgymond Galesus, az ő jelenlétében halgattam volna.

Egy Gavallér reá kért valamelly Képírót, hogy bizonyos Kalmárnak feleségét festené le az ő számára. Az asszonyi büszkeség reá vette a' személyt, hogy a' Képírónak üljön a' lefestés végett; de véletlenűl megérkezett a' Kalmár, 's a' dolognak okát kérdezvén szörnyen megboszonkodott, és pálczát kapván a' Képírót kikergette, mondván: „Pusztúlj a' házamtól, az én feleségem nem el adó portéka, a' ki a' képét megkedvelte, utóbb magára is rá vágynék".

Egy Özvegy felesége sírjánál így kesereg: Itt nyugszik már harmadik feleségem; utánna hulnak könnyeim, 's ki vígasztal már engemet? — kéntelen vagyok negyedszer házasodni.

Rejtett szó:

Kisded sárga madárt tészen az eleje,
Mellynek mindenkoron barna volt a' feje.
Vége megválasztja multat jövendőtől
De el nem szakasztja magát az időtől.
Az egészt viseli mind Pór, mind a' Nemes
De Kanász illy terhet magának nem keres.

Jegyzet: A' 29-dik Számbeli Rejtett szó: Holló.

Hasznos Mulatságok, 1823.

(31.)

A' Religió, vagy az Istenesség.

Ezen szerentsétlen törekedésekkel megbéllyegezett időben, midön némelly Iróink az által kivánják nyelvünket tsinosittani és gazdagittani, hogy idegen szavakkal megrakják munkáikat; igen szembetűnő volt előttem, hogy azon tárgyban is, melly a' Hitnek, és Vallásnak Fő alapja, idegen szóval kezdettek élni, és egy időtől fogva a' Religio nevezetet régi szent megfogásnak kiejtésére alkalmaztatni, mintha Nemzetünknél annak se megfogása, se nevezete eddig nem lett volna; úgy hogy már attól lehetett tartani, ne hogy még az Isten nevezetet is, vagy tudatlanságból, vagy viszketegségből megváltoztassák. - Ezen erőltetések ellen méltó kifakadni, és azt megmutatni, hogy ezen Fő tárgynak, valamint megfogása, úgy nevezete is volt a' Magyar Nemzetnél, és így, ha igazán akartak vol-

na magyarúl írni Tudósaink, nem szorúltak volna a' Religió nevezetre.

Ezen tárgynak képét és megfogását a' Deákok is különbbféle képpen magyarázzák; de még is úgy, hogy mindenkor az Istenségről való megfogást előre felteszik. Ugyan is Cicero (de Invent. Lib. II.) így szóll: „Religio az, melly valami felségesebb lételnek, mellyet Istenségnek neveznek, gondolatját, és tiszteletét magával hozza".— Plutarchus Religiónak magyarázza az Isteni dolgoknak ismeretét. —Masurius Sabinus azt tartja Religiói dolognak, a' mi Szentsége miatt tőlünk távúl és messze esik: azért Virgilius is így szóll: „Est ingens gelidum lucus prope Ceritis amnem religione Patrum late sacer, undiqve colles inclusere cavi, et nigra nemus abiete cingunt". — Lactantius is (Libr. IV.) ezt mondja: „Olly módon születettünk, hogy születettvén az Istennek igasságos és köteles szolgálatot tegyünk; egyedűl ezt ismérjük, ezt kövessük, és az ájtatosságnak lánczával az Istenhez szoríttatva, és kötve legyünk, a' honnan vette nevezetét a' Religio". — Minthogy tehát a' deák szónak értelme az Isten' ismeretét, és annak tiszteletét magában foglalja; reménylem, hogy Iróink nem fogják azt tőlünk megtagadni, hogy Nemzetünknek is volt az Istenről való megfogása, és az eránt való megfogása is, hogy ezen felséges létel eránt tisztelettel tartozzék. Ha volt, volt pedig mind

a' két megfogása, lehetetlen, hogy eddig szava nem lett volna ezen megfogásának kiejtésére.

Én úgy tartom, hogy volt, és igen is helyes szava volt, tudniillik, az Istenesség. Ugyan azért, valamint a' jó és kegyes embert istenes embernek neveztük; úgy a' gonoszt istentelennek: azért szoktuk a' megátalkodott gonoszrúl mondani, hogy se Istene, se lelke nints. Minthogy pedig a' kegyes ember az Istenhez fiúi félelemmel viseltetik, ne hogy azt valamivel megbántsa, azért az illyen jó lelkű embert, Istenfélőnek nevezzük, 's azt, a' ki magát egyedűl az Isteni tiszteletnek adja, Isten emberének. Minekutánna tehát nyelvünkben az Isten, istenes, istenfélő szók olly közönségesek, 's ugyan azon megfogásokat ejtik ki, a' mellyeket a' Deákban a' Deus, Religio, religiosus szók: méltán bátorkodom kérni azon Iróinkat, kik ez után ezt a' felséges tárgyat illetni fogják, hogy tartózkodjanak az idegen Deák szótól, és a' régen keletben lévő 's a' tárgynak kiejtésére igen is alkalmatos magyar szókkal éljenek.

Ezt tőlök annál inkább megvárhatni, mivel a' fellyebb említettekből kitetszik, hogy a' Magyar szók tellyesen megfelelnek a' Religióról való megfogásnak; és mivel nyelvünk nem tsak nem Leánya a' Deák nyelvnek, de attól egész alkotásában külömbözik, úgy hogy azon szót a' Magyar

nyelvbe beoltani akarni, annyi, mint a' nyelvet felforgatni, 's ha az Isteni tisztelet, isteni félelem, kegyesség, áhítatosság szókkal tudunk élni, ne tarkázzuk a' nyelvet az Istenesség helyett való Religio deák szóval. — Erre kiváltképpen az Egyházi Értekezéseknek Tudós Iróit bizodalmasan kérjük.

A' Föld' színének változásiról.

A' változás fő tulajdona, de kintse is a' természetnek. Ezt önti el mind azon, a' mit magában foglal. Ez alá vagyon vetve tulajdon földünk is; mert ez nem ollyan már most, mint az Alkotó kezéből kijött, 's változni is fog mind addig, míg rajta emberek lesznek, míg a' levegő, víz áradás, föld-indúlás, 's a' gyanta erő 's reája való nézve megtartja befolyását. Már maga az ember nagy változásokat tesz a' föld' szinén. Álló vizeket tsapol le, árkot ás, 's útat szab a' folyóknak, erdőket irt, vagy termeszt, a' hol nem vólt, 's egy szóval más szinbe öltöztet egész tájt.

De legnagyobb változásokat tészen a' víz, a' földalatti tűz, 's a' föld-indúlás, melly hegyeket emel, és süllyeszt el.

Ezeknek számos pusztitásit elő hozni hoszszú vólna, és azért tsak némellyekről tészek emlétést.

Limát Amerikában 1746-ban tsaknem egészlen semmivé tette a' föld-indúlás. A' víz egész házokat borított el, a' kikötő helyben lévő 25 hajóból sokat egy egész mérföldre lökött ki a' szárazra, 35000 embert ölt meg, tsak 27 ház maradott maga épségében.

Plinius a' Természeti Történet 84 szakaszszában írja, hogy Tiberius' országlása alatt Ásiában 12 város süllyedett el; 's a' 83-ik szakaszban pedig, hogy Lucius Marcus, és Sextus Julius Consulok alatt a' Mutinai mezőkön két nagy hegy egymással öszve ütközött, 's ismét széljel váltak egymástól irtóztató ropogás között. — Szent Ágoston beszélli, hogy Lybiában föld-indúlás által 100 várost nyelt el a' föld. De mind ennél nevezetesebb Antiochiának sorsa. Ezt Trajánus' idejében a' föld-indulás egészen semmivé tette; ismét 528-ban Justinianus Tsászár alatt 40,000 lakossival egyszerre el pusztítá a' föld-indúlás. Szent Gergely idejében, az az 60 esztendő múlva, 60,000 lakossival lett semmivé ezen város. Szaladin' idejében 1182-ben Sziriának, 's Palesztinának minden várossait, Jerusalemmel el, pusztította a' föld-indúlás, melly Antiochiát is megrontotta; és fris emlékezetben vagyon, mit szenvedett ezen város tsak taval is Aleppóval egygyütt a' föld-indúlás által.

Igy süllyedtek el számtalan hegyek. 1733 Auvergnében egy hegy. 1737 Bregencz

várossa mellett, közel a' Bódenszéehez egy másik, 1760-ba Nápolyban Monte-pianó hegy süllyedett el; Helvecziában pedig 1618-ba Conto hegy előbb Plürt falut el temetvén, vele egygyütt el süllyedett, 's a' helyén egy tó támodott.

De még hegyek is támodnak. A' többi között 1804 Julius 4-ikén Orosz országban Fanagori erősség mellett egy hegyen lévő halom 72 lábnyira nőlt meg, mellynek köre 300 ölet tett, 's tüzet kezdett okádni.

Plön mellett Holsteinban fél mérföldnyire vagyon Klavetzer tava. 1803-ban Augustus 16-ikán ennek a' közepén, a' hol a' víz mind addig legmélyebb vala, egy hegy mutatta magát a' víz színén, mint egy 20 lábnyi magosságra, holott az előtt való estve ott éppen halásztak vólt. Ez ugyan később ismét vagy 4 lábbal süllyedett alább, 's nem is igen nagy a' térsége, de a' víz alatt sokkal nagyobra terül. Földje turfából áll, 's valami fejéres kéreggel van beborítva, mintha ez hamu lett vólna.

Mind ezeknél nagyobb változásokat tesz a' föld' színén a' víz, melly sokszor más útat tsinál magának, el hordja a' hegyeket, egész erdöket seper le a' hegyek' oldaliról, 's városokat, falukat, 's temérdek földeket egyszerre el nyel, a' mint Ostfrieslandban 1421-ben egyszerre 72 helység süllyedtt el. Mennyi sok vízi tsigát, tengeri tsillagot, 's más vízi állatok maradványait lehet találni a' legmagossabb

hegyeken is? Tsalhatatlan jeléül annak, hogy ezen hegyeken valaha a' tenger vize ingadozott.

Természeti tűnemény.

Egy érdemes Hazánkfia ezt beszélli:

„Én Miglécen valék Abaúj Vármegyében. Éppen 1-sö Januárius estvéjén az újesztendöt ünnepeltük 1809-ben. A' hideg tsikorgó vólt, és szokatlanúl kemény. Mintegy hét óra tájban kihívának bennünket a' szobából a' Tselédek, hogy néznök meg azon szokatlan tűneményt, melly az égen látszik. Ki ment az egész számos társaság, 's láttunk az égen el nyúlni mintegy 3—400 ölnyi magosságú, 's tsak egy két ölnyi szélességü tüz oszlopot. Késöbben úgy látszott, mintha a' föld színére ereszkedett volna, vagy talán onnan venné eredetét, de nevekedett a' hoszsza szemlátomást, úgy hogy magossága már 5—600 ölnyire emelkednék, holott szélessége tellyességgel nem változott. Égésnek tartani nem lehetett; mert ez szélesebb szokott lenni, 's nem hathat olly magosra.

És mégis az vólt. Valahol Szakáll körül, onnan 3 órányira, egy helységben 14 ház égett el. Mivel a' hideg rettentö vólt, a' tüzhöz tolakodó levegö a' lángot öszve verte, és az nem terjeszthette magát ki, de éppen azért a' lángnak sürüsége nagyobb

erővel hatott egyenesen felfelé, és így szokatlan magosságra emelkedett. Ennek töve szélesebb volt ugyan sokkal tetejénél, de mivel annak tövét a' távulság miatt látni nem lehetett, tsak a' sugár oszlop tűnhetett a' szembe, és így ezen magában is igen különös tűnemény még sokkal különösebbnek tetszett. — Ezen történet noha magában nem nagy ritkaság: de annyiban figyelmetességet érdemel, mivel a' Levegőnek szorongató erejét, és a' szemnek tsalatkozhatását világosan mutatja.

Apróság.

Két szomszéd öszve veszett, 's a' mellyik erejébe jobban bízott, a' másikat megragadván jól pofon vágta. Botsáss, úgymond a' másik, és meg ne üss többször, mert ollyat mondok, a' mit még soha sem hallottál. Erre el botsátja, 's kérdi felháborodva, hogy mit tudnál te nekem mondani te? Azt, úgymond, édes szomszédom, hogy te betsületes ember vagy.

Mese.

Nap keltétől estig kezek között forgok,
Lármázok, de Uram ellen még se morgok.
Ha az ötsém segít verem testvéremet,
Noha ez nem bánta még soha engemet.

Hlavnyai Ferencz.

Jegyzet: A' 30-dik Számbeli Rejtett szó: Csiz-ma.

Hasznos Mulatságok.

1823.

(32.)

A' Levélhordóhoz.

Vidd meg hamar, galambom,
Sóhajtva írt levelkém'
Ninonnak, a' keménynek.
'S mond, mennyit el szomorgok,
'S mint hervadok miatta.
Apoll' arany sugári,
Az hold' ezüst világa,
Ragyogási tsillaginknak
A' tiszta kék vidéken,
'S e' szép tavasz' gyönyörje *)
Örömre nem derítnek.

Ponori Thewrewk József.

Észrevételek.

*) Minden Hazafiban felteszem, hogy midön szókat tsinál írásában, a' Nyelvnek használni akar. De a' mellett annak kárt is tehet. A' Nyelv bővítés, kiváltképen öszve tételek, vagy származtatások által, legbizonyosabban eshetik meg; mert az illyen

szókban a' gyökér szónak képe, mellyel már a' Nemzet ismeretes, el nem vesz, és így az értelmesség megmarad. De vallyon ezt lehet-é mondani a' szó kurtításokról? — A' mi nyelvünkben minden íz, sőt majd minden betű, jelent valamit. Ha tehát a' szót ízenként rövidítjük, el vesszük tellyes jelentő erejét, mellyel a' Nyelv nem tsak nem nyerhet: hanem igaz tulajdonitól megfosztatik, és új Nyelvvé válik; mert, ha egy, vagy két ízt bátrak vagyunk el nyesni, többivel is ugyan azt tehetjük, és így a' Nyelvet érthetetlenné tesszük. Példának okáért, ha ezen szóból: gyönyörűséges, az es, ség, ű- ízeket el vágjuk, miért nem lehetne az ör ízet is el hagyni, hogy lenne gyöny, — 's ha talán még az ny betűket is kihagynók, mitsoda szép egy ízből álló szó lenne: gyö?! — De bezzeg hova lenne az érthetőség, erő, hathatóság, mellyek a' Nyelvnek szükséges, és nagy tulajdonságai?! — Hogy ezen szó nyesésekben való vigyázásnak, és tartózkodásnak szüksége még szembetűnőbb legyen, méltó lessz a' hasonló tulajdonságú más szókat is példáúl venni, u. m. sanyarú, keserű, szomorú 's a' t. nem de: sany, kes, szom lehetne belőlök? — De ne vegyük ki sarkából a' nyelvet, ne fosszuk meg erejétől, hathatóságától. Szót faragni könnyű, de kár; mert Nyelvrontás.

A' Pillangozás, vagy is Pille fogás.

Miolta a' nagy Linné az egész természetet felosztván, annak rendiben a' pillangóknak is helyet adott, nagyon sokakban éledtt fel azon kivánság, hogy a' Természetnek ezen szép állatit is ismérhessék, 's az állatok Országát ezeknek isméretivel megbővittsék.

E' végből a' pillangozás szükséggé vált azok között, kik egyébb iránt is a' rajtok előforduló színeknek vidorságában gyönyörűséget találnak. Kiváltképpen az Udvarok, 's a' Külföldiek sok költséget forditanak ezeknek gyűjtésökre, 's nagy gyűjteményeket állítanak öszve.

Azért ezeknek fogásokból, 's a' velek való bánás' módjából egy egész mesterség támadott, melly napról napra a' gyakorlás által tökélletesedik, de a' melly módból tsaknem kiki titkot űz.

Itt tehát ezekről egy két szót teszünk, és pedig azon tökélletesebb módokról, mellyek eddig legközönségesebbek. Rendszerént a' repülő pillangó fogására fő eszközül szolgál egy drót karika, mellyre egy zöld, vagy fejér ritkább fátyol zatskó vagyon varva. Legjobb, ha a' fátyol selyemből vagyon, mivel arra nem ragad úgy rá a' pillangónak szín-pora, mint más egyébre. A' drót karikának át-méröje tíz tizenkét újnyi, a' zsatskónak hoszsza pedig közönségesen 3 fertály. A' drót karikának vége

egy pálczába vagyon eresztve, és így a' pálczán tartván a' fátyol zsatskót, mellynek torkát a' karika szét tátja, a' repülö vagy virágon üllö pillangót bele meríti az ember, a' dróton egygyet fordít, hogy a' zsatskó szája bezáródjék. Ekkor a' benne repkedö pillangónak melyét egy kevessé öszve szorítván elöbb, ugyan azon tagján keresztül szúrnak egy gombostüt, 's azon tüvel egygyütt a' fátyol zsatskóból ki vévén azt, vagy kalapjokra tüzik, vagy arra készített iskátulyákba szúrják. Az illy zatskóval a' fogás igen könnyü.

Ezen kívül vagyon még egy más eszköz is. Ez ollyan, mintha egy papiros ollónak végére egy egy fél tányért szúrnának. Ezen tányér forma, lapos drótból van tsinálva, egygyik vége kerekes, mint a' tányér, másik fele pedig, hol a' nyeléhez ragasztva van, egyenes, mint a' féltányér, de sokkal kissebb, és ez is ritka fátyollal vagyon bevonva. Evvel a' leveleken ülö pillangókat szokás fogni, vagy evvel szokták kivenni azon fátyol zsatskóból az apróbb pillangókat, mivel az illy aprókat a' fátyol zsatskóban át szúrni igen nehéz: ott való futkorázása között pedig magáról a' szín-port mind le veri. Igy tehát ezeket a' zsatskóból azon ollós tányérral legjobb kivenni, melly jól egymáshoz öszve illetödve, közötte a' pille nem futkoshat, 's azonnal át lehet szúrni.

Hogy ezen eszközöket alkalmatosabban vihesse magával az ember, 's hogy a' városon keresztül menvén, másoknak szemébe ne tűnjenek, 's a' tudatlanabbak bámulását kikerülhesse az ember, ezen két eszköz úgy vagyon el készítve, hogy szét lehessen szedni. Így az ember egy tisztességes pálczát vesz a' kezébe, mellyel a' városon járni szoktak: ennek a' végén vagyon egy lyuk, mellybe a' drót karikának vége bele illik, 's oldalvást ismét egy lyuk, mellyen azon drót végét egy srófal az ember azon pálczába szorítja. Szinte így készül el az ollós tányér is, hogy az ollóból a' tányért ki lehessen srófolni. A' zsatskó drótja a' közepén öszve hajlik, de úgy, hogy a' másik oldalra ne hajúlhasson öszve. Ezt tehát öszve hajtván, 's az öszve hajtott fél karikára a' fátyolt feltekervén, azt a' derekára teszi az ember, 's begombolván felső ruháját, azt senki sem láthatja meg nálla; valamint az ollós-tányérnak részeit is szinte úgy el dughatja a' zsebeibe.

Mivel pedig a' pillangónak nagysága igen külömbözik, hozzá külömbféle vastagságú tű is szükséges, melly közönségesen egy forma hoszszaságú szokott lenni, 's hoszszabb is jóval, mint a' közönséges életben szokásban valók. Illy tűket Bétsben eleget kapni, 's már Pesten is. Ezt kis párnákba szokta belé ölteni az ember, mint a' Szabók: hanem egész a' fejéig bele szúrjuk, és minden oldalba más más vas-

tagságú gombostűt, hogy az ember egyszerre ollyan vastagságúra találjon, a' milyenre szüksége vagyon. Ezen párnátska egy burkolt zsinegen szokott a' ruhának valamelly gombjáról függni, hogy vele annál kevesebb légyen a' veszödség.

A' Pille-fogás a' gyermeknek kedves gyönyörűsége, 's a' Tsallóközi gyermekek a' Pille-fogdosáskor még bizonyos Mondókát is szoktak zengeni, úgymint:

Szállj le Pille, szállj le;
Tejet, vajat adok
Hónapra is hagyok.

De a' gondos Szülök és Nevelök a' felserdült Ifjakat szántszándékkal is bele szoktathatják ezen ártatlan és kellemetes múlatságba. Mellyből hogy állandóbb öröm következhessék, velök a' fogott Pilléket tiszta papirossal bevont tábla papirosra szúrassák, 's azokból, majd kerék, majd tsillag, majd négyszeg formákat rakassanak ki, úgy hogy a' külömbféleség által olly kép támadjon, mellyet Quodlibetnek szokás nevezni. Ezt azután üveg alá lehet tsináltatni, és sok esztendőkig megtartani. — Ha az ifjú bele édesedett, tanátsos lészen neki systematicus Könyvet szerezni, hogy érettebb ésszel az ő kedves gyüjteményét tudományos rendbe szedhesse.

Apróságok.

Malherbének szokása vólt, ebéd után egy keveset szunnyadozni. Egyszer a' Roueni Érseknél ebédelvén, ebéd után ott is azonnal el szenderedett. Az Érsek azomban éppen Prédikátziót akart tartani a' Templomban, 's felköltötte az alvót, hogy menne oda, halgatni az ő beszédét. Ez tudván, hogy az Érsek úgy sem a' legjobb prédikáló, azt felelé, — botsánatot kérek, én prédikátzió nélkül is jól alszom.

Mivel József Tsászár útjában mindég a' Vendégfogadókban szokott megszállani, Stutgartban a' Vürtembergi Herczeg minden Vendégfogadóról leszedette a' Czimereket, 's maga Palotájára akasztatott egygyet ki, illy írással: Tsászári Vendégfogadó. — A' Tsászárnak igen megtetszett a' Herczeg szemessége, 's hogy annak udvari nyájasságát visszszonozza, tovább is mulatott ottan, mint magában előre feltette.

Midőn Condé Hg. 1672-ben Vézel várossát megszállotta, a' városnak minden elökellő Asszonysági eggyesülve kérték a' Herczeget, hogy engedné meg nékiek a' kimenetelt, hogy ne légyenek kéntelenek az ostromnak veszedelmeit ki állani. Jól tudván a' Herczeg, hogy ezeknek el taka-

rodások után kevesebb lesz, a' mit félthetnek a' Férjfiak, 's annál inkább ellent álnak; illy udvariason tagadá meg kérésöket: „Ezen kivánság az ö győzedelmének legszebb részét ragadná el".

Midön kitúdódott, hogy azon ismeretes Franczia Vitéz, d'Eon, asszonyi személy lenne, II-ik Fridrich Burkus Király igy tréfált a' Franczia Követtel: „Úgy jár az ember az Urakkal, Franczia Uramékkal, midön azt gondolja, hogy férfival van dolga, végre látja, hogy az is asszony".

Ollyan vagy mint a' kút vödör, úgymond egy valaki, a' magát haszon keresésből alatsony hizelkedésre, 's mély hajtogatásokra szoktatott tséltsapnak; ha meghajlasz, tsak azért tselekeszed, hogy megtöltheszd magadat.

Rejtett szó:

Első fele minden, a' mit érezhetünk,
Másikkal állati létünkben élhetünk.
Az egész, embernek szép tulajdonsága,
Mindeneknél kedvesb jó atyafisága.

Jegyzet: A' 31-dik Számbeli Mese: Kalapáts és Fogó.

Hasznos Mulatságok. 1823.

(33.)

Gordon.

Lord Gordon György 1750-ben született. Ő Gordon Herczegnek fia volt, 's jószágainak és tekinteteinek örökösse; de kitsapongó elméje, és minden vakmerő tettekre kész indúlatja tsak hamar megmutatta, hogy ő a' Státusra nézve veszedelmes ember. Midön más útat nem látna, mellyen a' polgári Társaságot zavarhassa, kegyes életet kezdett színleni, és képmutatásának palástja alatt Angliában és Skotiában a' Népet arra ingerlette, hogy könyörgő Levelei által a' Katholika Hitnek el nyomattatását sürgesse: E' végett ezen kérelmet sok ezerekkel alá írattatta. Minthogy pedig a' Parlamentum ezen kérelmet tekintetbe nem vette, 's a' Katholikusoknak szabadságait szorongatni nem akarta, ő a' Népet annyira felgerjesztette, hogy az, Londonban és más Városokban, legnagyobb zenebonáskodásokat követne el, és a' Katholikusoknak jószágait pusztitaná. A' nyug-

hatatlanságot tsak ugyan a' katona erő el nyomta, és Lord Gordon, mint fő oka, 1780-ban tömlöczbe vettetett, de a' következett esztendőben ismét szabadon botsáttatott. De ezen büntetés sem hozta észre, azért az Udvartól el tiltatott. Látván tehát hogy a' Keresztény Felekezeteknél már minden bizodalmát el vesztette, 1787-ben Birminghamban 'Sidóvá lett: De 'Sidóságában is tsak az előbbi ember maradott, és valamelly főben járó vétekbe keveredett, mellyért őtet a' Törvényszék 5 esztendei fogságra, és nagy pénzbeli büntetésre kárhoztatta. Itt magát pasqvilusok tsinálásával mulatta, 's minekutánna büntetését kiállotta, az új Hite sorsosihoz vissza tért. Meghalt 1793 Nov. 1-sö napján.

A' pillangó báb hogyan változik pillangóvá.

Az Alkotónak tsudállatos művei között legszembetűnőbb, 's legszemmel láthatóbb a' pillangó bábnak pillangóvá változása.

Ki hinné azt, hogy azon útállatos féreg, melly földön húzza maga után formátlan testét, kellemetes állattá váljék, melly hasonlíthatatlan színekkel játszik, 's el hagyván előbbi burokját, a' levegő tartományiban szabadon repked.

Midön a' báb tökélletesen megérik, legelőbb is annak feje reped meg, hogy

hozzá jöhessen a' levegö. Ekkor a' lábaival lenyomja a' rajta lévö hártya boritékot, 's azonnal kezd mászni. Ezen egész boriték tsak hamar leesik róla, sött az a' földben marad, ha a' báb földdel vala beborítva, 's akkor a' pillangó bogara szalad minden erejéböl, még tsak valamelly egyenesen felemelkedö testre nem talál. Akkor az ö egész szerentséje tsupán abban áll, hogy felkapjon hamarjában valami magasabb helyre, a' honnan lelóghasson: mert, ha az olly helyre fel nem kaphat, tsonkán marad, és nem repülhet soha is.

Ez t. i. tsak egy formátlan bogár akkor, midön burokjából kibújik. Késöbben válik el szárnya testétöl, de tsak úgy, mint két tsomó, melly tsomókba az egész szárny öszve van többször tekeredve. Erre néki nints ereje, hogy azt kiterjeszthesse, és éppen azért siet a' magos helyre, hogy ezen nedves szárnyakat maga annak nehézsége teríttse ki. E' felett ö maga is erölködik, és az ember szemmel láthatja, hogyan fejtödik ki a' szárnya azon elöbbi ránczos tsomóból. Ez alatt ö egy helyen üll, testéből nedvesség tsepeg le, 's a' kelö szárnyait ingadoztatja. Végre kinyúlnak azok egészen, de még nem egészen kemények. Ez is megtörténik egy óra alatt, és így öszveséggel két óra alatt már kész a' pillangó, hanem még nem repülhet. De 3—4 óra alatt erre is megjön az ereje, 's ha nappal van még, repked a' nappali pil-

langó, ha pedig estveli a' pillangó, megvárja a' setét estvét, és akkor kezd repdesni. Ezt azomban az ember, ha fogó szándéka van, nem várja meg, hanem azonnal által szúrja, mihelyest észre veszi, hogy már tudna repülni, ne hogy repülése által szín-porát magáról leverhesse.

A' bogaraknak, a' legyeknek 's darázsoknak is némelly nemei, hernyó formában jönnek elő, és ezek is bábra változnak által, de a' bogár bábot a' pillangó bábtól könnyü megkülömböztetni. Azomban gyakorta megtörténik, hogy megörül az ember, mint szép pillangó bábnak, pedig abból egy boszszontó darázs bujik ki.

Vagynak tudniillik a' darázsnak, 's a' légynek olly nemei, mellyek az eleven hernyóba rakják be a' tojásokat, légyen az bár légy, darázs, vagy pillangó hernyó. Ha ezen hernyó még nem értt meg elegendőképpen, megszokott az merevedni, és bábbá nem változhatik; de, ha már elegendőképpen megérett át változik bábbá is. Azomban a' darázs, vagy légy tojás ki kél benne, ennek férge megeszi a' bábnak belső részét, benne beköti magát, 's át változik bábra is, holott a' pillangó-báb külső hártyáján semmi sértés sem látszik; végre pillangó helyett egy útállatos légy, vagy darázs jön ki. Azomban ez is megtalálja, a' mit keresett.

Karikatura.

A' képző mesterségekben különös név a' Karikatura, mellyen az ollyan rajzolást szokták érteni, melly eggyes személyt, vagy eggyes történetet, úgy terjeszti elönkbe, hogy az, különössége és nevetségessége által, mindeneknek figyelmét magára vonhassa. Az illyen rajzolatoknak különösöknek, váratlanoknak, és igen elevenek kell lenni. Ugyan azért a' Komédiákban, ha valamelly személynek charaktere mód nélkül nevetséges, inkább Karikaturának, mint komédiás Charakternek tartatik: mindazonáltal, mivel a' képző-mesterségeknek műveiben az illyen nevetséges Charakterek eleven, és kellemetes érzést gerjesztenek, 's a' képző tehetségünket mintegy el ragadják, nem lehet a' Karikaturát az Esztheticai művek közül kirekeszteni. Azért a' legnevezetesebb Képírók is magokat néha az efféle képekben gyakorolták. Igy p. o. a' Majlandi Bibliothékában Da Vinci Leonárdnak, sok efféle kézi rajzolatai találtatnak, mellyek közül némellyeket Gróf Caylus rézre is metszetett. De leghiresebb lett ezen nevetséges rajzolatokra nézve Hogarth Anglus, a' ki a' Hudibrasz nevű munkához igen mesterséges Karikaturákat készített. Az illyen Karikatura képek most is nagy keletben vannak Londonban és Párisban. Tsak nem rég is egy Párisi Képíró a' Pirenéu-

mokon való bemenetelt festette. Egy magos dombra, igen nevetséges állásba helyheztetett valamelly Spanyol Ór-állót, a' ki a' bemenetelhez érkezett Francziákhoz ezen szókat ejti: „Tessék az Uraknak bemenni, ezen Vámon senki sem fizet, hanem tsak kijövetelekor".

A' Juh himlő kiirtásáról.

Minden Gazda tudja, melly nagy veszedelme a' nyájnak a' himlőzés; 's ugyan azért mindenik örűlhetne, ha nyáját ettől tellyesen megmenthetné. A' Hálai Gazdaságbeli Újság, Magyar országból vett közlést a' himlő kiirtásáról, 's azt e'képpen közli: Választassanak egynehány jó fajta, 's ha lehet, már megnemesített juhok, és ezek a' többiektől külön tartassanak. Az ő báránnyaikba, nagy választással, jóféle himlő ójtassék be. Reménylvén hogy ezen bárányok felnőnek, és anyák lesznek, az ő báránnyaikba ismét hasonló vigyázással ójtassék be a' himlő: így rendre ízről ízre folytattassék az ójtás, míg végre a' negyedik, vagy ötödik fajzású bárányok olly tiszták lesznek, hogy azok tsupán a' levegőből el ragadható himlő méreg által meg nem vesztegettetnek, ha tsak a' közönséges himlőzésben lévő juhokkal öszve nem keverednek, és így a' megilletés által a' himlőt el nem kapják. E' végből Liebald

Úr a' Keszthelyi Georgiconban lévő Professor, a' ki ezen módot közli, egyszer-'smind azt is tanátsolja, hogy az illyen tisztább fajta juhok külön a' többi nyájtól tartassanak. (A' ki ennél bizonyosabbat tud, ne sajnálja általunk a' Hazával közleni).

Apróságok.

Egy katona állitásnál két testvér közzül egygyiknek kellett vólna el menni, de reája egygyiknek sem vólt kedve. Tehát az vólt el végezve, hogy sorsot húzzanak, 's kinek a' sors vakot vet, az menjen el. Azomban örömest az öregebbiket akarták volna kituszkolni, 's azért megkérték a' Tisztet, hogy ha lehetséges, a' másiknak juttassa a' vakot. Ez azt megígérte, 's egy edénybe két fekete papiroskát titkon bele vetvén, szóll hozzájok: „Ime én ezen edénybe egy fejér, 's egy fekete papiroskát tettem; a' ki a' feketét húzza, annak kell mennie katonának; mivel te vagy az öregebbik, húzz te elöbb". Az öregebbik megszagolta a' sültet, hogy itt alkalmasint tsak ötet akarják erőnek erejével katonává tenni, és egy keveset gondolkozván, bele nyúl az edénybe, 's a' nélkül, hogy megmutatta vólna papirossát, azt azonnal el nyelte. „Mit tsinálsz te semmire kellő", szóll a' Tiszt. „Semmi roszszat Uram, hiszen ha én a' feketét nyeltem el, úgy az

Ötsémnek a' fejér maradtt az edénybe, és én akkor el megyek katonának". — Látván a' Tiszt, hogy maga esett tulajdon kelepczéjében, hogy szavának Ura légyen, mind a' kettőt el ereszté.

Egy kereskedésbeli Tanátsos így szóll egyszer egy találmányos Paphoz. „A' Papok már elejétől fogva is keveset értek, mert íme a' 12 Apostolok között is találkozott egy Judás". „Igen Uram", felele a' Lelki Atya, „de Judás is mind addig betsülletes ember vólt, még kereskedésbe nem egyveledett".

Egy híres bor-iszákos megkérte Barátjait, hogy majd ha haldoklanék, adnának neki egy pohár vizet. 'S minek azt? — Hiszen illik, hogy az ember halála előtt megbékéljen az ellenségével is.

M e s e.

Anyám holt, én élő vagyok,
Kiben lettem, megeszem.
A' hol voltam, sok kárt hagyok,
Kenyeredet el veszem.

J e g y z e t: A' 32-dik Számbeli Rejtett szó: Test-vér.

(34.)

Somlyai Szüretre. 1822.

Somlyó! melly, mint egy Kőszál, az
Oceán' közepében,
Égig emelt fövel állasz
E' Pannoni Tempében.
Somlyó! Hazánk' 's Veszprém Megye'
Nagy emlékje, Nectár' Hegye,
Híres magas Somlyó Vár,
Szívem 's szemem rajtad jár.

Homlokod a' Borostyánok'
'S Tölgy-Berkek' zöld Bíborit
Viseli, a' Nap' Lángjának
Arany Tengere borít;
A' Természet, áromázott,
Nektár forrásiba ázott
Szöllő Lugossal fedez,
Mellyből Ész 's Tűz tsergedez.

Áh! de omlanak Váradnak
Ingadozó falai,
Alattok nyögnek 's hervadnak
Nagy Őseink' hamvai!

Néma kövek, mohos Hantok
Hevernek, hol hajdan Lantok
Zengék a' Vitézeket,
Szerelmet 's víg kedveket.

Idök! miért gázoltátok
Porba, a' mit e' Halom'
Vállán rakott, 's bizott rátok
A' Magyar-fény 's szorgalom?
Idök! erös a' kezetek,
Ti rontatok, 's építtetek!
Emelkedjék hát fel már
Omladványiból e' Vár!

Hazánk erös Véd-Angyala'
Szárnyai fedik felllül;
A' Magyar is, fényes fala
Közt, majd ditsösséggel ül:
Karja Vitéz, jó Erköltse,
Feje sok századok Böltse,
Hív lessz e' Várba is hát,
Szeret Királyt és Hazát!

Igaz Magyar! Jó Barát!
Igyuk Somlyónk poharát!
Szeret Királyt és Hazát,
Igaz Magyar, Jó Barát!
Tartsd meg Isten a' Hazát,
Fiait 's Jó Királyát!
'S mindent, a' ki Jó Barát!
Igyuk Somlyónk' poharát!

Szép Abrahám.

Clarke Tamás, vagy kevésből sokat.

Londonban nem rég halt meg Clarke Tamás kis Kalmár. Ő a' városnak legnépesebb részében (Exeter-Change) birt boltot, a' mellyben mindenkor igen jóféle portékákat árúlt, de meghatározott jutalmas áron, úgyhogy nála mindent oltsóbban lehetett kapni, mert ő kevés nyereséggel megelégedett, és mindennek bizonyos árát szabván, soha sem alkudott. Ez által kihíresedvén az egész Városban, hozzá legtöbb vevők jártak; de ő olly vigyázással vitte kereskedését, hogy soha senkinek hitelbe nem adott. Igy a' kevés, de bizonyos nyereség, esztendőről esztendőre mind inkább szaporította az ő tehetségét: de azért ő nagyobbra nem terjeszkedett, hanem el kezdett módja szerént csak az ő bizonyos portékáit árulta, 's így magát, nagyobb veszteségek veszedelmére ki nem tette. Valamint pedig kereskedését fényesre és nagyra nem szaporította; úgy élete módjában is egyenlően megmaradt. Nőtelen lévén, eggyügyüen, és takarékosan intézte el gazdálkodását; 's rendszerént az ő ebédje, egy nap úgy mint máskor, csak 9 Penczbe került. Kenyerezését bóltjának eggyik szegletében végezte, azután által ment a' szomszédba, 's ott 2 Pencen egy pohár égettbort vévén, azt vízzel itta meg, és mihent így az ebédjét el végezé, ismét árús asztalához állott. Igy folytatta kereskedé-

sét 50 egész esztendeig, és 80 esztendős korában, rövid betegsége után, meghalt. Ezen egyenlő, és kisded kereskedés által, a' minden napi nyereségből tsaknem fél milliom font nyereséget gyűjtött öszve, a' mit nála senki sem gyanított volna, úgy hogy midőn a' jövedelem Taxákat a' városi Elöljáró kivetni akarná, és ő egyenes lélekkel azt vallotta 's fel is írta, hogy 6000 font Sterling az ő Jövedelme, a' Tiszt neki vissza küldötte Irását olly megjegyzéssel: hogy itt most nem az egész vagyonról kell vallást tenni, hanem tsak a' tiszta Jövedelmekről. Ekkor ő 7000 font Sterlinget írtt olly megjegyzéssel, hogy ez már legtöbb. De a' városbeli Tiszt ezen valláson még inkább nem állapodhatott meg, mert igen soknak tartotta, és Clarkot úgy taxálta, mintha 7000 font Sterling egész vagyona lett volna, és így tsak az Interesektől tartoznék taxát fizetni.

Szevilla Városa.

Mivel VII. Ferdinánd Királynak Madridból való el költözése most az egész világ figyelmét Szevilla városára fordította, méltónak tartottuk érdemes Olvasóinkat ezen Városnak Leírásával megismértetni. Ezen Városnak igen jó fekvése vagyon, egészséges éghajlata, és termékeny környéke. Fekszik Guadalqvivir folyónak partján,

és most is Fő városa Andaluzia Tartományának: előbb pedig a' Maurus Királyoknak lakó helye volt. Nagyságára nézve Madrid után legnagyobb Spanyol országban, úgy hogy kerülete 2 geographia mérföld. Kerekdeden vagyon épitve, és kettös bástyákkal és árkokkal bekerítve, mellyeken 166 tornyok állanak. A' városon kivül vannak több külsö városi is. Tizenkét kapu nyitja meg a' bemenetelt; az útszák kővel kivannak rakva, és 13,500 magas házak találtatnak benne, mellyek többnyire a' régi Épitö mesterség módja szerént készültek. Lakosinak száma reá megy 96,000 Lélekre. A' nevezetesebb épületek között említtetik a' Börze, a' Város-Háza, és az Arzenál. Kiváltképpen szép az Érseki Templom, melly egész Europában legnevezetesebb, és a' régi Gothus mód szerént az egykori Fömetsetnek alapjára vagyon épitve. Itt vannak el temetve több Királyok; de legnevezetesebb Columbus Kristófnak temetö helye, melly a' Kar előtt áll ezen eggyügyü Irással: „A' Castilla, ÿ Arragon, Otro mundo dio Colon". — Az az: Kasztiliának és Arragóniának másvilágot adott Colon. Az Érseknek esztendönként való Jövedelme 200,000 Arany. — Vannak még a' városban 29 Plébánia Templomok, 84 Klastromok, 24 Ispitályok, Fenyitték, és Árva-Házak. Az említett FöTemplomnak hosszasága tészen 420 lábot, szélessége 263 lábot. Ezen Templomban találtatik 82 Oltár, egy igen nevezetes Orgona, mellyben 5000 sípok, és

110 kultsok vannak. A' Templomnak tornya 305 lábnyi magosságú, és belöl úgy van el készítve, hogy lóháton is fel lehet menni. A' toronyban találtatnak 22 harangok, 's a' Templomnak kimondhatatlan sok kintsei vannak. A' Királyi vár, melly Alcazarnak hívattatik, résszerént ó, résszerént új épület: ugyan azért a' felírás is eggyik arábiai nyelven vagyon, a' másik, mellyet V. Károly tétetett ez: „Plus ultra". Körülötte fél kerékben gyönyörü kertek vannak, mellyekben a' nap melegsége ellen kellemetes árnyékot találhatni. Szép gyöpös mezök, és hajlékony dombotskák ékesíttik, a' mellyeken myrthusok, jázminok, és narantsok, tellyes életben gyönyörködtetik a' szemet. Vagyon a' városnak nagy és szép sétálló helye, mellyet négy soros allék, és tiszta tsatornák ékesítnek. Ugyan ezen sétálló helyet 6 ugró kútak és 2 nagy képszobrok ékesíttik; eggyik Herculesnek, másik Julius Caesarnak képe. Az elsö azért, mivel a' város alkotójának tartatik; a' másik pedig azért, mivel a' város megújítójának. Ezen sétálló helyet Almedának nevezik. Nevezetes még a' közönséges mulatságokra rendelt Amphitheátrom, mellyben a' bikákkal való küszködés tartatik. Ez, részént négyszegletü kövekböl, részént pedig fából vagyon készítve, és belsö térségének általmérője 220 lábat tészen. A' Börze, vagy Lonja, egykor a' kereskedésnek foglalatosságaira ren-

delt nevezetes épület volt; mert Amerikának feltalálása után, az újvilágnak minden kintsei ide hordattattak. Akkor Guadalqvivir folyó még olly mély volt, hogy a' tengeri nagy hajók is egész a' városig jöhettek, de már a' folyónak ágyát a' fövény úgy el öntötte, hogy tsak kissebb hajók járhatják. Tsak ugyan a' kereskedés is igen megtsökkent, és a' Börze épülete, hol az Amerikai Archivum tartatik, rendszerént tsukva vagyon. Nevezetes a' városnak vízeresztő tsatornája is, (Cannos de Carmona) mellyen 400 bolthajtások, Arabsok munkái, találtatnak. Ezen város híres volt az előtt az ő selyem tenyésztésére nézve is; mert volt ollyan idő, midőn a' selyemmel 130,000 ember dolgozott; most kiváltképpen a' Tobák-fabrika szerzi meg a' városnak legnagyobb nyereségét, melly tsak 1757-ben állíttatott, és egész Spanyol országra nézve itten készíttetett mind a' tobák, mind a' dohány, 's evvel naponként most is 1500—2000 ember foglalatoskodik. Ez előtt ezen fabrika a' Királynak esztendőnként behozott 12 milliom forintot 1821-kig, a' midőn a' Királyi monopolium megszünt. — Esztendőnként 20 ezer má'sát el adtak. Vagyon még a' városban igen pompás Opera-Ház, Pénzverő-Ház, Fő Törvényszék, Universitás, 2 Collegium, Hajós-Legények Iskolája, 22 szabad Iskolák, Tudományok Akademiája; Képíró, Képfaragó és Épittő-mesterségek Akademiája,

Orvosi Akademia, és Gazdaságbeli Társaság. Triana külső városban találtatik ágyú öntő műhely is. A' városhoz nem messze vagyon egy Amphitheatromnak és régi városnak omladéka, mellyet Italica városnak tartanak, de most O-Szevillának neveznek.

Apróságok.

Egy Tudós valamelly munkát adott ki négy darabban. Egykor egy másikkal vetekedvén, minden tudománnya mellett is annyira felhevesedett, hogy a' másiknak azt mondaná: „— Bolond az Úr, két szótagban. „Az Úr pedig négy darab vastag könyvben" — felele amaz.

Egy társaságban kérde egykor egy gúnyolódó felfuvalkodott ember egy elő-kelő Tudós Urat, mennyit nyomna egy mázsa fának a' füstje. „Ezt könnyen kiszámlálhatja az Úr; tsak tessék megmérni az el égett fának hamvát; a' mennyi hibázni fog a' mázsából, annyit nyom a' füst".

Rejtett szó:

Várost tészen egész: feje, földben növe, keményül,
Vége tsak úgy tart jól, hogyha szorítja feje.

Hornok Márton.

Jegyzet: A' 33-dik Számbeli Mese: Zsizsik.

Londoni Koronázás Panorámája.

A' Képírás mesterségének valamint jeles műve a' Panoráma, úgy a' szem-legeltetésnek is igen kellemetes tárgya, melly, kiváltképpen ha Nemzeti történetre vezeti a' figyelmet, kettős megilletödéssel gyönyörködteti a' nézöket. Illy nagy remek tünt most fel Londonban, melly a' IV. György most Uralkodó Király' koronáztatását egész folyamatjában elöadja. A' munka nagyságát tsak abból képzelhetni, hogy 10 ezer □ lábnyi vászon kivántatott a' Képnek el készittésére, és rajta több van 10 ezer emberi képnél; és ugyan az első helyheztetésben mintegy 500 személy egész testi állásában. A' Panoráma foroghat, úgy hogy, a' Koronázás czerimoniájánál történt processiók mind el mennek a' nézök szemei előtt: még a' Koronázáskor történt mu'sika is, kisded orgona és több trombita által végbe vitettetik. A' nézök a' kerek forma torony al-

kotmánynak közepén vannak, úgy hogy a' Kép azon kerekségben fordúl meg. Az alsó osztályban a' nézők számára Lózsik vannak, mellyekben, valamint a' theátromi partéren, üllve nézhessék; a' Lózsik felett pedig vagyon a' Galeria, a' mellyre a' második rendbeli nézők mennek fel. A' Lozsikban való hely 2 Silling, a' Galeriában való 1 Silling. Igy lévén helyheztetve a' nézők, kerekben lassan fordúl a' Kép, úgy hogy minden Jelenések a' nézőknek szemökbe tünhessenek. Az egész előadás mindenkor egy egész órába kerül.

A' földnek változásiról.

Ha földünkre vetjük szemeinket, mind rajta, mind benne szörnyű változásoknak nyomait látjuk. A' lapályon szintúgy, mint a' legmagassabb bérczek' tetején tsig tekenők fekvésére, 's más tengeri állatok' maradványira akadunk. Sőtt még olly kövekben is találjuk ezeknek nyomdokit, mellyeket tsak sok századok keménnyithettek annyira meg, és pedig olly számosan látszanak ezekben a' tengeri állatok' formái, hogy felesebben, magában a' tengerben sem lehetnek. Tehát bizonyos az, hogy valaha legmagossabb hegyeink' tetejit is tenger vize borította; ámbár kérdés lehet, ha azon föld, hegy vólt é akkor, vagy ké-

sőbben valamelly tűzoltádás (Vulkán) által emelkedett annyira fel?

Ezen tekintetben legnevezetesebb Touraine Tartománya Franczia országban, a' hol a' tengertől 30 mérföldnyire a' föld alatt tsupa tengeri tsigák fekvéseit találni, minden egyéb keverék nélkül. Ezen a' föld 8, 's 9 lábnyi: maga pedig ezen réteges fekvés két öl, 's még nagyobb vastagságú is, és 9 négy szegű mérföldet foglal el. Ugy Curtagnon körül, Reims vidékén, egy illy réteges fekvésnek széle 's hosszsa nagyobb négy mérföldnél. Touraineben a' lakosok trágya gyanánt élnek vele, 's kiásván a' földbe egyelitik, mivel már ezen porhanyú békatekenők igen apró darabokra töredeztek, 's tsak kevés épet lehet köztök találni. Ezen trágyának neve náluk Falun.

De tsudállatos az is, hogy az illy réteges fekvések némelly helyeken igen mélyen találkoznak a' földben. Igy Párishoz hat mérföldnyire Marli-La-Ville helységnél 75 lábnyi, Amsterdám körül pedig 100 lábnyi mélységben is találni: sőtt a' bányákban ezer lábnyi mélységben is akadnak rájok, valamint a' Pireneum hegyek' hasadékin is illy mélységre láthatni a' köveken a' tsigaházaknak benyomásit.

De nem tsak a' lapályokon, vagy mélységekben: hanem a' legmagosabb hegyek tetején is kerülnek elő az illyenek; sőtt némelly hegyek tsupa tsiga házakból állani látszatnak. Illyeneket láthatni a' Pireneu-

mokon, az Alpeseken, Apenninusokon, Jura hegyein, Calabria, Burgund, Champagne, Tirolis, Német, 's Magyar ország' hegyein, nevezetesen Tihon, és Sopron mellett, szóval Portugalliától kezdve Európán, 's Ásián keresztül, úgy Afrika', 's Amerika' tsaknem minden hegyeiben.

Ezek között Kasztraván hegyén Barut mellett a' hegy tetőn felette számos halakat találnak kővé válva, de a' mellyek egésszen öszve vannak lapítva, ámbár rajtok a' halaknak egyébbként minden nemeit megismérhetni. Illyen kővé vált halakat Helvétziában, 's Német országban sok helyen találhatni.

Jerusálem mellett a' Sinai hegy arról is nevezetes, hogy kevés tsiga házat találni ugyan rajta, de annál számosabb benne a' tengeri tövises - disznó, 's a' tengeri-tsillag. Ennek oka abban fekhetik, hogy ezen földnek keverékje hamarább megemésztheti amazokat, mivel Korandel körül, mellynek kőszálai a' miéinkhez jobban hasonlítnak, pezseg a' tsiga-ház. Szuez, és Kairó között, úgy a' rabló Afrika hegyein, olly állatok formáit találhatni, mellyek a' veres tengerben élnek.

Barka Királyságban Kas-Sem körül az ingó fövényben el takarva fekszenek Pálmafák, tsigák, tengeri kalárisok, tengeri tövises disznók, 's a' tengernek egyébb állati.

Ezen szó: Ras-Sem annyit teszen, mint hal-fő, 's itt ez által egy kövévált falut értenek, a' hol férfiakat, aszszonyokat, gyermekeket, házi állatokat, 's eszközöket külömbféle állásban kövéválva találnak, midőn a' tartós szél az ingó fövenyet rólok el hordja.

Cerigó szigetét valaha Porphyrisnek neveztek, mivel ottan igen sok Porphyr követ ástak ki, mellyek a' tengeri tövises disznónak öszve tsomózott töviseiből állani látszattak.

A' Nilus' napkeleti partján Inchene falunak általellenében kövéválva sok ollyas növevényre találnak, melly ott körül belől két mérföldnyire szokott teremni. Ezen kő-növevények a' Természet' legnagyobb ritkaságihoz tartoznak, 's hasonlítnak a' veres tenger' fejér kalárissaihoz.

Carmel hegyen sok olly kő találkozik, melly az olajfának, görög-dinnyének, 's a' baraczknak formáját mutatja. Ezeknek nagy betset adott a' babonaság, mivel gyógyító erőt gondolnak bennök lelni. De találni itt egyszer'smind tengeri tsigát, 's Kalárist is.

De mind ezeknél nevezetesebb az, a' mit Jussicu Úr a' Lioni kerületben S. Chaumontnál vett észre. Itt a' köveken egy franczia országi növevénynek sints nyoma, hanem mind Napkeleti Indiából való, a' min Leibnitz is felette tsudálkozott. Úgy

nevezetes az is, hogy ennek formálása a' köben másképp történt, mint gondolnók.

Mi-t. i. úgy képzeljük el magunknak ezeknek formáltatásit, hogy a' víz a' növevényt letévén az iszapra, azt később más iszappal betakará. Temérdek esztendök múlva kövé vált ezen iszap, 's a' kö is megtartotta azon formát, mellyet iszap korában kapott vala, és így, ha ezen kö kétfelé hasad, egygyik része a' lapnak felsö, a' másik része annak alsó oldalát ábrázolja.

De nem úgy van még is a' dolog; mert mind a' felsö, mind az alsó része a' levélnek alsó lapját ábrázolja, egyedül azon külömbséggel, hogy a' felsö részen domboródva, az alsó részen pedig behorpadva látszik a' levél' ere.

Ennek pedig a' lehet az oka, hogy a' levélnek gyengébb részei elöbb rothadtak meg, mintsem az iszap kövé válhatott vólna, és így az iszap terhe alább süllyedvén, 's az alsó iszapot érvén, avval öszve forrott ismét; ellenben a' levélnek eretskéi tovább tartván, addig állottak ellent az enyészetnek, míg az iszap annyira megkeményedett, hogy már többé az eretskének el rothadása által okozott üreget be nem tölthette a' felsö iszap.

De, hogy jöhettek ezen Indus növevények Franczia országba? Hogy a' víz hordta oda, 's ott rakta le, azt könnyü vólna így el képzelni, de nagyobb a' kétség; mert egész tartományokban Franczia or-

ságban egy bizonyos mélységnyire egy-gyetlen egy állatnak sem lelhetni jelét azok közzül, a' mellyek most rajta élnek, hanem tsupa Tigris, Oroszlány, 's más Indiai állatoknak tsontjait ássák ki. Úgy a' Tiszából is már ollyan állatoknak tsontjait fogták ki, mellyek a' forró ég-öv alatt szoktak élni, a' mint azt az itt való Magyar Nemzeti Muzeumban láthatni. — Hogy jöttek hát ezek ide? —

Azért igen helyesen mondja egy Tudós Úr: „hogy már maga a' hegyeknek alkotása, a' mint azt magunknak képzelhetjük, elegendőképpen megmutatja, hogy nagy, és számos víz-özönöknek, 's rettentő zavarodásoknak kelletett a' földdel végbe menni. A' legnagyobb mélységekben, a' mennyire tsak magát az ember leáshatta, nem lehet egyebet találni omladéknál, egyvelegnél, rendetlenül egymásra hányt omladéknál, a' mi az esztendők századiban öszve olvadni igyekezett. Ha rendes vólt a' földnek származása, úgy annak egyenlőségét tsak igen mélyen kereshetni, a' hová az emberi szem be nem hathat, mivel eddig való fürkészésünk földünknek tsak külső kérgét, tsak az omladékok' egyvelegét túrhatta fel".

De, a' mi több, némelly Tudósok figyelmet érdemlő jelekből igyekeznek megbizonyítani, hogy a' mi földünk most legalább negyedszer van megnépesítve.

Apróság.

Egy faluban megúnván a' lakosok az Árendásoknak szerfelett való nyereség kívánásokat, azt végezték magok között, hogy minden gazda, kinek arra való marhája vagyon, azt szabadon levágathatja, csak hogy elössör a' Bíráknak adja tudtára, a' helyes rend megtartása végett. Tapasztalván a' dolognak hasznos voltát a' helybeli Tiszt is jelenti, hogy neki is volna egy levágni való ökre. Bötsület megadás végett a' Birák magok el mennek a' Házhoz, midön éppen az asszony volna az Udvaron. Ennek el mondván a' bötsületes Tanáts jövetelének czélját, bekiált az asszony a' férjének: „Gyere ki Lelkem! ihol a' Birák ökröt akarnak nézni".

Rejtett szó:

Mond egyenest, Molnár aprózza, de főzi szakátsunk,
Vissza felé város, 's vár, mosogatja Maros.

Sárkány J.

Jegyzet: A' 34-dik Számbeli Rejtett szó: Hö-szeg.

Hasznos Mulatságok. 1823.

(36.)

Élvészre.

Élvész (1) élni siet, 's így élvén éli világát,
Élve eléli magát, 's élete tsak tsupa élv. (2).

1) Engedelmet kérek Érdemes Olvasóimtól, hogy én is tsinálhassak egy szót. Ezt talán szó nélkül is megtehetném, mint sok mások, de nem akartam magamnak azt a' ditsösséget tulajdonítani, vagy tulajdoníttatni, hogy merő, vagy is vakmerő legyek. Noha egy szó tsinálásra nem sok merés kell; Ádám atyánktól fogva nemtsak minden ember: de minden gyermek is szót tsinál, midőn valamit ki nem tud mondani. Talán jovalhatja szótsinálásomat az, hogy már nyelvünkben meg vagyon a' vész, mint szélvész, vagy az ész, mint Révész, 's ha észt az Élvészből elvesszük, szép szónk marad t. i. Élv.

2) Ezen szó tsinálásnak ditsösségét én magamnak nem tulajdonítom. Már ez nyomtatva vagyon sok aranyszélű Könyvekben, 's

azért, hogy sok éretlenség is kinyomtattatik, ezt oda talán nem lehet számlálni. De az mégis okosság volna az Olvasóktól, mindent, a' mi nyomtatva vagyon, vaktában el nem fogadni; mert tudni kell, hogy nem minden újítás javítás is. — Ez itten tsak egy példa. Ennél rosszabbak is vannak.

A' Papirosnak eredete, és bötse.

Az emberi elmének munkálkodása természeti ösztönből arra törekedik, hogy gondolatait másokkal közölje. Ezt a' jelenvalókkal a' szó hangok által megteheti ugyan, de távol lévőknek értésére nem adhatja, sem későbbi időkre fenn nem tarthatja. Ezen két fogyatkozást pótolja ki az írás, melly, a' mint a' Sz. Könyvek bizonyítják, már az emberek között régen ismeretes mód volt, mivel az Istennek Törvényei Táblákra írattattak. Ugyan Táblákra voltak íratva a' régi Római Törvények is, sőtt a' közönséges életben is külömbféle fákból készült táblátskák szolgáltak. Innen azok, kik a' mostani Levelek helyett illyen táblátskákat hordtak Tabulárіusoknak, vagy Tabellárіusoknak hivattattak. A' Táblák viaszkkal valának beborítva, 's azon vasból, vagy tsontból készült hegyes eszközökkel írták le gondolataikat: ha pedig hibássan esett volna a' betű, ugyan azon eszköznek másik vége lapos volt, hogy a' viaszkot el törülhesse. De már a' Rómaiak előtt sokkal korábban a' Görögöknél is szokásban voltak az illyen táblátskák; mert

Homerosz Iliásszának 5-dik Könyvében említi, hogy Bellerophonnak viaszk táblátskák küldettettek. Utóbb az alkalmatlan, 's nagy helyet foglaló táblátskák helyett a' fáknak belső kérgét alkalmaztatták az írásra, melly deákúl Libernek mondatik, 's innen mai nap is a' Könyvek ezen nevezetet megtartották. Már nagy tökélletességre jutni gondolták az írást, midön Nagy Sándor Egyiptomot el foglalván, Alexandria városát építette, 's akkor azt a' növevényt föltalálták, mellynek hártyáját, vagy bőrét, tővel vékony levelkékre foszthatták, 's arra írtak; de mitsoda szerrel? az elégségesen kivilágosítva nintsen; tsak azt tudjuk hogy ezen papiros hártyák, minekutánna beírattattak, öszve voltak gyöngyörgetve, a' mint még most is résszerént Egyiptomban, résszerént Olasz országban, régi omladékok között találtatnak. Ha Virgiliusnak hiszünk, pálma levelek is szolgáltak az írásra, a' mellyre írva kellett lenni a' Sybillák verseinek. Herodot az 5-dik Könyvében említi, hogy ketske, vagy juh bőrökre irtak. Tsak ugyan Pergamosz városában, kis Asiában, készítettek leginkább illyen böröket, 's azért pergamentnek, vagy pargamentnek is neveztetnek azon bőrök, mellyekre mai nap is írva találjuk fontos Okleveleinket, 's Diplomáinkat.

De ezen vagy alkalmatlan, vagy költséges írásra való szereket utóbb; az emberi Nemzetnek könnyebbségére és szerentséjére, elősször ugyan pamukból, utóbb

öszve tépett és kallott rongyokból tanúltak az emberek kissebb nagyobb formákat készítteni, mellyekre írjanak. A' Khinaiak ugyan selyemből készített papirosra már előbb írtak 's most is írnak; de úgy látszik, hogy már a' 11-dik században volt valami kezdete a' rongy papirosnak: mindazáltal csak az bizonyos, hogy az Olaszok a' 13-dik században, valamint a' Németek is, a' papirost már használták, 's nevezet szerént Nührenbergben Stromen nevű városi Tanátsos 1395-dikben állitott legelső papiros-malmot; Bazileában 1470-dikben már híres papirost készítettek; Franczia országban, valamint Spanyolban is, ugyan a' 15-ik században terjedett el a' papiros készittésnek mestersége. De az emberi Nemzetnek szégyenére, senki sem tudja, ki volt az a' szerentsés, a' ki a' rongy papiros készittésnek módját feltalálta; csak azt lehet gyaníttani, hogy ezen találmány is, mint sok más ezerek, tsekély próbák által vitetett tökélletességre, 's mivel ehhez több idö kivántatott, az első próbállónak emlékezete az alatt el enyészett.

A' papiros keletét főképpen segitette, és így annak tökélletesedését is eszközlötte a' nyomtatás mesterségének feltalállása. Melly, mivel 1430-ban kezdödött, 's ha akkor papiros nem lett volna már, talán soha nem is kezdödhetett volna. A' két jeles találmány mintegy eggyütt nevekedett, 's tökélletesedett az által, hogy a' nyomta-

tásra enyvetlen, az írásra enyves papiros fordíttatott. Most legszebb papirosok készíttetnek Angliában, Franczia országban, és Helvécziában, a' mellyeken a' nyomtatás a' kellemetes fehérség, simaság, tömöttség miatt, megkülömbböztetett szépséggel esik.

Mindazáltal a' papirosnak kelete és bötse, nem tsak a' nyomtatások miatt végnélkül nagy, hanem a' közönséges életben, 's kiváltképpen a' kereskedésben, megbötsülhetetlen a' haszna. Az országos Igazgatásoknak, 's minden közönséges, vagy magános hivataloknak papiros a' Lelke. Erre tétetnek fel a' Törvények, erre minden Rendelések, erre az adások vevések, osztályok, testamentomok, erre a' köteles, vagy barátságos levelezések, erre egy szóval minden társaságbeli közösülések, mellyeket szóval 's üzenettel vagy későn, vagy éppen nem lehetne jól végbe vinni. Illyenek kiváltképpen a' kereskedésbeli Váltó levelek, mellyeknek Washingtonban úgy, mint Londonban, Párisban úgymint Sz. Pétervárában, Tobolszkban úgy, mint Konstantinápolyban, megvagyon az ő hitelök és bötsök, úgy hogy sok száz ezreket egy darab papiros 's arra egy két sor irás kipótol.

Grof St. Vincent, és Lord Dunkán.

Tudva vagyon, hogy az Anglus Nemzet ezen két nevezetes Admirálissainak Sz.

Pál Templomában, tiszteletűl emlék alkotványt állítt; de nem olly közönségesen tudatnak ezen jeles férfiaknak azon fényes érdemeik, mellyek a' Nemzeti hálódatosságot megnyerték: azért mint nevezetes történetekkel egybe kaptsolt, 's a' mi időnknek ditsősségére szolgált tetteket, itt röviden előhozzuk. 1797-ben midőn Bonaparte egész Olasz országot el foglalná, Gróf St. Vincent, akkoriban Jervis nevet viselő Admirális, Korzika szigetéből kitakarodni kénteleníttetett Anglus katona őrizetet egésszen a' Gibraltári szoros tengerig kisérte, és kéntelen volt a' földközi tengert tellyesen a' Franczia Flottának kényére hagyni. Kimenvén a' tenger szorúlaton Lizabonában kikötött, és hajóit ottan kiigazgattatta. Ezen közben meghallá, hogy a' Spanyol Flotta, melly akkor a' Franczi-ákkal eggyütt tartott, Kádixból kiereszkedni készűl, ő tehát a' maga hajós seregével, St. Vincent nevű Fok körűl szállongott, hogy ott a' Spanyol Flottát meglesse. Tsak ugyan a' szabad tengerre ereszkedett a' Spanyol fegyveres tengeri erő. Jervis Admirális tehát, noha látá, hogy az kétszerte erősebb az ő hajós seregénél, azt mindazáltal megtámadta, és a' Spanyol hajóknak tsata rendén keresztűl törvén, őket tellyessen megverte. Ezen nevezetes tettéért Grófi Rangra emeltetett, és mivel a' győzödelmet St. Vincent Foknál nyerte,

tsak ugyan St. Vincent névvel tiszteltetett meg.

Dunkán Admirális, ugyan 1797-dik esztendőben a' Hollandiai Flottát, melly a' Texelben vala, bekerítette. A' Hollandiai Flotta 14 Linea hajóból állott, és soká tartózkodott a' tágos tengerre menni végre tsak ugyan kiereszkedett. Dunkán Admirális tehát, kinek tsak 13 Linea hajója vala, a' kiment Flotta, és a' Hollandiai partok közé ereszkedett, hogy így a' Hollandiai hajókat a' parttól el rekesztené. Ekkor el kezdette a' tsatát, és olly bátorsággal, 's ügyességgel folytatta, hogy noha a' Hollandusok végső el szánással oltalmaznák magokat, végre tsak ugyan 9 hajó kénteleníttetett leereszteni árboczfáját, és magát megadni, 5 pedig nagy nehezen, és megromolva a' kikötő helybe vette magát. Dunkan Admirális győzödelmét az ditsőítette, hogy De Winter Hollandia Admirális az ő hajójára ment, és meggyőzettetésének jeléül kardját Dunkánnak által adta. Ezen vitéz tettéért Dunkán akkor nagy jutalmat nyert pénzben, és egyszer'smind Lord Campredown név alatt, jósággal is megajándékoztatott.

Apróságok.

Valamelly útasnak igen rossz bort adott a' Vendégfogadós, úgy hogy az szó nél-

kűl nem hagyhatta a' dolgot. A' Vendégfogadós nagy tsudálkozással kérdi az útast, hogy miért nem tetszenék néki ez a' bor; holottt ez igen régi ó bor. El hiszem, felelé az útas, hogy régi ó bor, és ugyan azért mosták már ki minden ízét.

Bizonyos fontos dolognak végre hajtására azt küldötte volt ki egy Kormányozó Tiszt alattvalói közűl, a' kit leginkább kívánt volna előre tolni; de mind kettőjöknek szerentsétlenségére, olly rosszúl végezte azt, hogy a' Fejedelemtől dorgáló Levelet kapnának. Ezen való megindúlásában a' Kormányozó magához hivatja az alkalmatlan végezőt, 's több szemrehányásai között azt mondja: „Hiszen eddig tsak nem mondhatom, hogy éppen esze ne lett volna". — Oh Kegyelmes Uram! megszóllal a' magát menteni akaró, de hát mi tart a' Világon örökké?

Rejtett szó:

Három tagra könnyen szeghet'd az egészet;
Első neked 's minden állatnak fő részed.
Másik foly életünk tsergedő patakja,
Harmadikhoz nem fér ellenség' haragja.
Az egész volt egykor Királyoknak széke,
Most is jó Magyarok' lelkes menedéke:

S. J.

Jegyzet: A' 35-dik Számbeli Rejtett szó: Dara, Arad.

(37.)

Elegia

Gr. Festetics György' hamvain.

Keszthelyi partnak evez ladikom, mosolyognak elömbe
A' szeretett tájék' öblei, árboczai.
Nyugszik az ég, lebegő Zephirek ringatva vezetnek,
Csak kebelem zajlik, 's hányja halála' jegét;
Hányja, midön lehajult fövel révedre kiszállok,
'S nyomdokidon, Nagy Holt, nyögve elöre megyek.
Minden mozdulatom közelebb visz szent tetemidhez,
'S miveiden lengő árnyad elömbe tünik.
Látlak, mint öleléd kegyes arczal, nyájas örömmel,
A' kiket a' szeretet nyilt kapuidba hoza;
Látlak, mint fogadád, szent tsókkal megkoronázva,
A' piruló Múzsa' gyermeki áldozatit.
Mint Görögországnak nagy Daemona, gyermek alakban,
Gyermeki játékban alkota embereket:
Úgy Te is ösz fövel közibénk enyelegve vegyültél,
'S játszva nyitál pályát isteni czélod elött.
Mig egyebek Honnyunk' javait vesztünkre kiszórják,
'S a' nemzet' lelkét, életerét kiölik,
Te! közibénk jöttél 's valamerre ki fordula arczád
Áldást hinte reánk, életet önte belénk.

Mint egy hősi Pelopsz oltárt, pállyákat emeltél
A' Görög ég' 's Helikon' hajdani Istenineh.
Ünnepeket, mu'sikát, tánezot, játékokat adván,
A' nagyot a' szeppel kedvesen öszve kötéd;
A' zengöt koszorú emelé és gazdag ajándék,
Minden ideg kifeszült 's büszke futásnak eredt.
Igy alkotta örök remekét amaz egi Lykurgosz,
A' mikor öszve szedé Ilion' énekeit,
Sparta szilaj lelkét énekre tanitva emelte,
'S a' dalok' Istenineh áldoza harczaiban;
Igy született Hellász, igy szülte az Eliszi pálma
A' tsuda Helleneket 's Pindarosz' énekeit;
Igy született Korybant zengzetben az égiek' atyja,
Igy hordott eledelt nékie méhe, galamb.
A' buta nép a' zajt látá, 's Amalthea' tölgyét,
Látnia mennyrázót nem vala néki szeme.
Ám de ki föntjáró elmédnek látta erányit,
Nyájos alakjaiban látta nagy Istenidet.
El folya szép élted, 's Veled a' szép gondolat el tünt,
Mint ama' gyenge virág napja' lehúnyta után.
El tüntél! De ha majd palotád márványi lehullnak,
'S romjaiból valaha baglyok üvöltnek alá,
Mint a' büszke Tsobáncz szomorú düledékin az útas
A' múlt bajnoki kor' képzeletébe mereng;
Úgy merül el majdan magasabb remletben az érző
Hamvaidon, hálát 's könnyeket adva, velem.

Berzsenyi Dániel.

Gorgonok.

Az emberi elménck a' tsudálatosság, és a' szörnyetegség után való kapkodása, és mintegy maga ámittása, kiváltképpen kitetszik a' Gorgonok költeménnyéből, kikről mennél többet beszélnek a' Költök, an-

nál kevesebbet tud a' Historia. Hesiod őket 3 leány testvéreknek tartja, kiknek szüléik lettek volna Phorkosz és Ceto. Magoknak a' Gorgonoknak ezen neveket tulajdonítja: Stheno, Euriale, és Meduza; Lakásúl nekik a' tengeren túl való részeket adják, úgymint a' Világnak határait, a' hol különbben tartózkodik az Éj, és a' honnan hallatszik a' Heszperidáknak kellemetes szavok. A' Költők úgy festik a' Gorgonokat, hogy a' vállaikon szárnyak vannak, újjaikon hosszú körmeik, fogaik ollyanok, mint a' vadkannak agyara. De leginkább ijesztő bennek az, hogy gubanczos hajaik helyett tsupa kigyók vannak fejeiken. Ezen remíttő tekintetekre nézve, a' Poëták úgy tartják, hogy az emberek nem nézhetik a' Gorgonokat, mert ha szemközt látnák, egyszeribe meghalnának, vagy kővé válnának. A' Gorgonok között a' két első halhatatlannak tartatik, Meduza maga halandónak.

De mennél megfoghatatlanabb a' Poëtáknak rólok adott költeménnyök, annál gyengébb a' Historikusoknak eránt ok való magyarázatjok. Igy Diodorus ezen Mesét valóságra kivánván magyarázni, azt mondja, hogy a' Gorgonok vitézkedő asszonyok voltanak, és Libiában laktak. Többször háborút viseltek az Amazonokkal, és midön Perseus királykodott volna, akkor volt a' Gorgonok Királynéjok Meduza, a' kit tsak ugyan Perzeusz meggyőzött; Hercules pe-

dig őket tellyesen semmivé tette, úgy ítélvén, hogy a' nagy tetteket nem tellyesíthetné, ha azt megszenvedi, hogy legyen a' Világon olly Nemzet, mellyen asszonyok uralkodjanak. Pauzaniás ellenben inkább azt kívánja el hitetni, hogy a' Gorgonok nem valamelly Országlás Rende alatt élő asszonyok voltanak, hanem kegyetlen és tsúf alkotású asszonyok. Kik az erdőkben és barlangokban lakván, az útazókra rohantak és szörnyű ragadományokat űztek. Atheneosz ellenben azt tartja, hogy Libiában valamelly állat vagyon Gorgon nevű, mellynek lehellete mindent megveszteget, a' mihez közelget, 's ha szőre valakinek szemére esik, azt megvakítja. Ebben, úgymond Atheneosz, példák voltak Máriusz katonái, midőn Jugurtha ellen hadakoznának, kik Gorgon állatot találván kardjokkal megvágták, 's arra az állat felboszonkodván, felborzasztotta szőreit, 's a' katonák ennek látására ijedtökben meghaltak. Palephátosz még különösebb magyarázatot ád, mert azt mondja, hogy Medúza nem volt a' Gorgonoknak eggyike, hanem bizonyos aranyból öntött Kép, melly Minerva Isten-asszonyt képzette, és a' mellyet a' Cyreneusok Gorgonnak neveztek. Ugyan ő állítja azt is, hogy Phorkosz eredete képpen Cyrénei volt, és három szigeteket birt a' Herkulesz oszlopain túl, 's ő aranyból öntetett Minervának nagy szobrot; de minekelőtte azt felavathatná, ma-

ga meghalt. Ezen Királynak maradtak 3 Leányai, kik szüzességet fogadtak, és a' 3 Szigetekben külön külön uralkodtak; de a' Minervának arany bálványát fel nem osztották, hanem egy közönséges tárházban tartották. Egyetlen egy bölts férfiú vólt mind a' háromnak Tanátsadója, és egyik szigetből a' másikba ment az Ország dolgainak igazgatására. Ugyan ebből magyarázza meg azt is, hogy némelly Költök ezen 3 Gorgonoknak egy szarvat és egy szemet tulajdoníttanak. Perzeusz Argoszból el futván, a' tengeren rablott, 's utóbb feltette magában, hogy azon arany bálványt el ragadja, 's midön a' tengeren menne, útban találá a' Gorgonok Belső Tanátsosát, és el fogta; de azt igéré, hogy, ha az arany bálványt néki által adják, ötet el botsátja, különbben pedig megöleti. Meduza méltatlanságnak tartotta Minerva drága képének kiadását, 's tellyességgel megtagadta. Perzeusz tehát reá ütött, és Medúzát megölte 's a' Gorgon arany bálványt öszve törvén, annak fejét hajójának órrára kiszegezte: a' mit látván a' tenger melléki Lakosok, Perzeusznak hatalmától megfélemlettek, 's ez adott arra okot, hogy a' Poëtàk ráfognák, hogy Perzeusz mindent a' Meduza fejével el rémített és kövé változtatott.

A' márványozott szappan golyóbisok tsinálása.

Végy egy font szép fehér szappant, ezt vagdald öszve apró darabkákra, 's ezen darabkákat osszad három felé. Az eggyik részt fesd meg czinóberrel veresre, a' másik részt berlini kékkel, a' harmadikat por-sárgával (Schüttgelb). A' festés úgy mehet végbe, hogy az említett festékeket ritka gumi vízzel felereszt jük, és ezen vizekben, a' külömbbféle szappan darabkákat megkeverjük.

A' három féle festés végbe menvén, végy külön ismét egy fertály font tiszta szappant, 's ezt 10 lat égetborban, melly 18 grádusos legyen, és 30 lat ró'sa vízben gyenge melegen ereszd fel. Ezen föleresztett szerek közé keverj 6 lat tiszta vízben felereszt ett hamu'sírt. Ezt a' folyó állapotban lévő szappan hígságot tiszta gyóltsruhán szűrd meg, 's azután hagyd meghűlni, úgy hogy egy kevessé megkeményedhessék, akkor a' festett darab szappankákat bele kell tenni, és valamelly kevés szagos olajjal p. o. Bergamottal, megkevervén jó illatot adj neki.

Ha ezen munka közben a' szappan igen megkeményednék, minden kár nélkül meglehet melegíteni, és akkor alkalmatosabb lészen arra, hogy tetszésed szerént kissebb vagy nagyobb golyóbiskákra nyo-

mogasd öszve, 's minekutánna azok annyira megkeményednek, mint a' közönséges szappan szokott lenni, akkor akár kézzel, valamelly ruha segedelmével símogasd meg, vagy arra készített kis esztergály kerékken faragd meg: kész lesz a' márványos szappan golyóbis. A' ki még többféle márvány ereket akarna bennök látni az említett háromnál, vagy a' szappan darabkákat többféle színekre fesse, vagy az égetborban 's rózsa vízben feleresztett híg szappannak adjon különös színt. A' kész szappan golyóbisokat papírosba takargatván hűvös helyen kell tartani, ne hogy igen kiszáradjanak.

Apróságok.

Aesopussal öszve találkozott valamelly útazó, és kérdé, mennyi idő alatt érhetne azon helységbe, a' mellyet ott balról látni. Aesopus az feleli: — „menj". — Azt úgy is tudom, mond az útas, hogy mennem kell, ha oda akarok érni, de azt akarom tőlled tudni, hogy mennyi idő alatt érek oda? — „No hát menj" felel ismét Aesopus. Már látom, hogy tsak ugyan mennem kell, ezen tökkel ütött törpe szaván nem okosodik el az ember, 's tovább mene. De alig tesz egynehány lépést, utánna kiált Aesopus „Héj! hallod-é? két óra alatt

fogsz oda érni". 'S hogy tudod te ezt most? „Hát hogy tudhattam vólna előbb, minek-előtte járásodat nem láttam".

Egy Török jelen vólt Párisban egy küszködő játékon. A' játék' végén kérdezik tőlle, hogy tetszett néki a' mulatság? — „Tréfának sok, úgymond, valóságos tsatának kevés".

Pyrhus két ízben verte meg a' Római seregeket, de magának igen nagy veszteségével. Midőn ezen néki hálálkodtak, azt felelé: Ha még egyszer meggyőzzük a' Rómaiakat, egésszen megleszünk verve.

Rejtett szó:

Sertés neme első fele,
Másik úgy jó, ha van tele:
Szijártó műv az egész,
Tedd lovadra el nem vész.

Jegyzet: A' 36-dik Számbeli Rejtett szó: Fej-ér-vár.

Hasznos Mulatságok, 1823.

(38.)

Mondira.

Mondi nekem büszkén mondód' el mondani tudtad:
Ám de, miket mondál, érteni, nem lehetett.
Hangokat adni ugyan minden húr képes; azomban
Szóllásnak nálunk értelem adja bötsét.
Adsza tehát szóknak nyelvünk járása szerént jó
Értelmet, vagy valld Mondi: szavad tsupa hang.

Gyönyörködtető.

A' Szépmesterségekben különös helyet foglal magának a' gyönyörködtetés, melly által a' kellemetes érzéseknek gerjesztését szoktuk kiejteni. Tulajdonképpen pedig a' mesterségek' műveiben azokat szoktuk e'

szóval jelenteni, mellyek vagy mulólag való kellemetes érzést gerjesztenek, vagy a' mellyek tsupán tsak a' kedves megillettődést szerzik. Ugyan azért tulajdonképpen tsak a' mulatságra vannak szánva.

Sokan ugyan úgy vélekednek, hogy a' Szépmesterségek öszveségesen tsak a' mulatságra vannak szánva, és így fő czéljok a' gyönyörködtetés. De ha a' természetet tekintjük, az a' kellemetes, vagy kellemetlen érzések gerjesztésében magassabb czélokra is látszik törekedni; úgy a' mesterségekben is, a' kellemetes érzést gerjesztő, és gyönyörködtetést okozó műveknek magosabb czéljaiknak is kell lenni, t. i. az emberi lélek nemes táplálása. Azért, noha nem lehet azokat vádolni, a' kik a' színeknek külömbbféleségét gyönyörűséggel tekintik, vagy a' hangoknak kellemetes elegyedését érzékeny kedvvel hallgatják; de tsak ugyan mind ezen kellemetes érzések, nem egyetlen egy, és nem fő czéljai a' Szépmesterségeknek: hanem az emberi léleknek felemelése, és nemes táplálása. Mellyre nézve a' mi gyönyörködtető, főbb czélja szerént nemesítő is.

A' Búza vermek.

A' Párisi Tudós Társaság előtt nem régiben el olvastatott egy Értekezés, mellyben a' Magyar Országi búza vermek külö-

nösen ajánltatnak a' Gazdáknak. Az értekező figyelmetessé teszi a' Mezei-gazdákat arra, hogy nagy költséggel állíttanak élésházakat, mellyeknek igen gyakran tsak az a' haszna, hogy a' mag belölök el röpül. Erre nézve különösen ajánlja a' magnak oltsóbb, és bátorságosabb tartására, a' magyar búza-vermeket, mellyeknek még az a' különös tulajdonságok vagyon, hogy 50—60 esztendeig, sött 100-ig is bennök a' Gabona minden megromlás nélkül tartathatik. — Midön nálunk is a' gabona tartásra nagy élés-házak, kamarák, és hambárok készíttetnek hasonló veszedelemre, minthogy azokban a' tűz, egér, patkán, 'si'sik, kimondhatatlan károkat tészen; méltónak tartottuk Hazánkfiait megemlékeztetni azon jó módra, melly rendszerént nem minden Vármegyékben vagyon szokásban: noha ezen búza vermek magokat hosszú tapasztalás által igen hasznosaknak mutatják.

A' búza-vermeket mindenütt tsinálhatni, a' hol a' földet víz nem járja, vagy a' hol nem tsupa folyó homok a' föld kebele. Ásattatnak pedig 2—3 ölnyi mélységre, úgy hogy a' torka, mint valamelly kémény, kerekdeden 2 lábnyi nyílású légyen, alább pedig 3—4 lábnyival menetelesen tágúljon a' veremnek öble, úgy hogy a' legnagyobb bősége kétszer háromszor nagyobb légyen, a' torkánál 's így az egész veremnek üregе ollyan formán essék, mint a' tejes fazekak szoktak lenni. Ezen vermek szalma tűzzel kiéget-

tetnek mind addig, míg az oldalak meg nem tsserepesednek, és mintegy téglákká változni nem kezdenek. Ez közönségesen kétszer 24 óra alatt végbe megy, 's az által mind az ártalmas férgek megölettetnek, mind a' föld annyira kiszárad, hogy a' magot minden nedvességtől megóvja.

Akkor kitisztíttatván, a' feneke, és az alja valamint köröskörül az oldala is zsúppal kirakattatik mintegy 2 hüvelknyi vastagságra, 's akkor el kezdik a' mag beöntését 's midön az első sor megtelik, fellyebb ismét új sor zsúpot raknak mind addig, míg a' veremnek torkához érjenek, ottan megszűnik a' mag töltés, és a' veremnek nyakát tömötten szalmával berakják mintegy másfél lábnyira, azután pedig földdel betemetik, úgy hogy a' föld színén fellyül ezen temetés kúp formára áljon, és a' nedvességet a' veremtől el terítse. A' kik nem hosszabb időre takarják a' verembe gabonájokat, kevesebb gonddal födik ugyan be; de a' levegőnek tellyes kirekesztése minden esetre tanátsosabb.

Néhol, ha a' földnek minéműsége, kiváltképpen a' víz miatt, az efféle mesterségesebb vermeket meg nem engedi, tsekélyebb négyszegletes gödröket ásnak 's azokat szinte úgy kiégetvén 's a' hamut kitisztítván szalmával kirakják, 's maggal megtöltvén, szalmával 's földdel befödik. Ezeket sír-vermeknek szoktuk nevezni.

Mind a' két módnak használlására kiváltképpen megkivántatik a' veremnek jó

kiégettetése, és a' bele teendö gabonának elöbb jó kiszárítása, 's tisztogatása.—Magam jelen voltam olly búza veremnek megnyittatásán, mellybe az elött 30 esztendövel tétetett el a' mag, és az se dohos, se zsizsikes nem volt.— Az magában is értetödik, hogy, ha egyszer felbontják a' búza vermet, abból a' magot ha nem egyszerre legalább nem sokára mind kiszedjék, ne hogy a' szabad levegönek további hozzá járúlása, a' szemet megvesztegesse.

Kleber, és Moore.

Egykor Napoleon az Egyiptomi Táborozásról beszélgetvén, az Anglus és Franczia Generálisokról illyen itéletét jelentette ki: Moore, úgymond, jó katona volt, derék Tiszt, és jeles talentomú ember. Némelly kis hibákat tett ugyan, de ezek hihetöképpen azon nehézségekből származtak, mellyek ötet környékezték; vagy talán hamis tudósítások által okoztattak. Ö Egyiptomban a' tartalék Anglus Armádát vezérlette, és ott magát igen jelesen viselte, és nagy észt mutatott. Rendszerént a' tsata mezején a' tsata rendben állott, és többnyire meg is sebesíttetett az ütközetekben. Ez néha szükséges, hogy a' közlegények lássák: a' Vezér velök megosztja a' veszedelmet. — Kleber egész katona volt, és ha ö még élt volna, az Anglusok soha Egyiptomot el nem foglalták

volna. Kleber kipótolhatatlan veszteség volt Franczia országra nézve, mert fényes elmebeli tehetségeit a' legnagyobb vitézséggel eggyesítette. Franczia országnak nem kellett volna Egyiptomot el veszteni, de Menou bátor ember volt ugyan, hanem katona nem volt. Kleber kitudta volna pótolni mind az ágyúkat, mind a' lovasságot, mellyek nélkül az Ármádát a' Törökök semminek tartották. — Napoleon maga leírta az Egyiptomi táborozását.

A' Pap és a' Doctor.

A' véletlen történet gyakran valóságnak tartathatik, és szántszándékkal való tételre magyaráztathatik. Ez történt Rabner Poëtával is; a' ki betegségének súllyát érezvén abban eggyezet meg az Orvossal, hogy közelgető halálát neki szóval ne is jelenttse, hanem tsak Papot küldjön. Történetből, midön már Rabnernek egéssége jobbúlni kezdene, éppen a' ház előtt összve találkoza a' Doctor a' Prédikátorral. Emez kérdé hová menne? 's midön azt a' feleletet venné, hogy Rabnerhez: „Éj hiszen, úgymond a' Prédikátor az nekem kedves halgatóm, 's nem is tudtam, hogy beteg; magam is meglátogatom". A' Doctor el feledkezvén az eggyezésről, belép Rabnerhez a' Pappal a' ki, mintegy felijedvén: „úgy-é hát az Urak eggyütt jönnek"? — A' Doctor

kezdé magyarázni a' történetet, akkor emlékezvén meg az eggyezésről: de Rabner annyira megháborodott már az első benyomásra, hogy semmi módon ki nem hagyta fejéből veretni, hogy ez nem eggyezés szerént történt jelenés légyen, azért a' Prédikátorhoz fordúlván, bizonyossá tette, hogy ő ugyan most erre el készülve nem volt, de mégis igen szívesen látja, mert ő kész a' világból való kimenetelre. — A' Doctor mindenkép' igyekezett ezen gyanúságot fejéből kivenni, 's egyenesen mondá, hogy jobb állapotban légyen, nem hogy veszedelemben volna. De Rabner azt gyanítván, hogy a' Doctor előbbi súllyós betegségébe való vissza eséstől fél, a' történetből való jelenést szántszándékkal való halál jelentésének tartá, 's annyira megváltozott, hogy a' betegsége valóban több napokig súlyóssabbá vált. Illyen történetekből támadhatott az a' mondás: „a' Pap és a' Doctor, nem jó látogatók".

A' Verskőltők, és az Adószedők.

Midőn Grötzner az Adószedő Hivatalba belépett Ucz így írt hozzá: „Valami derék dolog lehet az az Adószedőség, mert mind elmés emberek járnak utánna. Még az Úr hibázott. Rabner már híres Vámos, és Waisze az én jó barátom, Liptsében ha-

sonlóképpen Adószedő, és az ő társa Henrici a' ki szinte nagy gúnyoló (Pikander). Én reménylem hogy számadásaikat versekbe fogjak foglalni, 's ezt igen is tanátslom. Az Udvar bámulni fog rajta, és ditsekedni az új Vámosaival, és a' Revisorok nem mernek legkevesebb kifogást is tenni olly számadások ellen, mellyekre már a' Músák kezeiket reá tették". — Figyelmetességet érdemlő dolog, hogy Német országban ezek a' Nyelvnek tsinosodását felemelő férfiak mind elmés Tudósok, mind a' pénzszedésnél hivatalt viselő Tisztek voltak. (Vallyon nem lehetne-é tehát Magyar országban is a' Hivatalokkal öszve kaptsolni a' Magyar Nyelven készíttendő tudós munkákat)?

Rejtett szó:

Első tagja érzés' legnemesb eszköze;
Második a' testnek sem lába, sem köze;
Harmadik kelettől 's nyúgottól távul kél,
Egészszel azt födik, ki vakságtól nem fél.

Jegyzet: A' 37-dik Számbeli Rejtett szó: Kan-tár.

(39.)

Gyékén készíttés.

A' természetnek művei bár melly tsekélyeknek látszassanak is; az emberi iparkodás által különös hasznokra fordíttathatnak. Illyen példa a' Káka, (scirpus, juncus) melly nagy tavakban 's lassú folyású vizeknek szélein is bövségesen terem. A' kákának nyulánk állása, és görtstelensége, a' szálaknak olly szép tekintetet szerez, hogy közmondássá vált az ok nélkül való fitymállódóról mondani: „a' kákán is tsomót keres".

Linné a' Természet Históriájában 14-féle kákát emleget, de ezeket mi a' következendö két nemekre osztjuk, úgymint: a' sima, (juncus effusus), és a' leveles kákákra (juncus articulatus). Az elsöből rend szerént gyékényeket készíttenek, de készűlnek belöle szatyrok, 's kosarak is; a' másikat Kádárok haszpálják; mindazáltal mind eggyik mind másik, különös esetekben, mind a' két czélra használhat.

Figyelmetességre méltó az emberi iparkodásban a' Gyékén készíttés; mert a' kákáknak vékonyabb vagy vastagabb, keskenyebb vagy szélesebb mivoltához képest, azokból külömbbféle szélességű és hosszaságú teríttőket tsinálnak. Igy p. o. a' vékonyabb kákákból mesterséges fonyással, kellemetes formájú, 's néha posztó darabkákkal kitarkázott keskeny gyékénkék készíttetnek, mellyek falukon 's kissebb városokban, a' szoba falainak bevonására fordíttatnak, 's így, résszerént az ékesíttésre, résszerént a' fal nedvességének gátlására szolgálnak. De ezen czifra gyékénkéknél sokkal közönségesebb hasznú az egyűgyű készűletű 's majd keskenyebb majd szélesebb gyékén, melly a' Dohány-báloknak, vagy kereskedésbeli portékáknak beborítására 's kötésére szolgál. A' nagyobb kiterjedésű gyékények a' szoba pallóknak, útazó kotsiknak, vagy sátoroknak beterítésére fordíttatnak.

Ezen nagyobb féle gyékéneket vagy egyszeresen, vagy duplássan készíttik, melly külömbbséget a' fonásnak mivolta adja. Hazánknak több részein, úgymint Komárom, Posony, Nyitra Vármegyékben, úgy a' Balaton mellékén is keletben vagyon a' gyékén tsinálás; de alig vagyon ezen iparkodás nagyobb divatjában mint Tisza mellékén 's különösen Szeged mellett Tápé nevű Helységben: a' honnan ezrenként hordatnak mindenfelé a' gyékének. Ezen iparko-

dásbeli munkásságra különösen segítti a' Lakosokat azon helyheztetésök, hogy ők vizenyös helyen laknak, 's a' falut a' Tisznak minden áradása úgy el lepi, hogy egyik háztól a' másikhoz ladikokon kéntelenek járni: de egyszer'smind azt a' kedvezést tapasztalják, hogy a' vízállásos helyek igen megszaporítják a' kákát, 's így az ő iparkodásoknak fő tárgyát is. A' férfiak tehát annak idejében levágják a' kákát, 's az asszonyok, leányok, gyermekek, azt a' megfonásra, és beszövésre el készítik; a' belinek való kákát megsodorják, és az egyűgyű szövésre alkalmatossá teszik. Volt az ideje, midőn a' gyékén 3—4 forinton kelt, hogy ezen Helység 30 ezer forintot is nyert, de most alig hisszük, hogy bevegye egy hatod részét.

Az iparkodásnak ezen neme Szeged városát, mellynek birtoka alatt vagyon a' Helység, nevezetessé tette, és a' Szegedi gyékének egész országban kihíresedtenek. Ezen tekintetből Tekintetes Kiss József Úr, Ns. Szeged Városának Polgár-Mestere, és több Ns. Vármegyéknek Tábla Birája, méltónak tartotta, hogy a' nemzeti iparkodásnak illy szép példájával, úgymint különösen készíttetett Szegedi gyékénnel a' Nemzeti Muzeumnak kedveskedjék, és az által a' mesterségbeli gyűjteményeket szaporíttsa, a' mit díszes tokba tétetett gyékén példájának felküldésével tellyesített.

A' Spanyolok élet módja.

A' Spanyol igen keveset tart a' jó asztalra, és a' mit egyéb Európai Nemzetek az asztalnál való örömeknek 's kellemetességeknek tartanak, azt ők fel se veszik. Így p. o. nem ritkaság látni, hogy két Fő rangú katona Tiszt leül az asztalhoz, és egyebet nem eszik, hanem pucherot, vagy is egy kis edényben garvanzes-szel, vagy is borsóval főzött húst; ehhez pedig nem isznak egyebet, hanem egy kanál gyenge bort, mellyet egy pohár jeges vízbe öntenek. Azután leterűlnek a' kerevetre, és ott tartják a' nyugodalmat (siesta); felébredvén vidámok, és legfellyebb is ismét egy pohár jeges vizet isznak. — Illyen ebéd után, a' mire rendszerént be is setétedik, szoktak menni a' társaságokba, 's még azt tartják életnek, hogy ollyan könnyű gyomorral egymást láthatják. Reggelenként legfellyebb is egy tsésze tsokoládét isznak, és így 24 óra alatt e' kevéssel beelégszenek. A' Gavallérok 's Dámák, inkább fitogatásból, mint szükségből, többször esznek; de ezeknél is bétellyesedik a' Spanyol közmondás, a' melly azt tartja: „a' Gavallérnak élelme Oliva, Kenyér, és Saláta" 's így lehet mondani, hogy a' mi a' gyomrot illeti, ez a' Nemzet tsupa Filozofusokból áll. De a' mennyivel a' szájoknak kevesebbet kedveznek, annyival indúlatosabban kedvelik a' játékot. A' Köny-

veket 's olvasást nem igen örvendik, de annyival inkább a' szerelmes társalkodást.

Az igaz Spanyol minden idö változást könnyen kiáll, minthogy az Országnak hegyes völgyes része, öket hideghez meleghez hozzá szoktatja; azért rendszerént tsak papírosból vannak ablakaik, és télen által, ha melegedni akarnak, egy serpenyö izzó tüz mellé legugorodnak; de, ha az ö kurta köpönyegje, bár viselt legyen is, rajta vagyon, a' Spanyol magát annyira meg nem alatsonyítja, hogy a' tüzhöz guggoljon. A' szobákban a' közönséges embereknél, 's polgároknál is, nem láthatni egyebet silány házi eszközöknél, kályhát pedig vagy kandallót tellyességgel nem: azért a' Spanyol, estve dohányzik és magában gondolkodik, vagy tobákot szipogat 's evvel mulatja magát. Estvéli világitásra elég egy szobának a' pislogó méts. Ritkán esik, hogy fáradsága után egy darab fött húst (guisado) és egy szelet kenyeret egyék, 's ezt a' vatsoráját tsak vízzel pótolja. Az ágya két szál deszka, a' mellyre nád kötetet terít, 's hegyibe igen vékony madráczot, mellyet lepedövel beborítván, paplan forma takaródzóval födözi magát. De, az illyen szegény állapotjában is, rendszerént olly büszke, hogy az ötet nagyon megboszontja, a' ki silány életén szánakozik.

A' Spanyol fehérnép midön az útszára megyen mindenkor fekete ruhát visel,

és orczáját fátyollal födi; ellenben a' férfiak, még pedig 60—70 esztendősek is, világos színű könnyű öltözetben, p. o. égszínű, és ró'sa színű ruhákban: 's ezen könnyű ruhában ollyan hideget is ki áll, mellyben az Orosz, medve börbe is öltözik. Gyapjú szövevényeik igen ritkák, 's azokat legfellyebb is köpönyegekre fordítják. Gyapjúból harisnyákat sem igen viselnek, hanem inkább régi köpönyegeiket feldaraboljják a' köz-emberek, 's azzal borítgatják be lábszáraikat, mint nálunk a' botskor tákkal. De tsak ugyan a' szegény falusi köznép a' temérdek sok juhoknak hasznából, a' pásztorokkal eggyütt, a' juhbört fordítja testének födözésére, és pedig úgy, a' mint a' természet adja minden készítés nélkül, szőrösen bőrösen magára vévén, hihető olly formán, mint nálunk is a' közönséges juhászbundát.

Ezen kevéssel való megelégedés okozza, hogy Spanyol Országban a' Mesterségeknek és Fabrikáknak semmi kelete sintsen, 's ehhez képest a' kereskedés is igen allyas lábon áll, mellyre nézve nem lehet tsudálni, hogy az embereknek keresete 's kenyere nem lévén, az egész Országban a' koldúlás és rablás olly közönségesen keletben vagyon: ellenben más Országokban a' mindenféle Luxus, sok ezer embereket táplál.

Statistikai és Policziai Jegyzések.

Hivatal szerént való számlálások Szibériának népességét mostanság teszik 1,604,495 Lélekre. Ha tehát az Európai Orosz Birodalomnak népességét Andre szerént 34,000,000 re vesszük, kitetszik hogy a' Birodalom népességének egy harmincz negyed részét teszi, a' mi annál szembetűnőbb, hogy midőn az Európai Orosz földnek térsége öszveséggel 72,640 □ mérföldnyi, Szibériának térsége 211,846 □ mérföld. Az egész Orosz Birodalomnak kiterjedése Zach szerént: 958,972 □ mérföld, és népessége az 1813-dik számlálás szerént 43,698,663. Az egész Kamtsatkai félszigetben nintsen több Lakos 3506 embernél.

A' Sz. Pétervári Újságok szerént, Mart. 1-sö napjától fogva a' városi Policzia a' 182 Kávéházak és közönséges főző házak közül 152-től bezárattatott, következésképpen tsak 30 maradott: de ezen policziai rendeléseknek okait az Újságok nem említik.

Tudva vagyon, hogy a' Görögök támadásának kezdetén igen sok Görög az Orosz Birodalomba vette magát, kik időjártával igen nagy nyomorúságra jutottak; azért szükséges volt, ne hogy rablásokra vetemedjenek, öket segítteni. Ezen segedelmek, ugyan a' Sz. Pétervári Újság szerént a' következendőkből állanak: a' Tsászár rendelt nekik 150 ezer Rubelt; a' Gö-

rög Papság jövedelmeiből adattatott 50 ezer Rúbel, és ezen két summákkal eggyütt öszveségesen a' Görögök élelmére öszve adattatott 1 milliom 90 ezer Rubel. Ezen summákból kitelhető segedelmeken kívül, az Odesszai Görögség egyedül maga 6 hónapig 300 efféle bujdosó Görögöt tartott; Gróf Orloff-Deniszoff Odessza mellett levő Jószágain tartott 100 bujdosó Görögöt, úgy hogy azoknak szabad volt, a' ki mihez értett, az által magának valamit keresni. Kurrakin Sándor Herczeg két esztendeig esztendönként 2000 Rubelt adott, és most is folytatja adakozását. A' Sz. Pétervári kereskedöség 25 ezer Rubelt, egy magát nem nevező adott 10 ezer Rubelt. De ezen tetemes segedelmek mellett is, olly nagy volt ezen bujdosóknak száma, hogy sokan szükséget szenvednének, és százanként tsaknem tellyesen el rongyolva, külömbbféle útakon kénteleníttetnének Hazájokba vissza térni, ha tsak ugyan ennek módját ejthették.

Mese.

Tűz edzi meg keménységem,
Víz fejti ki fejérségem:
Anyám lakik hegyekben
Én városi helyekben.

Jegyzet: A' 38-dik Számbeli Rejtett szó: Szem-fö-dél.

Hasznos Mulatságok. 1823.

(40.)

Lenka.

Arcza jelenti Küpriszt, feje Pallaszt, szíve Diánát.
Így él egy lyányban három olymposzi Szép.

Ponori Thewrewk József.

Pujaság.

(Luxus)

A' gazdagságnak, vagy iparkodásnak arra való fordítása, hogy életünknek könnyebbséget és kellemetességet szerezzünk; és így: a' természeti szükségen fellyül az ételben, italban, a' házi eszközökben, a' ruházatban és életünk módjában minden felesleg való, minden czifraság, pipere, fényűzés, 's a' t. Pujaságnak neveztethetik.

A' Deákok ezen megfogást: „Luxus" névvel nevezik; mint p. o. Virg. Aen. Libr.

l. — At Domus interior regali splendida luxu Instruitur etc.—Tacit Libr. XX. Effugi in luxum et epulas et nocturnos coetus. — Claud Libr. II. Sub tua purpurei venient fastigia reges Deposito luxu. — Magok módja szerént az Olaszok, Francziák, mint a' Deáknak leányai, ezen szót kevés változással megtartották. — A' Németek, noha nyelvök tellyesen külömbböző az előbbiektől, még is széltében élnek a' luxus szóval, ugyan azon képnek kiejtésére; de én nem látom szükségesnek, hogy nyelvünkben ezen idegen szót megtartsuk, 's annyival inkább nem, mivel már 1590-ben Bazileában kijött Calepinus a' Pujaság szóval él azon deák értelemnek kifejezésére. Páriz Pápay is a' bövséget és fölösleg valóságot érti a' luxus szó alatt, Lőtsén 1708-ban kiadatott Dictionáriumában, és mértékletlenségnek, 's bújaságnak is nevezi. Melly értelem annyival inkább figyelmetességre méltó, mivel a' közönséges életben is nem a' fajtalanságra, hanem a' bövséges és felesleg való termésre szoktuk fordíttani a' búja szót, midőn mondjuk: „búján hajt a' fű". — Megvagyon tehát a' puja és búja szó a' nyelvben, mellynek értelmét a' régi keletéhez képest kívántam itten használni.

A' Pujaságnak (Luxusnak) első oka az embernek maga állapotjával való meg nem elégedésből származik; mellytől indíttatván, jobbat, 's kellemetesebbet kíván. Ezen vágyás az emberek' indúlatiból, tökélletesedései-

ből , vagy megromlottságaiból ered , 's ugyan azért meg van minden emberi társaságokban , mellyek az egyenlőségre , és a' jószágok közélésére nintsenek építve. Igy, a' vad-emberek fitogatják magokat a' hamakban , vagy tsinos nyoszolyában , mellyet a' vadállatoknak börein vesznek ; az Európaiak kérkednek czifra házi eszközeikben ; és midön a' mi asszonyaink arcza pirosítóval és gyémántokkal ékeskednek , a' Floridaiak a' kék szint , és üveg czifraságokat legnagyobb piperének tartják. Minthogy tehát az emberi vágyásoknak tárgya a' szebb és kellemetesebb élet módja , 's az iparkodás által szerzett gazdagságnak ez a' tulajdonképpen való kelete és használása, a' polgári Társaságoknak Országló-székei fő gondjokat fordítják arra , hogy ezen vágyásnak és kellemetes életnek tárgyait kiki vagy othon meglelje , vagy idegen földről megszerezhesse : és így életét megelégedésben töltse , a' mi a' társaságos életnek eggyik fő boldogsága.

De e' mellett is nem eggyeznek meg a' Moralisták , és a' Politikusok a' pujaságról való vélekedéseikben. Emezek ugyan magasztalják ezen emberi vágyás' kielégíttését , azt állítván , hogy az neveli az Országokban a' népesedést ; szaporítja a' gazdagságot ; könnyebbíti a' pénz forgását ; megédesíti az élet módját ; öregbíti a' magános személyek iparkodását ; neveli 's tökélletesíti az emberi ismereteket és a'

Szép Mesterségeket; és végre, hogy az öregbítti a' Nemzetek' hatalmát 's a' Polgárok boldogságát.--De ha más részről megtekintjük, ugyan ezen ajánló okok nem látszanak elégséges erővel birni: mert Itália, Liviüs szerént is, midön a' Római Respublica nagyságának, 's pujaságának legfőbb pontján állott felényire sem vala úgy megnépesedve, mint, minekutánna kissebb Respublicákra oszolván, majd minden pujaság és iparkodás nélkül voltak. Ellenben most Franczia ország a' legnagyobb pujaságban tapasztaltatik lenni, és mégis igen nagy fogyatkozást érez a' pénz forgásában. Mert a' többi Tartományokból és Kormányszékekből minden pénz a' Fő városba takarodik, a' pujaság portékáiért, annélkül hogy onnan ismét a' Tartományokba vissza folyna. — Ha pedig az erköltsi szelidűlést és emberi élet módjának megédesitését tekintjük, ellenkezőt mutat Japonia, a' hol mindenben nagy a' pujaság, és mégis mindenütt el van terjedve az erköltsi vadság. De Rómában és Athenában is, sokkal nagyobb volt az erköltsi Jóság midön ezen Státusok még szegénységben éltek, mint, midön mindenben böséget és életi gyönyörűséget mutattak. — A' Szépmesterségek, 's hasznos isméretek terjedésére is, nem kedvező példát mutatnak a' Szibariták, Lidiaiak, és Tonqvinek, kiknél inkább a' gyönyörűségekben való elmerülés, el fojtotta a' Szép mesterségek és hasznos isméretek után való törekedést.

De végre nem neveli a' Nemzetek Hatalmát is, mert íme a' Persák, Czyrus alatt minden pujaság nélkül lévén, meghódították a' gazdag Asszíriusokat, és minekutánna ők is azon puja Nemzettel el púhultak vólna, meghódíttattak a' szegény Maczedonok által; és Európában is a' vad és barbarus Nemzetek forgaták fel a' Római Birodalmat. Ha pedig a' Polgárok boldogságáról vagyon szó, tekintsük bár végig Európát és Ásiát, látni fogjuk ugyan, hogy sokan nagy könnyebbségben és gyönyörüségben élnek: de a' legnagyobb része a' Polgárságnak nyomorúságban görnyedez.

(Folytatása következik.)

Cinqvantino.

Vagy a' hamar érö Kukuricza.

Hazánkban közönségesen termesztik a' kukuriczát, mellynek rendszerént való termése fél esztendönél több időt kiván. Már ezen hosszú időre nézve is megérdemlené azon Olasz országi fajta kukuricza a' gazdáknak figyelmét, melly rendszerént 50 nap alatt tellyesen megérik, és azért Ötvenesnek (Cinqvantino) neveztetik. Az Olaszok aratás után ültetik a' tarlóba, és még azon esztendöben mind szárának, mind szeméneh hasznát veszik; amannak ugyan a' szarvasmarha táplálására, ennek pedig a' köznép

élelmére. — A' Csinkantino pedig nem tsak Olasz országban megteremhet, hanem hidegebb éghajlat alatt is. Mert több esztendei tapasztalás mutatja, hogy a' Stajer országi hegyekben, és Karinthiában is, bár mi hegyes völgyes vidékeken, szinte úgy megérik; sött azt is tapasztalták, hogy midön a' közönséges kukuricza, az idö változások miatt meg nem érett, hanem kiveszett, úgymint a' leghidegebb esztendökben, a' Csinkantino tellyes érésre jutott. Azért méltó volna Hazánkban is, kiváltképpen a' hegyes tájakon, mellyek eddig a' közönséges kukuriczának nem kedveztek, ezen Csinkantinóval próbákat tenni; melly, mivel korán megérik, a' hidegnek ártalmaitól is megmenekedik. De azokra nézve is figyelmetességre méltó, kiknek földeiket a' jég el veri, és már a' közönséges kukuricza termesztésére az idö nem elegendö; mert ezt pótolékúl ültethetik. A' vele való bánásnak módja szint' az, melly a' közönséges kukuriczával való, és a' földnek ezután is szinte olly hasznát lehet venni, mint egyéb kukuricza földeknek, és szokás szerént, ha külömbben jó és trágyás a' föld, utánna a' gabona nemei szinte jól teremnek. Külömbben, ha valamelly gazda, a' jég által el verettetvén földje, tsupán takarmánynak akarná a' kukuriczát késöbben termeszteni, és szénának lekaszálni, a' mit az ollyan szerentsétlen esetekben már sokan nagy haszonnal tselekedtek, ezen

Csinkantinót annál bizonyosabban vethetné, mivel ennek nevekedése sokkal szaporább. Egyébaránt a' ki a' kukuricza természetéről, miveléséről, és használásáról bővebb útmutatást kivánna venni, olvassa el Burger Úrnak ezen Munkáját: „Vollständige Abhandlung über Naturgeschichte, Kultur, und Benützung des Türkischen Waizen. Wien 8-vo 1809."

Tadorna, vagy Üregi lúd.

Gothlandban, 's egyéb Tartományokban az éjszaki Sark felé, sőtt Angliában is vagyon egy igen szép madár, mellyet Tadornának (Vulpanser) neveznek. Üregilúd (Erdgans) nevezetét onnan vette, mivel föld alatti Üregekben szokta fészkét rakni. A' feje és a' nyaka ezen czifra madárnak fellyül fekete, és zöld (mint a' szép hím vadkátsáé) bársony forma, alább a' nyaka és melye fehér, mint a' hó, lapoczkája fél kerek formában narants színű sárga, a' háta 's szárnya egyébaránt fehér, hanem hogy tíz első nagy tolla feketés, a' többi zöldes, sárgás és fehér pelyhekkel játszik. A' farka is fehér, hanem a' vége annak is fekete, a' hasa is fehér, de azt is mintegy kétfelé hasítja középen egy fekete tsík. Orra veres, széles, rövid, 's kevessé görbült, vége felé pedig szélesebb mint egyé-

bütt. Orra lyukai és orrának végetskéje fekete, és, a' mint az orrához nőtt bőr kezdődik, valamelly hosszúkás lapos húsos kinövése fityeg. Lábai halaványpirossak, széles úszó talp-hártyája olly vékony, hogy abban minden kis vér eretskét meg lehet látni. Húsa a' madárnak kellemetlen, azért kár vólna bonnyi lúdjainkat, ha bár nem olly czifrák is, vele feltserélni.

Apróság.

Egy felserdült Leányka bemegy a' Pósta szobába, 's nagy szemérmetességgel által ád egy lepetsételt levelet, de a' mellyen kívül semmi sem volt írva. Hirtelen kezébe nyomván az ott lévő Tisztnek a' Levelet, nagy sebességgel el akar menni. De a' Tiszt látván, hogy a' Levélen nints felírva, hogy hova 's kinek szóll, vissza szóllítja a' Leánykát, 's mondja, hogy ő így a' Levelet el nem fogadhatja. Erre a' Leányka még jobban el pirúl, és sok maga vonogatása után megvallja, hogy az az ő kedvesének szóll. Jól van, mond a' Tiszt, de hol lakik és hogy hívják? — De már azt bizony meg nem mondom felelé a' Leányka, 's azzal nagy sebességgel el lódúlt.

Rejtett szó:

Első részem' iszod: de utólsó izleli étked'
Majd az egészben látsz főzni megenni valót.

Jegyzet: A' 39-dik Számbeli Mese: Mész.

Hasznos
Mulatságok.
1823.

(41.)

Pujaság, vagy Luxus.

(Folytatás).

Előbbi Értekezésemben előadám azon okokat, mellyekkel a' Politikusok oltalmazzák a' Pujaságot; egyszer'smind feljegyzettem az ő állításaik' meggyengítésére szolgálható historiai tetteket. — Most lássuk a' Moralistáknak a' Pujaság ellen egyenesen tusakodó okaikat.

Ugyan is ők azt mondják: A' Pujaság szörnyű nagy egyenetlenséget okoz a' polgári társaságban; mert valahol a' Pujaság uralkodik, ott a' gazdagság nagyon egyarányatlanúl vagyon felosztva, úgy hogy, midőn egy kis rész bővségben duskáskodik, a' nagyobb szám nyomorúságokkal küszködik. — De ezen egyarányatlanságot nem a' Pujaság okozza, hanem csak lenni mutatja; mert vannak Tartományok, mellyekben a' Nép végső szegénységben él, 's még is ott nem látni nagy pujaságot, mint p. o.

Lengyel országban: azomban Bernában, és Gyenevában nagy a' pujaság is, de a' Nép sem szűkölködik.

Mondják azt is, hogy: A' Pujaság feláldozza a' hasznos Mesterségeket a' kellemetes, 's kedveltető Mesterségeknek, és az embereket a' mező földről a' nagy városokba tsalogatja, melly által az Országnak mindenkor veszteni kell. — Mindazáltal, ha Lombardiát, és Flandriát megtekintjük, látni fogjuk mindenütt szembetűnő nyomait a' fényeskedésnek. Szép és pompás városokat, 's átaljában kellemetes életet találunk, a' midőn egyszer'smind a' munkások is gazdagok, a' mezők különösen jól míveltetnek, és az egész Tartomány böven meg van népesítve: ellenben Spanyol Országban igen tsekély ugyan a' Luxus, de a' földmivelés is el vagyon hagyatva, és a' hasznos mesterségeket alig ismérik.

Sokkal fontosabbnak látszik azon ellenvetés, hogy: a' Pujaság az Országnak népességét fogyasztja; mert az embereket a' gyönyörűségekhez szoktatván, a' zabolátlan 's mértékletlen életre vezeti, és az által sok betegségekre, 's korán való el halásra viszi. — De ellenkező példát mutat Anglia, a' hol egy Századtól fogva, úgy szólván, egyenlő mértékben öregbedett a' pujaság, és nevekedett a' népesedés is, annyira, hogy ezen Ország nem tsak főbb részeiben bámúlásra méltó képpen megszaporodott, hanem az ő temérdek kiterjedésű Coloniáit is megnépesítette.

Nagy figyelmet érdemel azon ellenvetés is, hogy: A' Pujaság meglágyítja az emberi szívet, és egésszen kiveszti a' vitézi bátorságot. — Mindazáltal ez ellen is jeles példákat lehet előhozni; mert Luxenbourg, Villars, és Saxe Vezérek alatt a' legpujább Francziák legnagyobb bátorságot mutattak; és a' Rómaiaknál Sylla, Caesar, és Lucullus alatt, midőn bámulásra méltó nagy Pujaságban voltak el merülve, a' hadi Seregek bátorságának semmi sem volt lehetetlen.

Végre még azt a' panaszt támasztják a' pujaság ellen, hogy: Az az igaz betsületérzést, és a' valóságos Hazai szeretetet egészen kiírtja az emberekből. — De XIV. Lajos alatt a' Francziák a' betsületérzésben kiváltképpen megkülömbböztették magokat úgy, valamint a' Haza' szeretetében is: 's ha a' mostani Anglusokat tekintjük, midőn nálok a' Luxus nagy mértékben vagyon, egyszer'smind azt fogjuk találni, hogy egész el ragadtatásig szeretik Hazájokat, és fényes tettekkel törekednek a' ditsősségre.

Azt kell tehát mondani, hogy: A' Pujaságnak mértéken felyűl való űzése árthat mind a' Státusnak, mind az eggyes embernek; de az Országlószék úgy igazgathatja a' gyönyörűségeket kedvellő polgárokat is, hogy azok mind az Országnak, mind magoknak hasznosak legyenek.

Taubman és Rollenhagen.

Ama' híres Taubman, ifjúságában, midőn már a' Római nyelvben jól gyakorlotta magát, el ment Rollenhagenhez, és kéré, hogy Tanítványai közé venné fel. Hihető, hogy ostobátskának tettette magát, azért Rollenhagen ezt mondá neki: „a' primába ügyetlen leszel, a' qvintába igen nagy, azért nem tudok veled mit tsinálni". Taubman újabban nagyon kérte, hogy tenné a' Primába, mert ö tsak azért jött, hogy Rollenhagent halhassa, és igyekezni fog minden tehetségével neki eleget tenni. A' nagy kérésre megengedte Rollenhagen, hogy Halgatóinak első Classisába bemehessen, és Taubman is egész szorgalmatossággal munkálkodott. Egy idő múlva Rollenhágen deák versekre adott fel tárgyat. Taubman ezt nem tsak egyféle vers mérték szerént, hanem a' Görögöknél ismeretes minden mérték szerént kidolgozta, 's ezt írta alája: „Taubman itt volt" (Taubmanus hic fuit). De, a' mint a' Mesternek kezébe adta írását, úgy hirtelenséggel az Iskolából ki ment. A' Mester nézvén az írást, bámult a' szép külömbféleségen, és Taubman után maga ki ment, 's utánna sietvén tsak ugyan el érte, 's unszolta a' vissza menetelre: de ezt Taubman tellyességgel nem tselekedte, hanem azt mondá Rollenhagennek, hihető még akkor is a' felvételt fájlalván: „Elég az, hogy én Rollenhagent hallot-

tam, te Taubmant láttad". (Satis 'est me audivisse Rollenhagium, te vidisse Taubmannum).

A' kősziklás Hegyek szomszédságának veszedelme.

Riva városa Tirolban, Aprilis vége felé, 's következő napokban szörnyű kárt tapasztalt a' kőszikláknak leomlásából. Ugyan is Apr. 21-kén 12 óra tájban délben, a' város megett álló hegyről tetemes nagyságú kőszikla el szakadt, és irtóztató zuhanással a' hegytetőről leomolván, útközben öszve szakadozott, és darabjait szerte szórta; de kiváltképpen az úgy nevezett Castello útszában a' födeleket betörte, sőtt a' boltozatokat is által verte. Más nap ismét egy darab kőszikla lehúllott, de annyi kárt nem tett; hanem Május 3-kán estve 6 óra tájban irtóztató nagyságú kőszikla el szakadozott, és az előbbinek útján, képzelhetetlen hirtelenséggel lezuhant, és mindent, a' mit útjában talált, öszve rontott. Ezen kár sok házakat és kerteket ért, úgy hogy amazok lakhatatlanokká lennének, emezek pedig haszon vehetetlenekké. Majd az egész Várost el lepte a' por felhő, és a' Lakosokat végső veszedelemmel fenyegette. Ezen szomorú tekintetet irtóztatóbbá tette a' károsodóknak kiáltása, kik a' veszedelemből lélekszakadva kiszaladván, kétségbe esve kénteleníttettek nézni vagyonaiknak pusztúlását. A' szerentsétlenség még következő

napokon is rettegésben tartotta az egész népet, mert szabad szemmel is észre lehetett venni, hogy még nagy testek el válva ingadoznak, és a' Lakosokat leomlással fenyegetik. Már eddig is a' ledült köziklák olly szörnyű károkat tettek, hogy a' Castello nevű útsza többé lakhatóvá nem lehet. (Illy szerentsétlen példa Budán a' Sz. Gellért hegye alatt lévő Házakra nézve méltó figyelmet érdemelhet, és pedig annyival inkább, mivel tsak a' legközelebbi esztendőkben az illyen leomladozó kövek három házat megrontottak).

Különös időjárás.

Trient tájján, melly külömbben már Olasz országhoz számláltathatik, az idei Tavasz, nagyon különös volt: mert minekutánna Mártius hónap igen szépen mutatta volna magát, arra 3 napi nagy esső, és 9 napi dühös szél következett. Ezen nagy változás új telet hozott, és a' hó a' hegyeket mind el lepte, a' laposon pedig fagyni kezdett. Ezen kedvetlen és sanyarú idő pedig nem tsak Trientnek tájját, hanem a' szomszéd Olasz országnak nagy részét is megrontotta, mert a' Velenczei és Lombardiai részeken nem tsak a' szőllő hajtásokat, hanem a' szederfákat is megsanyarta, és így mind a' reménylett bor termésben, mind a' selyem-bogarak tartásában, vagy kárt, vagy hátra maradást szerzett; mert némelly lakosok a' Mártiusi meleg által felbiztat-

tatván a' Selyem-bogarak tojásait a' kikelésre készítették, és így esett meg, hogy a' Selyem-bogarak hamarább kikeltek, mint sem a' szükséges táplálás, a' szederfa levél, készen lett volna, a' miből véghetetlen sok károk következhetnek. Melly nagy hátramaradást okozott a' levegőnek ezen hidegsége, abból lehet arányozni, hogy Trient táján szokás szerént Sz. György napján már zöld borsót, epret, és tseresznyét lehetett szedni, az idén pedig a' tseresznyefák alig virágoztak. Külömbben a' szántóföldeknek ezen hideg időjárás nem ártott annyit, mint árthatott volna: mert a' város részéről szorosan megparantsoltatott, hogy a' napnak feljövetele előtt kiki a' maga földjén füstöt tsináltasson, melly által a' kemény derek szerentsésen meggátoltattak. (Magyar Országban, a' mint Újság Leveleinkben jelentettük, a' zordon idő miatt, késett ugyan mind a' mezőnek, mind a' fáknak kifejlése; de eddig vett Tudósítások szerént átaljában sem a' szőllőnek, sem a' gyümöltsfáknak nem ártott, sőtt ha az eddig való hajtásból ítélhetünk, mind gyümölts, mind szőllő böven fog teremni: ha tsak, a' mit némelly helyekről hallunk, a' féreg fáinkat meg nem rontja).

Apróság.

A' név feltserélés sokszor nevezetes tréfákra szolgáltathat alkalmatosságot. Így történt Uz nevével is, a' ki híres német Verskö-

tő vólt. Volt t. i. még akkor Anspachban valamelly Udvari Tanátsos, kit Nuz-nak hívtak. A' puskázó polgárok Mestere hallott arról valamit, hogy Uz igen jeles Vers költő légyen: tehát nagy lövöldözést akarván adni, a' czélra igen jeles verseket kivánt volna íratni. Nem sokat ügyelvén a' szó külömbségre, a' helyett, hogy Uz-hoz ment volna, Nuz Tanátsos Urat kérte, hogy néki a' czélra irandó verseket készíttene. A' Tanátsos külömbféleképpen mentegeté magát, de az eszébe sem juthata, hogy a' személyben tévelyedés volna, azért a' Lövöldözö Mesternek únszolására, ne hogy éppen tudatlanságát látszassék el árúlni, a' mit talán soha se tett, Verseket készített. A' Lövöldözők Mestere, a' ki hihetőképpen jobban tudott czélba löni, mint a' gondolatokat megvisgálni, nagy örömmel el fogadta a' Verseket, és Társai között kihirdeté, hogy azok a' híres Poétától valók, míg utóbb a' dolog kitudódván, mind a' Poëtának, mind az annak tartatott Tanátsosnak nagy nevetségére a' szó feltserélés a' személy tserélléstt világosságra hozta.

Mesés kérdések.

1) Mi az, a' mit minden ember pénz nélkül vesz?
2) Mi az, minek szárnya nints, mégis mindég felszáll?
3) Mikor legjobb ízű a' petsenye?

Jegyzet: A' 40-dik Számbeli Rejtett szó: Bor-só.

(42.)

Fodor Jozefina.

Európa éjszaktól délig, nyugottól keletig el vagyon telve Fodor Jozefina hírével; mert ötet, mint igen jeles Énekest, Sz. Pétervár, Nápoly, London, Páris, Velencze fő városok egyaránt tsudálták. Most Béts bámulja bájoló énekét, és mint új Euterpét tiszteli.

Valamint a' drága gyémántnak fényét, és bötsét tsudáljuk, a' nélkül, hogy igaz hazáját tudnók, úgy ezen el ragadtatásig gyönyörködtető Énekest felkapta a' ditső hír, noha valóságos eredete kétséges volt mind addig, míg Nagy Attyának szülő földéhez most közel jutván, kedves örömének tartotta, igaz eredetét, és szerentse forgásait, a' mennyire tudja, igaz valóságában elő adni.

Fodor Károly, a' Nagy Attya, Huszár Tiszt volt, és a' szolgálatból kiállván, Hollandiában tette le magát. Joze-

fina nem emlékezik azon Magyar Regement nevéről, mellyben Nagy Attya szolgált: de Hesszen-Homburg Herczeg bizonyossá tette, hogy az Armada Lajstromában vagyon.

Károlynak három fiai voltak, és mind a' három Mu'sikára adta magát. Jó'sef igen korán hiressé lett, mint Mu'sika Szerző, és a' Violont mesteri módon játszotta. Párisba ment, és ott nagy betsületre kapott, úgy, hogy Montmorency Herczegnél az Udvari Musikusok Mesterévé tétetnék. Itt feleségül vette Marmet Genovevát, a' Herczegné Udvari Kisasszonyát, 's ezen házasságból született Jozefina.

A' Franczia revolutio alatt Montmorency Herczeg kibujdosván, egynéhány esztendő múlva Fodor Jósef is el hagyá ezen Országot, és vissza tért Hollandiába feleségével, és a' kisded Jozefinával. De itt nem soká élt: hanem el mentt az Orosz Birodalomba, 's ott Kurakin Herczegnél, a' ki temérdek nagy gazdagságáról, és a' Szép Mesterségek' kedveléséről egyaránt ismeretes, Musika Igazgatóvá lett. Itt igen kedvező alkalmatossága volt Leánykájának nevelésére; mert a' Herczeg megengedte, hogy azon jeles Mesterek' oktatásában, kiket ő Európának minden részeiből nagy költséggel az ifjú Herczegek, és Herczeg asszonyok tanítására meghívott, Jozefina is részesülhessen. Ez gyenge korától fogva nagy hajlandóságot mutatott a'

mu'sikához, azért az ő nevelését kiváltképen ezen czélra intézték, úgy mindazáltal, hogy egyébb tanúlásokat se múlattatnának el vele. Mellynek szép bizonysága az, hogy már tíz esztendös korában Oroszúl, Francziául, Olaszúl, Németűl, és Anglusúl helyesen beszélle, és íra.

Minekelötte még szava az ő gyenge ideje miatt kifejtödhetett volna, 1807-ikben az Attya nyilván Concertet adott, mellyben Jozefina a' Pianon, és Hárfán olly ritka tehetséggel játszott, hogy azt egy gyermekben kiki bámulná. Két esztendő múlva maga neve alatt adott Concertet, és az említett musika eszközökön való játszásán kívül, Orosz, Olasz, és Franczia nyelven három Áriát énekelt, mellyek által olly nagy hírbe jött, hogy Sándor Tsászár a' Fő Kamarássa által az ő theátrumára Énekesnek meghívatná. Ő a' meghívást Szülöinek helybenhagyásával el fogadta, 's így, mint nagy Énekes, az Orosz theátrumon mindenkori tapsolással tiszteltetett meg.

(Folytatása következik).

Ching Hirdetménnye.

(Mint a' Chinai szóllásnak különös példája)

„Ching, a' Pekingi hadi osztálynak tagja, Censor, a' Fő felvigyázásnak Tiszte, a' Kántoni Tartománynak Fetukja, a'

Gabona taxáknak Felvigyázója 's a' t. ezennel bizonyos fontos tárgyról botsátja szoros Hirdetménnyét. — Ezen esztendö 9-ik holdjának 18 és 19-ik napján bizonyos Kalmár-bolt örzője által tüz okoztatott, midön éppen dühös szél fútt. A' tüz olly dühösen harapódzott, hogy az emberi erönek lehetetlen volt a' lángok terjedését meggátolni. Ezek tovább tovább terjedtek, és boltokat, házokat, hongokat, 2400-nál többet, megemésztettek; többször tiz embereket megtsonkitottak és megsebesitettek, 's a' Kalmároknak és Külföldieknek tulajdonait több százezer, és tizszáz ezer bötsüket semmivé tettek; a' virágzó tsillogása és ditsössége Kántonnak tellyesen úgy, mint a' tarka bogarak, mellyek a' lángba röpülnek, elemésztetett. Illy eset sok száz esztendötöl fogva nem történt. — Ti Kereskedö Urak, szegény Honniak, és Külföldiek! kik ezen Égtöl botsátott szerentsétlenségben szenvedtetek, nem egyedül való személyek vagytok, kiknek szíveik aggódnak és megsebesedtek. Én a' Fooyuen, mióta füleim hallották, és szemeim látták, egy szempillantásig sem szünten meg testi fájdalmakat és lelki szorongatásokat érezni; de a' közmondás tartja: „Minden ital, és minden töltött pohár között egy sintsen, mellyet elöre már a' fátum nem rendelt volna". — Ezen tüz-itélet kétségkivül a' Gyöngy folyónak száma szerént következö sors által okoztatott. De én azt kivánom, hogy ti

Kereskedő Urak, szegény Honniak, és Idegenek, az igasságos végzetnek magatokat tsendesen alája vessétek. Ne gyötörjétek magatokat, ne keseregjetek, ne panaszolkodjatok, ne sóhajtozzatok. Ne morgolódjatok az ég ellen, ne vádoljátok az embereket, és ne öregbittsétek ez által önnön szomorúságtokat, és önnön bajotokat: hanem az a' kötelességtek, hogy ezt felyűlről az Égből, mint intést, úgy fogadjátok; bánjátok meg vétkeiteket, visgáljátok meg önnön magatokat, és szűntelen szemetek előtt viseljétek ezen szókat: „Az ég rendelése, és a' jó szív". — Valóban, ha e' szerént fogtok tselekedni, nem fogjátok szégyenleni magatokat az Istenek itélete előtt, és a' magas Ég, kétségkivűl, nektek tsendesen segedelmet nyújt. De hogyan is tudhatnátok, hogy az, a' mi a' tüzes lángokból néktek megmaradott, nem fog é felnevekedni arany oszlopokká, drága kövek halmaivá, gazdagsággá, és betsűletté?

„Nektek, kiknek tehetségtek vagyon, ezennel megparantsoltatik, hogy siessetek az eredeti földön ismét házokat állíttani; de ne nyúljatok a' ti szomszédaitoknak földjéhez, mert ezen nagy bűnért be fogtok vádoltatni, és kegyelem nélkűl megfogtok büntettetni. A' mi a' szegényeket illeti, a' kik elégtek, rólok a' helybeli Előljáróknak megparantsoltam, hogy siessenek, és nép Lajstromot készíttsenek és gabonát adjanak, 's így gyakorolják a' könyörűle-

tességet. Bizonyos számú hadi Tiszteknek és Katonáknak megparantsoltam, hogy az útszákon éjjel nappal vígyázzanak, és, ha gyújtogatót vagy rablót találnának, tehát megvagyon engedve az épitő Uraknak, a' Tanulóknak, a' Kalmároknak, a' szegény Honniaknak, a' Politia szolgáknak és az éjjeli Vigyázóknak, hogy ezen Tisztekhez és Katonákhoz kaptsolhassák magokat, a' bűnösöket megfoghassák, és azokat az Elöljárókhoz vihessék, és, ha a' vádolásról meggyözettetnek, tehát tüstént pálczával halálig veretteszenek. — A' mi a' Külföldieket illeti, kik bárkákban a' tengereken, mellyek sok tiz ezer mérföldnyi szélességűk, a' mennyei birodalmunkba a' kereskedés végett jöttenek, és a' kiknek egy reggel az ö javaik tüz által el emésztettek, és nintsen semmi erös helyök, a' hol kinyúgodhassanak; ezen környülállás valóban sajnálkodásunkat érdemli: azért ezennel parantsolom minden honni Kereskedöknek, hogy úgy tselekedjenek, a' mint a' Külföldiek bátorsága kivánja, és azokat tsendes helyheztetésbe tegyék, hogy így, senki se legyen közülök, kinek nem volna helye, a'hol élhessen. — Minden Tiszteknek, Országbeli Uraknak, Kereskedöknek, szegény Honniaknak, és Idegeneknek, kiket a' jelen való illethetné, ezennel megparantsoltatik, hogy ezen Rendeléseknek engedelmeskedjenek. Ne ellenkezzetek egy különös Hirdet-

ménnyel. — Jaovkang, a' második esztendőnek, 10-dik Hónapnak, 20-ik napján.

Apróságok.

Valamelly Sváb pálczájával a' darázs fészket szurkálta. Ezek egyszerre reá rohantak, és kezét, képét kegyetlenül tsipkedni kezdék. „No már ez sok, úgymond, ha legények vagytok, eggyenként jöjjetek reám, akkor majd megfelelek".

Egy másik Sváb széna takarodáskor látja hogy a' nyúl tsak bukdátsol előtte, reá fogja a' Villáját, mint puskát, 's czélba veszi. A' Vadász, ki a' parasztnak hátamegül kerítette a' nyúlat, éppen akkor kisüti puskáját, 's a' nyúl felfordúl. Ekkor bosszúságát tettetvén neki rivalkodik a' Svábnak: „hogy merészletted a' nyúlat meglőni"? Ez megijedve menti magát: „Ah Tekintetes Jáger Uram! hiszen ki ördög gondolta volna, hogy a' Villa nyél is el sül"?

Az ember igen kész másnak hibáit felhányni; így valamelly Paraszt egy megesett személyt öszve kurvázott. A' személy

a' Bíróhoz menvén ezen gyalázatért elégtételt kívánt, mondván: „Én megfizettem az Elöljárók által reám szabott pénzbeli büntetést, és Ekklézsiát is követtem, 's ez által betsületembe vissza tétetvén, nagy megsértésnek tartom a' szidalmazást". A' Biró helyesnek találá a' panaszt, és a' Parasztot magához hívatván, pénzbeli büntetésre kénszerítette. Ez vonakodva ugyan, de tsak mégis megfizetett: 's midön a' pénzt letenné, azt kérdé a' Birótól: „Szabad lesz é ökemét Szűznek mondanom"? A' Biró ezt felelé: „Ez nem tilalmas". A' paraszt tehát, hogy mérgét kiadja, a' személyhez fordúlván azt mondá: „No Isten veled Szűz virág".

Lessing a' Világot az Órához hasonlította, mellyben a' vonó erő a' pénz; a' rugó erő (inqvies) az asszony.

Rejtett szó:

Míg rendén olvasod tsukja hajlékodat,
Keverd meg betűit, tesz mozgatásokat.

Jegyzet: A' 41-dik Számbeli Kérdésekre felelet; 1) Lélekzetet, 2) Füst, 3) ha szánkban vagyon.

Fodor Jozefina.

(Bérekesztés.)

Ezen első megkedveltetése idejekor Párisból meghívattatott a' Tsászár által Tharaud-Mainvielle Úr, mint a' szomorú, és Víg-Játékokban igen nevezetes személy. A' Sz. Pétervári nagy közönség felosztotta a' kettő között a' maga figyelmét, és valamint Jozefinában jeles Énekest, úgy Mainvielleben jeles Színjátszót tisztelt; amazt ugyan az Orosz, ezt a' Franczia Udvari Theátromon. A' köz megkedveltetés a' két Hírest egy más eránt is figyelmetességre gerjesztette, 's ebből nem sokára barátság, utóbb házasság következett. Ezen házosságból született Martialis nevű fijok. Mainviele-né ezen házasság által olly szerentsés igyekezetre ragadtatott, hogy majd az Orosz, majd a' Franczia Theátromon eggyenlő tapsolással tiszteltetnék. De ezen közben történt, hogy Moszkva városának szerentsétlenségekor

a' Tsászár minden Franczia Színjátszókat el botsáttana. Mainvielle, Társai közül a' jobbakat magához tsatolta, és azokból bujdosó Társaságot állítván, elösször Stockholmba, azután Koppenhágába, végre Hamburgba ment. Ez által Felesége annyira tökélletesítette magát mind az Éneklésben, mind a' Játszásban, hogy a' Fr. Theátromi Játékok és Operák egész Lajstromát tellyesen tulajdonává tenné, úgy hogy mind eggyikben bátorkodhatott fellépni. 1815-ben tehát Párisba menének, a' hol Mainvielle-Fodor Jozefina a' Fejdó (Feydeau) Theátrom Igazgatóitól azt az engedelmet kérte és meg is nyerte, hogy valami 8—10 Operában felléphessen. Ez által olly tüzbe hozta a' Párisi közönséget, hogy néki az Olasz Theátromon az első személy rangja ajánltatnék, melly akkor Odeonban tartatott Ő az ajánlást el fogadta, és két hét múlva Griselda Operában, mellyet Paër szerzett, a' szokatlan nyelven, olly közmegelégedéssel énekelt, hogy az elötte volt Barilli híres Énekesnének el távozását el felejtetné. Utóbb az Olasz Theátromnak Igazgatása az előbbi Részvevőktől el vetetett, és Catalaninak engedtetett. Mainvielle-né ehhez is hozzá segödött, de az Igazgatónéval történt viszontagságok arra vették Mainvielle-nét, hogy szerentsésnek tartaná magát, hogy Catalani-tól kármentésül 14 ezer Frank lefizetésével megmenekedhetett. Ekkor tehát Angliába méne, és ott szinte úgy, mint Pá-

risban, közönséges bámúlást gerjesztett. Onnan 1819-ben Velenczébe ment, és ezen Városba, melly igasságosan kihíresedett a' muzsika értéséről és ízléséről, rendkivűl való tisztelettel megbötsűltetett: mert a' Velenczei Nemesség arany, ezüst, és réz Medaillokat veretett az ő képével. Ezen arany Medaill azon nap határoztatott meg az ő tiszteletére, a' midőn a' Fenice nagy Theátromban nyilván megkoronáztatott. Ekkor Elisabetta Operát 39-edszer játszotta. A' Medaill-on látszik az ő képe ezen körül irással: „Guiseppina Fodor Mainvielle". — A' Medaillnak visszás oldalát Borostyán koszorú keríti, mellybe ezen Irás vagyon foglaltatva: „Te nuova Euterpe Adria plaudente onora 1819." — Innen vissza hivattatván Párisba 1820, 21 és 22-ben nagy hírrel, 's nevekedő megelégedéssel játszott, úgy hogy egyszer'smind Rossininak muzsikáját is megkedveltetné, melly előbb ő nála nélkül a' Szevillai Borbélynak harmadik előadására úgy megvettetett, hogy a' Theátromi Lajstromból kitörültetnék, és helyette Paisiello muzsikája tétetnék. De Fodór Jozefina Rozinának személlyét magára vállalván úgy felemelte Rossininak muzsikáját, hogy 80-szor egy esztendőben elő adnák és mindenkor olly tömve volna a' Theátrom, hogy a' Nézők be nem férhetnének. Mainvielle-né most két esztendőre Barbaja Úrhoz állott, a' ki a' Nápolyi, és Bétsi Theátromokat tart-

ja Árendában, 's így Nápolyból most Bétsbe hozattatott, a' hol szinte úgy, mint Nápolyban, nagy álmélkodással tsudálják tehetségeit. A' közönséges hír szerént, fizetése 10 ezer forint Conv. pénzben, 2 szabad Játék, és szabad kotsizás.

A' Dsiggetaj, vagy szamárló.

Előbb a' Természet Históriában tsak három faja vólt ismeretes az egy körmű állatoknak, úgymint: a' ló, szamár, és a' czebra; hanem későbben még kettővel szaporodott ezeknek száma, mellyek közül az eggyiknek neve Quagga, (másképp' nyóstén Czebrának is nevezik) a' másik pedig a' Dsiggetaj, vagy a' félszamár (Equus Hemionus Pallas), melly hogy közönségesen tenyésztetnék, sok okok javalják. Ugyan is a' szőre szép zsemlye fakó, nyaka súgár hosszú, inas-húsai, 's minden ízei frissen mozdúlnak, és egész alkottatása azt mutatja, hogy a' sebes futásra igen alkalmatos, és ebben a' mi közönséges lovainknak nem engedi az elsőséget. Ha e' körül annyit tenne idővel a' szelíd tenyésztetés, mint a' maga szilaj állapotjában igen keveset mutató ló körül tett *); bámúlásra

*) Szibériának pusztaságain nyájjanként bolyongarak a' minden gazda nélkül való vad lovak; testök kitsiny, fejök vastag, fülök hosszú lekonyúlt, serénnyök rövid göndör, szőrök hosszú fürtös, színök szennyes egérszín, természetök szelídíthetetlen vad. Nem

méltó szép, sebes, erős, izmos állat válnék belőle; úgy látszik, hogy a' leggyorsabb tatár paripát is fellyül múlná. Tsak nagy bajjal ejtheti az ember módját, hogy lelőjje, mivel a' tsődör, melly rendszerént mintegy 20 Darabból álló kancza ménest vezérel, szint' olly bátor, mint vígyázó, és az ellenséget még messziről észre veszi, 's az ő ménessével tovább nyargal. Az egész Mogol Birodalomban, valamint azon pusztákon, mellyek az Orosz, Tibet, Khina, India, és Persa Birtokokat egymástól el választják, nagy tsoportokban találtatnak ezen állatok. Semmi tsuda sem tehát, hogy eddig még megszelídittésökön nem igyekeztek, minthogy az azon tájakon lakó Népségek ebbéli szükségöket nem érezik, mivel, mint a' természetnek vadon nött gyermekei, a' szomszédjaikkal semmi egygyesülésben sintsenek, 's úgy látszik, hogy ábba lépni nem is akarnak.

Pallas' leírása szerént annyiban külömbözik a' Dsiggetaj az egy körmű ló faj állatoktól, hogy a' farkának tsak a' végén vagyon fürtös hosszú szőre; a' szamártól pedig annyiban, hogy a' lapoczkáján nintsen a' keresztbe menő fekete tsikja. Legkedvesebb múlató helye a' füvet buján termö, széksóval bövelködő térség; a' he-

---

Jehet tudni, hogy eredeti természetes állapotjok óta élnek e' itt, vagy pedig gazdájoktól megszökött anyáktól származtak, és századok el folyása alatt vadúltak el ennyire? Lásd Mitterpacheri: Primae Lineae Hist. Naturalis etc. Budac 1816. p. 33.

gyet és az erdőséget kerüli. Mind a' hallása, mind a' szaglása igen éles a' Dsiggetajnak; nyerittése erössebb, mint a' lónak. Húsáról azt mondják a' Mongolok és Tunguzok, hogy igen finom; de ebben alig ha nagy hitelt adnak nekiek az Európaiak. Nagyságára, 's formájára nézve leginkább hasonlít az Öszvérhez, farka és füle ollyan forma mint a' Czebráé; lábai, mint a' lóé: hanem leginkább megkülömbböszteti magát rokon állat társaitól az ö egyéb testéhez képest nagyotska fejével, egyenes, és elöre mintegy öszve szorúló homlokával, hosszú, henger forma nyakával. Télen által a' szöre másfél újnyira megnyúlik, de nyáron alig van negyedfél líneányi; szine zsemle fakó (Isabellfarb) töve felé szintelen kékes, a' tapintása púha, mint a' selyem. Egy egész nagyságú Dsiggetaj nyom mintegy négy mázsát, hosszasága 5 lábnyi, farkának hossza 2 lábnyi, mellynek a' végén való hajfürtje fekete. (Lásd Pallas Reise III. p. 217. — Neue Nord. Beyträge II. p. 1. t. 1. — Nov. Comment. Petrop. XIX. p. 394. t. 7.)

Az Orosz Birodalom Népességének szaporodása.

Az Orosz Birodalom Népessége vólt
1722-ben 14 milliom Lélek
1811 — 42 — —
1821 — 56 — —

Ezekből következést húzván:

Ha a' száz esztendős szaporodást veszszük: 1921-ben lessz a' népesség száma 224 milliom lélek; ha pedig a' tíz esztendöst vesszük 1831-ben megy $74\frac{3}{4}$ milliomra

Ha igaz Zach Astronomus Urnak felszámlálása (lásd a' Hasznos Mulatságok' folyó félesztendei 39-dik számját) az egész Orosz Birodalom 958,972 □ mérföld; továbbá ha igaz, hogy a' Magyar országi népesség szerént minden □ mérföldön 1035 Lélek élhet; (a' Német Szövetséghez állott Tartományokban annyi földön 2,611 ember él) amaz arányosság szerént az Orosz Birodalom szaporodhatna 1,853'692,870 Lélekre midön most az egész föld színén lakozók száma 632 milliomra tétetik, 's ebből Európára nem több jut 172 milliomnál. — Nem kell azomban azt gondolni, mintha az Orosz Birodalomnak hajdani határain lakozók száma szaporodott volna a' fellyebb kitett szerfelett való módon. Éppen nem, azon el foglalt Tartományok Lakosai nevelték leginkább ezen számot, mellyek I. Péter Czár uralkodása alatt 's azóta ezen Óriási Birodalomhoz foglaltattak. — Péter foglalta el Azowot, ö terjesztette Birodalmát a' keleti tengerig; a' Pultavai ütközet (1709-ben) határozta el éjszaknak jövendő sorsát; a' következendő esztendök botsátották Besszarábia birtokába 's a' t. Egy Nyelv, egy Hit valának ezen fejlő erönek leghatalmasabb rúgói.

Az Angol Nyelv.

Johnson Dictionariumából egy valaki nagy szorgalmatossággal felszámlálta, hogy az Angol nyelvben vagyon költsönözött szó:

A' Római nyelvből	6732	Teuton —	16
A' Francziából	4812	Zsidó —	15
A' Szász nyelvből	1665	Goth —	13
A' Görögből	1148	Irlandi —	6
A' Hollandusból	691	Flamandi —	4
Talián. (Italienisch)	211	Sziriai —	3
Németből —	106	Skott —	3
Olaszból (Welisch)	95	Török —	1
Dán — —	75	Irland-Skott	1
Spanyol — —	56	Portugall —	1
Izlandiai — —	50	Persa —	1
Suvéda — —	34	Friz —	1
Arábs — —	31		

és így öszvessen — 15,771 költsönözött szó.

Rejtett szó:

Forgassad bár elől hátúl,
Dunán innen és Dunán túl,
Tsak egy hang mindenkoron.
De olly Népnek nevezete,
Melly Országot vesztegete
Igaz, vagy mesés lovon.

Jegyzet: A' 42-dik Számbeli Rejtett szó: Zár, ráz.

(44.)

Kuba.

Ezen Sziget a' legnagyobbik az Antillák között. Az éjszaki tériítő karikának úgy szólván egyenesen alatta fekszik, a' nyugoti hosszaságnak 55—56 grádusa alatt, és az éjszaki szélességnek 18—20 grádusa alatt; kiterjedését némellyek 2310, mások 2909 □ mérföldre teszik. A' Szigetnek hossza 150 mérföld, szélessége 30—35. Sok öblei és kikötő partjai vannak, de kiváltképpen emlékezetes és fontos a' Havannahi, mellyben 1000 hajók könnyen megférnek. Az egész Szigetet magas hegyhát, keletről nyugotra terjedvén, két felé osztja, 's ezen hegyekben arany, ezüst, és réz bányák találtatnak, belőlök pedig 148 folyó víz ered, mellyek közül mindazáltal egy sem hajózható. A' Szigetnek két felé való oszlása szerént két Kormányszék által igazgattatik, mellyek közül az eggyik Kubában, másik Havannahban tartja székét. Lakosainak száma

a' hozzá tartozó kis szigetekkel némellyek által 432 ezerre, mások által 520 ezerre tétetik. Ezen népességben 1814-dik esztendöben 212 ezer Szeretsen rabszolga számláltatott; egyébaránt a' lakosok mind idegenek, 's többnyire Spanyolok, Kreolok, Meszticzek, Mulattok és Szeretsenek, kik a' plántállásokkal és kereskedéssel foglalatoskodnak. Annyival kevesebb gondjok vagyon a' mesterségekre, mellyek közül a' legszükségesebbeket is alig üzik. A' Szigetnek éghajlata meleg ugyan: de egészséges; földje az Amerikaiak között legjobbnak tartatik; partjai olly alatsonyak, hogy gyakrabban kiöntést szenvednek. A' földnek jósága minden Indiai terméseknek kedvez, 's kiváltképpen a' czukor termesztésnek, mellyből esztendönként egy milliom mázsa kikerül. Külömbben termesztik: a' dohánt, pamukot, kávét, kukuriczát, maniokot, szöllöt, kókuszt, palmát, kassziát, kakaót, szaszaparillát. Kiváltképpen emlékezetesek az erdei, mellyekben a' mahagóni, ebanom, és czedrus drága fák böven teremnek. Bövségesen vagyon ott a' méz, viaszk, és selyem; találtatnak Európai szelíd állatok, baromfiak, valamint vadállatok is. A' kereskedést pedig leginkább ezekkel üzik, úgymint: dohánnyal, czukorral, viaszkkal, pamukkal, gyömbérrel, olivákkal.

Ezen Szigetet Columbus már első útazásában 1491-ben feltalálta, és Johannának nevezte; de azt a' Spanyolok tsak

1511-ben hódíthatták meg egészszen, a' melly idö alatt a' vallásbeli buzgóság, és a' nyerekedés ösztönéből, a' Lakosokkal igen kegyetlenül bántak, úgy hogy, tsaknem az egész népséget felkonczolnák, 's a' mit fegyverrel el nem öltek, azt a' himlönek bevitele és terjedése által, vagy a' bányákban való erőltetett munka által semmivé tették. Utóbb észre vették ezen sziget helyheztetésének fontosságát, mind a' Mexicóból Európába, mind Európából Mexicóba útazó hajókra nézve; azért ottan Spanyol szállókat telepítettek meg, és Városokat 's Falukat építettek. Ezen Városok közül fö emlékezetet érdemel Havannah, mellynek most 30 ezer Lakosi lehetnek, a' hol a' Kormányozó és a' Fő Kapitány lakik. Ezen város fö helye a' Spanyol Amerikai kereskedésnek, és tulajdonképpen védlő bástyája Amerikának. Melly nagy gazdagság lehessen ezen városban, abból könnyen lehet arányozni, hogy 1702, az Anglusok el foglalván, a' Havannahi öbölben 12 Linea hajót, 3 Fregátát, számos kereskedő hajókat, mind ezeken kivül 35 ágyút, töltésekkel megrakott Magazinokat, és portékákat, 3 milliom Dollart, 2 milliom font Sterlinget aranyban és egyéb drágaságokban, azon kivül 14 milliom bötsü Kintseket foglaltak el: még pedig egy hajó el merült 4 milliom Spanyol tallérral, és 2 más hajó 800 Ládával, mellyek arannyal és ezüsttel valának megrakva. A' békesség

által Anglia kötelezteteti Kuba szigetét Spanyol Országnak vissza engedni: de az akkori nyereség olly friss emlékezetben maradott az Anglusoknál, hogy attól fogva szűntelen vágynának ezen Szigetre, 's ugyan azért most különös alku szerént magoknak által engedtetni kívánták: de ez ellen, ha talán az Európai Hatalmasságok nem szóllanak is, Éjszaki Amerika fel-kel, és illy veszedelmes szomszédságot nem fog megengedni.

Lares, vagy is a' Házi Istenek.

A' Rómaiaknál Lares-eknek, vagy Penates-eknek neveztettek azon képzelt Létek, mellyeket ök Házaiknak, és Nemzetségeiknek oltalmazói gyanánt tiszteltek. Ezen képzelt felsőbb Létek, hihetőképpen az Egyiptomiaktól származtak, kiknél szokásban volt, hogy a' kedves halottaikat a' háznál temetnék el, a' mi nálok annyival könnyebben megeshetett, mivel ott kevésbe került a' bébalzamozás; de, idővel mégis több féle alkalmatlanságok származtak ezen házi temetésekből, azért az Egyiptomi népek is távúlabbra kezdették temetni a' holt testeket, és egyedűl azoknak emlékezetét tartották tiszteletben, kiktől nagyobb jótéteményeket vettek, 's ezen tisztelet utóbb Nemzetségről Nemzetségre szálván, a' maradék úgy tekintette, mint kegyes Istenségeket, kik valamint éltökben sok

jót tettek a' háznépével ; úgy holtok után is készek volnának meghalgatni az ő kéréseiket, és tőlök a' rosszakat el távoztatni, és azon jókat, mellyeket tőlök kivánnának, megadni. Igy szállott által a' Rómaiakhoz ezen tisztelet, a' mellynek megadására minden nagyobb háznál bizonyos rejtek hely tartatott, a' mellyben vagy töménnyel, vagy liszttel áldozának, 's minthogy nem volt minden Familiában olly nagy és hatalmas férfiú, a' kitől holta után a' kivánt jókat várhatnák, válogatás nélkül a' kissebb nagyobb Istenségek közül választottak eggyet a' háznak oltalmazójává, a' mint Plinius mondja : Qvum singuli ex semet ipsis totidem Deos faciant, Junones, Geniosqve.

A' XII. Táblákon irtt Törvények közül eggyik azt parantsolja, hogy szakadatlanúl minden ház' népe tartson házi Isteneket, és azokat áldozatokkal tisztelje, a' mint a' Familiának Feje azt kiszabta.

Nem csak eggyes személyek, vagy Familiák tartottak pedig házi Isteneket, hanem egész Városok, Tartományok és Népségek is tiszteltek e'félé Istenségeket; azért a' Rómaiak midőn valamelly várost ostromolának, kivarázslották annak házi Isteneit, 's arra kérték, hogy melléjök álljon, igérvén, hogy nekik templomokat és áldozatokat fognak rendelni : ezen kivará'solást Evocatio-nak nevezték. Titus Tatius a' Szabinok Királlya volt az első, a' ki a' városnak 8-dik Osztállyában a' Lares-eknek

templomot épített, és azoknak Ünnepét Januarius első napja előtt tizen egy nappal üllötte meg. Minthogy ezen Lares-ek többnyire kisded öntött képekben tiszteltettek, Macrobius ezen ünnepet: Celebritas Sigillariorum, vagy is kisded Bálványok ünnepének nevezte. Mindazáltal készíttettek ezen kisded Bálványok ezüstből, fából, viaszkból is, a' mint kinek kinek tehetsége engedte, és Asconius Pedianus azt állítja, hogy ezen kisded képekben a' XII. nagy Istenek tiszteltettek, kinek kinek különös megfogása szerént, és a' nagy Uraknál, a' mint fellyebb említénk, nem csak különös hely volt nekik szentelve, hanem különös házi tseléd is rendeltetve, az áldozatok tételére. Néha ezen bálványkákat, úgymint Ünnepeken, vagy szerentsés napokon meg is koszorúzták rozmaring, viola, vagy más virágokkal 's füvekkel. Lionban 1505, rézből olly lámpást találtak, mellyben, hihető, hogy a' Lares-ek képe előtt méts égett; mert azon márványon, mellyre a' Lámpás volt állítva ezen irás találtatott: „Laribus sacrum P. F. Rom": vagy is: Publicae Felicitati Romanorum. — Midőn az Ifjak a' gyermek korból kikeltek, azon Bullát, vagy is szív forma függőt, mellyet mejjökön viseltek, a' Lares-ekre akasztották, 's eggyik társ tsésze bort felfogván így köszöntött: „Az Istenek legyenek kedvezők". Az útazók magokkal hordozták Láres-seiket; de Cicero

nem akarván fárasztani Minerváját, midőn számkivetésbe ment, azt a' Capitoliumban letette. Caligula Tsászár pedig, a' ki különben is vad és durva ember volt, kihányatta Palotájából az ablakon a' Lares-ek' képszobrait „mert, úgymond, nem elégszem-meg szolgálatjokkal". Ovidius szerént: Prestites-eknek is neveztettek: Quod praestant oculis omnia tuta suis. Horatius egész Familiát, vagy Házat is értett, vagy gazdagságot a' Lar név alatt: Parvo sub lare, paterni laris inops. Különbben a' deák Iróknál Grutterus szerént mindenféle foglalatosságok tulajdoníttatnak a' Lareseknek; azért neveztetnek: Lares hostilii, L. Urbani; L. rurales; L. viales, és L. compitales.

Apróságok.

Bizonyos gazdag Özvegyasszony sokat hagyott testamentomi rendelésében idegen személyeknek: ellenben keveset közelről való attyafiának; mellyre nézve ez a' Testamentomot félre akarta tétetni, mintha a' rendelő már eszén nem lett volna. Ennek megbizonyíttására azt adta elő, hogy a' beteg sok üveget 's szelenczét a' szemétre hányt minden orvosságostól. „Én nem látom, mond a' Bíró, hogy miért lett volna eszelős tsak azért, hogy az Orvosságot

a' szemétre öntötte"? — „Hiszen azt én se mondom, visszonozá a' vádoló, én sem annyira az orvosságot, mint az üvegeket és a' szelenczéket értettem".

Dorat, az ö idejebéli Pindarus, igen éltes korában vett el egy 19 esztendös Leánykát; mellyet midön Barátjai helyben nem hagynának, 's azt mondák, hogy: vett volna inkább valamelly éltes Asszonyságot, ö azt felelé: „Már én jobb szeretem, hogy fényes, és élesen kiköszörült tör szúrja által szívemet, mint sem valamelly régi ótska rosdás vas".

Rejtett szó:

Egész földből földben vagyok, 's védelmezek,
Kártételtöl szegényt, gazdagot örizek:
Vágd ketté négy tagom, majd kettövel szúrhatsz,
Kettejével pedig elméket megvíhatsz.

N.

Jegyzet: A' 43-dik Számbeli Rejtett szó: Tót.

(45.)

Néhai Nagy Mélt. Sz. Iványi Sz. Iványi Ferencz, volt Ország' Bírája, Cs. Kir. Belső Titkos Tanátsos, Sz. István Apostoli Magyar Király' Jeles Rendének Nagy Keresztes Vitézze, 's T. N. Sáros Vgye' Fő Ispánja, Ő Excellentiájának halálára.

Liptó létre hozá; Nógrád kebelébe fogadta;
A' düts' pályáján vitte ragyogva az ész;
Nádor után legfőbb Zászlóssá tette az érdem:
Csillaga' elhunytát könnyezi benne Hazánk.

Sz. Miklóssy Alóyz.

A' Merino Juhok tartásáról.

Ditséretes igyekezet a' Hazánkbeli Gazdáktól, hogy a' juhfajtákat megnemesíteni törekesznek, és így egy annyi költséggel, és erővel magoknak szebb, és drá-

gább gyapjút szereznek. Ezen szép igyekezet már annyira mentt, hogy többen vagy Spanyol merino Kosokat egyedül, vagy kosokat és anyákat egyszer'smind szereznének. A' kezdet idővel többre mehet, és a' folytában tartó álhatatosság, és egy czélra való törekedés idővel gazdagon megjutalmazza a' Gazdának gondoskodását. De, mivel nem minden gazda olly szerentsés, hogy a' merinokkal való bánást igazán tudná, és minden efféle új igyekezetben kéntelen a' gazda több ellenvetéseket hallani, hogy ezekre meg ne tántorodjék, és ne talán önnön tévelyedéséből hibázzék: közlök itt némelly észrevételeket, mellyeket tulajdon tapasztalásából Garret Úr Angliában leírtt, és az ellenvetéseknek megczáfolására 1822-diki Junius hónapban a' gazdasági havi írásban kiadott. Úgymint:

1) Több jó Barátim, úgymond, azt hányták fel, hogy a' merino Spanyol juhok, a' hideg, és magasb hegyeket, 's a' kosarazást ki nem álhatják. — De én tapasztalásból tudom, hogy valamint más juhok a' mi Országunkban, úgy a' merinok is a' kemény telet kiálhatják. Én 1812-ben October hónapban, mintegy 200 merino juhot, és mintegy 100, merino fajtából eredteket, hideg halmokon kezdettem kosarazni, 's ugyan ezen halmokon egész Februárius végéig kosaraztattam, akkor pedig alább eső tájakra hajtattam az ellésre. Ezen juhok táplálására tsak kevés tsitsókát (tur-

nip) engedtem, mellyet magoknak távúlabb lévő szántó földön kellett keresni, és azon kívül egész Karátsonyig rosz szénával és árpa szalmával tartottam. De, noha illy hideg tájon voltak, és illy rosszúl tártattak, még sem veszett el egy is: sőtt a' merino juhok fülöktől fogva egész lábszárig gyapjasok voltak, 's így rajtok az anya természet megmutatta, hogy a' hideget jobban kiálhatják, mint más fajta juhok, mellyeknek a' lábaikon, hasaikon, nyakokon, fejeiken alig van gyapjú.

2) Azt az ellenvetést is teszik, hogy a' merintolok, sok kosarazás után is kevesebb trágya marad a' földön; mint más fajta juhok után és hogy az ő trágyájok nem olly hásznos. Ezen ellenvetésre szükséges megjegyezni, hogy a' merinok nem esznek annyit, mint a' nagyobb és erősebb fajta juhok, és így nem is adhatnak annyi trágyát, mint emezek; de nagyságokhoz képest eleget esznek, és így, számokhoz képest azon arányosságban adják a' trágyát is. És a' tapasztalás mutatja, hogy 300 merino, szinte úgy megtrágyázza a' földet a' kosarazás által, mint akármelly nagy fajta 200 juh. — A' mi a' trágyának jóságát illeti, én, úgymond Garret Úr, a' merinok által trágyázott földön szinte olly jó Gabonát arattam, mint más földeken.

3) Némellyek azt is mondják, hogy a' merinok húsa olly rossz, hogy tsak ku-

tyának való, és öket soha meg nem lehet hizlalni". — Ezt hányta fel nekem, így szóll Garret Úr, egy öreg tapasztalt árendás, midön merino juhaimat megnézné, és ezen szókra fakada: A' merino nyájból való legszebb juh alig lenne elég egy házi nép ebédjére, 's mit ér, úgymond, a' finom ruha, ha üres a' gyomor? — A' látogatás után vatsorára hívtam, és éppen merino czombot tétettem fel az asztalra, úgy, hogy ö azt nem tudná; 's abból nem csak jó ízűen evett, hanem különösen dicsérte is, mint jól meghízott petsenyét, melly olly gyenge mint a' kappan, és olly ízű mint a' legjobb vad hús; és egésszen más ízű mint az a' rossz merino". Még egy jó barátom volt velünk vatsorán, a' ki tudta a' dolgot, és ez utóljára ezen szókra fakadott: „Én reménylem, hogy a' tapasztalás az elöitéleteket megfogja győzni, és a' merino-hús még drágább lesz más juh húsnál".

4) A' mi talán legfontosabb lehetne, azt vetik a' merinok ellen, hogy: a' gyapjok a' föld, és éghajlat által megváltozik, 's idővel durvább lesz. — De ezen ellenvetés is el enyészik, ha azt gondolóra vesszük, hogy a' Saxoniában tenyésző merinok szinte olly finom gyapjusak, mint a' valóságos Spanyol országiak. Nekem. úgymond Garret, magamnak vagyon egy fajta Spanyol juhom, melly 20 esztendő óta tenyészik Angliában, és most is olly

finom a' gyapja, mint a' legfinomabb Spanyol juhé. Ez tehát megbizonyítja, hogy az éghajlat (Clima) a' gyapjút durvábbá nem teszi, pedig a' hol az én juhaim legelnek, az sovány és terméketlen föld; de éppen az kivántatik a' juh legeltetésre, mert a' termékeny és kövér földön 's a' lapályos réteken a' merino gyapja bizonyosan megromlik. Ezt, úgymond Garret Úr, tapasztalásból is mondhatom; mert Watts Úrnak el adtam egy merino kost, és egy esztendő múlva meglátogatván, már a' gyapjú hosszabb volt, és a' szálai gorombábbak, 's idő jártával mind rosszabb lett, mert ő jó, kövér, és termékeny földön legeltette: de az illyen legelő hizlalásra, nem juh nevelésre való. Mindazáltal, nem tagadtatik, hogy zöld takarmányt jó adni, sőtt szükséges is a' juhoknak; azért én ötször vetek bükkönt esztendő által, úgymint: Septemberben, Februáriusban téli bükkönt, Martiusban tavaszi bükkönt; Aprilisban ismét, és Május végén, 's ekkor már tsitsókát is adok: de télre mindenkor a' dombokra hajtatom, és jó szénával tartom, minekutánna már tapasztalás végett tett próbám által azt is kitanúltam, hogy a' rosz tartást is kiálják.

Azt is mondják, hogy a' merino-juhok rosz anyák, és kevés tejet adnak. Erre is tsak azt kell megjegyezni, hogy a' kis juh nem adhat annyi tejet, mint a' nagy; de az ő tejök zsirosabb és táplálóbb. A' bárány

elfogadást is szinte ollyannak tapasztaltam, mint más juhoknál.

Egyéb aránt, a' mit némellyek felhánynak, hogy a' körmeik igen könnyen megromlanak; azt könnyü megelőzni, tsak előbb ki ne eresztessenek, mint a' harmat felszáradt, és napközben is nedves helyen ne álljanak.

A' gyapjú finomságának fentartására az kiváltképpen szükséges, hogy a' legszebb kosok választassanak ki a' hágatásra.

Decius Celius Balbinus.

(Római Tsászár).

Balbinus előbb Rómában Senátor volt, két ízben Consul, és utóbb a' Birodalom több Tartományainak Kormányozója. A' Római Tanáts ötet Maximussal egyetemben Tsászárrá nevezte, hogy így őket Maximinus Tyrannusnak ellene állíttsa. Balbinus ugyan soha sem volt nagy Katona, de Maximus ezen tekintetben is magát megkülömbböztette. Minekutánna tehát Maximinus meggyőzettetett, és a' maga emberei által megölettetett volna, Maximus a' Parthusok ellen, Balbinus a' Németek ellen indúlt meg. A' két Tsászár között nem tsak nem volt jó megeggyezés, hanem köztök titkos idegenkedés uralkodott, mellyet néha nyilván észre lehetett venni. Ezt a' katonák, kik Maximinust Tsászárrá tették,

alig hogy észrevevék, az ő ellenkezésöket arra fordíttani magokban meghatározták, hogy mind a' kettőtől megmenekedjenek. Erre alkalmatosságot találtak, midön mind a' két Tsászár öszve jönne. Reájok rohantak tehát; Tsászári öltözeteiket leszaggatták, és mindenféle motskolódó szókkal illették. Már a' táborba akarák hurczolni, midön észrevették, hogy a' Tsászárok baráti a' Németeket hívták segíttségül. A' katonák tehát, ne hogy hoszúállásaik alól a' Tsászárok kimenekedjenek, mind Maximust, mind Balbinust megölték, és azon úton hagyták, a' mellyen a' Németeknek jönniök kelletett — Balbinus tsak egy esztendeig uralkodott, 's meghalt K. sz. u. 238-dik esztendőben.

A' Bétsi Órák.

A' nagy Városokban, hol sok közönséges Hivatalok vannak, és egyéb fontos foglalatosságok űzettetnek, sokszor nagy akadályokat és hátra maradásokat okoznak az óráknak külömbböző járásai. Ezen zavarodásoknak el háríttására, és minden foglalatosságoknak pontosan, bizonyos időre kiszabása végett, Lytrow Úr azt javallotta az Országlószéknek, hogy az igaz idő, délben a' tsillag-visgáló Toronyban teendő jeladásra határoztassék meg, annyival is inkább, mivel még a' függő órák is az igaz időtől el térnek. A' jeladásra egy harang rendeltetett a' tsillag-visgáló To-

ronyba, mellyen minden minutum secundumban 12 óra előtt egy ütés történnyék, 's így minden órák a'hoz igazíttassanak. Ezen jeladás Martius 1-sö napján kezdödött, 's így most Bétsben minden közönséges órák egyaránt járnak, és kiki a' maga zseb-óráját is bátran ezekhez igazíthatja. Az óráknak ezen megeggyeztetésére az Igazgató Úr még azt is ajánlotta, hogy az idönek ugyan azon perczentetben közönségesebb meghatározására, a' Schönbruni dombon ágyú lövettessék ki; de mind az egyik, mind a' másik mód időt veszt; mert a' hang nem elég sebesen terjed a' bizonyos jeladásra: sokkal szaporábban, 's így kevesebb idö vesztéssel lehetne puskapor lángja által jelt adni, minthogy a' világosság képzelhetetlen sebességgel terjed. A' mit ugyan Lytrow Director Úr már taval tselekedett, a' midön Astronomiai megjegyzések végett puskapor lángja által adott jelt, mellyet Budán a' tsillag-visgáló Toronyban kellett vala észre venni.

M e s e.

Kováts vasból veri,
Szakáts fából hánnya,
Ez pattanásán fél,
Az röptét nem bánnya.
Parányi, ha kiröpül,
De sokszor nagy kárt is szül:
Nem árt, ha szemünk bánnya.

J e g y z e t: A' 44-dik Számbeli Rejtett szó: Árok.

Hasznos
Mulatságok.
1823.

(46.)

Publius Ovidius Naso Általváltozásaiból.

(Mutatóban.)

Lelkem, az újjakká vált testeket ösztönöz irnom.
Istenek! ö nekik is Ti tserélvén léteket által,
Áldjátok meg eröm'! — munkám' a' kezdet időtől
Fogva, folyó versben hozhatnom az én koromig le.
Tenger, föld, 's mit az Ég bekerít, mindennek elötte
A' Természet' egész Alkatja tsak egy keverék volt,
'S el nevezése Khaósz; buta, éktelen egy halom, és tsak
Gyáva teher, mellyben sok számtalan össze nem illö
Magvak nyomva, de nem költsön kaptsokba hevertek.

Még akkor nem adott Titán a' földre világot
Újjultán kanyarúlt szarvát a' hold se növeszté,
A' föld sem lebegett a' majd körülötte el ömlött
Hig levegőbe erány mértékén: 's nem tekeríté
Harjait a' körül el, pártázatul, a' mély tenger.
Hol vala föld, vala ott levegö, és tenger is, és így
Nem lehetett a' föld álló, de sem a' vizek úszók.
A' Levegőbe világ-fény nem vala, és az egészben
Majd az utóbb adatott formában semmi sem állott.
Mindenik ellent ált egy másnak, mert ugyan egy test'
Keblibe' küzde hideg, 's meleg eggyütt öszve zavarva,
A' szárazba vizes, 's a' lágyba kemény elegyüle,
És a' lomha nehéz, vívott könnyüvel erösen.
Ez pört Istenség, és jobb természetet el osztá.
Természet kiesebb rendel bontá ki magából,
Mert ím' a' vizeket földünktől, ezt meg az égtől
És a' tiszta eget fent, a' sürübb levegötől
Széljel válogatá; 's a' vakság fedte halomból
Öket elő hordván, úgy rakta külön, hogy az eggyik

Másikat el rúgván, az egészben tartsa fel egymást.
A' terhektöl üres homorú ég tűz' erejével
Pattana legfentebb, és választotta helyét ki.
Legközelebb ez alatt helye lett könnyü levegönek.
Már a' föld nehezebb, ez-minden törzsök eröket
Húza magával alá, és önnön terhe nyomá le.
A' körül ömlött nedv a' vég szélekre jutott ki,
'S a' merevény földet nyirkosságával ölelte.
Igy mikor e' gyülevényt, bátor melly Isten, elosztá
A' földet legelöbb, hogy minden részre egyenlő
Lenne, golyóbissá gömbölygeti, — a' vizet önté
Szét azután, 's zúgó széllel duzzasztja fel öket
A' beölelt földből partot mosogatni zajokkal.
Szép forrásokat is faggat, mély tókat is áraszt
'S a' lefolyó vizeket kigyós partokba szoritja.
Mellyek imitt, vagy amott részént a' földbe lebuknak,
Vagy pedig a' tenger' tágúlt özönébe rohannak,
Hol szabadabb helyet érve, nagyobb partokra rohannak.
El terjedni mezöt, mély völgyeket aljra parantsolt,

Kő hegyeket felemelt, 's erdőket megkoszorúzott.
Mint az eget jobbról két abronts, balról is annyi
A' hevesebb 's ötödik közből vétetve kerítik.
Igy osztá fel az ég közt függő földet is a' szent
Gondviselés; 's ugyan ennyi szakasz földekre hasítja.
Nagy hévsége miatt a' közbülsője lakatlan,
Hó fedi a' végső kettőt, 's ezeken belől a' két
Osztály a' hideget, 's meleget mérsékli egyenlőn.
A' levegő lepi ezt, melly nem többel nehezebb a'
Tűznél, mint kevesebb terhű a' víz az agyagnál.
Ottan gyűjt ködöket, 's ott állít felleget öszve
És lélekre ható villámokat ott lobogat fel.
Onnan ereszt jéggel 's mennykővel telt szeleket szét
A' legfőbb Hatalom; de nekik sem széltire hagyta
Járniok a' levegöt, igy is tsak alig lehet ellent
Állni nekik, bátor más más helyeken gyakorolják
Mind, fúvalmaikat, ne hogy a' földet le gyötörjék.
Ennyire új-húzók még a' testvérek is egygyütt!!

A' tájt, hol Nabalé Ország, és Persia fekszik,
És a' hajnali pirt legelőbb fogadó hegyek állnak,
Eurus vette lakúl, Zefirust a' nyúgoti naptól
Felmelegűlni szokott partok, 's est hajnal apolják.
Göntzölt és Scithiát Boreás foglalta magának,
'S a' szemközbe való föld a' felhőkbe borongó
És mindenha esös Austertől nedves örökké.
A' ki derült Mennyet tárá felibek ki ezeknek
Mellyben semmi nehéz, 's legkissebb földi salak sints.
Még alig állitott mindent maga rendibe helyre
A' mikor a' hajdan volt ögyűlésbe setétül
Bujkált fény tüzek is mind lángra derültek az égen.
És hogy semmi világ pusztán ne maradna lakótól
A' főbb Isteni kar, 's tsillagzatok égbe lakoznak.
A' vizek engedtek lak' helyta' síma halaknak,
A' föld a' vadakat fogadá bé, 's a' madaraknak
A' ritkább levegö híg térje jutott menedékül.
A' nemesebb, 's magos észt bíró faj nem vala még meg,
Melly a' többieket használni lehetne hatalmas.
Lett ember. Kit azon, e' jól rendelte Világnak
Törzsöke, a' dolgok' Nagy mestere, Isteni maghól

Alkota ; vagy pedig a' mennyektől tsak mínap el vált
Új föld, a' rokon ég' magvát megtartja magában,
És Jáfet fia ezt szép forrás vízbe vegyítvén
A' mindent ügyelő Istennek képire formált.
Mert míg földre szegik fejeket más állatok, akkor
Homlok emelve jelen meg az ember, 's égre tekintven
Fenn ügyelő képpel tündöklő tsillagokat néz.
És melly még tsak előbb egy formátlan 's buta föld volt,
Igy vált el soha még nem látott emberi létre.

A' Czigányok Magyar Országban.

Az közönségesen tudva vagyon, hogy a' Zsidók az egész Világon el vannak terjedve; de kevesebbé tudják azt, hogy a' Czigányok is, legalább Europában több Országokban laknak. Franczia országban ugyan kevesebb számmal, a' hol őket Bohemien névvel nevezik. Angliában is találtatnak 's ott őket Gipsey-nek mondják. Számosabban találtatnak Tseh országban, és mind itt, mind a' fellyebb említett Országokban bujdosó állapotban élnek, úgy hogy az útazó még most is, kivált Angliában és Tseh országban, őket ringy-

ben rongyban öltözködve, vagy fél mezítelen, az útak mellett tanyázni és koldúlni látja. Angliában többre számláltatnak 50 ezernél, és mindnyájan az ő Nemzetekbeli birótól függnek. Igy volt ez az előtt Magyar országban is, t. i. a' Czigányok a' többi lakosoktól megválva, vagy a' faluk végén nyavalyogtak, vagy eggyik helyről a' másikra vándoroltak. Az ő foglalatasságaik ló tserélgetésből, kovátsságból, muzsikálásból, petsét metszésből, vas-serpenyő foldozásból, állottak. Feleségeik pedig meszelő tsinállással, varázslással és jövendő mondással 's némelly apró fonyások készíttésével keresték kenyeröket. Az illyen bizonytalan keresetek mellett, nem tsuda ha ők gyakran kissebb 's nagyobb lopásokra is vetemedtek.

Felséges Mária Therézia ezen el hagyatott Népre is figyelemmel volt, és bizonyos foglalatosságra szoktatni kívánta, 's a' többi lakosok közé beállíttani. E' végből 1770-dik és 80-dik között, több Királyi parantsolatok szerént az ő gyermekeik el vétettek, és vagy mesterségekre adattattak, vagy földmivelő életre kénszerítettek, úgy hogy mindeniktől a' tanítás és szoktatás ideje alatt, bizonyos fizetés járna. Az öregek, és apró Gyermekekre nézve pedig keményen megparantsoltatott, hogy helyről helyre ne bujdossanak, sem különösen megválva a' falakon kivűl ne lakjanak; hanem bizonyos foglalatosságot

választván a' többi lakosok közé kevertessenek: ugyan azért akkor új polgároknak is neveztettek.

Tellyesíttetnek-é még most is ezen bölts rendelések, azt az Országban szerte szétt lakozó Czigányok példája mutathatja meg. Az legalább bizonyos, hogy emlékezetünket meghaladó időktől fogva az Országban rendszerént ök voltak a' mu'sikusok, valamint még most is, ezen élet módjánál számtalanok megmaradtak, és a' mit betsületökre megkell említtenünk, némellyek közülök jeles mu'sikai tehetséget mutatnak. Egyébaránt az Országnak bátorságára, es a' henyélöknek munkás életre való fordításra nézve, óhajtani kell, hogy az el kezdett civilizátió mennél bizonyosabb úton tökéletességre vitettessék.

Mese.

Négy lábon jár: de nem övé.
Urát hordja minden felé,
Ember 's állat köztt hever:
Fából van: de meg nem ver.

Jegyzet: A' 45-dik Számbeli Mese: Szikra.

(47.)

Epigrammák.

(Görögből fordítva).

Antipater Sidónioszé.

Az elpusztíttatott Korint.

Felséges szépség, Görög' éke, Korint! hova lettél?
Tornyos Vár-koronád; 's hajdani birtokaid;
Templomok és Paloták; Nök, Zizif' szép unokái
'S Hajdani nagy népség; — óh hova lettek ezek?
Még nyomodat se hagyá, nyomorúlt! végső veszedelmed.
Az had mindenedet — mindenedet befalá!
Csak mi maradtunk Óceanusnak lyányai épen,
Nérejdék, habokon zúgni ki jajjaidat.

É z ó p o s z é,

A' háromszorta szerentsés.

Vénusnak koronát ; Pallásnak hajfodorékot ;
Artemi ! néked övet szentele Kalliroë.
Mert szeretett férjet nyert ; 's ért értelme' korára ;
'S Férfiu magzatokat szűle midön anya lett.

M e s z s z é n e i A l k é o s z é,

A' Héziódosz' sírja.

Hives Lokriszi berkekben Nimfák mosogatták
Kútfej'iken hűlten Héziodosz' tetem'it,
Halmot emeltek, az ő sírján ; 's a' Pásztorok azt szín
Mézbe vegyült téjjel hintegetik vala be.
Éneke mert épp' illy édes vala ; és az öreg híg
Nedvetek', óh Mú'sák ! véletek itta vala.

É z ó p é,

Az élet' javai.

Mért ovlak meg az elmúlástól ? élet ! — ezer bajt
Távoztatni, — viszont nyögni alatta, nehéz.
Bár bő kellem' kútfeje a' föld, tenger, az égnek
Csillagi, a' nap' 's hold' körje ; de mind ezek is
Fájdalmas javak, és félelmesek ; és ha ki szemlélt
Jókat, viszszázván ostorozá Nemezis.

Odysszeosz.

Odysszeosz, vagy Ulysses, a' ki most eggyik Fő Vezére a' Görögöknek, nem Majnában született, mint némelly Újságok hirdették: hanem Dóriszban, melly éppen ellenkező vége Görögországnak. Az ő Attya Andrikosz volt, a' Dóriszi fegyveres Polgároknak vezére. Odysszéosz korán el vesztette szüleit, de szinte korán kinyílatkoztatta a' katonaságra való kedvét. Az Argirokasztroni háborúban Ali Basa alatt vitézkedett, és bátorsága által magát úgy megkülömböztette, hogy Ali őtet a' Livádiai fegyveres Lakosoknak Vezérévé tenné. Ezen Tisztségben volt ő a' Görög Revolutiónak kitöréséig, a' midőn Hazájának és Nemzetének szeretete arra birta, hogy a' megszabadításnak eszköze légyen. Hazafiai megbötsülték az ő elszánását, és örömmel készek voltak eggyik Vezérjöknek ismérni. Hogy szerentsés választást tettek, mindjárt abból kitetszett, hogy ő a' Görögöknek azt a' tanátsot adta, hogy mindjárt a' Támadásnak kezdetén a' Thermopilákat foglalják el, és így a' Peloponézusi félszigetben lévő Törököket szakasszák el a' kivül lévő Törököktől, melly által az ellenségnek erejét nagyon meggyengítette. Midőn a' múlt nyáron a' Törökök a' Thermopiláknál megjelentek, szántszándékkal a' Török erőnek felét bebotsátotta, a' többit pedig kirekesztette. Ezen tábori fortélyt tudtára

adta olokotroni Grálisnak, és a' Törökökhez bemenetelét megjelentette. Ez tehát Patrasztól Argolis felé megindúlt, és a' Törökökkel szembe szállván, őket ditsőségesen meg is győzte. Ezen tselekedete az Odysszeosznak, mellyet a' tudatlanok árúlásra magyaráztak, noha ez által a' Görögöknek bátorságos győzödelmet szerzett. Ő az óta sem ingadozott soha a' szabadság ügyében, a' mint ezt több győzödelmes tsatái megmutatják. Odysszeosz tsak 33 esztendős férfi, magas és erős termetű, 's olly rendkivűl serény minden tetteiben, 's olly fáradhatatlan munkáiban, hogy ötet közönségesen új Achillesznek nevezik. Meg van benne a' Vezérben kívántató okos előlátás, és szemes el rendelés, de megvagyon egyszer'smind a' személyes vitézség is, mellyet a' Thermopiláknál, a' Törökökön nyert hármas győzödelmei nyilván bizonyíttanak. Minekutánna Akarnániában a' Görögök győzödelmeskedtek, örömest Albánia ellen támadólag munkálkodtak volna; de a' Törökök ezen Tartományt úgy kiszopták, hogy a' győzödelmeseknek lehetetlen lett volna az ellenség földére tovább haszonnal menni: azért ezen szempillantatban megelégedtek avval, hogy önnön határaikat bátorságba helyheztették. Azért Maurocordato, a' ki újabban Elölülővé választatott, Peloponezusba vissza ment, hogy az 1823-diki táborozást el intézze, és a' határoknak oltalmazását Markosz Boza-

risz, és Odysszeosz Vezérekre bizta, kikben mind ö, mind az egész Nemzet nagy bizodalmát helyheztette. Ezek közül tehát eggyik napkeletről, a' másik nyugotról oltalmazza Görög országot, és ezen helyheztetétés az, mellyben most találtatik Odysszéosz.

A' holtnak látszónak ritka felelevenülése.

Lajbachban 1545. tavasszal meghalt Sieder Margit, noha a' halála hosszú betegeskedés után látszott történni, minthogy testében a' rothadás nem következett, bölts politiai rendelés szerént a' Szent Péter kápolnájába, mint más többi halottak, tétetett. Az akkori szokás szerént, a' holtak tisztességes készülettel temettettek el: így Margitnak újján is egy drága becsű gyűrű hagyattatott. Ezt valamelly éles szemű ember, a' ki a' temetésén jelen volt, észrevette, és éjszakának idején a' halottak kápolnájába be ment, hogy Margitnak újjáról a' gyűrűt levegye. Hozzá fogott tehát erössen a' munkájához, és a' gyűrűt rángatta; de mivel az le nem jött, az újját kezdette harapdálni. Erre a' fájdalomra a' félholt felébredett, és felemelkedvén öklével hirtelen a' tolvajt megtsapta, mellyre az egésszen elréműlvén esze nélkül, 's kiáltva el szaladt. Margit valahogy öszve

szedte erejét, és halotti öltözetében férjéhez haza ment, a' ki, noha álmából ébredt fel a' kopogásrá, Feleségének szavát megértvén, örömmel kiment elejébe, 's még nagyobb örömmel vezeté be. Kétség kivül Margit is kedves Férjének látására megörült, 's a' kettős öröm újabban olly szerentsés házassággá vált, hogy még hét esztendeig eggyütt élnének és Margit 3 gyermeket szülne. — De az illyen öröm tsak a' szerentsés házasok között történhetik.

Főzelék Liszt.

Duvergier Franczia-országban, a' múlt esztendöben próbát tett, hogy: lehetségesé a' szárított főzelékeket és gyökereket úgy lisztté változtatni, hogy azok mind szagokat, mind ízöket, mind tápláló erejöket megtartsák. Ezen próbát úgy vitte, hogy elöbb gözökben megfözné a' gyökeret, azután kemenczében megszáríttaná, 's végre megörlené és megszitálná. Az iparkodásnak Párisi Társasága ezen próbákról tudósíttatván Robiqvet Urra bízta a' megvizsgálást, ez pedig többféle próbák által abban is megvilágosodott, hogy azon liszt, nem tsak meg nem változott, hanem ízét és szagát is megtartotta; sött a' gyomor azon ételeket könnyebben megfözte, és így bizonyossá lett: hogy a' gyökereknek tápláló erejök, ha lisztté változtattatnak,

hosszabb időre is megmarad. Ezen találmány D' Arcet Chemicus tanátslása után az által tökéletesebbé lett, hogy mostan Duvergier a' liszt közé 5 procentum kotsonya levet kever, és ez által kiváltképpen a' hosszú úton járókra nézve, mint p. o. a' hajósok, sokkal táplálóbbá és hasznosabbá teszi. Ő készít krumpliból is lisztet, mellynek éppen az az íze, mint a' friss krumplinak, de sokkal jobb az ereje, és a' kellemetessége, mint a' közönségesen készíttetett krumpli liszté, melly Cadet de Vaux szerént tsak ollyan mint a' keményítő, és alig vagyon tápláló ereje. Még az a' különössége Duvergier kotsonyás lisztjének, hogy abból egynehány minutum alatt mindjárt levest készíthetni; midőn a' friss termést órákig kell főzni.

Az orrban lévő polipusnak kiírtása.

Mayr Úr, a' ki Helvétziában Arbonban lakik, egy könyvet adott ki, mellyben Konstantinápolyba, Egyiptomba, és Jerusálembe tett útazását leírja. Ezen könyv a' Tudós férfiúnak egyéb jeles észrevételeire nézve is olly kedves volt, hogy másodszor is kikellett nyomtatni; de kiváltképpen való figyelmetességet érdemel azon előadása, mellyet tesz az ő orrában lévő polipusnak kivesztéséről. Ez ötet sok esztendőkig gyötrötte, el kedvetlenítette, és tsak nem eszétől is megfosztotta. Sok kö-

tések, etetések, és kiszaggatások után is meg meg újúlt a' kínzó baj, mellyben végre az ember meg is halhat. Ezen veszedelmes vendégtől végre egy asszony megszabadította, midön neki azt tanátslá, hogy tobák helyett teucrium marum gyökeret szívna; ezen gyökeret minden Patikában találhatni. Minekutánna tehát a' Seborvossal valamennyire az orrát megtisztíttatta, naponként négyszer ötször ezen porból szívott, és szerentsésen meggyógyúlt, úgy, hogy egyszer'smind a' szaglását is, mellyet tsak nem egésszen el vesztett, ismét viszsza nyerné. (Melly jó volna több illy egyűgyű szereket, mellyeknek hathatósságát a' tapasztalás megbizonyította, az emberi Nemzet javára közleni).

Rejtett szó:

Érdemnek fenn maradt dísze,
Mellyel tsak az kérkedik,
Kinek abban nem volt része,
'S midön ő hetvenkedik,
A' gúnyoló szót forgatja,
'S tőle díszt is megtagadja.

Jegyzet: A' 46-dik Számbeli Mese: Nyereg.

Jobbítás: A' közelebbi Mulatságok 362-dik oldalán az 5-ik Verset így kell olvasni:

Párta gyanánt karját a' föld körül a' mély tenger.

A' 15-ik Vers ugyan azon oldalon felesleg való: de az előtte valóban is természetet helyett olvasd „természet".

Hasznos Mulatságok. 1823.

(48.)

Epigrammák.

Anákreoné,

A' Timókritosz' sírja.

Itt nyugszik Hadnagy Timókrit, sirkövé' alján.
Gyávákat kiméll Márs, nem erős Katonát.

Antipater Sidóniusé,

A' Mirón tehenére.

Mit használ, borjú! hogy tölgyemet illeted és bögsz?
Emlömnek mívész semmi tejet nem ada.

Kápolnási *).

*) Ugyan ezen névre kell tudni a' 47-ik levélben lévő Epigrammakat is. —

A' Méhekkel gazdálkodó.

Rendszerént Hazánkban a' méh-kasokat bizonyos szokott helyen tartják, és arról nem is gondolkodnak, hogy ezen szorgalmatos állatoknak jobb legelöt is kellene adni; pedig ezt nagy haszonnal lehet gyakorolni. A' méh-kasokat, t. i. talpaikkal felfordítva, és vékony vászonnal békötve alól és körül szalmával jól megrakva, tavasszal, szekéren által lehet szállíttani ollyan helyekre a' hol gazdag rétek, vagy hajdina, repcze 's egyéb efféle virágzó növevények vettettek. A' kinek tehát alkalmatossága vagyon, ne kímellje a' költséget az általszállátástól; mert a' haszon azt bőven kipótolja. Hogy az illyen jó legelöre vitetett méhkasokra is értelmes vigyázót keljen rendelni, az magából értetödik; de az erre teendö költséget is a' gazdagabban gyüjtendö méz kifogja fizetni. Az illyen gazdagabb legelöre vitetett méhek a' rajzásban is megkülömbböztetik magokat, és népesebb rajt eresztenek. De a' gondviselönek érteni kell mind azt: hogyan keljen a' szegényebb Rajokat a' gazdagabbakkal egyesíteni, mind azt: hogyan lehessen két kasbeli méhet öszve ereszteni. Mindazáltal különösen méltó megjegyezni, hogy a' ki két külömbözö Rajt öszve akar kaptsolni, soha se tegye azt ugyan egy nap eresztett rajokkal; hanem a' gyengébb rajt ollyannal egygyesíttse, melly már 2—3 nappal elöbb,

magát megfészkelte, a' mit az által könnyen végbe vihet, ha a' kis rajt száraz és üres Kasba veszi; és estve a' másik mellé tévén lepedőt terít alája, és két darabfára helyhezteti, hogy az allya üresen áljon; ekkor ökéllel megvervén a' száraz kasnak födelét, a' méhek a' lepedőre leesnek, 's így az üres kast a' Méhész hirtelen el kapván a' nagyobb rajjal tölt kast a' lepedőre 's fákra helyhezteti. Erre nagy zúgással a' raj a' többihez felemelkedik, és eggyesülve annyi mézet gyűjt, hogy magát jól kitarthatja. Szinte ezen móddal öszve lehet házasíttani a' két kasbeli méheket is, ha t. i. azt, a' mellyből kiakarjuk hajtani, talpával felfordítjuk, és a' másikát hegyibe tesszük. Ekkor kézzel, vagy vesszővel az alatt lévő tsútsánál mintegy egy fertály óráig dobolgatunk, vagy pedig lyukat tsinálván, a' felfordított tsútson füstöt fúvunk belé, így az egész népség a' felső kasba takarodik, mellyet reggel a' maga helyére teszünk. A' nép az eggyik Királynét ezután megöli, és köz erővel munkálkodik. — A' ki ősszel válogatást akar tenni a' télen magát kitartható, és a' szegény kas között, azt a' megmérés által legbizonyosabban viheti végbe; mert a' kiélhető Kasnak legalább is 30—40 fontot kell nyomni. Ha valamelly Kas sokkal kevesebbet nyomna, azon vagy téli tartással kell segíteni, vagy el kell veszteni. Ezen téli tartás abból áll, és legbizonyosabb, hogy, ha vagy tiszta

mézet tesznek a' Kas alá edényben, vagy mézes sonkoly táblákat. Télre a' méhes gazda azon legyen, hogy a' hideg és más karok ellen a' kasokat megőrizze. Némellyek sötét kamarákba teszik, vagy polyva, és homok közé helyheztetik a' Kasokat; de ez tellyességgel nem tsak nem szükséges, de nem is hasznos, mert a' jó népes kas, ha vagy födözött méh házban, vagy zsúppal betakarva szabadon tartatik is, sokkal jobban megmarad, mint a' rekedt, dohos-, és penyészes helyeken. Tsak arra vigyázzon a' méhes gazda, hogy a' szelelő, vagy is kiröpülő lyukat a' hó, vagy jégtsap el ne fogja.

Sylvio és Fülemüle.

Sylvio Antoniano 1540-ik esztendőben Postokban született, szegény szülőktől. Nagy elme tehetségei annyira emelték, hogy Cardinálissá lett. Minthogy igen könnyen versezett hevenyében is, ötet Poëtinonak nevezték. Egykor tavasszal valamelly mulató helyen több társakkal lévén, a' ligetben Verseket kezdett önteni. Erre a' fülemüle, mintha az ő hangjától lelkesíttetett volna, a' közel lévő fán különösen szépen tsattogott. Minden jelenlévők bámultak a' vetélkedésen. Sylvio pedig félbe szakasztá addig üzött tárgyát, és a' Fülemülének fordúlván, az ő énekének szépsé-

gét, hangjának hathatóságát, zengedezéseinek külömbféleségét olly tűzzel magasztalta hirtelenében költött verseiben, hogy szavaira mindnyájan öröm könnyekre fakadnának. (Az Olaszoknál most is vannak illyen septiben Költök „Improvisatore" kik a' társaságokat, a' feladott tárgyról azonnal verselvén, múlatják).

Új Találmányok.

Remolt Ferencz Pesti Polgár és Vasfazék készíttő, a' ki már a' Mechanikára termett elmebeli tehetségét, sok házi, és mezei gazdaságra tartozó eszközöknek és masináknak feltalálásával nyilván megbizonyította; most újonnan olly készületet alkotott az éget-bor főzésre, mellyben a' következendő jeles tulajdonságok találtatnak: 1) Ezen készület a' törkölyből igen hamar és könnyen, a' tüzelő fában való nagy kéméllessel, kellemetes és tiszta éget-bort, vagy egyébb megkívántató részek hozzá tételével, jó és erős Likört ád, és pedig úgy, hogy ezen folyóságok igen hidegen, és egyaránt tsepegnek. 2) Hogy 25 vagy 30 akó törköllyel megrakott katlanból a' benne lévő szesz (Spiritus) legfellyebb is 2 óra és egy fertály alatt tellyesen és könnyen kifejtődik. 3) Hogy a' Katlanban lévő törkölynek felduzzadását, kívül halható hanggal észre véteti, és a' feldagadott

törkölt meghűtvén, a' Katlanba vissza ejti 's így a' letsepegtetésben nagy kárt és idő vesztegetést megelőz. 4) Ezen készületben a' ráégés és megpörkölődés általa tellyesen el kerültetik, úgy hogy, a' ki tsak egy keveset ért az éget-bor főzéshez, az vele igen könnyen bánhatik. 5) Hogy ezen készület által, tsupán a' Katlan melegíttésével, minden mellékes tűz-rakás vagy meleg fördő nélkül, a' munka tellyesen végbe vitetik. 6) Ha a' belső készületben semmi változás nem történik, tsövek által össze kötött két Katlanban is hasonlóképpen használtathatik, és az egy katlanhoz megkívántató tüzelés és egyébb költségek által, két annyi éget-bort ád. Végre 7) Hogy ezen készület átaljában, még a' hűttő tsövekben is, finoman, és igen jól megvan czínezve. Ezen találmánynak betsét az különösön emeli, hogy az Orvosi Kar az egésségre nézve ezen készület által égetett égetbor ellen legkevesebb ellenvetést nem tett. — Rémolt Ferencz lakik Pesten Leopold városában a' Bálvány útsza végén való szegljet Házban 230-dik szám alatt. Kik tehát az ő találmányának mássát akarnák venni, 's ezen hasznos készületet továbbra terjeszteni, ő vele személyesen eggyezhetnek.

Einweg Antal Bétsi Polgár, és Fazekas Mester, ollyan tégla készittés módját találta fel, melly szerént ugyan ollyan nagy-

ságú 's keménységű mint a' mostani közönséges tégla, majd tsaknem felényi nehézségű lehet, következésképpen a' bólthajtások készittésére igen alkalmatos. Ezen hasznos találmányát 5 esztendei privilegiommal jutalmazta Ő Felsége. — Ugyan a' tégla készittés módjának jobbitásán, 's különösön a' tüzelő harmad részének megkiméllésén mutatta ki elmésségét Handel Károly, mellyért hasonlóképpen 5 esztendei privilegiommal ajándékoztatott meg Ő Felségétől.

Novotny Ágoston Prágában, bizonyos sajtó nyomás által agyagból sokkal tökélletesebb viz-tsatornákat készitt, mint az előbbi tsatornák voltak; 's a' mi az ő készitménnyét illeti, még azzal is ajánlja magát, hogy akár millyen hosszú és öblös lehet. Hogy ezen elmésségének jutalmát érezze a' feltaláló, Ő Felsége 10 esztendei szabadságot adott néki, melly szerént illyen viztsatornákat tsak ő maga készithet.

Bernhard Jakab Orvos Dr. lakik Bétsben, auf der alten Wieden Nr. 180. Chemiai és kéz-művi bánás mód által, azon állati részekből, mellyeknek eddig a' mesterségekben semmi hasznát sem vették, ollyan bőr forma matériát alkot, melly majd tsaknem mind azon hasznokra fordittathatik, mellyekre a' természetes bőr; de azon fellyül

még következendő tulajdonságokkal bir: 1) hogy az ebből készíttendő műveknek, előre meglehet a' kívántatott formákat adni, következésképpen azokat varni nem szükség; 2) hogy ezen mesterséggel készült matéria nem tsak sokkal ótsóbb a' természetes bőrnél, hanem a' vizet sem veszi be úgy mint a' bőr; 3) hogy ebből sok Seborvosi eszközök is, úgymint: Catteder, Buzsi, Emenodochium, sokkal ótsóbban, 's alkalmatosabban készűlnek mint gummi-elasticumból; 4) akár melly lyukakat belehet vele boríttani, minden varrás nélkűl.— Ezen találmányt is 5 esztendei privilégiommal jutalmazta Ő Felsége.

Apróság.

Ugyan mi lehet annak az oka, kérdék valamelly ifjú Költőtől a' Barátjai, hogy mind tegnap, mind tegnap előtt üres volt a' Theátrom, midőn a' te játék darabodot adnák elő? „Tegnapelőtt, úgymond magát vígasztalva az ifjú, az essö; tegnap pedig a' szép idő".

Rejtett szó:

Emberben vagyok én élet főbb része, 's baromban:
Meghalsz, hogyha vasát végem ereszti beléd.

Egyed Antal.

Jegyzet: A' 47-dik Számbeli Rejtett szó: Nemes, se nem.

(49.)

Epigramma.

Oszlopok és képek, 's érdem táblái, örömmel
Töltik lelkedet el, szert ha azokra tehetsz.
Úgy de tsak élted' végéig; 's ha kiköltözik innet
Lelked, az éjji világ hasztalanítja neved.
Virtus, 's böltsesség áldással száll te veled le
Még oda is, 's marad itt ő velek élve neved.
Nem ditsekedhet sem Plátó, se Homér szoborokkal,
'S Rajzolatokkal, az egy bölts tudománnyal — az él.

Kápolnási.

Midőn Napoleon hatalma hadi ditsőssége után nevekedett volna, egy játékos elme ezen szavakban: „Revolution Françoise" azaz: Franczia Revolutio, ezt a' nagy értelmű szót „Veto" tiltom, a' betűk közül kiszedvén, és kihagyván, a'

többiből ezeket alkotta öszve: „Un Corse la finira". Egy Korz el végzi.

Midön Napoleon 1805-dikben az Olasz Országi Vas Koronát feltette, egy valaki róla azt jövendölte, hogy 1814-ben Olasz Országot megint el veszti.; mert ha az 1805 szám öszve adatik, tesz 14 azaz Tizennégyet, 's ha 1814 öszve adatik, az is 14 teszen. Már pedig, ha 14-et 14-től el veszünk, marad semmi.

A' Krokodil.

Ezen állat formájára nézve igen hasonlít a' Gyíkhoz, ugyan azért, a' Természetet leírók ötet a' Gyíkok legnagyobb neménck tartják. Egész testének színe sötét barna, a' feje lapos és tsútsos, szemei kisdedek, kerekek, és homályosak, 's a' szemeinek homályossága adhatott azon mesére okot, hogy a' Krokodil sírna. Rendszerént hangja nem hallatik; de mégis bizonyos Jeaneqvin azt jelenti az ő útazása leírásában, hogy hallotta a' Krokodilt úgy sikíttani, mint a' gyermek, hogy így a' Szeretseneket a' vízhez tsalja. A' szája egészen a' füléig nyílik, 's ugyan azért egész gyermeket is el nyelhet. Foga két, vagy három sorossak is, mellyek külömbbféle alkotásúk, de mind hosszúk és hegyesek. Ez mutatja meg, hogy a' természet a' Krokodilt rablásból élő állatnak rendelte. Négy rövid lábai

vagynak, mellyek közül az elsőkön öt, a' hátúlsókon 4 görbe hosszú, és éles körmei vannak. Az egész Krokodilnak böre kemény, vastag, és azon, mint hal pénzek, vagy is inkább, mint szegfejek olly rendetlen pettegetések vannak; mellyek, mint a' tekenyős-békának födelei, olly kemények azért azokon a' Puska-golyóbis sem megy által. Szinte ollyan kemény a' feje, dereka, és a' farka, 's minthogy a' hátagerincze igen sürű izekből áll, igen nehezen tsavaríthatja meg a' testét, azért többnyire a' vízen tsak annak folytában ereszkedik, mint a' darab fa. Legnagyobb ereje vagyon a' farkában, melly rendszerint szinte olly hosszú, mint az egész teste, ugyan azért avval a' tsónakokat is felfogatja. A' Krokodil felső részeinek keménysége mellett is a' nyaka és hasa lágy, 's ugyan ezeken könnyű megsebesítteni; azért ezeket maga is leginkább örzi. A' Krokodil szinte úgy élhet a' vízben, mint a' szárazon; de erejére nézve, sokkal gyengébb a' szárazon, mint a' vízben, noha a' teste nem hajlékony még is a' földön elég sebesen mehet, tsak megfordúlnia ne kellessék. A' Krokodilnak eledele a' hal, a' négyláb állatok, és az ember. Midőn prédára ki megy, a' parton hosszában el nyúlik a' tsekély vízben, 's úgy lesi, hogy vagy ökrök, vagy emberek jöjjenek, 's ha prédát kaphat, hirtelen a' vízbe magával el viszi, és minekutánna megölte, gyakran a' partra kihurczolja, és ott eszi

meg. Némelly Krokodilokat mérgeseknek tartnak, némellyeket nem. Az ő nagyságok különbözö : Guineában Arthus mondása szerént nem nagyobbak 20 lábnyinál; de Barbot azt állítja, hogy Szanaga és Gambra folyók mellett 25—30 lábnyi hosszúságúakat is látott. Ugyan ekkorákat látni Szierra Leona folyóban is. Némelly útazók úgy adják elő, mint nem ártalmas állatokat; de Smith maga tapasztalásából beszélli, hogy midön Bense Szigetben sétálna, messziről egy Krokodilt láta, mint valamelly fa-törzsököt a' parton feküdni, mellyhez midön az ő nagy szelindek kutyája, melly ő elötte ment, közelített volna, a' Krokodil neki ugrott, és öszve marczongolta. Smith pedig Társával eggyütt sebesen odább állott, mert nem kételkedett hogy rajtok is az történt volna. De noha illy veszedelmes a' Krokodil, a' Szeretsenyek még is a' tsekély vizekben felkeresik, és bal karjokat többszörösen ökör bőrrel beborítván neki mennek, 's midön a' Krokodil száját feltátja, bal karjokat bele dőfik, és jobb kezökben lévő bajonéttal, vagy gyilkkal által szúrják, 's így a' bőrét lehúzván a' húsát bátran megeszik. Mind húsának, mind az egész állatnak szaga hasonlit a' Moskushoz, úgy hogy még a' víz is illyen szagú lesz, a' hol tanyáznak. A' Krokodil a' tojásait a' homokba teszi le, és azt a' napfény költi ki, mellyek nem nagyobbak a' Lúd-tojásoknál, a' kis Krokodil

bennök megnövén, kitöri magát és rendszerént a' víznek siet.

A' leírt Krokodil nagy fajtáján kivül, melly Indiában, Egyiptomban, Afrikában, Amerikában találtatik, Barbot, Mór útazása leírásában azt említi, hogy vagyon még kissebb fajta is, melly formájára nézve emé' nagyhoz hasonló, de soha sem nő 4 lábnyinál nagyobbra, ezt a' Szeretsenyek Legannak nevezik. Teste feketével pettegetett, szeme kerek, és böre igen gyenge. Ez tsak a' tyúkokat szereti, és húsa jobb a' madár húsnál is. — Még harmadik fajta is találtatik, mellyet a' Szeretsenyek Langadinak neveznek: de ez rendszerént a' szárazon lakik. — Meg kell pedig külömbböztetni a' Krokodilt mind az Alligátortól, mind Kajmantól, mellyek természetekre és formájokra nézve hasonlíttanak ugyan a' Krokodilhoz, de egésszen más Nemű állatok. Különösen az Alligátor Sziera Leonában legfellyebb is 8 lábnyi hosszaságú, 's ugyan azért nagy károkat nem tehet, és kiváltképpen tsak hallal él.—Még emlékezetet érdemel a' Krokodilokra nézve, hogy nagy ellenségek a' Tigris. Ez ha észre veszi, hogy a' Krokodil a' vízből a' fejét felütötte, neki ugrik és körmeivel a' szemének kap; de rendszerént a' maga veszedelmére, mert a' Krokodil egész erejével hozzá lát és a' vízbe húzza, a' hol a' tigris megfúlyán, a' Krokodilnak prédájává lesz.

Európának sem tengereiben sem folyóiban a' Krokodil nem tartózkodik, azért elevenen látni nem is lehet. Ugyan azért nagy ritkaság az, hogy most Pesten 3. eleven Krokodil fiákat lehet látni, mellyek közül kettő Africából, egy pedig Braziliából való. A' legöregebb 5 lábnyi hosszaságú és 7—8 esztendős, 's minthogy a' Krokodil igen hosszú életű, nevekedése is igen lassú. Ezeket bizonyos Advinet Franczia mutogatja.

Képíróknak különös igyekezeteik.

Tudva vagyon ugyan, hogy a' mesterségekben nagyra ment férfiak, azt tsak nagy igyekezet és álhatatosság által vihették végbe; de megjegyzést érdemel némellyekben, hogy ök az ő tökélletesedéseiket különös módokkal is igyekeztek megszerezni. Erre egynéhány példák a' következendök:

Zampieri Dominichino, a' ki 1641-ben halt meg, minden indúlatosságot, mellyet ő képben lefesteni szándékozott, előbb maga magában gerjesztette fel, és illy indúlatosságban magát a' tükörben nézte 's így valóban nagy mesterévé lett az indúlatok kijelentésének.

Füszli Mátyás, Czürichi (Tigurum) Képíró, a' ki 1664-ben halt meg, midőn a' legnagyobb megijedésnek vonásait eredetiképpen le akarná festeni, ki vont kard-

dal, tsendesen dolgozó Tanítványai közé rohant, mintha őket mind öszve akarná vagdalni, és ezen szempillantásban az ő ábrázatjaikról vett magának példát, és szerentsésen másolta.

Albani, Bolonyai Képíró, a' ki 1660-ban halt meg, olly szíves Tanító volt, hogy mesterségének legnagyobb titkait is közlötte Tanítványaival, hogy annál természetesebben festhessen. A' mindennapi házi példáit követte, 's ha Venust, vagy Nimfákat, vagy Kupidót akart festeni, mindenkor az ő második feleségét, és 12 gyermekeit vette például.

Santerre János, a' ki Párisban 1717-ben halt meg; minthogy a' Luveri Galeriában dolgozott, kiválképpen azon volt hogy festékeinek állandóságot adni tanúljon. E' végből ő Páris városának útszáit szokta megjárni, és a' mester-embereknek czímereit, kereskedő boltoknak tábláit vi'sgálgatta, hogy így kitanúlhassa, mitsoda változásokat tesz, vagy nem tesz, az időjárás a' festékekben.

Antonio Allegri Corregio, a' ki 1534-ben halt meg, teremtő elméjét egyedül önnön elmélkedése, és saját gyakorlása által vitte olly nagyrá, hogy a' Fresko Képirásban ő lenne a' következendőknek példája. Ezen mesterséget tsupán Hazájában, Corregióban — a' nélkül hogy valaha Rómát, vagy Velenczét látta volna, vagy a' régi remek példákat tanúlgatta vol-

na, tsudálatos tökélletességre vitte, 's megmutatta, hogy ide oda útazások nélkül is lehet valaki nagy Képíró.

Áprságok.

Egy valamelly nevetlen Iró hosszas Értekezésben mutogatta, hogy: „Fő nélkül lehet gondolkodni". Kästnernek kezébe akadván ezen Értekezés, által forgatta azt, és ezt mondá reá: „Az Iró megmutatta legalább azt, hogy fő nélkül lehet írni".

Két borivó a' poharazás közben öszve veszett, 's az eggyik közülök minden motskoló szavakkal illette a' másikat, mellyet ez hideg vérrel meghalgatván, végre megszóllal: „Megvetlek, úgymond, mint egy pohár vizet".

Rejtett szó:

Engem az esztendő rendes forgása nevez meg:
Fő nélkül Katonák' fegyvere nékem örül.

Egyed Antal.

Jegyzet: A' 48-dik Számbeli Rejtett szó: Szív, ív.

Hasznos
Mulatságok.
1823.

(50.)

Elő látás.

A' hatalmas Isten inte,
Hogy fakadjon életem,
'S Már tövéses rózsa lánczát
Lételezve nézhetem.
Mint az éjnek barna méhén
Tűz világok mozganak,
Hajnalunkra mind kiégnek
A' nagy égi katlanok.
Engem is valóm úgy ingat
Földi tengerem között,
Mig reám kiált egy Angyal:
„Vége! gályád ütközött".
Oh jer eddig tiszta fényben
Báj Reménység! lengj velem.
A' szelíd erkölcs sugárit
Karjaidban tisztelem.
Tisztelem! 's méz tsókjaidnak
Árja mossa terhemet.
Hogyha birsz nagyokra, jókra,
Úgy sirat, ki el temet!

Vanyolai.

A' Földindúlások' okairól, és Vulkánokról.

Többnyire a' Földindúlások közel a' tengerhez, nagy tavakhoz, folyókhoz hegyekhez szoktak történni; de vannak példák, hogy a' száraz földnek közepette is tapasztaltattak földindúlások. Akár hol légyenek, mindenkor hasonló okokból támodnak: t. i. a' föld gyomrában gyúlható szereknek kell öszve gyűlni, hogy azok a' belső Levegöt megmelegítvén, ez kifeszűlése által magának útat nyitni igyekezzék, és igy a' környékben lévö földet megrázza. — Mert valamint a' hegyekben tengeri tsigáknak fekvései találtatnak, mellyek azt mutatják, hogy ott valaha a' tenger vizének kellett megüllepedni; úgy mélyen a' földben is találtatnak szenek, fák, gyánták, mellyek azt mutatják, hogy azon részek valaha a' földnek színén valának, és vagy az egész földnek változása, vagy bizonyos tájnak lesüllyedése által jutottak azon mélységre. Ugyan is, a' földnek mivolta megmutatja, hogy abban eredetiképpen érczek, büdöskö, szurok, gyánta nem teremtettek, hanem idövel, és pedig a' levegönek hozzá járúlása által formáltattak, a' melegnek segedelmével.

Ezen éghetö tárgyak némelly helyeken igen böven vagynak, melly azt mutatja, hogy ott eredeti erdök halmoztattak egymásra, mellyeket a' vízöntések által oda

mosott föld el temetett. Ezen földi változásokat a' mi Históriánk el nem érhette, de mivel a' maradványokat látjuk, az általváltozásról nem kételkedhetünk: annyival inkább nem, mivel az illyen éghető tárgyak, sem mindenütt a' földben nem találtatnak, sem 4000 ölnyinél mélyebben nintsenek. Buffon ugyan úgy képzelte a' földbeli belső gyúlladásokat, hogy a' földnek közepében valamelly folyó tűz volna: de az ő vélekedését a' Természet vizsgállók régen megvetették, 's inkább azt állították, hogy a' földnek közepében valamelly hideg, holt, és rest test légyen, 's e' szerént inkább valamelly kemény kőnek neme, és így a' gyúlható szerek inkább közel, vagy legalább közelebb a' föld színéhez esnek, hogy a' levegőnek és víznek, hozzájok járúlása által gerjedésbe hozattassanak, és egymással való küszködés által újabb testeket, mintegy új életet, szüljenek. De ugyan azért, mivel ezen éghető testeknek öszve keveredése, és mintegy forrása által kell támodniok azon belső-mozgásoknak, azt a' keveredést, vagy forrást pedig, a' közbe vetett kövek, és földek gyakrabban gátolják, a' felgyúlladásnak is tsak lassan-lassan lehet végbe menni, és ugyan ebből lehet kimagyarázni, hogy a' tűzokádó hegyekből folyó föld, vagy érczekkel kevert föld hányattatik ki, és az illyen tűzokádások rendszerént soká nem tartanak, hanem inkább időnként megújúlnak: a' mint t. i. a' föld

alatt lévő barlangokban, az éghető szerek felolvadnak, és kipárádzanak, 's ez által a' földszinére kitörni igyekezvén, földszakadásokat, vagy el süllyedéseket is okoznak.

Sokszor megesik, hogy némelly helyeken a' tárgyaknak felolvadása által okoztatott meleg nem tsak tsendes erjedezést okoz a' földben, hanem hirtelen olly nagyra nevekedik a' föld alatt lévő éghető tárgyaknak közel léte által, hogy nagy forróságba jön, és valóságos tűzzé változik. Ez kiváltképpen a' víznek hozzá jövetele, az elektriczitás' megszaporodása, és az éghető tárgyakból kifejlő levegő által történik meg, és valamint ezen forróság nevekedik, úgy nevekedni kell a' gőzöknek, és a' több több féle Levegő kifejlésének, mellyek természetök szerént nagyobb helyet kivánnak, és így a' rajtok nyomakodó földet emelik, feszítik, és gyakran megszakasztják 's magoknak a' föld szinén lévő Levegőbe útat nyitnak. Ez nem történhetik meg a' nélkül, hogy azon tájban földrengést ne okozzanak. De ugyan ezen földrengést még az szokta nevelni, hogy azon, sokszor észrevehetetlen, nyílások között a' földszinén lévő Levegő hozzájok járúlván, még inkább neveli a' belső tüzet, mert annak új táplálást szolgáltat, és így nagyobb kifeszülésre készteti, melly által olly erő fejlik ki, hogy bámúlásra méltó nagy köszikla darabokat felhány a' levegő-

be, 's így támadnak a' Vulkánok, mellyekben a' belső tűznek ereje által a' közel lévő föld és kő, megolvasztatván, folyó formában ömlik ki a' hegyből. Illyen folyó tüzes szer volt az, melly Pompéji és Herkulánum városokat el öntötte.

Hogy ezen képpen keljen a' föld gyomrában támadni a' gyúlladásoknak, tsak az is mutatja, hogy a' földszinén, vagy pedig a'hoz közel a' köszén, vagy turfa ágyak, gyakran meggyúlladnak, és halkal sokáig égdegelnek, a' meddig az éghető tárgyaik tartanak. Ezt földgyúlladásnak szoktuk nevezni, és tovább terjedését mély árkok ásásával gátolni.

De sokszor a' belső gyúlladások sem törnek ki; mert a' gerjedező, és felolvadt éghető tárgyak a' földi üregekben az elektriczitás által hirtelen minden tárgyakat megemésztenek, és vagy nagy pattanás, dörgés, vagy zúgás által jelentik a' természetnek erőlködő munkálkodását, mellyre, minekutánna az éghető szerek el fogytak; a' Levegőnek, víznek, vagy fellyebb lévő földnek nyomása által, az üres hely betöltetik, 's így a' föld szinén vagy száraz lesüllyedések, vagy tók támadnak. Hogy ezen következéseknek a' föld alatt lévő éghető szerek, 's a' belső Levegőnek külömbbféle sége és a' gőzök legyenek az okai, mellyekhez az elektriczitásnak tüze járúl, abból is kivilágosodik, hogy szinte ezen okok a' földszinét környékező Levegőben,

villámlásokat, és menydörgéseket okoznak, 's ezek által földünket szinte megrázkódtatják. Akkor kiváltképpen, midőn az elektrika tárgyak igen bőven egy tájra halmoztatván közel esnek a' földszinéhez, és a' vonzó erő által az elektriczitás a' földben lévő éghető tárgyakhoz ragadtatik, mellyeknek észrevehetetlen kigőzölgéseik a' külső Levegővel közösülésbe jutván, mintegy útat, és tsatornát tsinálnak az elektriczitásnak bérohanására.

Garrik mimikája.

Tom Jones, híres angol Író, minekelőtte munkáinak nyomtatása el végződött volna, meg halt. Akkor ébredett fel az a' vágyás hazafiaiban, hogy az ő Képe munkái elejébe tétessék. A' Kiadó nem vonakodott megtenni: de sehol írott képét nem találta. Illy nyughatatlankodásában szóba eredt Garrikkal. Ez megígérte, hogy megszerzi Tom Jones Fielding képét. Köpönyegbe burkolja tehát magát, és Hogarth Képíróhoz, különben is jó barátjához, el megy: de, hogy meglepje, 's annyival figyelmetesebbé tegye, a' mellékszobán ment be, és egészen Fielding hangját, és annak arcz-vonásait követvén, így szóll: „Hogarth siess képemet festeni". Ez nagyon megrettent, és valóban azt gondolta, hogy Fieldinget látja, 's az ő vonásait olly ele-

venen felfogta, hogy a' szerént lefestvén a' valóságos Képhez hasonlót készített. Most is ezen kép vagyon Fielding munkái előtt, és így Garrik az ő mesterséges mimikája által vitte végbe, hogy az angol Nemzet híres Iróját képben láthatja.

A' Genie, vagy Lángész.

Az észnek fitogatása most olly közönségessé lett, hogy némelly éretlen korú ifjaink is, kik alig tudnak igaz Logyika szerént egynéhány periodust feltenni, mihent egy két pár Verset faragtak, mint valamelly láng eszű nagy Tudósok, magokban magoknak megtetszenek, és másoktól is tsaknem imádást várnak. Az illyen feneketlen büszkeséget Lessing annyira gyűlölte, hogy egykor ezen szókra fakadott: „A' ki engem Lángeszűnek (Geninek) mond, annak olly két pofontsapást adok, hogy négybe is számlálhatja". — A' Wandsbeker Bote pedig munkáinak III. Rész. 28-ik levélen így szóll:

A' róka szamárra akad,
„Szamár Úr"! illy szókra fakad,
„Világ tartja Lángésznek". —
„Honnan jönne illy betsület"?
Szamár mondván, mozgat fület,
„Én bolondot nem teszek".

Apróságok.

Bizonyos formátlan asszony személy jelenté egykor magát du Ferron Kardinálisnál azon kérelmével, hogy a' Ronsard Munkáinak új kiadásához készíttendő Elöljáró Beszédjében tenne arról védő említést, hogy ő ezen Költönek szerelmese nem vala. „Az nem szükség, felelé a' Kardinális, hogy hosszas szó-vesztegetésbe keveredjen e' miatt az ember; ezen rágalmazásnak megczáfolására elegendő lessz elöljáró beszéd helyett tsak asszonyságod Portréját tennünk a' Könyv elejébe".

Aristotelestöl azt kérdé egy valaki: miért szereti a' szép asszony személyeket? „Már illyen kérdést tsak a' vakok tehetnek" felelé a' Filozofus.

Mese.

Apró voltam, naggyá lettem,
Természetem' le nem tettem.
Az idö másokat ront;
Engem keménységre vont.

Jegyzet: A' 49-dik Számbeli Rejtett szó: Tél, él.

Jobbitás: A' közelebbi számban az Epigramma után kimaradt a' két következő Czikkelynek felírása: Elme Játékok.

Hasznos Mulatságok, 1823.

(51.)

A' Sarlatán.

Ezen szó a' Francziából (Charlatan) vagyon költsönöztetve, és a' közönséges életben, a' midőn a' szóknak igazabb értelmökre szorosan nem vigyázunk, valamint a' Francziáknál és Angoloknál, kévervevétetik, a' tsupa gyakorló: és alap nélkül való tudós megjegyzésére. Az első értelemben tsak azért sem helyesen; mert vannak felvilagosodott tudomány-gyakorlók, midőn mások tsak pengetik a' tudományos szavakat a' nélkül, hogy a' tudományt vagy nyilván, vagy magános szorgalmatossággal megtanúlták volna. Ezen utóbbiak azok, a' kikre tulajdonképpen illik a' Sarlatán nevezet. Mind régibb, mind újabb időkben sokan voltak az illyen tudományt fitogatók, úgyhogy egy értelmes ember könyvetskét írtt a' tudósok Sarlatánságáról, mellyben, midőn azon tekintetből meszszire terjeszti a' Sarlatán szónak értelmét, hogy a' tudósok vagy többet tulajdonita-

nak magoknak, mint valóban érdemelnek, vagy mások eszével, mint a' Holló idegen tollakkal, ditsekesznek; nem volt méltatlan az ő feddése. De tulajdonképpen a' Franczia'knál azokra fordítják ezen nevezetet, kik a' nélkül, hogy az orvosi Tudományt értenék, valamelly titkos, hathatós, és többnyire veszedelmes betegségek ellen való orvosságok tudásával kérkednek; vagy mindenféle betegségek ellen foganatos szereket árúlnak. Az illyen tanúlatlan emberek többnyire tsak a' köz népet tsábítják ugyan el, de vannak köztök tsalfábbak és ravaszabbak is, kik a' nagyobb Urakhoz beszínlik magokat, titkos erejű szereiknek ajánlásával. Ha meggondoljuk, hogy minden ember örömest el hiszi, azt a' mit kíván, és hogy kiki természeti ösztönből szereti az életet, és egésséget; nem lehet tsudálnunk, hogy sokan meghódúlnak az ollyan tsábítók hitegetéseinek, kik a' legnehezebb nyavalyákban is bizonyos orvoslást ígérnek. Hipokratesz, az Orvosok Attya, nem gyógyított meg mindent és mindenkor, és soha sem ígérte, hogy ezt vagy amazt a' nyavalyát, mindenekben bizonyosan meggyógyítja; sőtt azt az őszinteséget írják róla, hogy gyógyításában való tévedéseit egyenesen megvallotta, és azért betsűletében semmi tsorbúlást nem vallott. Tsak az Egyiptomiaknál és 'Sidóknál lévő tsábítókról tudjuk, hogy nagy summa pénzért a' leg megrögzöttebb nyavalyák gyó-

gyitását is szemtelen bátorsággal megigérték, és mivel néha a' test tsak ugyan el volt készülve a' gyógyulásra, és a' betegnek hiedelme felébresztvén a' Lelkét, a' valóságos meggyógyulást segítette. Néha megesett, hogy egy két embert a' Sarlatán is meggyógyított: de midőn illy kevés példákkal ditsekedett, nagy vigyázással el halgatta azon eseteket, mellyekben az ő gyógyítása foganatlan, vagy ártalmas is volt. Illyen példákat mai nap is találunk mind nagy, mind kis Városokban, úgyhogy a' Sarlatán nevezet sok illyen hitegetőkre méltán reá illik. De mégis szükséges megválasztanunk, az illyen vaktában, és mindenféle nyavalyákat gyógyítani akaróktól azokat, kik hosszú tapasztalásból, 's néha eleiktől vett útmutatás szerént, egy bizonyos nyavalya ellen hathatós Szereket tanátsolnak. Ezeknek javallásával élni, kiváltképpen ha a' tudós Orvos is, az Orvos Szernek a' beteg személyhez képest alkalmatos voltát megismeri, nem volna annyi, mint Sarlatánságot követni.

A' Kariatidák.

Az épitő mesterségben az Oszlopokról való tanitásban szokott elő fordúlni a' Kariatid név. Tulajdonképpen ezek nem egyebek, hanem oszlop forma támaszok, mellyeknek asszonyi kép adatik, és pedig rendszerént

kezek nélkül. Ezen képtámaszok, vagy tulajdonképpen képszobrok, a' Görögöktől vették eredetöket, 's ugyan azért, mint Görög példákat, a' későbbi idők is követték. A' Görög épitő Mestereknek ez a' történet adott alkalmatosságot az illyen Képszobrok készítésére: t. i. midön a' Persák Peloponézusra, vagyis a' mostani Moreára, reá ütöttek, és azt meghódítani igyekeznének, Kária városa magát korán megadta nekiek; de utóbb a' Görögök által a' Persák megverettetvén, el üzettettek. Ekkor a' Görögök Kária városán boszút állni kivántak, és minden Férfiakat megöltek, az asszonyi nembelieket pedig rabszolgállókká tették. Ezen történetet az épitő Mesterek az által kivánták örökösíteni, hogy a' Kariai asszonyok öltözetében állítottak oszlopokat, mellyek ezeket, mint rabszolgálókat, és a' legnagyobb terhek viselésére kárhoztattakat jelentenék. Ezen Káriai asszonyoknak képeik, rendszerént az épületek kiálló részeinek támadékúl szolgáltak, úgymint a' balkonok, karok, vagy tánczpaloták tartására; néha egész palota, vagy szoba menyezetének tartására is, 's a' mint fellyebb említénk kezek nélkül, különös asszonyi szoros és hosszú öltözetben, úgy hogy a' fejökről befont hajfürtök függnének. Némelly épitő Mesterek ezen asszonyi képeket rendszerént való oszlop talpra teszik, és a' fejökre doriai rendű oszlop fejet helyheztetnek. De akár oszlop talpon,

akár a' nélkül álljanak ezen képszobrok, a' természettel mindenkor ellenkeznek, mert éppen nem illik öszve, hogy a' gyenge asszonyi nem a' legnagyobb terhek tartására fordíttassék. Tsak ugyan ezen ellenkezést figyelemre vették az újabb épitő Mesterek, és, valamint a' sodrott oszlopokat, úgy a' Karitidákat is a' teher tartásból kihagyták. Nem is lehet a' Görögöket másképp menteni, hanem hogy ezen természet ellen való ékesítéseket egyedül a' szabadsághoz viseltető nemes szeretetből, 's mintegy dühös boszúállásból kezdették. A' későbbiek az érzést vissza rezzentő Görög találmányt az által igyekeztek türhetőbbé tenni, hogy ezen Képszobroknak rendszerént igen szép arczákat adattak. De bár mi volt légyen is oka ezen Képszobrok kezdetének, vagy keletének, a' jobb nevelésü embereknek illik tudni, hogy mitsoda asszonyi forma az, a' mellyet gyakran, vagy régi épületekben, vagy képekben látnak. Azt mindég az Épitő mester hibájának kell tartani, ha a' terhek viselésére Kariatidák helyett férfi képeket állit.

A' Czímermezők színei.

A' Czímerek el intézéséről, 's azokban bévett megtartásokról szólló tudományt Heraldikának nevezik. Sok jó lelkü Nemes ember tsak az Oláh Czigányra, vagy Pe-

tsét-metsző 'Sidóra bízza Czimerének kimetszését: pedig éppen nem egy, akár minő légyen a' Czimernek mezeje, annak felosztása, a' Czimer pai'sának formája, vagy külső ékessége. Itt most tsak a' Czimer mezejének színéről szóllunk. Tudniillik, ha a' mezőnek arany színűnek kellene lenni, akkor pontokkal vagyon megrakva; ha ezüst színűnek, akkor az egész mező sík, és se pontok, se vonások rajta nintsenek; ha veresnek, akkor a' vonások egyenesen függön leereszkednek; ha zöldnek, akkor a' vonások jobbról balra lefelé állanak; ha bíbor színűnek, akkor jobbról felfelé balra mennek a' vonások; ha pedig a' mezőnek kéknek kell lenni, akkor a' vonások földszínt esnek; ha végre feketének kell lenni a' mezőnek, akkor a' függő és földszínt való vonások egymást keresztül vágják, ezen emlékeztető Versek szerént:

Tiszta, ezüstöt jegyz; pontos, fordítja aranyra;
Majd függő rovatok vöröset; fekvők tsupa kéket;
Jobbról bálra ha megy lefelé, zöld színre mutat már;
Bíbor színt ha akarsz, rovatid' bal részre vezesd fel;
Függőt fekvővel ha keversz, már az feketét tesz.

Malherbe.

Minden embernek, de kiváltképpen a' Tudósoknak, vannak bizonyos különösségeik. Így volt Malherbeben is az, hogy az ő szobája igen szegényül vólt felkészítve, és magáén kívül több nem volt egy székénél. Azért, ha valaki akkor jött hozzá midőn már egy valaki nála volt, a' kopogásra azt kiáltá: „Várakozz, nints számodra székem". — Ha valamelly szegénynek alamizsnát adott, és az mondá, hogy érette fogna imádkozni, azt szokta felelni: „Hadd el barátom, mert úgy látszik, hogy te nem nagy kedvökben vagy az égieknek". — Noha maga nagy Verskölto volt, mindenkor megvetéssel beszélt azon Tudományokról, mellyek tsak a' gyönyörködtetésre szolgálnak, 's nevezetesen a' Poëtákról azt szokta mondani, hogy: „Nagy balgatagság magát a' vers költésre adni, mert a' jó Verskölto is nem igen használ többet az Országnak, mint a' jó tekézö". Azért Racan-nak, hasonlóképpen jó Versköltönek, egyszer azt mondá: „Barátom, a' jövendö világ mind a' kettönket bolondnak fog tartani; mert éltünknek legjobb részét olly mesterségre fordítottuk, melly a' Státusnak is, magunknak is keveset használ". — Egykor, tsak ugyan Racan-nak Verseket olvasott, 's midön el végezné, kérdé Racant: mit itélne rólok? Minthogy Malherbe gyenge mellű 's kellemetlen szavú volt, és az alatt míg

4—5 Verset el olvasna legalább 5—6-szor pökni szokott, Racan azt felelé a' kérdésre, hogy: itéletet nem hozhatna a' Versekről, mert Malherbe legalább felét el nyelte. Erre Malherbe: „jól vagyon, úgymond, ha megboszontasz, mind is el nyelem, mert én tsináltam, 's így azt tehetem velök, a' mit akarok". — Malherbenek a' fellyebb említett gyakori pökésére nézve azt az észrevételt mondotta Marino: „Soha sem láttam nedvesebb embert, 's szárazabb Poëtát Malherbnél".

Apróság.

Valamelly nagy Városban két Paraszt a' több jövő 's menő emberek között meglát némelly nagyobb Tanúlókat a' hónok alá szorított Könyvekkel: „Nézd nézd Koma, úgymond az eggyik, millyen nagy 6. Tanúlók, éppen mint az emberek.

Mese.

Se nem szánt, se nem vet,
Mégis könnyen el él:
Tsak más készítgéssen,
A' mit kíván a' tél.
Bér nélkül lakik emberrel,
Vele osztozik rendszerrel.
Éjjellátótól fél.

Jegyzet: A' 50-dik Számbeli Mese: Porkó, vagy Homokkó.

Mutató Tábla

a' Hasznos Mulatságok

1823

Első Félesztendejére.

I. A Magyar Nyelv.

Lap.

1.) Dalok.

Hej Katiczám! Katiczám! 25
Kis tsupor, nagy tsupor 49
Mátrai pásztor éneke. 201
Nagy tsutorához 161
Rágalmazó vénbanya 233

2.) Ódák, Elégiák.

Az élet ollyan mint a' szél 3
Elégia Gr. Festetits Gy. hamvain 289
Előlátás 393
Ének a' halhatatlanságról 193
Levélhordozó 249
Ő Felsége születése napjára 121
Somlyai szüretre 1822. 265

3.) Epigrammák.

Acron és Phyllisz testvérekre 97
Élvészre 281
Füli 97
Görögből Epigrammák 369 és 377
Leánykák szelídvallatása 98
Lenka 313
Meg vallás 177
Mondira 297
Nemzetemhez 97

)(

	Lap.
Revolutio Françoise, Anagramma	387
Szent-Iványi Ferencz haiálára	353
Terézre és Lollira	129
Tsak a' tudomány marad fel	387

4.) Nyelv visgálás és Értekezések.

Az állatok mellett való kérelem	217
Angol nyelvben hány idegen szavak vannak	344
Basselin és Vaudeville énekek	17
Demokrátia	44
Dictátor	21
Dithyramb	36
Gorgonok	290
Héros és Hős	225
Hóra pórhada	81
Lares, és Penates a' Romaiaknál	348
Orvosi tudomány története	33
Papiros eredete 's bötse	282
Pujaság	313, és 321
Religio, vagy is Istenesség	241
Sarlatán	401
Találás (a' szép Mesterségekben)	27
Táncznak vané befolyása a' Charakterre	57

II. Szép Tudományok, és Mesterségek.

1.) Poezis.

Apologus	67
Ősvénynek poëtai leírása	13
Ovid Altalváltozásaiból (mutatóúl)	361
Poëzis bötse a' Persáknál	46
M. Úrményi Ferencz Úrnak (Sonetto)	185
Zrinyi, szigeti kirohanásakor	9

2.) Szép Mesterségek.

Czimermezők szinei (Heraldika)	405
— — pai'sai 's azoknak felosztásai	412
Gyönyörködtető a' szép mesterségekben	297
Ka ikatúra a' festésben	261
Karitidák, (az épitő mesterségben)	403
Képirás' Franczia Iskolája	147
Londoni koronázás Panorámája	273
Magyar Éneklés	105
Magyar Táncz-nóták	89
Musika Stenographia	69

III. Természet Tudomány.

Agami madár 153
Békák életének mivoltáról 140
Czethal ereje 177
Dromedár 186, és 195
Dsiggetaj 340
Eledeleknek tápláló részei 143
Emberi termet külömbbségei 238
Ejszaki Polypusok 105
Földalatti vizek 's folyók 104
Földindúlások okai, 's vulkánok 394
Földnek változásai 244, és 274
Franczia türkisz kövek 79
Krokodil 386
Mézes Kakuk 173
Napfénye 's melege 132
Pille báb által változása 258
Pille fogás 251
Smyrnai, és Egyiptomi uborkák 125
Tadorna, vagy üregi lúd 319
Tengernek háromféle folyása 169

IV. Kézi 's egyéb hasznos Mesterségek.

Gyékén készíttés 305
Márványozott szappan golyóbisok tsinálása 294
Ráspoly tsinálás 6

V. Házi 's Mezei Gazdálkodás.

Belgiomban különös trágyázás 100
Bornak szép tiszta színt adni 212
Búza vermek 298
Elfagyott krumplinak használása 108
Főzelék liszt készítés Duvergier módja szerént 374
Hamar érő kukuricza 317
Juh himlő kiirtása Liebald Úr módja szerént 262
Lósoványcdás' orvoslása 174
Méh tartás 378
Merinó juhok tartása 353
Tehenekkel való dolgoztatás 101

VI. Új Találmányok 's Felfödözések.

Bernhard Jakab bőrforma matériát alkot mechania, és chemia által 385
Buresch Károly újmódi Kályhát készitt 14

Lap.
Einweg Antal, és Handel Károly, a' tégla készítés módját könnyebbítik 382
Egyiptomi Pyramisok czéljáról 162
Főző készület 82
Jänner Dr. bánása a' tébolyodottakkal 143
Leslie Úrnak szivató masinája 84
Megégett részeket hirtelenébe meggyógyittani 119
Müszereket élesitő aczél keverék 158
Novotny Agoston viztsöveket készitt agyagból 383
Nyersfenyöfának épületre való fordítása 128
Orrbeli Polypusnak orvoslása 376
Papiros födél Lengyel országban 222
Penographie, vagy is iróeszköz 151, és 213
Rémold Ferencznek kazánnya 381
Szénpor a' húst frissen tartja 76
Szivó kútakat tűzi fetskendőkké változtatni 107

VII. Életirások, és biographiai Nevezetességek.

I. Augustus Lengyel Király 226
Bion 414
Brien Irlandi Király 75
Clarke Tamás, vagy kevésből sokat 267
Decius Celius Balbinus Róm. Tsászár 358
Eugen Hg életéből 145
Fária Antal 409
Fodor Jozefina Énekesné 329, és 337
Galilei 155
Gordon György 257
Kleeber és Moore 301
Odenat, Palmirai Király 103
Odyszeosz (a' mostani Görög Vezér) 371
St. Vincent Gr. és Lord Dunkán 285
Tomory Pál életéből 147

VIII. Historiai, Topographiai, és Statistikai, Nevezetességek.

Beanus szó eredete 117
Pe' hsz Népség Czeilon Szigetében 215
Ching Hirdetménnye 331
Czelebes sziget 113
Czigányok Magyar Országban 366
Franczia Ország ismértetése 53
Gil, és a' Guerillászok 4
Himlő be óltás 62
Kaukazus 130, és 137
Kenkőhegy Peruban 63

Lap.

Kősziklás hegyek leszakadozásai 325
Kuba Sziget 345
Magyar Királyoknak ditső gondoskodásai a' Nemzet Történet Iróiról 10
Sz. Maurus Congregatiója 115
Moldvai 's Besszarábai egésséges ég 125
Nagy Brittanniának hajókázható tsatornái 190
Nápoly városa a' 17-dik században 71
Népek költözködése 73
Orosz Birodalomban születtek 's meghóltak száma 1820-ik esztendőben 86
— — — ról Statistikai Jegyzékek 321
— — ba költözött Görögökről ott
— — Népességének szaporodása 342
Persai Sachnak napi rende 30
Pesti Gymnasiumban tanúlók 207
Pyreneumok 60
Sárga hideglelés el nem ragad 229
Spanyol Országnak régibb ereje 156
Szevilla városa 268
Szibériának népessége és nagysága 311
Varsóban az élelemre valók elköltése 1822-dik esztendőben 119

IX. Természeti Ritkaságok és Tsudák.

Egerek elszaporodása 1822-ben 127
Erdő a' föld alatt 187
Erős emberek 109
Gyomor, különös 126
Hollófiak karátsony ünnepén 1822-ben 55
Ibrányi nyárfa 98
Időjárás 39, 43, és 326
Kalugyeri dagadó forrás 50
Kő ember 175
Lángot kapó forrás Szeben tájján 78
Mahl, vagy Mael folyó különössége 220
Mofettai buzogó tó 122
Pontarlier mellett kerek kút 166
Reinetti forrás ott
Skanderbég iszonyú vastagsága 146
Sóélnek ereje 234
Tehén, különös tenyésző 63
Tél Hollandiában 1822 és 3 között 110
Tünemény 247
Vesouli barlang 166

Lap.

X. Nemzeti szokások, régi Épületek, és Helyírások.

Congói temetkezés 179
Dózse mint jegyzette el a' tengert 209
Karlszbádi Fölirások 41
Laczedemoniaknak tánczaik 65
Mahumet koporsóját tsak török vallású láthatja 126
Spanyolok életmódja 308
Szájnak elrútítása a' vad Nemzeteknél 103
Teheran városa 7

XI. Ritka Történetek, Ritkaságok, és elmés Apróságok.

Aristoteles miért szerette a' szép Asszonyt 400
Baziliai órák 38
Bétsi órák 359
Birák ökröt akarnak nézni 280
Bonzak ki mossák az ízit 287
Börköténves Notárius 167
Dorát fiatal feleséget miért vesz 352
Énekes medve 157
Erejében bizakodó megszégyenül 231
Ész, bizonyos Tisztnél nem tarthat örökké 288
Ferron Kardinális javallása 400
Földalatti vendégség 111
Galesus felelete 239
Garrik mimikája 398
Gazdag 'sidó mindég a' más kezére néz 64
Genie, vagy Lángész 399
Gonelle eltávoztatja az ütéseket 191
Hamis okoskodás 124
Irhat valaki főnélkül 392
Jó tanáts rossz Poëtának 16
Katonák miért szükségesek 23
Kereskedő, felesége képét nem engedi leírni 240
Kortsolyákon való sebes járás 142
Leányka a' levélre nem irja kinek szóll 320
Lessing orához hasonlítja a' világot 336
Malherbe különösségei 407
Mennyi egy mása fa füstje? 272
Millyen jó nap, ollyan fogadj Isten 70
Nagy b— tanúlók, mint az emberek 409
Nushirván igazságos fejedelem 98
Olympias nem akar Juno vetekedő társa lenni 236
Ostoba főt keres 10
Ostobáknak ajánlott könyv 165

	Lap.
Pap és Doctor	302
Patkó meg ég	112
Polgár nem szereti hogy minden kikeljen	222
Részegség gyógyitása	197
Rochester Gr. és Barrow beszélgetése	159
Schiller megtiszteltetése	165
Sert a' tselédtől megörizni	223
Sieder Margit fel ámad	373
Sváb egyenként hivja a' Darázsokat viadalta	335
Taubmann és Rollenhagen	324
Uz és Nuz név tserélés	327
Zsebelők	93
Verskőltők és adószedők	303
Voisinon maga feltalálása	157

XII. Mesés kérdések, Mesék és Rejtett szavak.

1.) Mesés Kérdések.

Mitsoda ház mellynek sem ablaka sem ajtaja?	16
Mitsoda vízben nem volt 's nem lesz homok soha?	
Mitsoda Királyt szokott undok állat elütni?	
Mellyik a' leghamisabb víz?	48
Mi a' megbánásnak legjobb orvossága?	
Mellyik az Istennek leg első parantsolatja?	
Miért félti a' falusi kutya a' városban a' farkát?	168
Miért nem szeret a' ló hátra menni?	
Hol akad meg a' kotsi?	
Mi az a' mit minden ember pénz nélkül vesz?	328
Mi az minek szárnya vagy, még is fel száll?	
Mikor legjobb izü a' petsenye?	

2.) Mesék.

Egér	408	Lovas Katona	32
Ember szív	40	Mész	312
— Test	176	Nád	152
Forrás	216	Nyereg	368
Hab	80	Porkó	400
Hal	192	Szikra	360
Jég	96	Szívókút	64
Kalapáts, és fogó	248	Zsizsik	264
Kerék	120	Vaskalapáts	104
Lélek	8		

3.) Rejtett szavak.

Árok	352	Ördög	112
Borsó	320	Pepe	128
Dara	280	Székfű	24
Fejérvár	288	Szél	72
Fokos	200	Szemfödél	304
Hegy	224	Szív	384
Holló	232	Tél	392
Kantár	296	Testvér	256
Koporsó	208	Tolvaj	56
Kortsma	88	Tót	344
Kosár	160	Túró	184
Kőszeg	272	Tsizma	240
Mész	144	Zár	336
Nemes	376	Vég	136

MAGYAR
TUDOMÁNYOS AKADÉMIA